BIBLIOTECA ŞTIINȚIFICĂ
A UNIVERSITĂȚII DE STAT „ALECU RUSSO” DIN BĂLȚI

MIHAI CIMPOI

Critic, istoric literar, eminescolog, filosof al culturii - 70 de ani de la naştere

Prezentare selectivă din colecția Bibliotecii

Mihai Cimpoi **este un reputat critic literar şi „stîlp” al vieții culturale din Basarabia. Un basarabean țeapăn (în sens nichitian), clădit din materialele tari şi abundente, caracter dîrz şi cumpănit, cu o umoare egală, în fine, un om pregătit – după cum lasă impresia – să ducă bătăliile sale pînă la capăt şi să le cîştige.**

Eugen SIMION

- S-a născut în 1942, 3 septembrie în comuna Larga, Hotin (azi județul Edineț)
- Învață la şcoala din satul natal (1949-1959)
- Absolvent al Facultății de Filologie a Universității de Stat din Moldova (1965)
- Membru de onoare al Academiei Române (1991)
- Membru titular al Academiei de Ştiințe a Moldovei (1992)
- Membru al Uniunii Scriitorilor din România şi al Organizației Mondiale a Scriitorilor (PEN); membru al Societății Internaționale pentru Investigații în Domeniul Literaturii pentru Copii şi Tineret (1975)
- Director de onoare al Centrului Academic Internațional „Mihai Eminescu” (1999)
- Preşedinte al Uniunii Scriitorilor din Moldova (sept. 1991-2010).

Redactor la revista „*Nistru*”, la editurile Cartea Moldovenească şi Lumina, la *Enciclopedia Moldovenească* (ESM) (1965- 1972) şi *Enciclopedia Literatura şi arta Moldovei (*1984-1985).

Editor-coordonator şi director al revistei literare „*Viața Basarabiei*” editată de Uniunii Scriitorilor din România, redactor - şef al buletinului „*Mihai Eminescu*”*;* membru al colegiilor de redacție la revistele: „*Viața Românească*”, „*Caiete critice*”, „*Paradigma*”, „*Sud Est*”*:* (2002).

Coordonează direcția de literatură română modernă a Institutului de Literatură şi Folclor din Chişinău (din 1989).

PREMII ŞI TITLURI

- ✓1991 Premiul „G. Bacovia” a revistei „Ateneu”
- ✓1994 Premiul de Stat al Republicii Moldova
- ✓1995 Premiul „Nichita Stănescu”
- ✓1997 Premiul pentru critică al Uniunii Scriitorilor din România
- ✓1998 Doctor în filologie şi doctor habilitat în filologie
- ✓2000, 1995, 1990 Premiul „Lucian Blaga”
- ✓2002 Premiul „Omega omnia” al revistei „Convorbiri literare”, Premiul pentru excelența redacțională a Tîrgului Internațional de carte Bookarest – 2002 (corpus Eminescu în 8 vol.)
- ✓2007 Doctor Honoris Causa al Universității de Stat din Tiraspol

DISTINCȚII

1992 Maestru al literaturii din Republica Moldova

1996 Ordinul Republicii

2000 Medalia jubiliară „M. Eminescu” a României
Medalia jubiliară „M. Eminescu” a Republicii Moldova

2002 Ordinul Național „Serviciul Credincios” în grad de cavaler al României

OPERA

A debutat editorial cu micromonografia despre creația poetică a lui Gr.Vieru: *Mirajul copilăriei* (1968). Urmează culegerile de articole *Disocieri* (1969), *Alte disocieri* (1971), *Focul sacru* (1975).

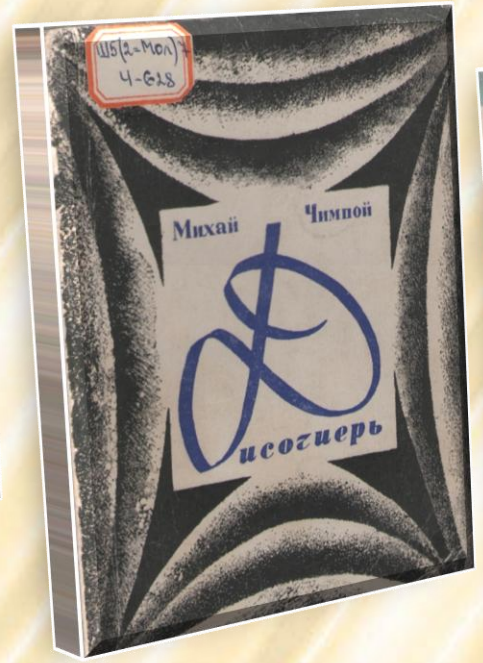

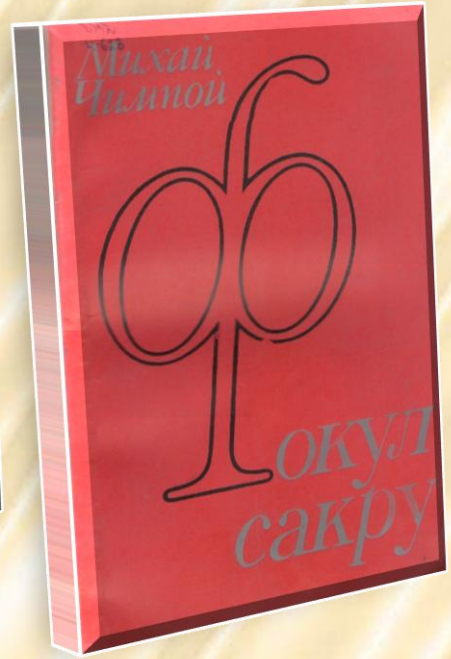

СК
скрииторь контемпорань
МИХАЙ ЧИМПОЙ
ЫНТОАРЧЕРЯ ЛА ИЗВОАРЕ

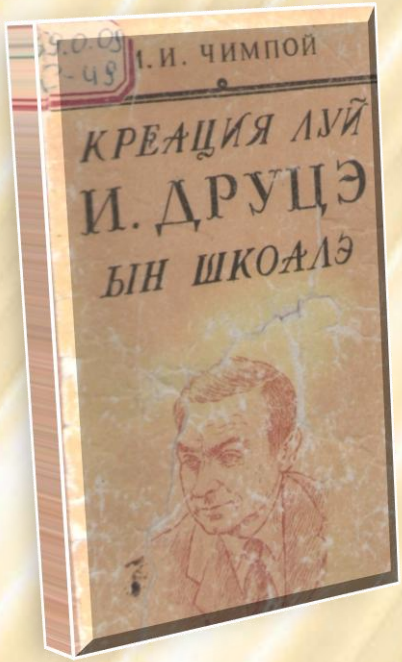
М. И. ЧИМПОЙ
КРЕАЦИЯ ЛУЙ И. ДРУЦЭ ЫН ШКОАЛЭ

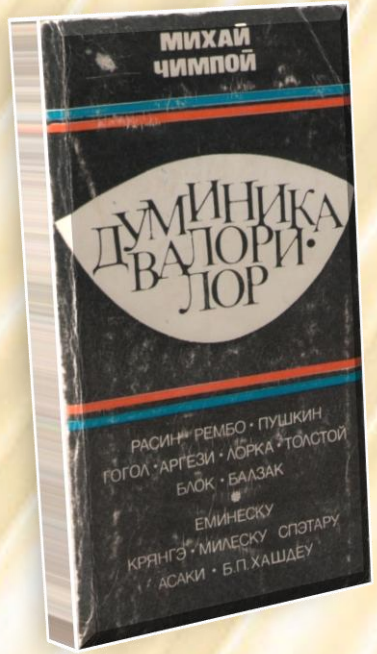
МИХАЙ ЧИМПОЙ
ДУМИНИКА ВАЛОРИ ЛОР
РАСИН • РЕМБО • ПУШКИН
ГОГОЛ • АРГЕЗИ • ЛОРКА • ТОЛСТОЙ
БЛОК • БАЛЗАК
ЕМИНЕСКУ
КРЯНГЭ • МИЛЕСКУ СПЭТАРУ
АСАКИ • Б.П.ХАШДЕУ

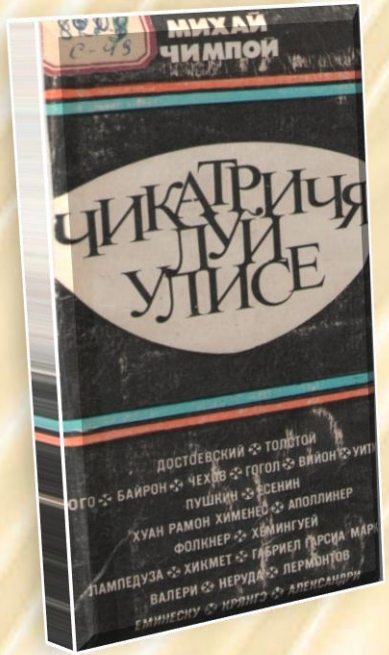
МИХАЙ ЧИМПОЙ
ЧИКАТРИЧЯ ЛУЙ УЛИСЕ
ДОСТОЕВСКИЙ ✣ ТОЛСТОЙ
ОГО ✣ БАЙРОН ✣ ЧЕХОВ ✣ ГОГОЛ ✣ ВИЙОН ✣ УИТ
ПУШКИН ✣ ЕСЕНИН
ХУАН РАМОН ХИМЕНЕС ✣ АПОЛЛИНЕР
ФОЛКНЕР ✣ ХЕМИНГУЕЙ
ПАМПЕДУЗА ✣ ХИКМЕТ ✣ ГАБРИЕЛ ГАРСИА МАР
ВАЛЕРИ ✣ НЕРУДА ✣ ЛЕРМОНТОВ
ЕМИНЕСКУ ✣ КРЯНГЭ ✣ АЛЕКСАНДРИ

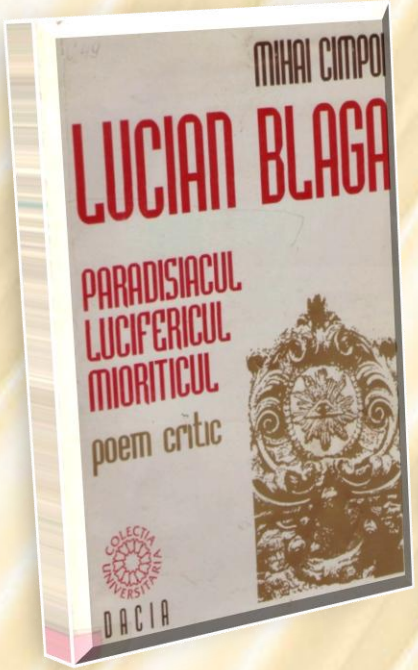
MIHAI CIMPOI
LUCIAN BLAGA
PARADISIACUL
LUCIFERICUL
MIORITICUL
poem critic
COLECȚIA UNIVERSITARIA
DACIA

MIHAI CIMPOI
CUMPĂNA CU DOUĂ CIUTURI
CARTE DESPRE FIINȚA ROMÂNEASCĂ

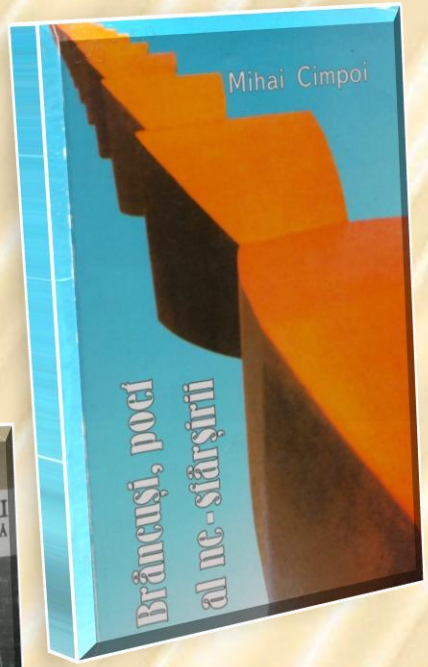
Mihai Cimpoi
Brâncuși, poet al ne-sfârșirii

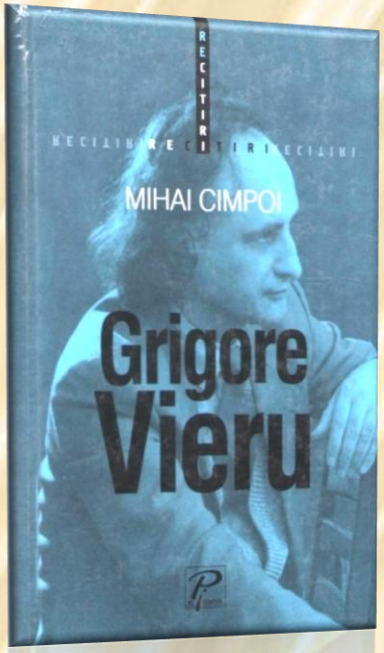
RECITIRI
MIHAI CIMPOI
Grigore Vieru

. . . Literatura română din Basarabia s-a închis în tăcerea propriului său *cerc*, emblemă prin excelență a mioriticului. Spiritul românului basarabean cunoaşte o mişcare circulară, care este aceea a unui fatim asumat. În acest *cerc* identificarea cu Isus îi asigură liniştea existenței chiar dacă aceasta e pusă sub semnul tragicului...

Mihai CIMPOI

28 iunie 1994

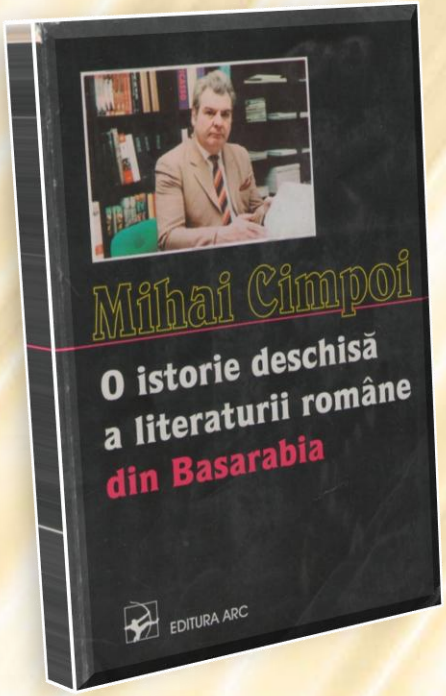

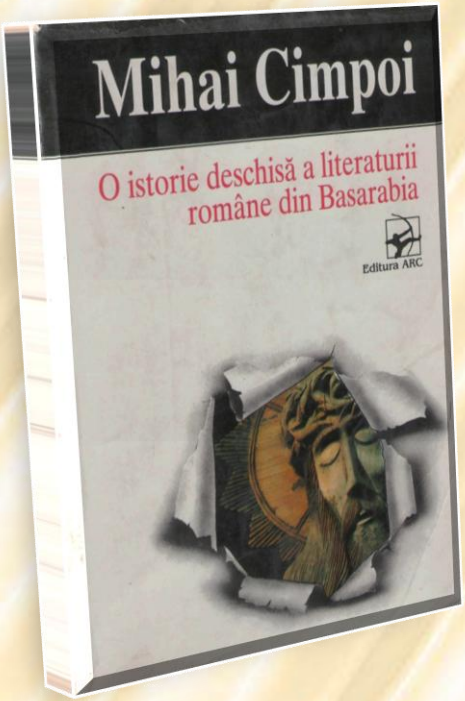

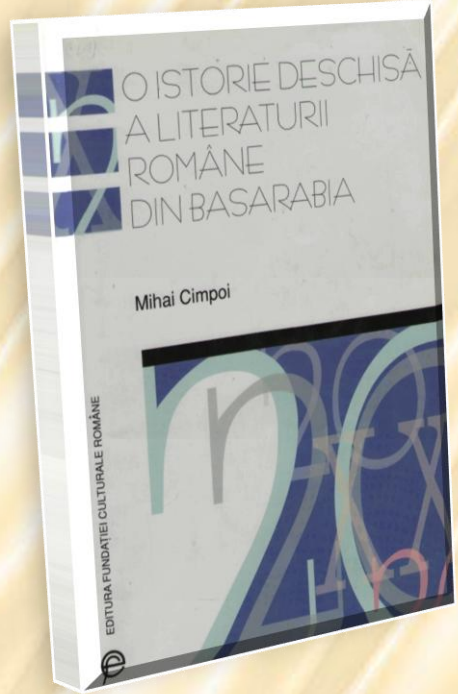

Mihai
Cimpoi
SFINTE
FIRI
VIZIONARE

Mihai Cimpoi
Zeul ascuns

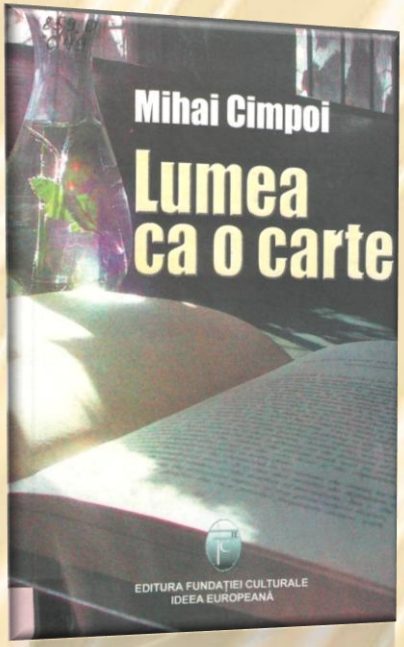
Mihai Cimpoi
Lumea
ca o carte
EDITURA FUNDAȚIEI CULTURALE
IDEEA EUROPEANĂ

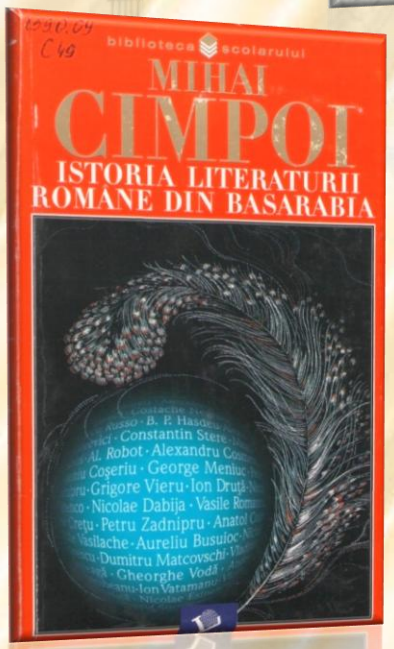
biblioteca elevului
MIHAI
CIMPOI
ISTORIA LITERATURII
ROMÂNE DIN BASARABIA

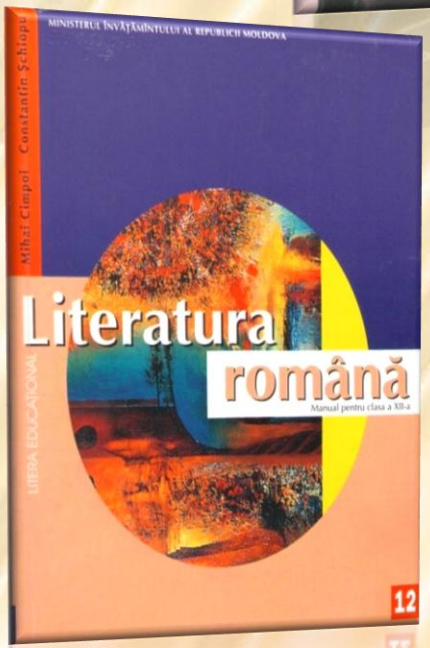
MINISTERUL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI AL REPUBLICII MOLDOVA
Mihai Cimpoi Constantin Șchiopu
Literatura
română
Manual pentru clasa a XII-a
IDEEA EDUCAȚIONALĂ
12

Mihai Cimpoi
Mari
Scriitori
Români
Medalioane
Literare

Михай Чимпой
Великие
румынские
писатели
Литературные
медальоны

EMINESCOLOG

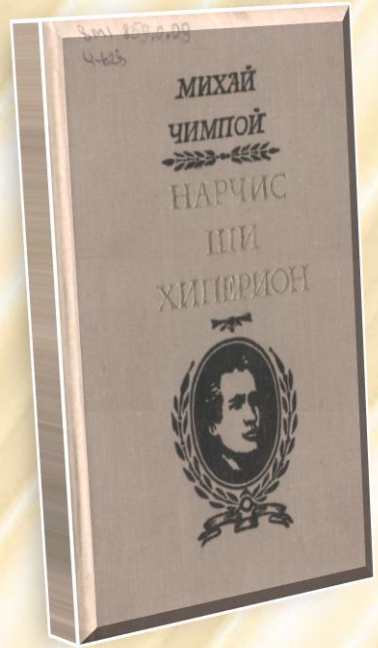

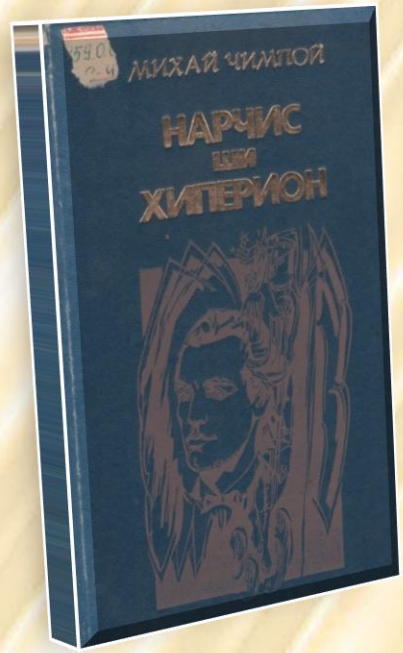

…**Procesul dinamic şi nuanțat de receptare a mitopo(i)eticii şi personalității eminesciene confirmă previziunea maiorescană că secolul XX va sta sub semnul valoric a lui *Eminescu;* mai mult decît atît: o reactualizează şi pentru secolul care a venit.**

Mihai CIMPOI

martie 2002

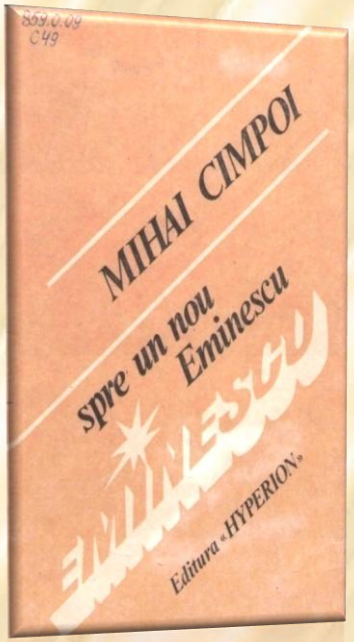
MIHAI CIMPOI
spre un nou Eminescu
EMINESCU
Editura „HYPERION"

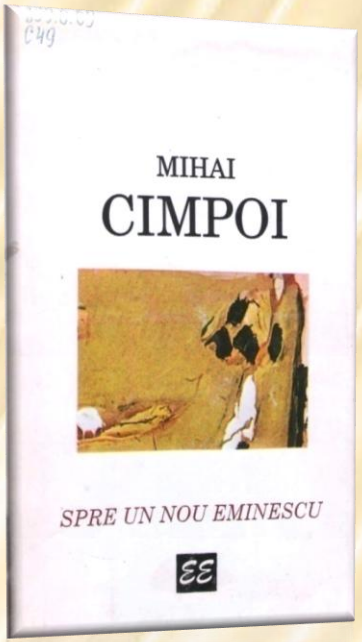
MIHAI
CIMPOI
SPRE UN NOU EMINESCU

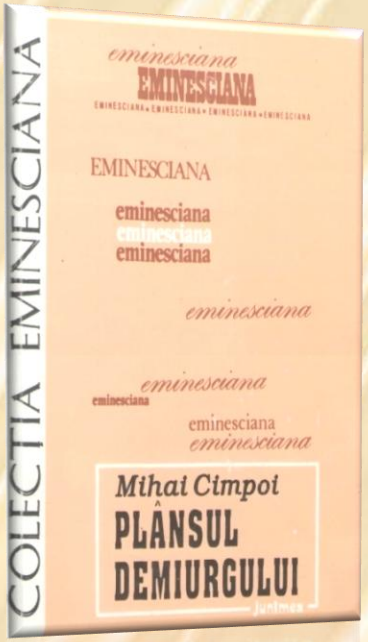
COLECȚIA EMINESCIANA
eminesciana
EMINESCIANA
EMINESCIANA
eminesciana
eminesciana
eminesciana
eminesciana
eminesciana
eminesciana
eminesciana
eminesciana
Mihai Cimpoi
PLÂNSUL DEMIURGULUI

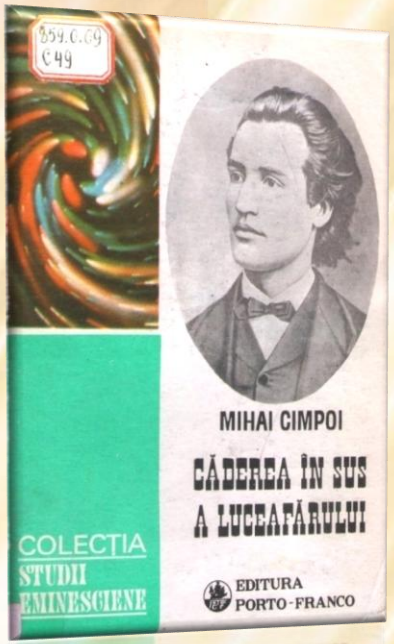
MIHAI CIMPOI
CĂDEREA ÎN SUS A LUCEAFĂRULUI
COLECȚIA STUDII EMINESCIENE
EDITURA PORTO-FRANCO

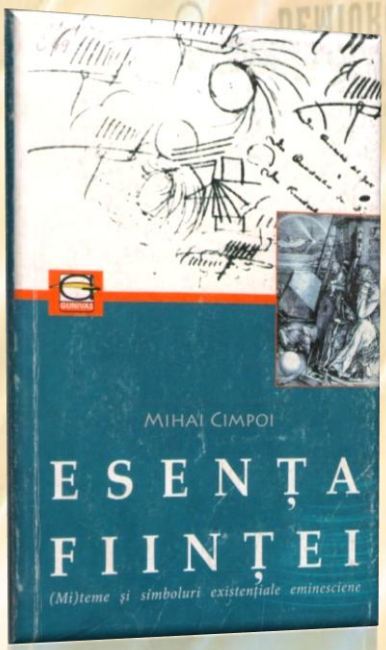
MIHAI CIMPOI
ESENȚA FIINȚEI
(Mi)teme și simboluri existențiale eminesciene

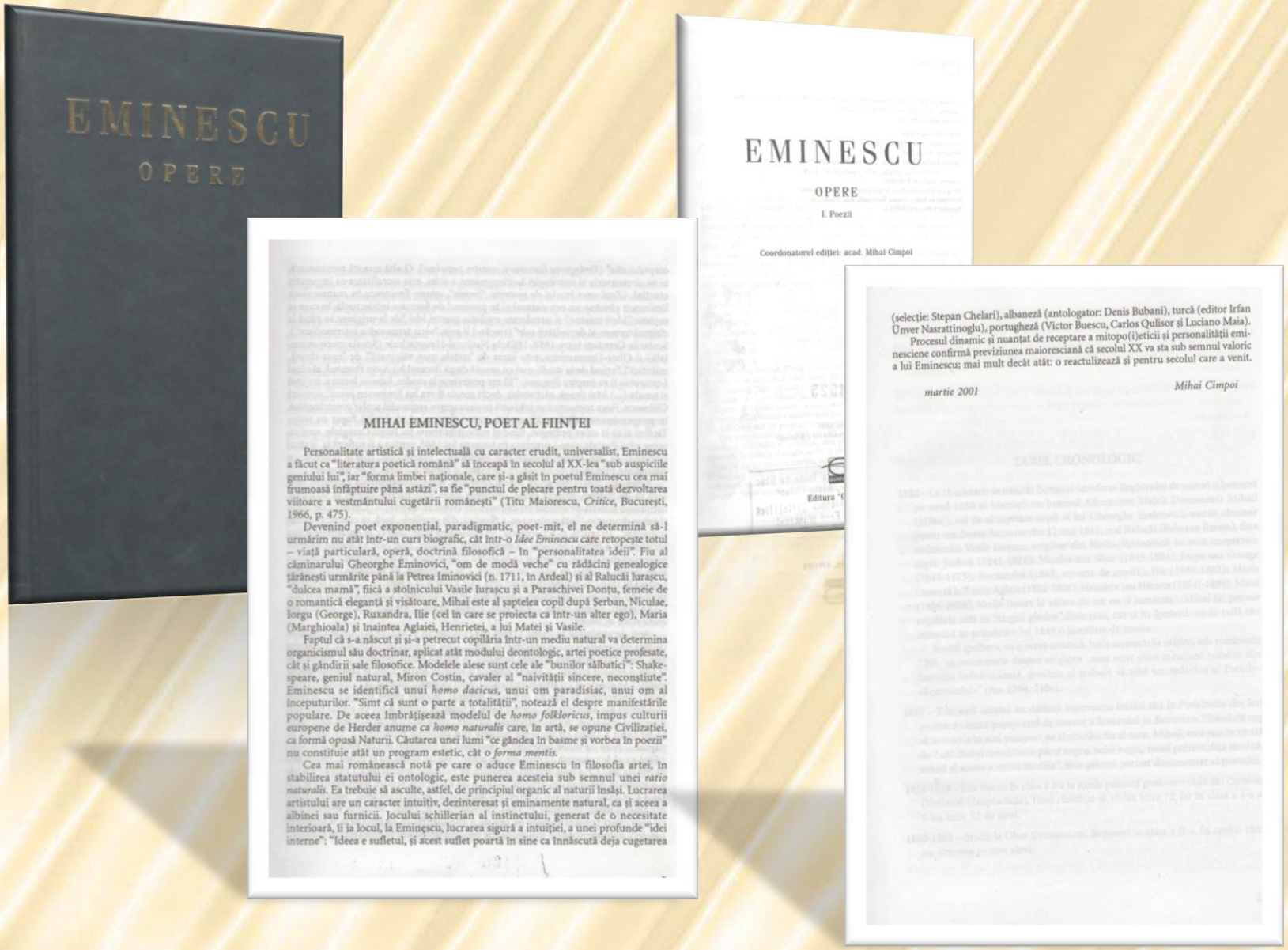

Eminescu, Mihai. Opere: [în 8 vol.] /coord. ed. , academicianul: Mihai Cimpoi. – Ch.: GUNIVAS.

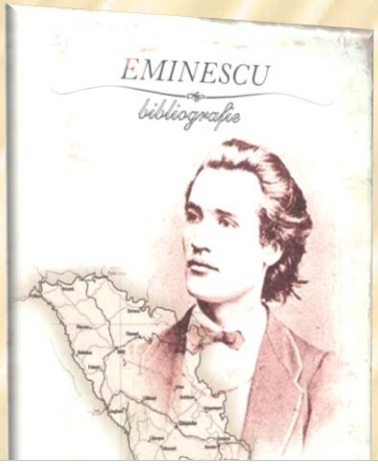

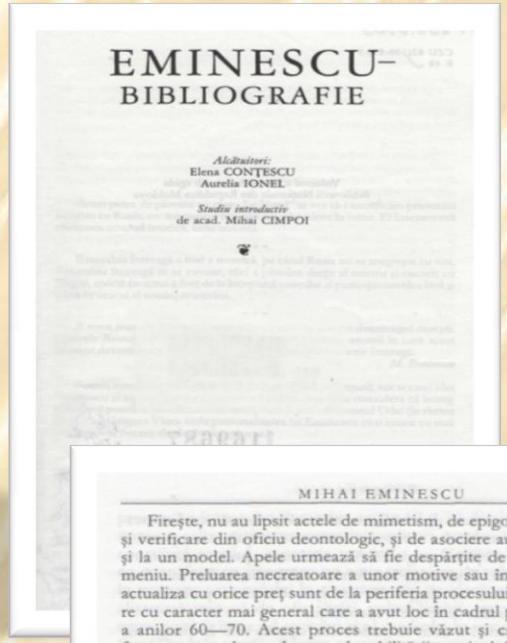

EMINESCU-
BIBLIOGRAFIE

Alcătuitori:
Elena CONȚESCU
Aurelia IONEL

Studiu introductiv
de acad. Mihai CIMPOI

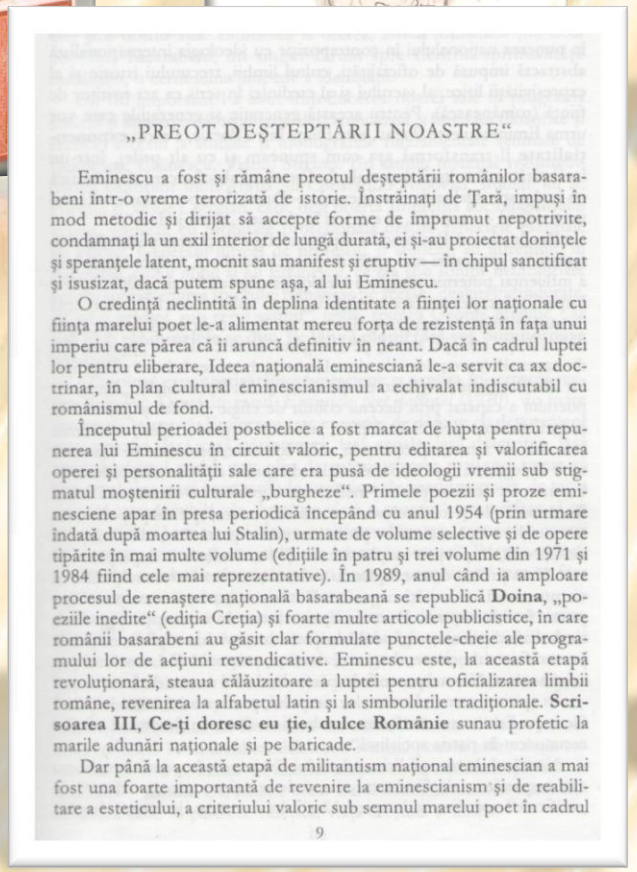

„PREOT DEȘTEPTĂRII NOASTRE"

Eminescu a fost și rămâne preotul deșteptării românilor basarabeni într-o vreme terorizată de istorie. Înstrăinați de Țară, impuși în mod metodic și dirijat să accepte forme de împrumut nepotrivite, condamnați la un exil interior de lungă durată, ei și-au proiectat dorințele și speranțele latent, mocnit sau manifest și eruptiv — în chipul sanctificat și isusizat, dacă putem spune așa, al lui Eminescu.

O credință neclintită în deplina identitate a ființei lor naționale cu ființa marelui poet le-a alimentat mereu forța de rezistență în fața unui imperiu care părea că îi aruncă definitiv în neant. Dacă în cadrul luptei lor pentru eliberare, Ideea națională eminesciană le-a servit ca ax doctrinar, în plan cultural eminescianismul a echivalat indiscutabil cu românismul de fond.

Începutul perioadei postbelice a fost marcat de lupta pentru repunerea lui Eminescu în circuit valoric, pentru editarea și valorificarea operei și personalității sale care era pusă de ideologii vremii sub stigmatul moștenirii culturale „burgheze". Primele poezii și proze eminesciene apar în presa periodică începând cu anul 1954 (prin urmare îndată după moartea lui Stalin), urmate de volume selective și de opere tipărite în mai multe volume (edițiile în patru și trei volume din 1971 și 1984 fiind cele mai reprezentative). În 1989, anul când ia amploare procesul de renaștere națională basarabeană se republică **Doina**, „poeziile inedite" (ediția Creția) și foarte multe articole publicistice, în care românii basarabeni au găsit clar formulate punctele-cheie ale programului lor de acțiuni revendicative. Eminescu este, la această etapă revoluționară, steaua călăuzitoare a luptei pentru oficializarea limbii române, revenirea la alfabetul latin și la simbolurile tradiționale. **Scrisoarea III**, **Ce-ți doresc eu ție, dulce România** sunau profetic la marile adunări naționale și pe baricade.

Dar până la această etapă de militantism național eminescian a mai fost una foarte importantă de revenire la eminescianism și de reabilitare a esteticului, a criteriului valoric sub semnul marelui poet în cadrul

9

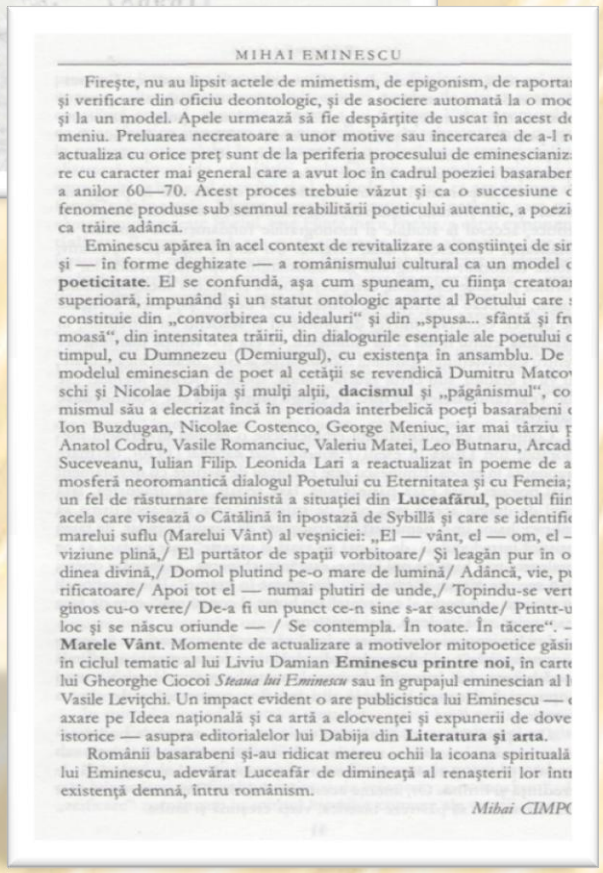

MIHAI EMINESCU

Firește, nu au lipsit actele de mimetism, de epigonism, de raporta
și verificare din oficiu deontologic, și de asociere automată la o moc
și la un model. Apele urmează să fie despărțite de uscat în acest de
meniu. Preluarea necreatoare a unor motive sau încercarea de a-l n
actualiza cu orice preț sunt de la periferia procesului de eminescianiz
re cu caracter mai general care a avut loc în cadrul poeziei basaraber
a anilor 60—70. Acest proces trebuie văzut și ca o succesiune d
fenomene produse sub semnul reabilitării poeticului autentic, a poezi
ca trăire adâncă.

Eminescu apărea în acel context de revitalizare a conștiinței de sir
și — în forme deghizate — a românismului cultural ca un model d
poeticitate. El se confundă, așa cum spuneam, cu ființa creatoa
superioară, impunând și un statut ontologic aparte al Poetului care
constituie din „convorbirea cu idealuri" și din „spusa... sfântă și fr
moasă", din intensitatea trăirii, din dialogurile esențiale ale poetului c
timpul, cu Dumnezeu (Demiurgul), cu existența în ansamblu. De
modelul eminescian de poet al cetății se revendică Dumitru Matco
schi și Nicolae Dabija și mulți alții, **dacismul** și „păgânismul", co
mismul său a elecrizat încă în perioada interbelică poeți basarabeni d
Ion Buzdugan, Nicolae Costenco, George Meniuc, iar mai târziu p
Anatol Codru, Vasile Romanciuc, Valeriu Matei, Leo Butnaru, Arcad
Suceveanu, Iulian Filip. Leonida Lari a reactualizat în poeme de a
mosferă neoromantică dialogul Poetului cu Eternitatea și cu Femeia;
un fel de răsturnare feministă a situației din **Luceafărul**, poetul fiin
acela care visează o Cătălină în ipostază de Sybillă și care se identific
marelui suflu (Marelui Vânt) al veșniciei: „El — vânt, el — om, el –
viziune plină,/ El purtător de spații vorbitoare/ Și leagăn pur în o
dinea divină,/ Domol plutind pe-o mare de lumină/ Adâncă, vie, p
rificatoare/ Apoi tot el — numai plutiri de unde,/ Topindu-se vert
ginos cu-o vrere/ De-a fi un punct ce-n sine s-ar ascunde/ Printr-u
loc și se născu oriunde — / Se contempla. În toate. În tăcere". –
Marele Vânt. Momente de actualizare a motivelor mitopoetice găsi
în ciclul tematic al lui Liviu Damian **Eminescu printre noi**, în carte
lui Gheorghe Ciocoi *Steaua lui Eminescu* sau în grupajul eminescian al l
Vasile Levițchi. Un impact evident o are publicistica lui Eminescu —
axare pe Ideea națională și ca artă a elocvenței și expunerii de dove
istorice — asupra editorialelor lui Dabija din **Literatura și arta**.

Românii basarabeni și-au ridicat mereu ochii la icoana spirituală
lui Eminescu, adevărat Luceafăr de dimineață al renașterii lor într
existență demnă, întru românism.

Mihai CIMPO

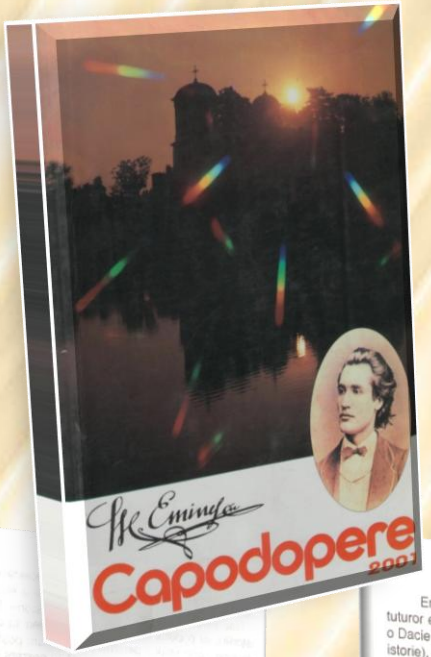

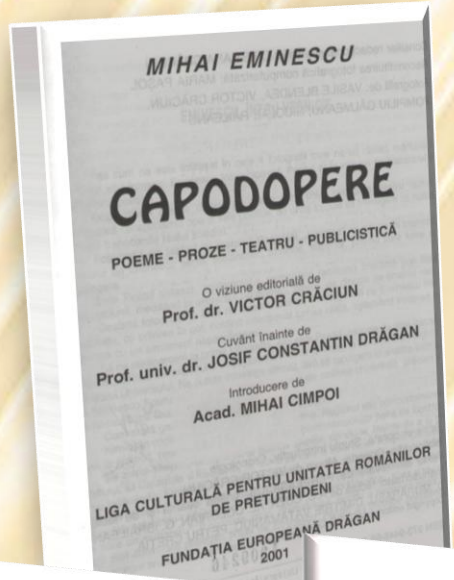

POETUL ÎNTREGULUI ROMÂNESC

Ca poet, Eminescu exprimă — în mod firesc — ființa.

Ca poet deplin, el dă expresie deplinătății ființei. Universalitatea sa e susținută — în plan ontologic — de această deplinătate curînsă cu întreaga sa mitopo(i)etică, despre care s-a spus, în lipsa altui cuvânt, că este **armonie.**

Ca poet național, el rostește ființa națională. Și nu oricum, ci în **întregia** sa (folosim transcrierea ortografică eminesciană).

Eminescu este — adică — **poetul Întregului românesc** care cuprinde ființa cu toată structura ei fenomenologică și cu adâncurile inconștientului.

Setea de absolut la la el forma cercului întreg, singurul care poate simboliza deplinătatea fenomenologică și ontologică: „Cercul întreg trebuie luat; rezultanta cercului întreg e realitatea absolută, atotștiința, atotputința".

Există la el însă și o sete de **absolut național,** care stă sub semnul **Întregului românesc** și care în mod simplificator și primitiv a fost denumită naționalism. Se întrevede, în întreaga operă și în comportamentul specific al personalității sale, o cuprindere a deplinătății, a ființării (românești) cu întregul ei de calități, cu marca ontologicului dat. Românul se vrea pe sine, remarcă el undeva în articolele publicistice, își vrea naționalitatea, dar aceasta o vrea deplin.

Punctul de vârf al acestei deplinătăți este hegelian: **conștiință de sine,** obținută pe treptele desfășurării istoriei — de la începuturile aurorale, dacice, adică protoistorice până la **prezentul etern** care adună retroactiv toate etapele. Hegel concepea istoria universală ca evoluție a principiului libertății, exprimată în conștiința acestela.

Poporul român a parcurs aceste trei trepte printr-o evoluție organică, înaintând ca și un copac, ca și o altă ființă organică din sine însuși și dezvoltându-și treptat aptitudinile și puterile înăscute. În însăși fundamentul pus de generațiunile trecute se conține ideea trecutului căci în fiecare secol din viața unui popor este ascuns complexul de cugetări care formează idealul lui, așa cum în sâmburele de ghindă e ascunsă ideea stejarului întreg" — spunea Eminescu în **Românul** din 15 august 1871.

Românii s-au urcat pe treapta **conștiinței de sine** ca popor care are o unitate psihologică dată (cu o marcă ontologică anumită, precum am spune astăzi), ca un subiect cu o conștiință de sine **unitară.**

Eminescu apare, ca exponent al acestei conștiințe de sine unitare; deci ca un poet a tuturor etapelor: Decebal fiind o proiecție a eului său narcisic, care simte cu toți porii ființe o Dacie naturală, solară și necăzută în istorie, Ștefan cel Mare apărând ca un eu afirmat (i istorie), iar poporul românesc în totalitatea sa ca un popor realizat deplin prin „cunoașterea de sine", prin spiritul determinat, așa cum postula Hegel, „se clădește pe sine pentru a s Înfăptui ca univers real, care există în prezent și care dăinuiesc prin religia, prin cultui, pri obiceiurile sale, prin constituția și legiuitățile sale politice, prin întregul cuprins al orânduielilo al întâmplărilor și al acțiunilor sale. Aceasta este opera sa, acesta este poporul". „Popoarele sunt ceea ce sunt înfăptuirile lor".

Înfăptuirea spiritului românesc ca „univers real" s-a făcut prin „limbă, datină, individua litatea noastră etnică, bunurile conștiinței noastre", prin „unitatea neamului preexistent formațiunii statelor noastre", prin statornicia manifestată prin munca permanentă d agricultor, datorită căreia s-a și realizat „cunoașterea de sine".

„Întregul cuprins al orânduielilor, al întâmplărilor" este pus sub semnul unității **implinite** „Astăzi, limba este una de la Cotnar până la Cetatea Albă de lângă Nistru, de la Hotin pân Granița militară, azi datina e una, rasa e una și etnologic e unul și același popor, care n mai doarme somnul pământului și al veacurilor".

Român prin acest dinamism al spiritului care a alungat „somnul pământului și a veacurilor" a atins treapta supremă a conștiinței de sine și universalitatea. Vorbind în termen hegelieni, el știe în ce constă creația sa, știe să se gândească pe sine, știe să pună la temeli sa un principiu universal, știe să-și conceapă opera pe care o crează ca o durabilă alcătuir morală și politică.

Pe acest sol al certitudinii de sine a ființei românești, Eminescu este poetul și filosofu unității naționale în toate manifestările acesteia:

- unitate istorică și naturală, bazată pe dacismul și re-dacismul genetic („trebui redacizat totul", îndemna el la un moment dat)
- unitate etnică (de rasă), considerată drept „realitate atât de mare și de energică „politicește putem fi despărți, dar unitatea noastră de rasă și de limbă e o realitate atât d mare și de energică, încât nici ignoranța, nici sila n-o pot tăgădui";
- unitatea spirituală și morală, unitatea religioasă (Biserica, „marca spirituală a neamul românesc", a născut unitatea limbii și unitatea etnică a poporului, domnind „puternic dincol de granițele noastre" și fiind „apelul de mântuire națională în țări unde românul n-are stat")
- unitatea politică pe care a ținut s-o realizeze Mihai Viteazul prin constituirea primul stat român modern („el a adus o rânduială unde era caos");
- unitatea geografică („de la Nistru pân' la Tisa").

Eminescu este, așadar, **poetul și gânditorul întregului românesc,** în poezie mitopoietică, filosofie și sociologie, surprinzând în acorduri ontologice specifice dorul și jalea cu care a întâmpinat românul de pretutindeni vitregiile soartei, datumul întâmplărilor oarb ale istoriei: „De la Nistru pân' la Tisa/Tot românul plânsu-mi-s-a/Că nu mai poat străbate/De-atâta străinătate" **(Doina)**.

Am punctat toate aceste chestiuni pentru a conchide că EMINESCU ESTE POETUL ÎNTREGULUI ROMÂNESC.

Astfel ni se prezintă și din această ediție.

Se dorește o ediție de CAPODOPERE. Pentru prima dată definită astfel prin chiar titlul ei.

GREA MISIUNE — DELICATĂ ÎNCERCARE.

Dar acest Perpessicius al eminescianizării de azi, care este Victor Crăciun, are tot dreptul să ne propună și o ediție de CAPODOPERE, cum o facem și împreună cu un grup chinuit de ideea elaborării și a unui CORPUS EMINESCU, sinteză a gândirii și simțirii despre poetul național.

O ediție deci necesară în acest moment când la JUBILEUL de 150 de ani ai poetului se încearcă atât de greu a se înfăptui o sărbătorire. O sărbătorire care presupune prezența unitară a forurilor înalte ale conștiinței românești, Patriarhia, Academia, creatorii, oamenii politici și de afaceri, o acțiune conjuncturată național și internațional, cu multă cărți ce i se dedică, filme, spectacole, medalii, timbre, dar și prevăzând un VIITOR pentru cultura națională. Dante, Goethe, Cervantes, Shakespeare, Pușkin, Petőfi — și câți alții! — își au **institute** de cercetări, de documentare, de mediatizare. Își merită și Eminescu o asemenea instituție, el, stegarul ÎNTREGULUI ROMÂNESC.

Dacă nu-l facem noi, cine o să-l construiască?

Iată de ce acest volum devine o piatră a înțelesului dat de Hegel: „Popoarele sunt ceea ce sunt înfăptuirile lor". Cu alte cuvinte, una dintre înfăptuirile românilor fiind Eminescu, EL este dar sinteza poporului în devenirea istoriei.

Și această carte a CAPODOPERELOR propusă de Victor Crăciun ca și tot ce ne străduim să facem la acest JUBILEU poate deveni ramura vie a perpetuării lui pe mai departe în Mileniul care ne bate în suflete.

Un mileniu, din 2001, sunt sigur, CU EMINESCU.

Acad. MIHAI CIMPOI
Președintele Uniunii Scriitorilor din Moldova

20 decembrie 1999

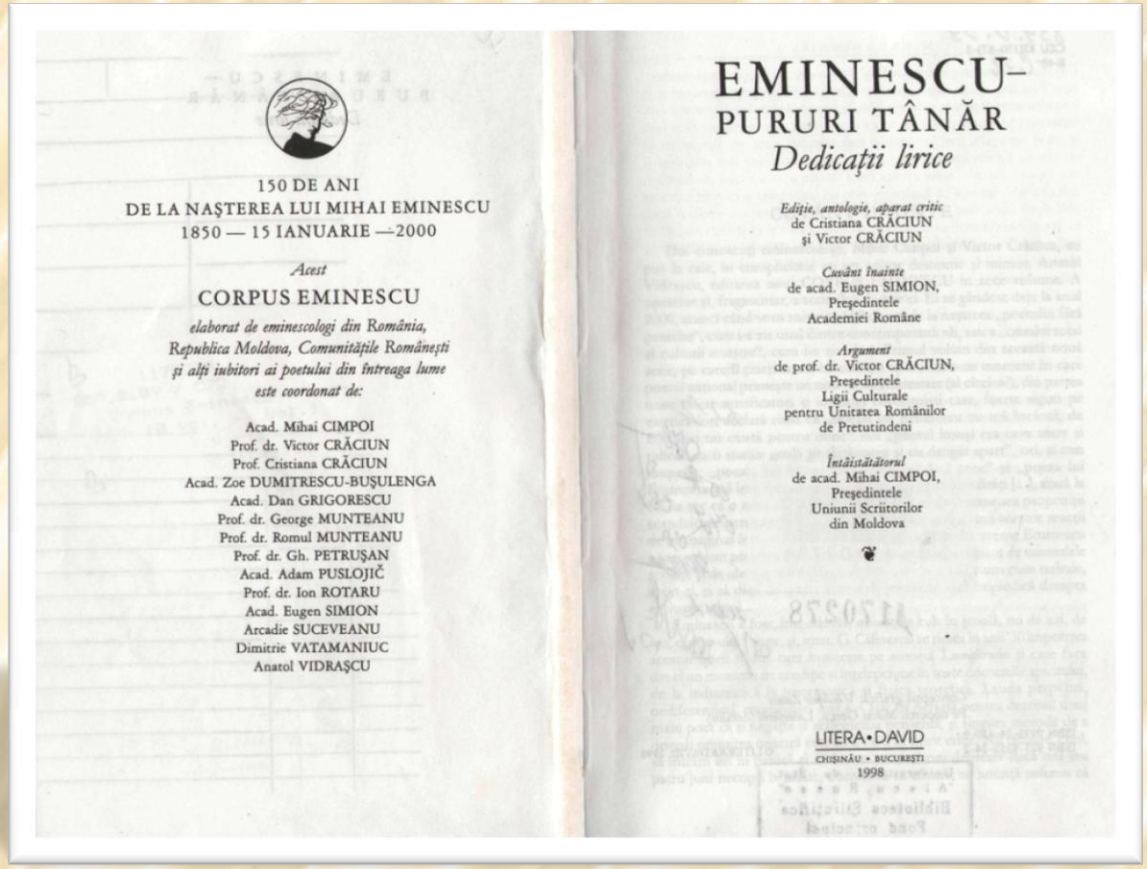

150 DE ANI
DE LA NAȘTEREA LUI MIHAI EMINESCU
1850 — 15 IANUARIE — 2000

Acest
CORPUS EMINESCU
elaborat de eminescologi din România, Republica Moldova, Comunitățile Românești și alți iubitori ai poetului din întreaga lume este coordonat de:

Acad. Mihai CIMPOI
Prof. dr. Victor CRĂCIUN
Prof. Cristiana CRĂCIUN
Acad. Zoe DUMITRESCU-BUȘULENGA
Acad. Dan GRIGORESCU
Prof. dr. George MUNTEANU
Prof. dr. Romul MUNTEANU
Prof. dr. Gh. PETRUȘAN
Acad. Adam PUSLOJIČ
Prof. dr. Ion ROTARU
Acad. Eugen SIMION
Arcadie SUCEVEANU
Dimitrie VATAMANIUC
Anatol VIDRAȘCU

EMINESCU-
PURURI TÂNĂR
Dedicații lirice

Ediție, antologie, aparat critic
de Cristiana CRĂCIUN
și Victor CRĂCIUN

Cuvânt înainte
de acad. Eugen SIMION,
Președintele
Academiei Române

Argument
de prof. dr. Victor CRĂCIUN,
Președintele
Ligii Culturale
pentru Unitatea Românilor
de Pretutindeni

Întâistătătorul
de acad. Mihai CIMPOI,
Președintele
Uniunii Scriitorilor
din Moldova

LITERA•DAVID
CHIȘINĂU • BUCUREȘTI
1998

CORPUS EMINESCU în zece volume a operelor şi, fragmentar, a scrierilor despre Eminescu elaborat de eminesciologi din România, Republica Moldova, iubitori ai poetului de pe mapamond, ediție coordonată de: **Acad. Mihai Cimpoi**, Prof. dr. Victor Crăciun şi alții.

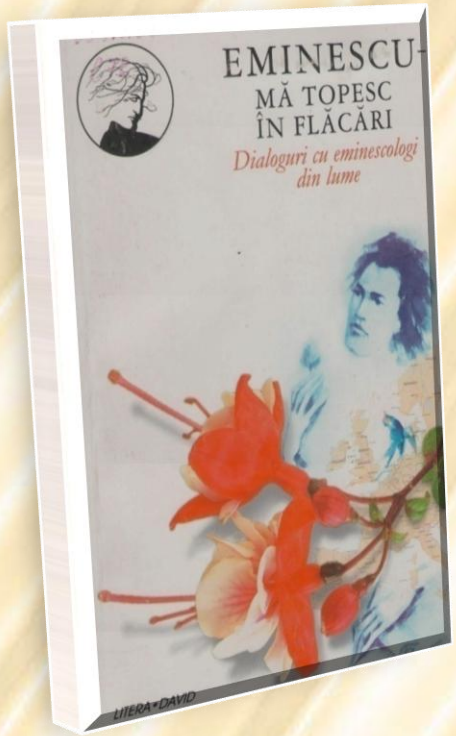

150 DE ANI
DE LA NAȘTEREA LUI MIHAI EMINESCU
1850 — 15 IANUARIE —2000

Acest

CORPUS EMINESCU

elaborat de eminescologi din România, Republica Moldova, Comunitățile Românești și alți iubitori ai poetului din întreaga lume este coordonat de:

Acad. Mihai CIMPOI
Prof. dr. Victor CRĂCIUN
Prof. Cristiana CRĂCIUN
Acad. Zoe DUMITRESCU-BUȘULENGA
Acad. Dan GRIGORESCU
Prof. dr. George MUNTEANU
Prof. dr. Romul MUNTEANU
Prof. dr. Gh. PETRUȘAN
Acad. Adam PUSLOJIČ
Prof. dr. Ion ROTARU
Acad. Eugen SIMION
Arcadie SUCEVEANU
Dimitrie VATAMANIUC
Anatol VIDRAȘCU

EMINESCU-
MĂ TOPESC ÎN FLĂCĂRI...

Dialoguri cu eminescologi din lume realizate de Mihai Cimpoi

VIII

LITERA•DAVID
CHIȘINĂU • BUCUREȘTI
1999

ARTICOLE LITERARE:
ESEURI, CRONICI, POSTFEȚE, RECENZII PUBLICATE ÎN CĂRȚI, CULEGERI ŞI PERIODICE

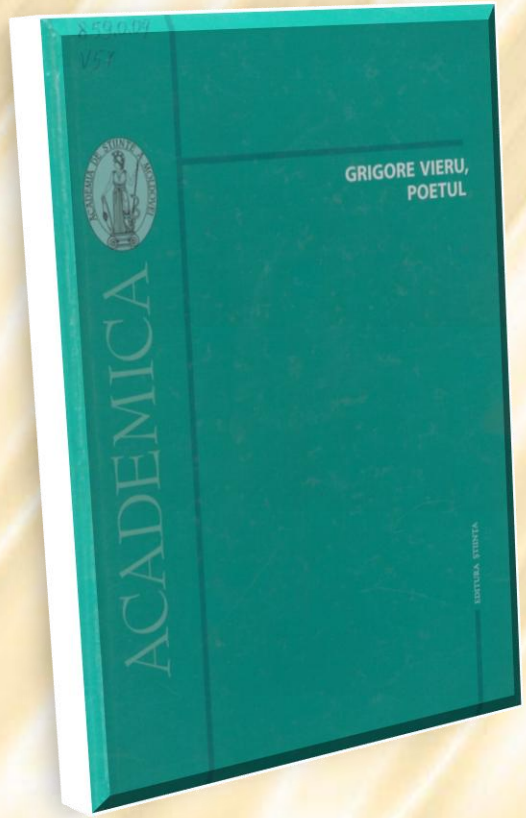

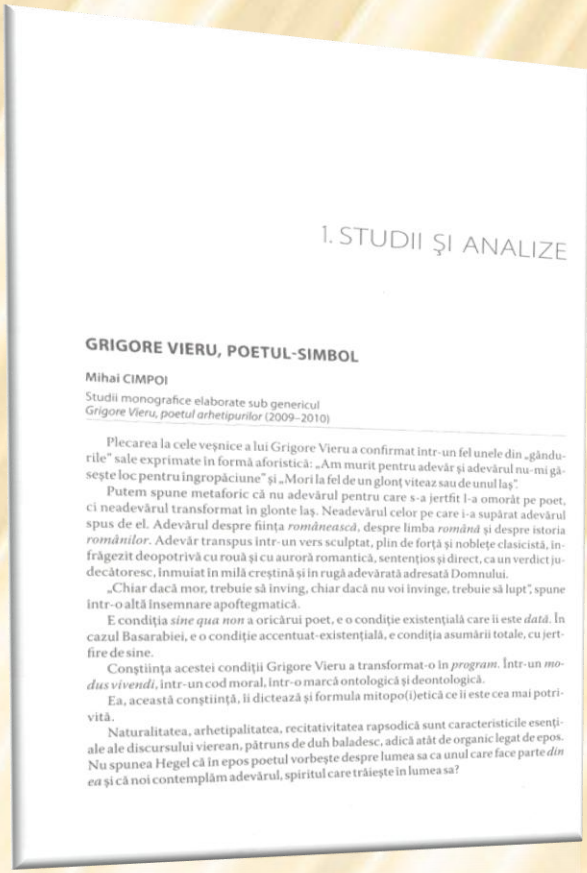

1. STUDII ŞI ANALIZE

GRIGORE VIERU, POETUL-SIMBOL

Mihai CIMPOI

Studii monografice elaborate sub genericul
Grigore Vieru, poetul arhetipurilor (2009–2010)

Plecarea la cele veşnice a lui Grigore Vieru a confirmat într-un fel unele din „gândurile" sale exprimate în formă aforistică: „Am murit pentru adevăr şi adevărul nu-mi găseşte loc pentru îngropăciune" şi „Mori la fel de un glonţ viteaz sau de unul laş".

Putem spune metaforic că nu adevărul pentru care s-a jertfit l-a omorât pe poet, ci neadevărul transformat în glonte laş. Neadevărul celor pe care i-a supărat adevărul spus de el. Adevărul despre ființa *românească*, despre limba *română* şi despre istoria *românilor*. Adevăr transpus într-un vers sculptat, plin de forţă şi nobleţe clasicistă, înfrăgezit deopotrivă cu rouă şi cu aurora romantică, sentenţios şi direct, ca un verdict judecătoresc, înmuiat în milă creştină şi în rugă adevărată adresată Domnului.

„Chiar dacă mor, trebuie să învinge, chiar dacă nu voi învinge, trebuie să lupt", spune într-o altă însemnare apoftegmatică.

E condiția *sine qua non* a oricărui poet, e o condiție existențială care îi este *dată*. În cazul Basarabiei, e o condiție accentuat-existențială, e condiția asumării totale, cu jertfire de sine.

Conştiinţa acestei condiţii Grigore Vieru a transformat-o în *program*. Într-un *modus vivendi*, într-un cod moral, într-o marcă ontologică şi deontologică.

Ea, această conştiinţă, îi dictează şi formula mitopo(i)etică ce îi este cea mai potrivită.

Naturalitatea, arhetipalitatea, recitativitatea rapsodică sunt caracteristicile esenţiale ale discursului vierean, pătruns de duh baladesc, adică atât de organic legat de epos. Nu spunea Hegel că în epos poetul vorbeşte despre lumea sa ca unul care face parte *din ea* şi că noi contemplăm adevărul, spiritul care trăieşte în lumea sa?

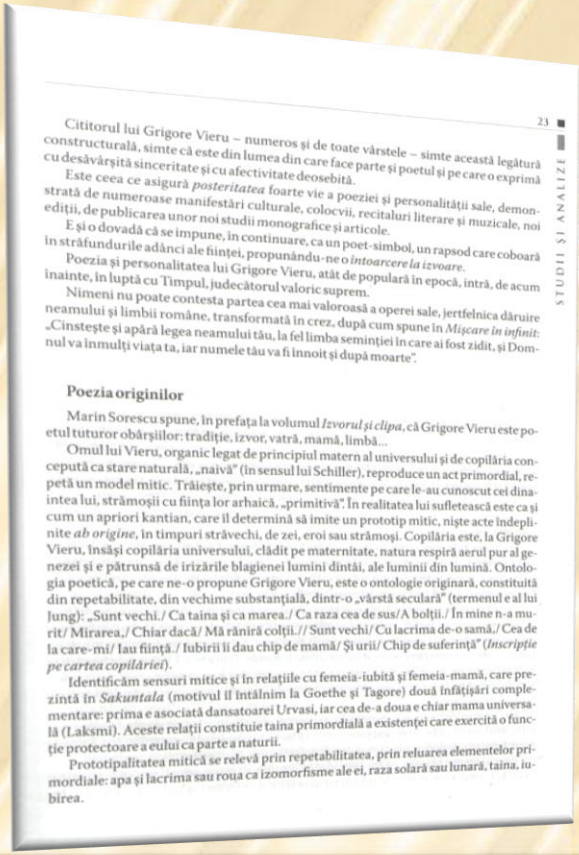

23 STUDII ŞI ANALIZE

Cititorul lui Grigore Vieru – numeros şi de toate vârstele – simte această legătură constructurală, simte că este din lumea din care face parte şi poetul şi pe care o exprimă cu desăvârşită sinceritate şi cu afectivitate deosebită.

Este ceea ce asigură *posteritatea* foarte vie a poeziei şi personalităţii sale, demonstrată de numeroase manifestări culturale, colocvii, recitaluri literare şi muzicale, noi ediţii, de publicarea unor noi studii monografice şi articole.

E şi o dovadă că se impune, în continuare, ca un poet-simbol, un rapsod care coboară în străfundurile adânci ale fiinţei, propunându-ne o *întoarcere la izvoare*.

Poezia şi personalitatea lui Grigore Vieru, atât de populară în epocă, intră, de acum înainte, în luptă cu Timpul, judecătorul valoric suprem.

Nimeni nu poate contesta partea cea mai valoroasă a operei sale, jertfelnica dăruire neamului şi limbii române, transformată în crez, după cum spune în *Mişcare în infinit*: „Cinsteşte şi apără legea neamului tău, la fel limba seminţiei în care ai fost zidit, şi Domnul va înmulţi viaţa ta, iar numele tău va fi înnoit şi după moarte".

Poezia originilor

Marin Sorescu spune, în prefaţa la volumul *Izvorul şi clipa*, că Grigore Vieru este poetul tuturor obârşiilor: tradiţie, izvor, vatră, mamă, limbă...

Omul lui Vieru, organic legat de principiul matern al universului şi de copilăria concepută ca stare naturală, „naivă" (în sensul lui Schiller), reproduce un act primordial, repetă un model mitic. Trăieşte, prin urmare, sentimente pe care le-au cunoscut cei dinaintea lui, strămoşii cu ființa lor arhaică, „primitivă". În realitatea lui sufletească este ca şi cum un apriori kantian, care îl determină să imite un prototip mitic, nişte acte îndeplinite *ab origine*, în timpuri străvechi, de zei, eroi sau strămoşi. Copilăria este, la Grigore Vieru, însăşi copilăria universului, clădit pe maternitate, natura respiră aerul pur al genezei şi e pătrunsă de irizările blagienei lumini dintâi, ale luminii din lumină. Ontologia poetică, pe care ne-o propune Grigore Vieru, este o ontologie originară, constituită din repetabilitate, din vechime substanţială, dintr-o „vârstă seculară" (termenul e al lui Jung): „Sunt vechi./ Ca taina şi ca marea./ Ca raza cea de sus/A bolţii./ În mine n-a murit/ Mirarea,/ Chiar dacă/ Mă răniră colţii.// Sunt vechi/ Cu lacrima de-o samă,/ Cea de la care-mi/ Iau ființă./ Iubirii îi dau chip de mamă/ Şi urii/ Chip de suferinţă" (*Inscripţie pe cartea copilăriei*).

Identificăm sensuri mitice şi în relaţiile cu femeia-iubită şi femeia-mamă, care prezintă în *Sakuntala* (motivul îl întâlnim la Goethe şi Tagore) două înfăţişări complementare: prima e asociată dansatoarei Urvasi, iar cea de-a doua e chiar mama universală (Laksmi). Aceste relaţii constituie taina primordială a existenţei care exercită o funcţie protectoare a eului ca parte a naturii.

Prototipalitatea mitică se relevă prin repetabilitatea, prin reluarea elementelor primordiale: apa şi lacrima sau roua ca izomorfisme ale ei, raza solară sau lunară, taina, iubirea.

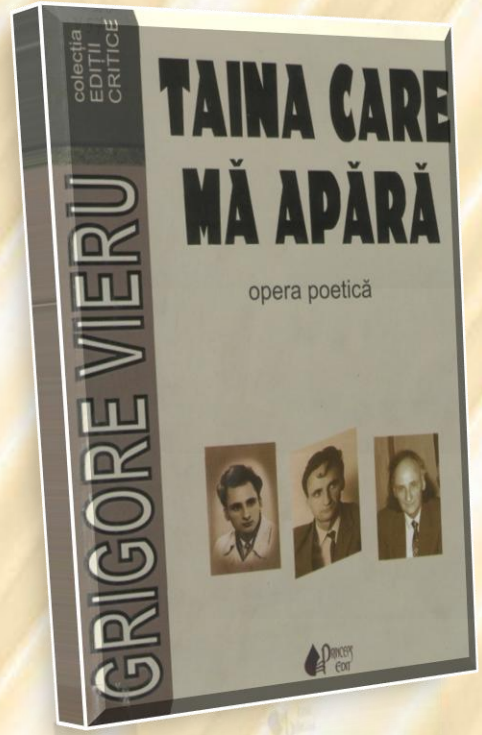

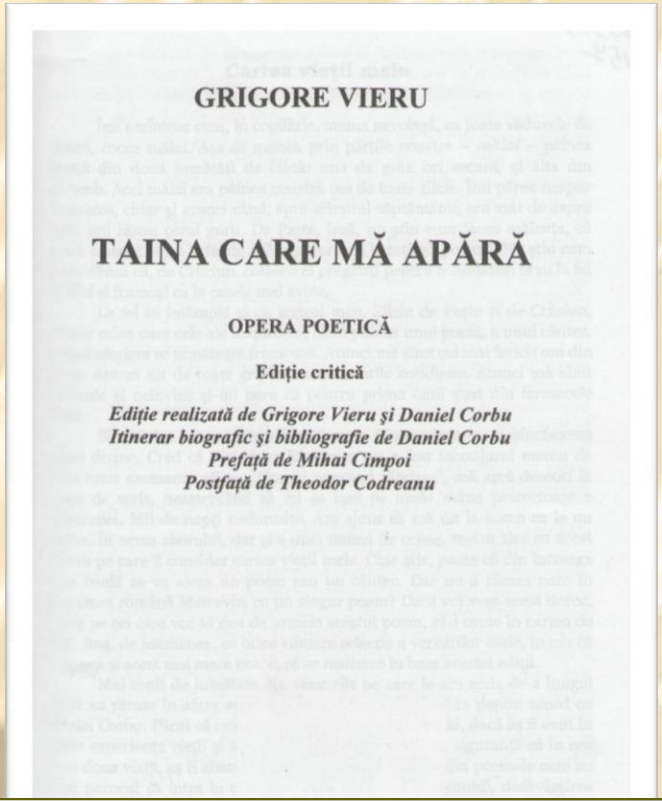

GRIGORE VIERU

TAINA CARE MĂ APĂRĂ

OPERA POETICĂ

Ediție critică

Ediție realizată de Grigore Vieru și Daniel Corbu
Itinerar biografic și bibliografie de Daniel Corbu
Prefață de Mihai Cimpoi
Postfață de Theodor Codreanu

Lirica lui **Grigore Vieru**, organic legată de tradiția eminesciană şi folcloristică a literaturii noastre, dar nespus de sensibilă la neliniştile secolului, ne oferă generoasa posibilitate de a ne întoarce la izvoare şi, totodată, de a ne croi o cale sigură de comunicare cu formulele de trăire şi gîndire artistică ale poeziei universale, mai cu seamă în registrul tematic al iubirii, dragostei de mamă şi maternității veghetoare, al valorilor copilăriei şi sentimentului **Patriei.**

Mihai CIMPOI

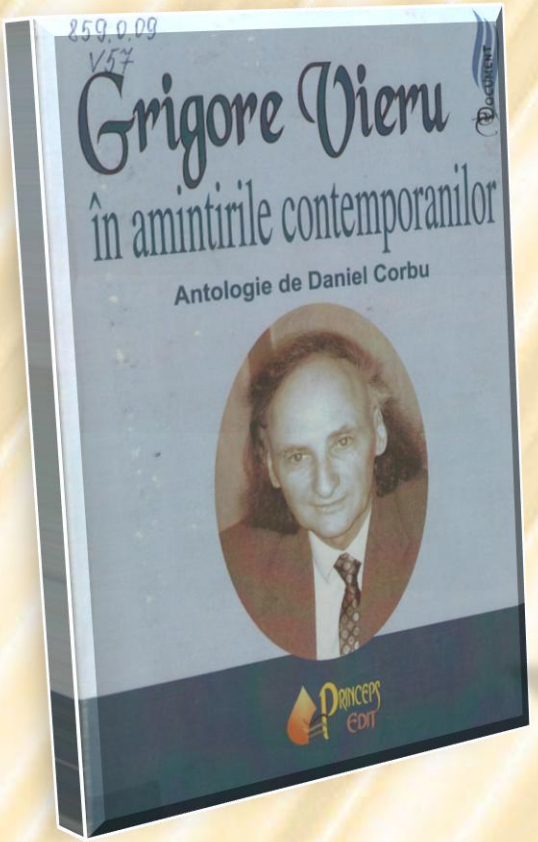

Mihai CIMPOI

Ființă întru poezie

Sufletele noastre au vibrat cu intensitate la ceea ce am numit întoarcere la izvoare. În acest fel am putut suporta mai ușor

teroarea" înstrăinării și am putut să ne consacrăm cu toată dăruirea Renașterii din anii 80 ai secolului trecut.

Prin poezia și po(i)etica dominantelor arhetipale, prin organicismul și „mioritismul" fundamental, prin predispoziția spre esențe, ceea ce a stimulat aforisticul, expresia simplă și lapidară, spre ludic, care l-a apropiat de copii și „copilul universal" crengian (în sensul de care vorbea Călinescu) Grigore Vieru a creat o carte de învățătură, o carte românească de învățătură.

Grigore Vieru seamănă, în istoria noastră literară, cu el însuși. Este unic, irepetabil, purtând pecetea suferinței, a dragostei pentru aproapele și a bucuriei de viață, pe care a trăit-o cu un preaplin sufletesc și cu o candoare de prim venit în lume ieșite din comun.

A fost o Ființă întru Poezie. Între El și Poezie se poate pune un semn de identitate absolut. Cu o înfățișare isusiacă, fragil, întruchipând Copilul și Poetul, Copilul-Poet, a purtat o aură de sfințenie care ne aruncă raze de lumină și înseninare și după plecarea sa supărată dintre noi (din cauza murdăriilor și insinuărilor unor trădători și impostori).

(Din „Jurnalul Național", Ediție de colecție, luni, 16 februarie 2009)

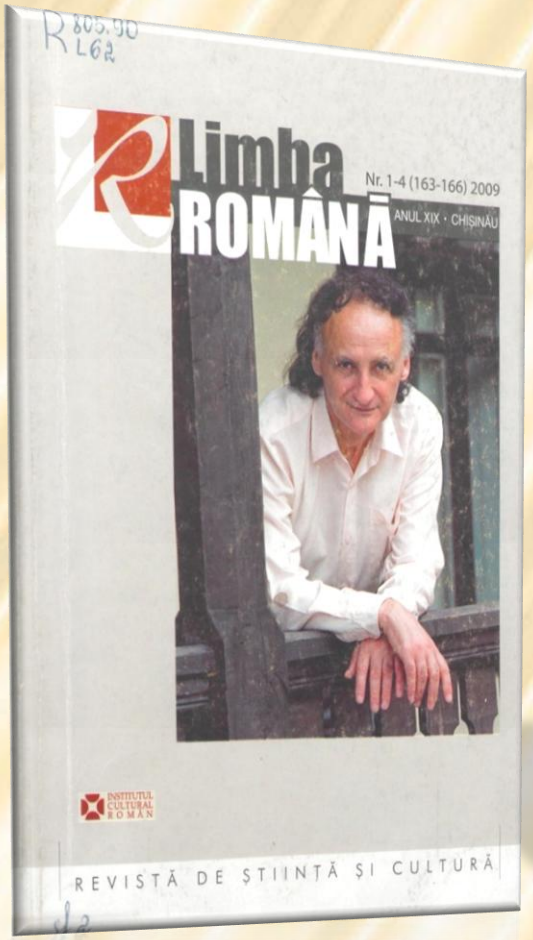

Mihai CIMPOI

POET CU CITITORI MULŢI

1. Grigore Vieru a rostit ființa românească a Basarabiei în toată deplinătatea sa, transmițând un mesaj existențial profund. Naturalețea (acea apropiere familiară, simpatetică de ceea ce anticii numeau *natura veritas*), simplitatea, directitatea, uneori publicistică, pamfletară, confesionalitatea ardentă sunt factori care i-au asigurat o comunicare sensibilă cu cititorii de toate vârstele: de la cei foarte mici, care abia învață cititul și număratul, până la cei maturi, înțelepțiți de viață. La marile teme – mama și maternitatea, iubirea, copilăria, unitatea omului și a naturii – s-au adăugat *sacrul*, *taina care-l apără*, adică Taina Divinității. *Muzicalitatea* și *religiozitatea* au asigurat marea credibilitate și participare afectivă a publicului larg.

2. E receptată, din păcate, parțial, *nesistematic*, ca să zicem așa, deși este bine cunoscut în foarte multe zone, mai cu seamă în școli, licee, în rândul intelectualilor. La Sfântul Gheorghe cineva mi-a spus pe dinafară *Pădure, verde pădure*, iar la Drobeta Turnu Severin cineva a putut recita 30 de poezii vierene. În critică se mai vorbește de „rama sămănătoristă" sau de „defazarea" totală a poetului (așa apare în *Istoria critică a literaturii române*, semnată de Nicolae Manolescu). A cunoscut, din fericire, aprecieri înalte din partea Academiei Române, a academicianului Eugen Simion, s-au scris patru monografii semnate de Theodor Codreanu, Stelian Gruia, Fănuș Băileșteanu și Virgil Țigănuș, articole fundamentale semnate de Alex. Ștefănescu. A fost remarcat de Nichita Stănescu, Marin Sorescu și Ioan Alexandru. Textele sale sunt cântate de Mirabela Dauer, Fuego.

Editarea în tiraje mari a operei sale (*Taina care mă apără* la Princeps Edit din Iași sau anexa la „Cotidianul" în 80.000 de exemplare) este o dovadă că e un *poet cu cititori mulți*.

3. Reticența vine, evident, din aitudinile de gașcă, partizane și din „zavistea" despre care a vorbit în aforismele sale. Este un fond *resentimentar* (în sensul lui Nietsche)

4. Este una fundamentală, bazată pe o credință nestrămutată în adevăr și știința eminesciană că „suntem români și punctum". Poetul a promovat fără ezitări moldoveniste caracteristice altora, *românismul* sub forma lui că, profundă, ontologică.

5. Însuși poetul a spus că ființa lui a fost modelată de limba română. acesta decis a demonstrat, precum Eminescu și Heidegger, că limba este de adăpost" al Ființei și că ea dă unui popor certitudinea de a fi făuritor rie și, adăugăm noi, de propriul destin, în ciuda vicisitudinilor aduse de nefaste.

Grigore Vieru cu Ion Hadârcă, Iulian Filip, Alexandru Bantoș, Ana Bantoș, Mihai Cimpoi și Vasile Romanciuc la Paris. Mai 1999

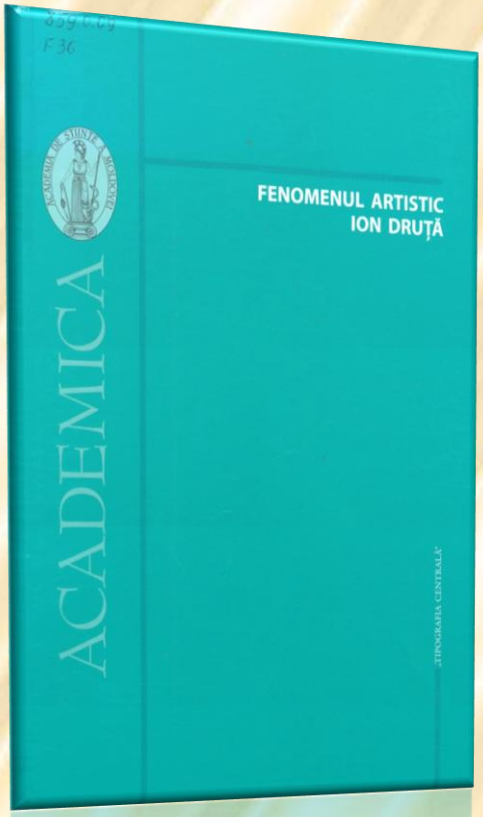

OPERA LUI ION DRUȚĂ ÎN PERSPECTIVĂ ESTETICĂ*

Ion Druță s-a născut la 3 septembrie 1928 în satul Horodiște, județul Soroca. Este prozator, dramaturg, eseist, activist pe tărâm obștesc.

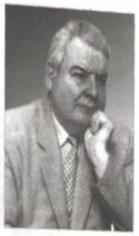
Acad. Mihai Cimpoi

Trăgându-se dintr-un tată zugrav de biserici, Pantelei, „plin de demnitate, arătăgos și încăpățânat", și dintr-o mamă, Ana (corect: Sofia – M.D.), cu ascendență ucraineană, femeie de o „bunătate creștinească", Ion Druță urmează cursuri de tractoriști (1945), o școală silvică (1946) și, după terminarea serviciului militar, cursurile literare superioare din cadrul Institutului de Literatură „Maxim Gorki" din Moscova (1956-1957). A fost secretar al sovietului sătesc Ghica Vodă în perioada grea a deportărilor și colectivizării. Stabilindu-se, în 1969, la Moscova, scriind în limbile română și rusă și sfidând criticile oficiale de la Chișinău, cunoaște o carieră strălucitoare de prozator și dramaturg, cu cărți traduse în mai multe limbi și piese jucate în teatrele din URSS și din alte țări. Primește Premiul de Stat al RSSM; Ordinul Lenin; Ordinul Republicii și alte decorații, devine Scriitor al Poporului din RSSM. Este membru de onoare al Academiei Române (1990) și membru al Academiei de Științe a Republicii Moldova (1992). Debutează cu schițe în periodicul „Țăranul sovietic" și editorial cu volumul *La noi în sat* (1953).

* * *

Opera lui Ion Druță este, în linii mari, o expresie a rezistenței spirituale și morale în fața a tot ce subminează naționalul, umanul, sacrul. Nu întâmplător multe dintre scrierile sale, care au înfruntat „*zidul*" mentalității oficiale („zidul" apare ca metaforă în piesa *Cervus divinus*), au fost supuse interdicției, apărând editorial cu multă întârziere la Chișinău, după ce treceau de cenzura – aparent, mai liberală – a Moscovei. Controlul de partid instituționalizat s-a exercitat din plin asupra scriitorului, mai cu seamă după publicarea, în 1970, a părții a doua a romanului *Povara bunătății noastre* (prima parte, intitulată *Balade din câmpie*, apăruse în 1963).

* Prezentul portret de creație este reprodus din *Dicționarul General al Literaturii Române*. Vol. 2. C / D. – București: Editura "Univers Enciclopedic", 2004, p. 764-766. Aproape identic îl aflăm și în lucrarea aceluiași critic *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. – Chișinău: Editura ARC, 1996, p. 174-179.

Începând cu anul 1994, scriitorul a pactizat în mod paradoxal cu cei care l-au blamat, manifestând atitudini conservatoare de păstrare a „semințelor socialiste", a moldovenismului și creștinismului modelat după cel rusesc. Cititorii și criticii (unii dintre ei – *M. D.*) au început să se întrebe, uimiți, dacă scriitorul a fost cu adevărat sincer în scrisul său. Această debusolare are, firește, temei, fiindcă în opera sa n-au lipsit notele de regionalism literar cu tendință antiromânească.

Ion Druță debutează în contextul literaturii basarabene din anii '50, când, după moartea lui Stalin, se instaurează o epocă a „dezghețului" social.

Scriitorul impune, autoritar, formula narativă lirico-simbolică, afirmându-se pe linia tradiției lui Ion Creangă și Mihail Sadoveanu. În primele nuvele și în lucrarea de mari proporții *Frunze de dor* (1957), dar și mai târziu, cu deosebire în romanul *Clopotnița* (1972), cea mai importantă scriere a sa, I. Druță cultivă aproape fără excepție un principiu baladesc, narațiunea fiind intens colorată de atitudinea emoțională, de atașamentul simpatetic față de eroi. Autorul și personajele pe care le creează constituie o unitate plasmatică, actul identificării absolute făcând dovada apartenenței la un univers autarhic.

Raportat la epocă, lirismul lui I. Druță își vădește rosturile polemice: este expresia personalității omului, conceput de Stalin ca un „șurubaș" supus mașinii statale. Printr-o astfel de redimensionare a mentalității artistice, scriitorul se ralia valului prozei lirice și confesive ce se impunea în literatura rusă, ucraineană sau kirghiză. Firește, formula sa lirică nu era una de împrumut și, cu atât mai mult, una conjuncturală: e de întrevăzut în ea spiritul tradiției. Cultul povestirii și al povestitorului vorbesc despre un prozator moldovean. Narațiunea urmează un curs domol al întâmplărilor, sub semnul oralității tradiționale, și numai din când în când al racursiului, al „ochiului" cinematografic, vădind amprente ale poeticii românești a secolului al XX-lea.

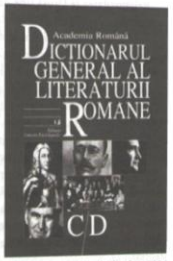

„Univers Enciclopedic", Vol. 2, 2004

Tipologic, prozatorul aparține categoriei creatorilor rurali în literatură, a acelora care cred că „veșnicia s-a născut la sat" (Lucian Blaga). Or, universul rural există sub semnul naturalului, al organicului. Organicismul se comunică și ideilor despre artă. I. Druță cultivă o frază articulată după legile naturalului, simplității și ale tăcerii semnificative. Ea trebuie auzită, stângăcia expresivă poartă pecetea ingenuității și rostirii disi-

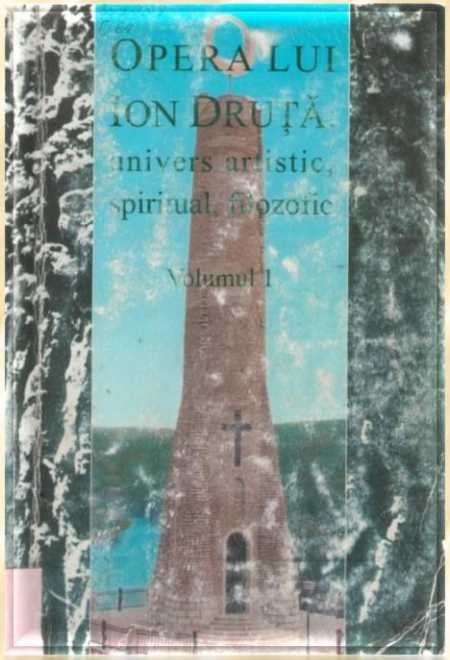

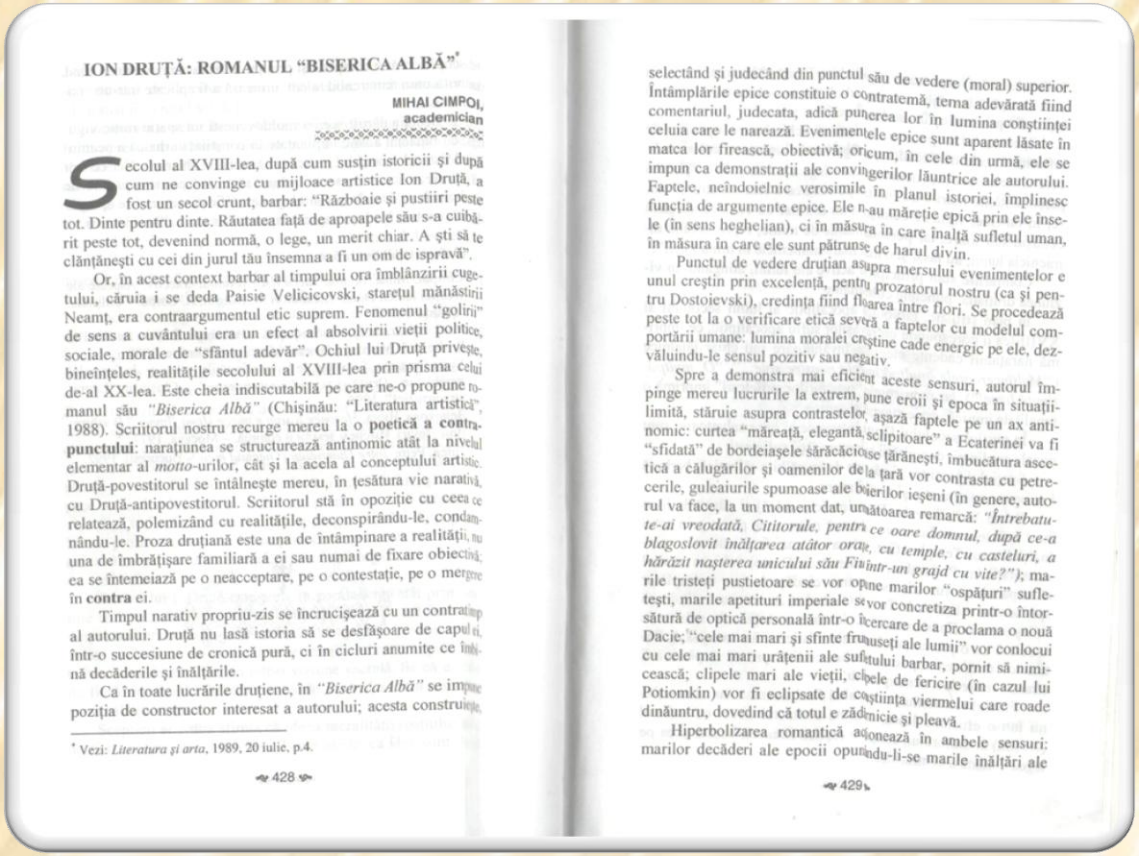

ION DRUȚĂ: ROMANUL "BISERICA ALBĂ"*

MIHAI CIMPOI,
academician

Secolul al XVIII-lea, după cum susțin istoricii și după cum ne convinge cu mijloace artistice Ion Druță, a fost un secol crunt, barbar: "Războaie și pustiiri peste tot. Dinte pentru dinte. Răutatea față de aproapele său s-a cuibărit peste tot, devenind normă, o lege, un merit chiar. A ști să te clănțănești cu cei din jurul tău însemna a fi un om de ispravă".

Or, în acest context barbar al timpului ora îmblânzirii cugetului, căruia i se deda Paisie Velicicovski, starețul mănăstirii Neamț, era contraargumentul etic suprem. Fenomenul "golirii" de sens a cuvântului era un efect al absolvirii vieții politice, sociale, morale de "sfântul adevăr". Ochiul lui Druță privește, bineînțeles, realitățile secolului al XVIII-lea prin prisma celui de-al XX-lea. Este cheia indiscutabilă pe care ne-o propune romanul său *"Biserica Albă"* (Chișinău: "Literatura artistică", 1988). Scriitorul nostru recurge mereu la o **poetică a contrapunctului**: narațiunea se structurează antinomic atât la nivelul elementar al *motto*-urilor, cât și la acela al conceptului artistic. Druță-povestitorul se întâlnește mereu, în țesătura vie narativă, cu Druță-antipovestitorul. Scriitorul stă în opoziție cu ceea ce relatează, polemizând cu realitățile, deconspirându-le, condamnându-le. Proza drutiană este una de întâmpinare a realității, nu una de îmbrățișare familiară a ei sau numai de fixare obiectivă; ea se întemeiază pe o neacceptare, pe o contestație, pe o mergine în **contra** ei.

Timpul narativ propriu-zis se încrucișează cu un contratimp al autorului. Druță nu lasă istoria să se desfășoare de capul ei, într-o succesiune de cronică pură, ci în cicluri anumite ce îmbină decăderile și înălțările.

Ca în toate lucrările drutiene, în *"Biserica Albă"* se impune poziția de constructor interesat a autorului; aceasta construiește, selectând și judecând din punctul său de vedere (moral) superior. Întâmplările epice constituie o contratemă, tema adevărată fiind comentariul, judecata, adică punerea lor în lumina conștiinței celuia care le narează. Evenimentele epice sunt aparent lăsate în matca lor firească, obiectivă; oricum, în cele din urmă, ele se impun ca demonstrații ale convingerilor lăuntrice ale autorului. Faptele, neîndoielnic verosimile în planul istoriei, împlinesc funcția de argumente epice. Ele n-au măreție epică prin ele însele (în sens heghelian), ci în măsura în care înalță sufletul uman, în măsura în care ele sunt pătrunse de harul divin.

Punctul de vedere drutian asupra mersului evenimentelor e unul creștin prin excelență, pentru prozatorul nostru (ca și pentru Dostoievski), credința fiind floarea între flori. Se procedează peste tot la o verificare etică severă a faptelor cu modelul comportării umane: lumina moralei creștine cade energic pe ele, dezvăluindu-le sensul pozitiv sau negativ.

Spre a demonstra mai eficient aceste sensuri, autorul împinge mereu lucrurile la extrem, pune eroii și epoca în situații-limită, stăruie asupra contrastelor, așază faptele pe un ax antinomic: curtea "măreață, elegantă, sclipitoare" a Ecaterinei va fi "sfidată" de bordeișele sărăcăcioase țărănești, îmbucătura ascetică a călugărilor și oamenilor de la țară vor contrasta cu petrecerile, guleaiurile spumoase ale boierilor ieșeni (în genere, autorul va face, la un moment dat, următoarea remarcă: *"Întrebatu-te-ai vreodată, Cititorule, pentru ce oare domnul, după ce-a blagoslovit înălțarea atâtor orașe, cu temple, cu castelurl, a hărăzit nașterea unicului său Fiu într-un grajd cu vite?"*); marile tristeți pustietoare se vor opune marilor "ospățuri" sufletești, marile apetituri imperiale se vor concretiza printr-o întorsătură de optică personală într-o încercare de a proclama o nouă Dacie; "cele mai mari și sfinte frumuseți ale lumii" vor conlocui cu cele mai mari urâțenii ale sufletului barbar, pornit să nimicească; clipele mari ale vieții, clipele de fericire (în cazul lui Potiomkin) vor fi eclipsate de conștiința viermelui care roade dinăuntru, dovedind că totul e zădărnicie și pleavă.

Hiperbolizarea romantică acționează în ambele sensuri: marilor decăderi ale epocii opunându-li-se marile înălțări ale

* Vezi: *Literatura și arta*, 1989, 20 iulie, p.4.

428 429

„Scriitorul impune, autoritar, formula narativă lirico-simbolică, afirmîndu-se pe linia tradiției lui Ion Creangă şi Mihail Sadoveanu. În primele nuvele şi în lucrarea de mari proporții „Frunze de dor” (1957), dar şi mai tîrziu, cu deosebire în romanul „Clopotnița” (1972), cea mai importantă scriere a sa, *Ion Druță* cultivă aproape fără excepție un principiu baladesc, narațiunea fiind intens colorată de atitudinea emoțională, de ataşamentul simpatetic față de eroi. Autorul şi personajele pe care le creează constituie o unitate plasmatică, actul identificării absolute făcînd dovada apartenenței la un univers autarhic”

Mihai CIMPOI

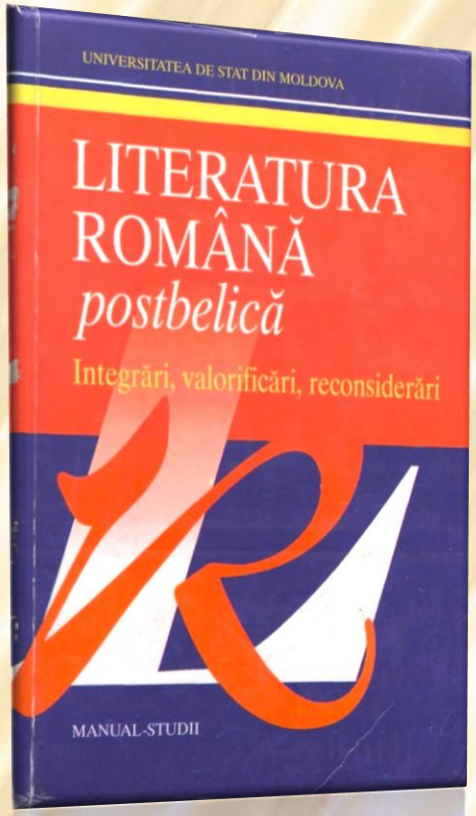

Capitolul 71

EUGEN SIMION ŞI REMODELAREA MODELELOR

(n. 1933)

EUGEN SIMION (s-a născut la 25 mai 1933 în Chiojdeanca, judeţul Prahova) este criticul de curse lungă susţinută pe spaţii întinse, care se transformă din mers într-un istoric literar, după ce drumurile s-au cerut ordonate sub semnul sistemului în *nobile căi*. Nu contează dacă acestea sunt mai multe, ca în cazul "noilor" critici; importă ca el să dea dovadă de un efort drept, de idei drepte şi o judecată dreaptă. "Nobilele căi" ar fi deci trei. Drumul criticului modern este însă labirintic şi mântuirea de suferinţă o poate aduce găsirea unui fir al Ariadnei deloc magic. Vocaţia de călăuză prin construcţiile dedalice este insuficientă, în secolul căutării înfrigurate a sensului: criticul însuşi se vede obligat să înalţe un edificiu de întâmpinare, un anti-labirint. Sinteza "epică", de care vorbea George Călinescu, apare – azi – ca o antiteză dramatică ce presupune parcurgerea de căi în răspăr. Oricare ar fi direcţiile "noii critici" – textualiste, structuraliste, sociosemiologiste, psihanaliste, intertextualiste etc. – ei îi este dat să depăşească o încurcătură, o aporie: înţelegerea continuumului operei, asigurat de reţeaua de sensuri prin fragmentarea semiotică, realizarea continuităţii discursului, a unităţii de gândire dincolo de această fragmentare.

E.Simion se distanţează atât de disocierea lui Marcel Proust dintre omul care scrie şi omul care vorbeşte, cât şi faţă de biografismul lui Sainte-Beuv care explică opera prin viaţa scriitorului. Criticul dă expresie unei structuri a existenţei, revelând un *eu* care vorbeşte despre un *el* pe care, în fapt, îl acaparează, căruia i se substituie efectiv şi îl deposedează de semnificaţie. Îl deposedează sau îi atribuie propriile sensuri. Un *el* epic, zice Roland Barthes, prin care criticul se fixează el însuşi în critică. Ergografia, în critică, echivalează cu alterografia. E, de fapt, o ergografie îngemănată cu o alterografie, romanul scriitorului şi operei contopit cu romanul criticului şi al operei sale.

778

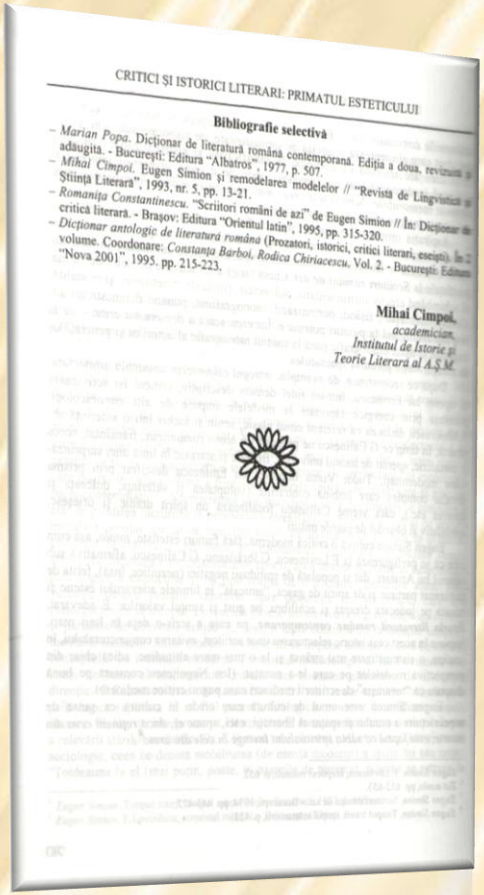

CRITICI ŞI ISTORICI LITERARI: PRIMATUL ESTETICULUI

Bibliografie selectivă

– *Marian Popa*. Dicţionar de literatură română contemporană. Ediţia a doua, revizuită şi adăugită. - Bucureşti: Editura "Albatros", 1977, p. 507.
– *Mihai Cimpoi*. Eugen Simion şi remodelarea modelelor // "Revistă de Lingvistică şi Ştiinţă Literară", 1993, nr. 5, pp. 13-21.
– *Romaniţa Constantinescu*. "Scriitori români de azi" de Eugen Simion // În: Dicţionar de critică literară. - Braşov: Editura "Orientul latin", 1995, pp. 315-320.
– *Dicţionar antologic de literatură română* (Prozatori, istorici, critici literari, eseişti). În 2 volume. Coordonare: *Constanţa Barboi, Rodica Chiriacescu*. Vol. 2. - Bucureşti: Editura "Nova 2001", 1995. pp. 215-223.

Mihai Cimpoi,
academician,
Institutul de Istorie şi Teorie Literară al A.Ş.M.

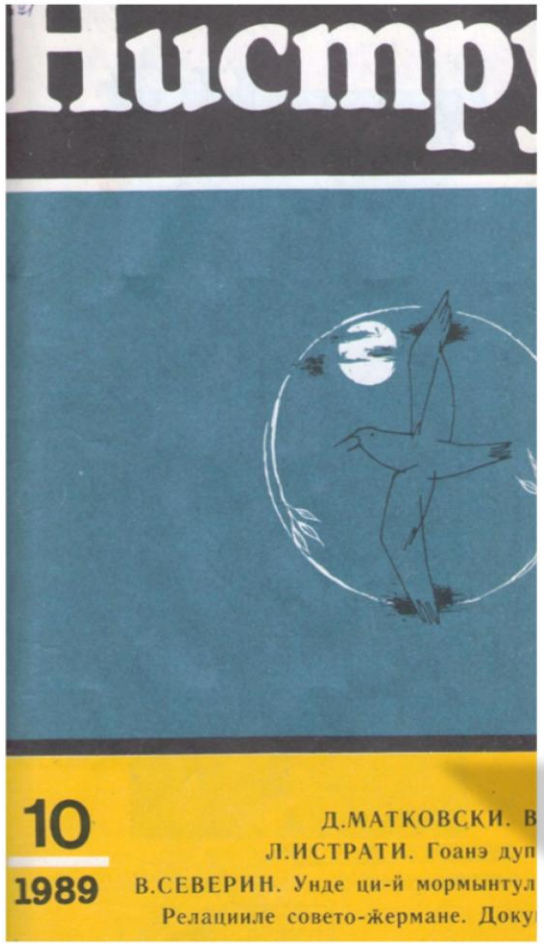

«НУМАЙ ДЕ ВЯЦЭ ЫМЬ ЕСТЕ ДОР»

Аша спуне поетул, ку вербул сэу симплу ши лимпеде — кэч адевэрата симплитате ши адевэрата лимпезиме сынт доар але дурерий депэшите — ши акум, ын фаца Ынтымплэрий оарбе спуса луй ышь трэдязэ ун профетизм амар. Алэтурь де виацэ сынт инвокате пачя, кынтекул ши драгостя ка валорь де прим ордин, ла каре требуе сэ рывняскэ омул ка фиинцэ роститоаре ши ростуитоаре. Адевэрул е чел каре требуе ростит ши кулориле сынт челе каре требуе ашезате ла локул лор ын конштиинца ноастрэ.

Думитру Матковски а штиут сэ ростяскэ Адевэрул ши сэ дисчярнэ бине кулориле «Албул негру де-о рэмыне / Ка ши кум нич н'ам трэит» («Доуэ кулорь»).

Креация са (поезия са субтил-лирикэ, ку флоритурь де дойнэ, проза са, поетикэ ши еа, драматуржия кончепутэ ка ун речитатив баладеск — де фапт ел шь-а пус скрисул ын інтрежиме суб семнул баладей) а аскултат, ын орьче ымпрежурэрь, нумай де гласул сфынт ал Адевэрулуй. Челе доуэ кулорь ерау нет делимитате ши ын титлул волумулуй сэу «Дескынтече де алб ши негру», пус суб секестру де пазничий стагнэрий — чей пе каре ый нумя «интрушь» сау «хоць ын резервацие».

Душманий поетулуй сынт душмань де парэ, спуне Матковски ынтр'о поезие деспре Еминеску.

«Трэяскэ Дон Кихот!» — а стригат май ынтый поетул, ынкрединцат де нечеситатя вешничей лупте ку мориле де вынт — семн ал нестинсулуй романтисм ал фиинцей умане, яр апой афирмынд ынтр'о тэчере май мулт сенинэ декыт дисператі кэ ануме ел, «поетул наив», се идентификэ ку кавалерул тристей фигурь. «Ну еу ынвинг десигур, / Пе мине мэ ынвинг»,— ва спуне ку оказия ачестей идентификэрь.

Дар ынсушь конштиинца «кэ-й сфынтэ бэтэлия, кэ-й дряптэ орьшикынд» ши кэ ышь ва гэси приетенул-скутиер де фелул луй Санчо ый ынал-тэ фиинца, ыа детерминэ сэ ростяскэ Адевэрул ши сэ ростуяскэ кулориле.

Поезия «Хоц ын резервацие», каре а дат ши титлул унуй рэсунэтор артикол публичистик, аре, ка ши мулте алте поезий але сале, о семнификацие параболикэ: ын поетул, кэцэрат пе ун копак, се траже, дар се нимереште ын пасэре, копакул, ын сфыршит, е тэят. Чел каре а трас ку пушка есте, ынсэ, кяр хоцул каре а прэдат пэдуря. Че а фэкут поетул ку каре с'а прочедат астфел? (Ор, парабола не дуче ши ла казуриле реале, кынд «с'а трас» де атытя орь ын креация луй, секестратэ, редактатэ, трункиятэ!) С'а принс ку ниште фуний де гринда черулуй.

Сакрул е ын мэсурэ сэ не апере. Ши поетул н'а фэкут декыт сэ не морбяскэ деспре тот че есте сфынт пе пэмынт (нямул, драгостя, натура, Еминеску).

Ун поет принс ку фунииле де болта черулуй ну поате фи ун ынвинс, ця Дон Кихоте нереализат.

Михай ЧИМПОЙ

Basarabia

REVISTĂ A SCRIITORILOR DIN MOLDOVA

ÎN ACEST NUMĂR:

Ion CREANGĂ
Maria ABRAMCIUC
Gh. GIURCĂ
Margareta CURTESCU
Aureliu BUSUIOC
Mihai CIMPOI
Eugen LUNGU
Leo BUTNARU
Vladimir BEŞLEAGĂ
Em. GALAICU-PĂUN
Mircea V. CIOBANU
Dorina BOHANŢOV
Iulia VITZBOLD
Lucia PURICE
Serge FAUCHEREAU
Bernard NOËL
Mariana ŞLAPAC
Nicolae POPA
Mihai ŢĂRUŞ

Număr ilustrat cu pictură de Mihai Ţăruş

1-2/'97

Accent

Mihai CIMPOI

COMPLEXELE (RE)INTEGRĂRII. CULTUL EUMENIDELOR

Sociodinamica literaturii basarabene cunoaşte, în perioada anilor 90, toate complexele caracteristice regăsirii identităţii şi integrării în contextul cultural general-românesc şi general-european. Manolismul, adică actul reclădirii de la gradul zero, se manifestă în sensul dramei blagiene: zidarii trebuie convinşi să construiască, deşi în mod individual, un edificiu unic. Întrucât, în concepţia unora, identitatea moldoveană şi identitatea românească încă nu se suprapun, fie şi numai din cauza existenţei unui regionalism basarabean, se reactualizează cearta dintre moderni şi tradiţionalişti, care impune încăpăţânările de ordin ideologic şi programatic, rătăcirile grave, nostalgiile — chiar — după vechea paradigmă culturală. Acceptarea, fără reticenţă, a românismului alternează cu reţinerea şi resemnarea tacită sau cu refuzul declarat (cazul Ion Druţă). Mitul moldovenismului, analizat magistral în cartea olandezului Wilhelmus Petrus van Meurs, *Chestiunea Basarabiei în istoriografia comunistă* (Ed. Arc, Chişinău, 1996), şi-a lăsat o amprentă sensibilă şi asupra mentalităţii unor literaţi. Există două aspecte ale acestui mit, conjugate în acoladă peste timp şi care dovedeşte caracterul lui diabolic. „Mitul cel mai caracteristic legat de Basarabia, notează van Meurs, este mitul naţiunii şi limbii moldoveneşti. Acest mit (...) a avut o putere inegalabilă în socializare, mobilizare şi legitimizare. El le-a dat

78 BASARABIA 1-2/97

Basarabia

REVISTĂ A SCRIITORILOR DIN MOLDOVA

ÎN ACEST NUMĂR:

Nichifor CRAINIC
Luminiţa ILVIŢCHI
Vladimir BEŞLEAGĂ
Al. CORDUNEANU
Iurie BODRUG
Doina POSTOLACHI
Dumitru MATCOVSCHI
Leo BUTNARU
Dorin TUDORAN
Eugen CIOCLEA
Vera MALEV
Ion CIOCANU
Argentina CUPCEA-JOŞU
Gheorghe DIMITRIU
Ion VIERU
Lucia PURICE
Em. GALAICU-PĂUN
Mihai VACULOVSCHI
Mihai CIMPOI
Gheorghe GHEORGHIU
SALON

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrările artiştilor plastici Natalia Bechir şi Andrei Negură

3-4/'97

Secţiunea de aur

Mihai CIMPO

Aureliu Busuioc: „Lătrând la lună“

A lătra la lună, pe unda umorului sceptic al lu Aureliu Busuioc, nu înseamnă altceva decât a strig în pustiu. (Avem în vedere, bineînţeles, un pusti social şi... existenţial.)

Mai vechile obsesii tematice busuiocene ale *in adaptării şi eşecului*, dar şi al *marelui semnal* (= a nădejdii în — vorba vine — schimbare, cel puţin d loc) sunt conjugate, acum, cu cea a *Puterii* şi *Sânge lui*, două lucruri care îmbată mereu lumea (oar numai în totalitarism?).

Deşi e concepută cu cheie — o cheie de altfel atât de transparentă, "su nată" demonstrativ la urechea cititorului — , punţile alegorice se inter pun doar pentru a transforma povestea vânătorească într-o poveste a Pu terii şi în una — pe plan general — a Naturii, "care nu-şi permite nimi întâmplător". Nu mai vorbim şi de una a Condiţiei Umane, din momen ce autorul, Şoricarul Enrique, nu putea s-o facă, dat fiind calitatea lui d câine.

Potrivind cheia priceperii noastre de cititori-bipezi la cheia înţelegeri unui Patruped (inteligent, inventator al scrisului şoricăresc, bun familist deşi întâmplarea îl face într-o singură zi şi hoţ şi criminal), ne dăm lesn seama că meritul lui stă în însuşi "felul de a vedea" al unui câine. Nou pseudokinegeticos busuiocean ne propune o perspectivă ciudată, "antro pomorfică": vânatul şi lumea (ca pradă) văzute de un câine. Dând crust alegorică superficială la o parte, putem spune că figura neobişnuit d omenească şi inteligentă a câinelui reflectă tocmai *câinoşenia* oamenilo care îl înconjoară.

Există, însă, o complicitate vădită între şoricar şi Grăsanul-savant exac de felul aceleia dintre autorul unui manuscris original şi traducătorul ace

150 SECŢIUNEA DE AU

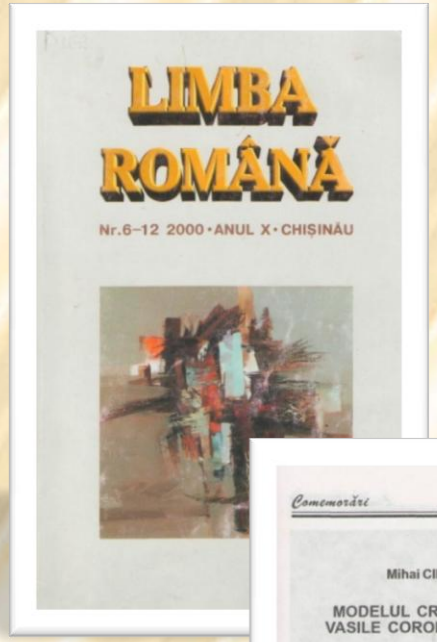

Commemorări 107

Mihai CIMPOI

MODELUL CRITIC VASILE COROBAN

Vasile Coroban. Anul 1968.

Într-o perioadă de înstrăinare a spiritului românesc basarabean şi de aservire totală ideologicului, şi încă a unui ideologic rudimentar, care este proletcultismul, sau a unuia unilateral, precum partinitatea şi realismul socialist ca metodă (sic!) de creaţie, Vasile Coroban s-a impus ca un model critic şi intelectual în ansamblu exemplar. Personalitatea lui s-a articulat datorită acestei sfidări a imixtiunii dogmatismului ideologic şi reabilitării sub toate aspectele a *conştiinţei critice* ca atare. Am putea spune, fără a exagera, că Vasile Coroban a fost personificarea acestei *conştiinţe critice*, care constă în respectul sfînt al *valorii*, profesionalism, dragostea lucidă faţă de scris ca act spiritual şi cultural, conceperea literaturii ca unitate, ca ansamblu de cărţi şi autori ce se pune sub semnul creării de valori.

Conştiinţa critică presupune eminamente, în primele decenii postbelice, *existenţa unei conştiinţe a unităţii spaţiului cultural românesc*, care l-a determinat pe Vasile Coroban să repună în drepturile sale şi să readucă în contextul literar contemporan valorile clasice. Dovadă sînt nu doar numeroasele studii şi monografii consacrate lui Dimitrie Cantemir, Mihai Eminescu, Vasile Alecsandri, Ion Creangă, Grigore Ureche, Miron Costin, ci şi numeroasele referinţe în studiile monografice despre romanul moldovenesc sau despre nuvela moldovenească contemporană. Literatura clasică a constituit, pentru Vasile Coroban, supremul punct de referinţă, centrul epistemic spre care îndreaptă statornic demersul său critic. Estimarea valorilor actuale *ca valori* a făcut-o mereu prin prisma valorilor clasice.

A sfidat vidul intelectual, stimulat şi de metodologizarea excesivă a criticii literare, prin susţinute eforturi de autodidact: avînd studii universitare sumare de drept, s-a consacrat studiului adîncit al literaturii române şi universale. Însuşind limbile franceză, germană şi rusă şi cunoscînd bine literaturile scrise în aceste limbi. Şi-a asigurat, printr-un asemenea *autodidacticism*, o solidă formaţie de tip universitar şi universalist, adică enciclopedic. A făcut, în acea perioadă, o figură de cărturar prob, intransigent şi necruţător faţă de ignoranţă şi false valori, fiind – bineînţeles – Cărturarul (cu majusculă) a unor vremuri anticărturare. (În ce mă priveşte, ţin să mărturisesc că datorez începuturile mele figurii sale literare. Mi-a citit cu creionul în mînă, mi-a scris referate pozitive la manuscrisele primelor mele cărţi, inclusiv la volumul **Narcis şi Hyperion**, a cărui apariţie era foarte problematică. Mi-a remarcat demersul critic, tratîndu-mă cu înţelegere şi dragoste. Mă consider, prin urmare, cu mîndrie şi recunoştinţă, ieşit din mantaua lui Vasile Coroban.)

Cu toate plusurile şi minusurile inerente, a considerat actul critic şi ca act de iniţiere a cititorului, studiile

Omul deplin al culturii româneşti

Mihai CIMPOI
Chişinău

CÎNTECUL FIINŢEI "ETERN NEISPRĂVIT"

(Structura holografică a operei eminesciene)

Eminescu se situează — nu temporal, ci prin esenţa operei şi personalităţii sale — în faza de tranziţie de la sistematism la fragmentarism, de la viziunea impersonală asupra lumii la cea marcat personală şi temporală (prin incursiune în devenirea — biografică, spirituală — a eului). Nu e vorba de bucăţi rupte dintr-un întreg, de resturi rămase din el, ca în cazul binecunoscut al **Fragmentelor** presocraticilor. E la mijloc o mutaţiune de ordin ontologic, o formă de mentalitate care substituie sistemul prin fragment, substituire alimentată de conştiinţa — sceptică, neliniştită, mereu căzînd în aporiile cunoaşterii — că "unitatea infinită a sistemului" condamnă fatal la neîmplinire, la o aproximare, la o scufundare în împărăţia semnelor. (Această conştiinţă a alunecării în neantul simbolicului o avea şi Eminescu, la 1876.)

Fragmentul nu e ceva încheiat ca atare, nu este un fragment, ci, prins într-o sarabandă a corelărilor, combinărilor, se profilează ca un început ce generează numeroase alte începuturi. Fragmentarismul este reacţia în lanţ al gîndirii, care atrage fragmentele într-un şuvoi reactiv. "Infinitatea impulsului cunoaşterii", la care trebuie să reflectăm pentru a obţine întregul, duce, după Schelling, la sti nesfîrşit de fr "şuvoi simboli Fragmentarismul procesul năucitor neputincios pu stabilitate a gîn de relativă. Zada îşi are curger înfeudînd cursul particulele ca disperate să se opună, să afişeze e nevoită s-o ia n zbătîndu-se ca Ixion. Este, după Schelling, "un Între haos şi pregătind sisten apoi un nou hao obţine o cunoaş stăruie, dar ea proces de relativ prin incorpora infinitului: frag precizează G prefaţatorul ver Filosofiei artei coagulare care, t centrul ubicuit periferia aflată Liiceanu, Cea Humanitas, Buc Privite dinsp fragmentele stabilizare, de

62

Mihai CIMPOI

haosul, privite însă dinspre sistem, ele sînt puncte de destabilizare şi descentrare, producînd ele însele haos.

Fragmentul iniţiază, aşadar, un joc dialectic, dar tragic, în esenţa lui, al împlinirii-neîmplinirii, al absolutului-relativului, al năzuinţei la infinitul sistemic şi conştiinţei limitării la finitul fragmentar. Strîngerea de arici în sine a fragmentului ca gen (de care vorbea autorul **Filosofiei artei**) nu poate fi o stratagemă sigură prin care să se apere de şuvoiul nesistemic (haotic, deci) al gîndirii. Există totuşi o şansă: corespondenţa secretă dintre fragmente risipite într-o întreagă constelaţie de puncte ale discursului. Limitarea la fragment nu înseamnă blocare definitivă, ci stabilire într-un punct din care comunică — secret, ezoteric — cu alte puncte. Unitatea fragmentarismului e de domeniul tainei, al corespondenţelor subiacente.

De altfel, atingerea întregii scări a absolutului pare, din punctul de vedere al fragmentariştilor secolului XX, un caraghioslîc. Este ceea ce ia în derîdere Emil Cioran în **Tratat de descompunere**: în filosofie, se poate prospera doar prin acceptarea limitării şi a opririi la timp. Există un vag al Esenţialului, creat de mulţimea întrebărilor pe care şi le pune spiritul. Or, într-un spaţiu fără orizont nu mai sînt nici întrebări, nici răspunsuri, spiritul fiind agasat şi victimizat de năvala celor dintîi. Este, adică, vrăjmăşit de propria îndrăzneală, de absolutul opac, de

Bustul lui Mihai Eminescu. Mănăstirea Putna. Foto de Valerie VOLONTIR

zeii a căror existenţă este incertă de evidenţa neantului: "Vai de cel care, ajuns la o anume clipă a esenţialului, n-a ştiut să se oprească! Istoria ne arată că gînditorii care s-au căţărat pe scara întrebărilor, punînd piciorul pe ultima treaptă, treapta absurdului, n-au lăsat drept moştenire posterităţii decît un exemplu de sterilitate, în timp ce confraţii lor, opriţi la jumătatea drumului, au fecundat curgerea spiritului, ei şi-au slujit semenii, le-au transmis cîte un idol bine modelat, cîteva superstiţii bine şlefuite, cîteva erori deghizate în principii şi un sistem de speranţe" (Emil Cioran, **Tratat de descompunere**, Humanitas, Bucureşti, 1992, p.126).

La fel se întîmplă şi în poezie,

63

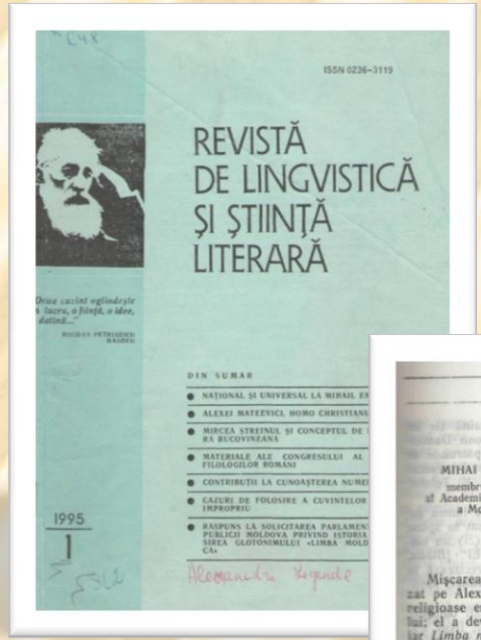

ISSN 0236-3119

REVISTĂ DE LINGVISTICĂ ȘI ȘTIINȚĂ LITERARĂ

Orice cuvînt oglindește o lucru, o ființă, o idee, datină...

BOGDAN PETRICEICU HASDEU

DIN SUMAR

- NAȚIONAL ȘI UNIVERSAL LA MIHAIL EM
- ALEXEI MATEEVICI, HOMO CHRISTIANU
- MIRCEA STREINUL ȘI CONCEPTUL DE RA BUCOVINEANĂ
- MATERIALE ALE CONGRESULUI AL FILOLOGILOR ROMÂNI
- CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA NUMEI
- CAZURI DE FOLOSIRE A CUVINTELOR IMPROPRIU
- RĂSPUNS LA SOLICITAREA PARLAMENT PUBLICII MOLDOVA PRIVIND ISTORIA SIREA GLOTONIMULUI «LIMBA MOLD CĂ»

1995
1

Alexandru Zagnale

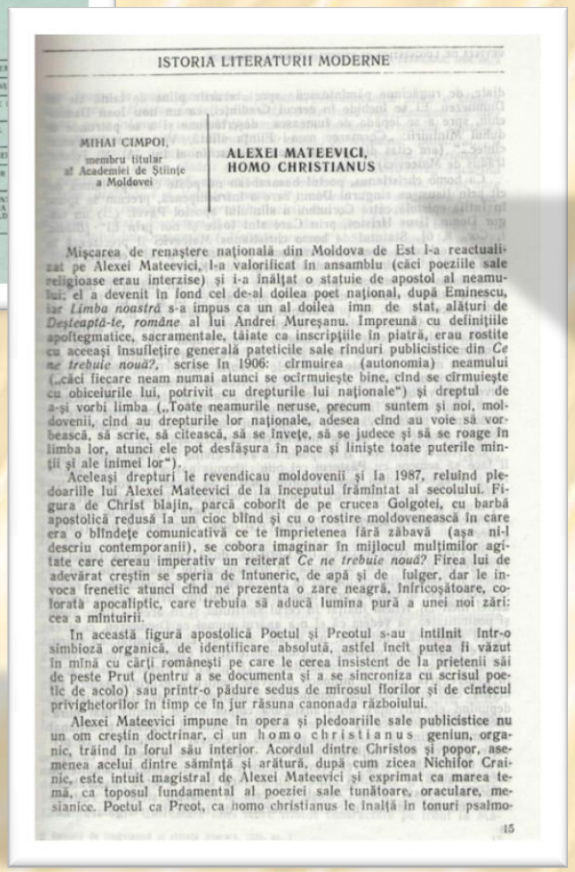

ISTORIA LITERATURII MODERNE

MIHAI CIMPOI,
membru titular
al Academiei de Științe
a Moldovei

ALEXEI MATEEVICI, HOMO CHRISTIANUS

Mișcarea de renaștere națională din Moldova de Est l-a reactualizat pe Alexei Mateevici, l-a valorificat în ansamblu (căci poeziile sale religioase erau interzise) și i-a înălțat o statuie de apostol al neamului; el a devenit în fond cel de-al doilea poet național, după Eminescu, iar *Limba noastră* s-a impus ca un al doilea imn de stat, alături de *Deșteaptă-te, române* al lui Andrei Mureșanu. Împreună cu definițiile apoftegmatice, sacramentale, tăiate ca inscripțiile în piatră, erau rostite cu aceeași însuflețire generală pateticile sale rînduri publicistice din *Ce ne trebuie nouă?*, scrise în 1906: cîrmuirea (autonomia) neamului („căci fiecare neam numai atunci se cîrmuiește bine, cînd se cîrmuiește cu obiceiurile lui, potrivit cu drepturile lui naționale") și dreptul de a-și vorbi limba („Toate neamurile neruse, precum suntem și noi, moldovenii, cînd au drepturile lor naționale, adesea cînd au voie să vorbească, să scrie, să citească, să se învețe, să se judece și să se roage în limba lor, atunci ele pot desfășura în pace și liniște toate puterile minții și ale inimei lor").

Aceleași drepturi le revendicau moldovenii și la 1987, reluînd pledoariile lui Alexei Mateevici de la începutul frămîntat al secolului. Figura de Christ blajin, parcă coborît de pe crucea Golgotei, cu barbă apostolică redusă la un cioc blînd și cu o rostire moldovenească în care era o blîndețe comunicativă ce te împrietenea fără zăbavă (așa ni-l descriu contemporanii), se cobora imaginar în mijlocul mulțimilor agitate care cereau imperativ un reiterat *Ce ne trebuie nouă?* Firea lui de adevărat creștin se speria de întuneric, de apă și de fulger, dar le invoca frenetic atunci cînd ne prezenta o zare neagră, înfricoșătoare, colorată apocaliptic, care trebuia să aducă lumina pură a unei noi zări: cea a mîntuirii.

În această figură apostolică Poetul și Preotul s-au intilnit într-o simbioză organică, de identificare absolută, astfel încît puteau fi văzut în mînă cu cărți românești pe care le cerea insistent de la prietenii săi de peste Prut (pentru a se documenta și a se sincroniza cu scrisul poetic de acolo) sau printr-o pădure sedus de mirosul florilor și de cîntecul privighetorilor în timp ce în jur răsuna canonada războiului.

Alexei Mateevici impune în opera și pledoariile sale publicistice nu un om creștin doctrinar, ci un homo christianus geniun, organic, trăind în forul său interior. Acordul dintre Christos și popor, asemănea acelui dintre sămînță și arătură, după cum zicea Nichifor Crainic, este intuit magistral de Alexei Mateevici și exprimat ca marea temă, ca toposul fundamental al poeziei sale tunătoare, oraculare, mesianice. Poetul ca Preot, ca homo christianus le înalță în tonuri psalmo-

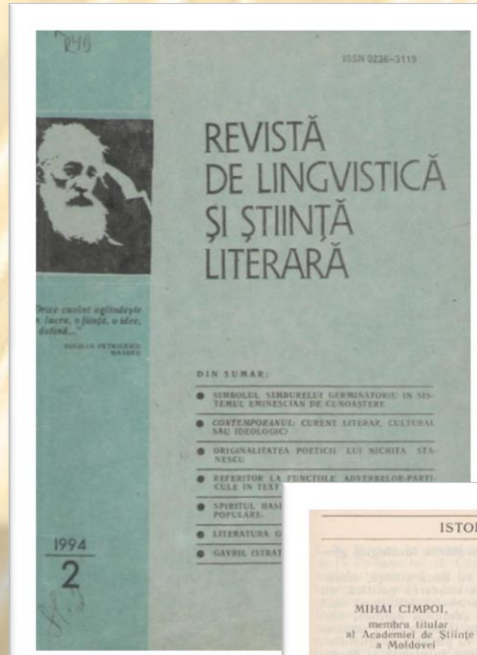

ISSN 0236-3119

REVISTĂ DE LINGVISTICĂ ȘI ȘTIINȚĂ LITERARĂ

Orice cuvînt oglindește o lucru, o ființă, o idee, datină...

BOGDAN PETRICEICU HASDEU

DIN SUMAR:

- SIMBOLUL SIMBURELUI GERMINATORIU ÎN SISTEMUL EMINESCIAN DE CUNOAȘTERE
- CONTEMPORANUL: CURENT LITERAR, CULTURAL SAU IDEOLOGIC?
- ORIGINALITATEA POETICĂ LUI NICHITA STĂNESCU
- REFERITOR LA FUNCȚIILE ADVERBELOR PARTICULE ÎN TEXT
- SPIRITUL HAS POPULARE
- LITERATURA G
- GAVRIL ISTRAT

1994
2

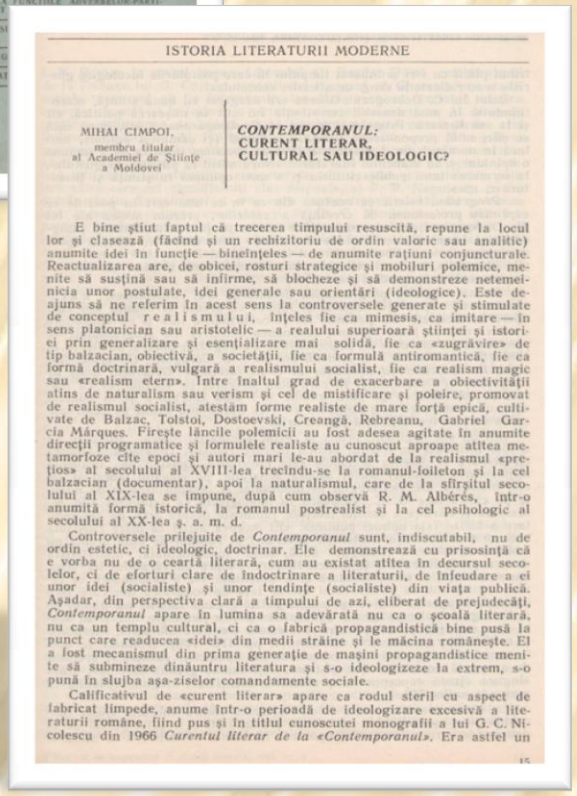

ISTORIA LITERATURII MODERNE

MIHAI CIMPOI,
membru titular
al Academiei de Științe
a Moldovei

CONTEMPORANUL: CURENT LITERAR, CULTURAL SAU IDEOLOGIC?

E bine știut faptul că trecerea timpului resuscită, repune la locul lor și clasează (făcînd și un rechizitoriu de ordin valoric sau analitic) anumite idei în funcție — bineînțeles — de anumite rațiuni conjuncturale. Reactualizarea are, de obicei, rosturi strategice și mobiluri polemice, menite să susțină sau să infirme, să blocheze și să demonstreze netemeinicia unor postulate, idei generale sau orientări (ideologice). Este dejaunș să ne referim în acest sens la controversele generate și stimulate de conceptul realismului, înțeles fie ca mimesis, ca imitare — în sens platonician sau aristotelic — a realului superioară științei și istoriei prin generalizare și esențializare mai solidă, fie ca «zugrăvire» de tip balzacian, obiectivă, a societății, fie ca formulă antiromantică, fie ca formă doctrinară, vulgară a realismului socialist, fie ca realism magic sau «realism etern». Între înaltul grad de exacerbare a obiectivității atins de naturalism sau verism și cel de mistificare și poleire, promovat de realismul socialist, atestăm forme realiste de mare forță epică, cultivate de Balzac, Tolstoi, Dostoevski, Creangă, Rebreanu, Gabriel Garcia Márques. Firește lăncile polemicii au fost adesea agitate în anumite direcții programatice și formulele realiste au cunoscut aproape atîtea metamorfoze cîte epoci și autori mari le-au abordat de la realismul «prețios» al secolului al XVIII-lea trecîndu-se la romanul-foileton și la cel balzacian (documentar), apoi la naturalismul, care de la sfîrșitul secolului al XIX-lea se impune, după cum observă R. M. Albérès, într-o anumită formă istorică, la romanul postrealist și la cel psihologic al secolului al XX-lea ș. a. m. d.

Controversele prilejuite de *Contemporanul* sunt, indiscutabil, nu de ordin estetic, ci ideologic, doctrinar. Ele demonstrează cu prisosință că e vorba nu de o ceartă literară, cum au existat atîtea în decursul secolelor, ci de eforturi clare de îndoctrinare a literaturii, de înfeudare a ei unor idei (socialiste) și unor tendințe (socialiste) din viața publică. Așadar, din perspectiva clară a timpului de azi, eliberat de prejudecăți, *Contemporanul* apare în lumina sa adevărată nu ca o școală literară, nu ca un templu cultural, ci ca o fabrică propagandistică bine pusă la punct care readucea «idei» din medii străine și le măcina românește. El a fost mecanismul din prima generație de mașini propagandistice menite să submineze dinăuntru literatura și s-o ideologizeze la extrem, s-o pună în slujba așa-ziselor comandamente sociale.

Calificativul de «curent literar» apare ca rodul steril cu aspect de fabricat limpede, anume într-o perioadă de ideologizare excesivă a literaturii române, fiind pus și în titlul cunoscutei monografii a lui G. C. Nicolescu din 1966 *Curentul literar de la «Contemporanul»*. Era astfel un

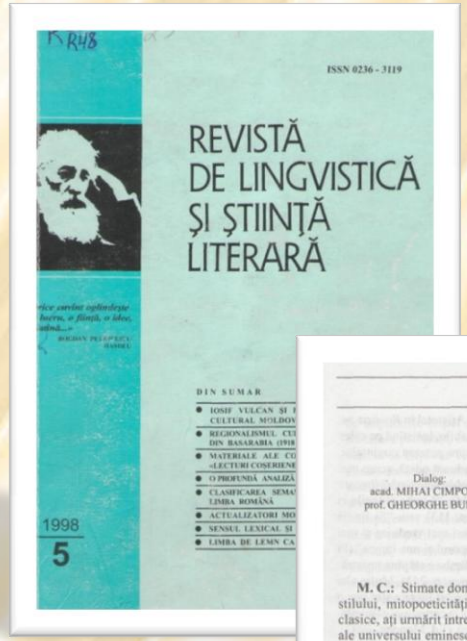

ISSN 0236 - 3119

REVISTĂ DE LINGVISTICĂ ȘI ȘTIINȚĂ LITERARĂ

DIN SUMAR

- IOSIF VULCAN ȘI I
CULTURAL MOLDOV
- REGIONALISMUL CU
DIN BASARABIA (1918
- MATERIALE ALE CO
«LECTURI COȘERIENE
- O PROFUNDĂ ANALIZĂ
- CLASIFICAREA SEMA
LIMBA ROMÂNĂ
- ACTUALIZATORI MO
- SENSUL LEXICAL SI
- LIMBA DE LEMN CA

1998
5

EMINESCIANA

Dialog:
acad. MIHAI CIMPOI —
prof. GHEORGHE BULGĂR

LOCUL DE ADĂPOST AL FIINȚEI

M. C.: Stimate domnule profesor, vă aparțin mai multe studii consacrate lim stilului, mitopoeticității lui Eminescu. Deși lucrați cu un instrumentar al stil clasice, ați urmărit întreaga odisee — capricioasă și ținînd de legile interne, aut ale universului eminescian — a căutărilor de pe cele două drumuri, parcurse de pe traseul fundamental d e l a c u v î n t l a m e t a f o r ă: un drum scurt, cînd m limbajului e luminat fulgerător de inspirație, ca o epifanie venită de-a gata, și drumul foarte lung și anevoios, cînd conștiința austeră a perfecțiunii e mereu neliniștită. În acest sens poetul poate spune despre lună fără prea multă elaborație că este "copila cea de aur, visul negurii eterne", dar poate rătăci — altădată — prea mult în labirinturile construcțiilor metaforice dedalice. Luminarea aceasta a miezului limbajului este esențialmente luminarea miezului ființei. Gîndirea lui Eminescu este gîndire a ființei într-o sincronizare spontană, complementar-dialectică, cu gîndirea limbii. Nu e deloc surprinzătoare — în acest plan de idei — similitudinea aproape textuală a opiniilor despre limbă ale lui Eminescu și Heidegger. "Nu noi suntem stăpînii limbii, ci limba e stăpîna noastră", notează Eminescu. "Omul se poartă ca și cum el ar fi făuritorul și dascălul limbii, cînd de fapt limba va rămîne stăpîna omului", afirmă Heidegger într-un eseu despre Hölderlin [1, p. 169]. Poetul nostru vorbește despre limba română ca despre o casă și despre aflarea ei acasă și despre rostirea poetică drept rostire esențială de zeu (*Ce e cugetarea sacră? Combinare măiestrită/ Unor lucruri existente… Ce e poezia? Înger palid cu priviri curate, /Voluptos joc cu icoane și cu glasuri tremurate,/ Strai de purpură și aur peste țarina cea grea*) în sensul lui Heidegger ("Limba este domeniul (t e m p l u m), adică locul de adăpost al ființei"; "activitatea poetică este numirea originară a zeilor"). Preaplinul existenței n-ar fi putut fi exprimat fără preaplinul limbajului poetic. După cum ați demonstrat-o cu lux de amănunte, poezia lui Eminescu este o meditație continuă asupra limbii. Am putea spune, probabil, că poetul nostru caută Absolutul și în domeniul expresivității…

G. B.: Într-adevăr: setea de absolut l-a determinat pe Eminescu să-și îmbogățească sfera de cunoștințe, orizontul meditațiilor, resursele expresivității, cu un cuvînt c u g e t a r e a și e x p r e s i a. Cea dintîi o determină pe a doua: limbajul rămîne mereu debitor cugetării, de unde și întrebarea Poetului: *Unde vei găsi cuvîntul/ Ce exprimă adevărul?* din poemul *Criticilor mei*, — o polemică blîndă cu cei care nu-i puteau înțelege mesajul înalt, complexitatea meditației lirice, năvala ideilor care *Bat la porțile gîndirii/ Toate cer intrare-n lume,/ Cer veșmintele vorbirii.* Aceste "veșminte" ale expresiei l-au preocupat neîncetat pe Eminescu, de aceea avem miile de pagini manuscrise, cu variante fel de fel, pînă să afle *cuvîntul ce exprimă adevărul* cugetării și al inimii, variante în care scînteie geniul limbii române în metaforele rostite o singură

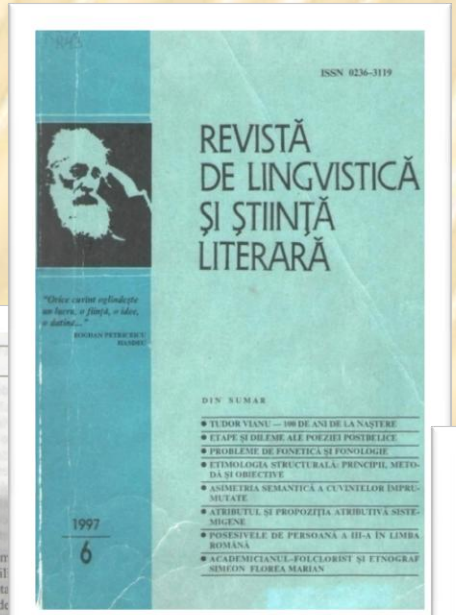

ISSN 0236-3119

REVISTĂ DE LINGVISTICĂ ȘI ȘTIINȚĂ LITERARĂ

"Orice cuvînt oglindește un lucru, o ființă, o idee, o datine..."
BOGDAN PETRICEICU HASDEU

DIN SUMAR

- TUDOR VIANU — 100 DE ANI DE LA NAȘTERE
- ETAPE ȘI DILEME ALE POEZIEI POSTBELICE
- PROBLEME DE FONETICĂ ȘI FONOLOGIE
- ETIMOLOGIA STRUCTURALĂ: PRINCIPII, METODA ȘI OBIECTIVE
- ASIMETRIA SEMANTICĂ A CUVINTELOR ÎMPRUMUTATE
- ATRIBUTUL ȘI PROPOZIȚIA ATRIBUTIVĂ SISTEMIGENE
- POSESIVELE DE PERSOANA A III-A ÎN LIMBA ROMÂNĂ
- ACADEMICIANUL-FOLCLORIST ȘI ETNOGRAF SIMEON FLOREA MARIAN

1997
6

TUDOR VIANU — 100 DE ANI DE LA NAȘTERE

MIHAI CIMPOI,
membru titular al Academiei de Științe a Moldovei

TUDOR VIANU ȘI CENZURA RAȚIUNII

În portretul sumar pe care i-l face lui Tudor Vianu în *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, G. Călinescu observă că dedicarea aproape exclusivă preocupărilor de estetică în care este „un adevărat fundator" l-a înstrăinat de critica literară propriu-zisă. Apreciind, în actul evaluării, nu judecata, ci înțelegerea, bucuria pentru umanitatea fiecăruia dintre noi, Vianu „se ferește de valutări și se apleacă, în eseuri, asupra unor autori admiși (Eminescu, I. Barbu), stabilind o serie de relații, într-un spirit de înaltă cultură, dar fapt curios pentru un om așa de fin, fără îndrăzneală și subliniată personalitate, nu mai puțin totuși cu intelectualitate ce încîntă mințile delicate" [1, p. 913].

Lipsa de personalitate subliniată este rezultatul firesc al cultului pentru clasicism sub aspect axiologic și estetic. Tudor Vianu are totuși o personalitate, care este de natură clasicistă, deci cu o tentă vădită de im-personalitate, căci în cazul clasicului avem de a face cu o afiliere organică tipicului, categorialului, generalului. Acesta vine cu o viziune predeterminată, cu o observație e d i f i c a t ă asupra lumii fenomenale, după cum observă tot G. Călinescu, „Toată plăcerea unui spirit clasic e de a nu întîlni niciodată ineditul, de a rămîne mereu în tipic. Dar, firește, lumea particularului aduce foarte adesea aparențe noi. Spiritul clasic suferă în fața lor un sentiment de contradicție, apoi în mijlocul superficial-insolitului descoperă tipicitatea și el se liniștește, însă profită de falsa accidentalitate, stingînd cu forme impresioniste geometria morală și dînd exactității o ondulație de evanescență" [2, p. 361].

Însuși Tudor Vianu statuează că omul clasic se identifică vieții de societate cu toate convențiile și categoriile acesteia, el fiind modelat, normalizat întru totul de ea: „Din firea semenului, rămîne în ochii mediului care îl consideră numai ceea ce știe el mai dinainte și în mod general despre firea oamenilor. Omul închipuit de clasicism este așadar un om simplificat, redus la o trăsătură tipică: adică tocmai un «caracter». Clasicul, privind lupta pasiunilor, recunoaște cazuri de gelozie, fidelitate, avariție, mizantropie ș.a.m.d. Masei bogate și contradictorii a individualității el îi aplică un regim de raționalizare, după cum și în viața practică, el îi pretinde să se apropie de tipic" [3, p. 109].

În spiritul aplicării strategice de către clasic a unui regim de raționalizare întru depășirea și „liniștirea" contradicției Tudor Vianu instituie, în demersul său, suveranitatea cenzurii rațiunii. În ciuda misterului, considerată de el realitatea ultimă a operei, reducția rațională, pe linia căreia se îndrumează constant, este crezută operantă, efectivă. Tudor Vianu este astfel, prin excelență, un o m c l a s i c. El construiește trainic sub luminile reci, dar pe care le știe singurele călăuzitoare, ale rațiunii. Recunoaștem în el un discipol fidel al lui Kant, „ceasornicarul cugetului

1-2 (86-87) / 1995

caiete critice

revistă lunară de critică literară și informație științifică

Masa rotundă:

CULTURĂ
DEMOCRAȚIE
RELIGIE

Europa fără ziduri: o realitate sau o metaforă?

EUGEN SIMION

în dialog cu scriitorul austriac

MIRON R

9-10 (106-107) / 1996

caiete critice

revistă lunară de critică literară și informație științifică

7 istorii literare

LECTURI

Discurs frenetic despre adolescență, un discurs în care "eu" se ascunde în persoana a doua, în care pierderea vârstei devine un fel de târg lucilerie:

"Ce se va întâmpla oare cu cel care-și vinde sufletul pe nimic, an de an, unuia mai mare decât el și cânsia nu încelează să-i spună eu: cel de 14 ani celui de 15, cel de 15 celui de 16 și tot așa în speranța că a venit timpul să le lepezi". (p. 17)

Soluția?

"Cine pacea o vrea trebuie să-și ute adolescența. (...) Mântuirea fetițe și băieți, cucuieți, e UUUUITAAAREEEA. Și cine uită se va tămâmia, deși va pătea că-i întreg ca o sticlă (...) Iar ukarea îl va baca pe cel cuminte să țâșnească purificat, iertat și de-o frumusețe tridimensională, cum îi șade bine mutforului". (p. 17)

Iată târgul pe care îl face autoarea: realîtatea contra Wonderland, tridimensionalul ortodox contra bidimensionalului de la Magritte la Chagall.

Căci nu uitați:

"Ochiul: prin care-i văd pe Dumnezeu este același ochi prin care mă vede el". (Angelus Silesius)

Și de aceea nu-i tot una dacă vezi supurealist sau postmodern, nu-i tot una dacă spui:

"M-am temut să v-arăt gândul meu
aici unde nu mai există Dumnezeu". (p. 43), citați din Ion sau povestește:

"- cineva singur
deasupra deșertului
deasupra tuturor
alunecând în
ca pe-o vale de aer
cu un planor" (p. 118).

Nu-i tot una dacă ești animaanimus neputându-te separa, iubind pe animus-anima. "Iubiți-vă adolescentul nupă
bărbatul copil" (p. 89)
sau dacă totul nu e decât o simplă confuzie dată de lipsa unor lentile:
"am venit pe lume ca să port ochelari și ochelari nu port
și astfel să confund bărbații cu femeile" (p. 71).

dacă în discurs erup postmoderne intertexte de: Hugo, Ovid d'Orleans, versuri de E cântece ludice, reflexe bert

Nu-i tot una pentru că ochiul transcendent, loc g futurov privirilor. Și poat Simonei Popescu reflectă c acest lucru: prin suma pe transparența sunt eu.

De aceea Juventus nu volum despre adolescență, o carte cu "chițăituri pe l cum încearcă autoare sugerează, ci un foarte discurs despre "imposibila l "Although I do not hope to t Although I do not hope Although I do not hope to Eliot)

Alexandra CRA

Valori basarabene

Optzeciștii

- PORTRET ÎN EVANTAI -

NU MAI înălnim, la cei mai tineri poeți basareni, prospețimea și ingenuitatea adolescentină, "jăluveala" sufletească rimbaldiană, deschiderea extraordinară a simțurilor, ravagiile vânturilor ce înăspresc pielea și umflă pieptul cu miresmele universului, clipocit tainic al stelelor ce răsădesc în țărâna fragedă darul absolutului. Fascinația vieții (necunoscute) este înlocuită prin fascinația morții (cunoscute), iar senzația deschisului cedează în fața teroni senzației închisului. Poeții nu mai sunt *copii ai firii* tremătând în vitalitate, ci niște copii ai Neantului, copii condamnați să fie devorați de Kronos, zeul-monstru al timpului. Trezindu-se dintr-o dată pe marginea hăului, ei au o viziune prin excelență negativă, neagră, limitativă. Nici măcar drumurile de pădure heideggeriene ale ascunderii/revelării ființei nu sunt acceptate de ei, universul fiind fără cer, căile sunt scurte, fără perspective sau cu "perspective lăile", precum zice cineva dintre ei, începe de la neantizatorul *zero* și se întorc tot la el.

Sunt drumuri ce se pierd în neunde și în nicicând, căci lumea e demitizată, desa desanguinizată. Într-u dezontologizată. Înșiși cavaleri ai tristei figuri de și ai propriei morți, îmbrăcăr masca mortuară sau pun fața împalidită și crispată o ramă cu chenar negru, sincer sau o poză, un a construit artificial. Îngroș Nici rafinamentul *(Weltschmerz-ul) de fin d* poate fi găsit, totul e in lunecător, discrepant, degenerescent sau del încât dacă Verlaine spun

TINERI SCRIITORI, VOLUME TINERE

regizorul mediocru și fanfaron care visează la un film în două serii despre Încrucișarea absurdă a mistreților cu scroafele din ferma de la Băhuseni, proiecție grotescă a experimentelor monstruoase care au distrus satul basarabean.

Singurul adolescent mai puțin grav, rimbaldian, eruptiv și extatic al generației **Emilian Galaicu-Păun** (n. 1964, Unchitești-Camenca; volume: *Lumina proprie*, 1986; *Abece-Dor*, 1989; *Levitații deasupra hăului*, 1991) oferă și tensionează prin accente expresioniste viziunile sale supravegheate, înrămate raționalist într-un scenariu. Gesturile sunt largi, teatrale, poetul trecând cu pletele răsfirate prin aer, incendiindu-l cu flăcările senzualității (topos al întregi poezii optzeciste românești) și răcindu-l deopotrivă cu "angoasa" sa de sorginte livrescă. Cum se întâmplă adesăori într-o astfel de poezie, fața (citește personalitatea) nu se vede, căci o estompează și o acoperă propriile gesturi. Discursiv, pletoric, whitmanian, își înmoaie viziunile în culori apocaliptice, axându-le pe cunoscutul strigăt existențial. Levitația, plutirea aeriană, desprinderea gesturilor de trup, motive frecvente de la Nichita Stănescu și Cezar Baltag încoace, realizează, la el, un scenariu al căderii în hăuri (deobicei concentrice) și al aruncării mitice în jos al lui Hristos (aluziile la crucificarea Basarabiei sunt evidente): "Era un hău mai tânăr ca celelalte hăuri/și mai adânc format prin prăbușirea/în sine-a unui hău mai vechi (apropo o râpă)/care încerca să iasă (pe brânci) la suprafață prin surparea/metodică a buzei de prăpastie/în care locuia prăpastia".

Deși îmbrățișează aparent o formulă narativă tradițională, **Vitalie Ciobanu** (n. 1964 în orașul Florești; romanul *Schimbarea în stradă*, 1991) este un intertextualist ce unește, contrapunctic, stilul ușor arhaizat al epocii lui Grigore Ghica-Voievod, cu limbajul modern, și cursul epic - cu paranteze autoreferențiale. Pe plan psihologic căpitanul Toma Albuleț, protagonistul romanului, trăiește revelația dramatică - de asemenea contrapunctată - a Marii Ordini a Lumii, ordinii din țară și mica ordine a ființei sale. Evenimentele unei perioade de criză sunt pur și simplu un pretext pentru a ne prezenta o fenomenologie a conștiinței, căci până și despre țărani autorul vorbește astfel: "Totuși gravitatea împrejurărilor, precum și prospețimea senzației prime a frustrării deocamdată nu cedase întâietatea altor sentimente ivite să marcheze detașarea individuală de orânduirea satului. Depresiunea, mare și unică, acționa asupra lor ca un drog, făcându-i să uite cu desăvârșire că existența le numără și dă târcoale în care nu se intră cu hurta. Erau amețiți de același damf al vexării și aveau nevoie uni de alții ca să-și păstreze verticalitatea serios periclitată de ultima lovitură a dușmanilor."

Lorina Bălteanu (n. 1960, Pecișteа-Rezina, volume: *Obstacolul sticlei*, 1984; *Cioburi*, 1990) își proiectează stările sufletești prin "obstacolul sticlei" sau prin întunerec, vis și somn sub semnul predestinării. Poeta "smulge" cioburi din livada sau "câmpul minat" al memoriei, cioburi care reprezintă "eurile mici", "micile vieți" ale poetei. Sunt niște iluminări, "niște fulgurații ale amintirii", ale "jocului de-a viața". Este o încercare, mereu eșuată, de a cuprinde și înțelege întregul prin cioburi, de a continua să se nască. Întreprinderea ce duce - sub povara actului grav existențial - mai aproape de moarte.

La **Valeriu Matei** (n. 1959, Cazangic-Leova; volum: *Stâlpul de foc* 1988; *Somn de lup*, 1990), săgeata este unită cu ținta, lumea-i un amestec de apă, aer, loc, ca la Empedocle, sufletul se arcuiește rebel, iubita e templul înălțat pe ruine. E o poezie a fervorii adolescentine ("Am vârsta, când încep să simt luminarii umbra steiei răstignind-o-n vid..."), a ruperii timpului în două printr-un uriaș stâlp de foc, a unui dans pasional al ființei în care se proiectează umbrele vieții și neantului, umbra lui Hristos însuși purtându-și crucea spre locul răstignirii, a unui mare Duh ce bate-n porți de taină. *Dacă Stâlpul de foc* traduce ritualul trezirii firii și sufletului adolescentin, *Somn de lup* este expresia dacismului ancestral al sufletului proiectat în fantomele lupilor, aceste imagini fantasmagorice fiind călăuzite de un sentiment al pustiului și nopții, pe care le-a cunoscut neamul nostru. Numele Moldova, Mesosia, Altinum, Alba, Tiras, Tropeum, Traiani, Enisala, Elhov, Istraos, Ibra sunt salbe materne în sângele poetului înlănțat de luptă, uitare și jertfă plăiată.

Optzeciștii basareni croiesc noi punți sincronizate cu drumurile magistrale ale literelor române "unice și indivizibile", ca să-i cităm pe Călinescu, continuând pe cont propriu o literatură a înstrăinării și rezistenței, a exilului și împărăției (promise).

Mihai CIMPOI

COMENTARII

Valori basarabene

Basarabia: breviar istorico-literar

Istorici ruși despre Basarabia românească

Editura bucureșteană Eminescu ne propune, în prestigioasa colecție „Document", fundamentalul studiu al marelui unionist prof. dr. Anton Crihan *Drepturile românilor asupra Basarabiei după unele surse rusești*,* volum ce dezbate problema basarabeană cu argumentele rușilor înșiși care au dat dovadă de probitate atunci când a fost vorba de adevărul științific și istoric. Să-i recunoaștem autorului abilitatea cu care mânuiește armele preluate de la adversari și cu care nimerește în țintă: ținta acestui adevăr revelat în toată complexitatea lui simplă, în toată suverenitatea lui de legitimitate juridică supremă: Mariera omului de știință Anton Crihan ar putea fi analogizată cu priderea grenadelor din zbor și aruncarea lor în sens invers. *Antiargumentul* apare aici ca *argument* infiltrat în însăși demonstrația oponentului. În aceasta stă farmecul cărții lui Anton Crihan.

Primul argument de acest fel culeș dintr-o expunere istorică a rusului L.S. Berg, care vede cauza extinderii denumirii de Basarabia la întreaga provincie într-un interes diplomatic rus, și îi elevațianului Antony Babel care spune decis că Rusia, dând numele de Basarabia întregi regiuni dintre Prut și Nistru, a căutat să acrediteze ideea existenței unei țări basarabene istoricește despărțită de Moldova propriu-zisă (*La Bessarabie*, Paris, 1926).

(Anti)argumente suficiente sunt găsite la istorici ruși și pentru demonstrarea unității celor două Moldove, a vasalității Moldovei față de Turcia. Că moldovenii basarabeni sunt români o știe și cancelarul rus Nesselrode, care făcea următoarea remarcă într-un comentariu la un raport al diplomaților ruși asupra revendicărilor poporului român din 31 iulie 1848: „Revoluționarii valahi cer să constituie sub denumirea de Regatul Român un nou stat, la formarea căruia ei îi invită și pe frații din Moldova Bucovina, Transilvania și Basarabia". După cum se spunea odinioară: Actele vorbesc...

Un (anti)argument imparabil este desprins și dintr-o lucrare a etnologului rus T. de Pauly, publicat la 1862 *Description ethnographique des peuples de la Russie...*[1]: „Valahii, vlahii (moldavii, moldovenii), rumunii, românii sau românii sunt un popor ieșit în primele secole ale erei noastre din amestecul de daci, romani și slavi".

Or, antiargumentele sunt deosebit de operante în cazul în care Anton Crihan folosește statistic în mod complexitatea lui simplă, în toată suverenitatea lui de legitimitate juridică supremă: Mariera omului de știință Anton Crihan ar putea fi analogizată cu priderea grenadelor din zbor și aruncarea lor în sens invers. *Antiargumentul* apare aici ca *argument* infiltrat în însăși demonstrația oponentului. În aceasta stă farmecul cărții lui Anton Crihan.

E un breviar de documente absolut necesar în elucidarea problemei basarabene.

Vasile Harea și „Drumul Unirii"

Autorul volumului cu prizăă în epocă *Filozofia lui Tolstoi* (1944) și al unui studiu mai vechi *Românii de peste Prut* (1923) revine în actualitate cu un jurnal sentimental-documentar, de o influență și o exactitate remarcabilă a reconstituirii intitulat *Basarabia pe drumul Unirii* (ed. Eminescu, col. „Document", București, 1995)*.

Acest „drum" este considerat în toate etapele sale evolutive, convergând - prin mai multe introspecțiuni sinuoase - spre orizontul mulțimint al actului Unirii: constituirea Sfatului Țării, Marea Adunare Națională de la Chișinău, Unirea propriu-zisă, Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, Unirea Bucovinei, Unirea Transilvaniei, Unirea Basarabiei, Unirea Banatului, Unirea Dobrogei, Unirea Maramureșului, Unirea Crișanei, Unirea Sălajului, Unirea Bihorului, Unirea Sătmarului, Unirea Mureșului, Unirea Bârsei, Unirea Hunedoarei, Unirea Olteniei, Unirea Muntenia, Unirea Moldovei

DACIA LITERARĂ

Fondată în 1840 de Mihail Kogălniceanu • Anul IX (serie nouă) nr. 30 (3/1998), Iaşi, România

DACIA LITERARĂ

Fondată în 1840 de Mihail Kogălniceanu • Anul X (serie nouă) nr. 34 (3/1999), Iaşi, România

Îngerii – respiră o serenitate venind parcă din faptul lumii; meditativul cu preştiinţa dispariţiei, imun la împunsăturile absurdului în creştere, respinge franc îmbajul lamentatoriu. De citat, în acest sens, micro-poemul Dans –, o bijuterie elocventă:

Mi-au intrat stelele-n casă/Şi-mi dansează lin pe masă;//Una s-ar dori mireasă,//Cerc de vis, val de uimire –//Pot s-ajung în ceruri mire?//Sufletul să se răsfire/Ca o tandră amintire...

Sacrul stă sub semnul logosului, acesta însumând lumină, curăţie, pace: *M-au părăsit deşertăciunile (...)/Mi-a rămas numai Cuvântul,/Doar Hlamida luminii...*

Mă întreb, în fine, ce herb şi-ar putea alege Petre Got ca simbol heraldic? Un răspuns e de găsit în Nimeni nu mă tulbură, pagină în care brazi şi paltini descinzând parcă dintr-un eon mioritic, tonalizează un monolog rotund: *În sfat cu brazi, cu paltini./Mă privesc în ochi smeura şi mura.//Nimeni nu mă tulbură, nimeni./Carne neagră traversează visul.//Se întemeiază gândul./ Floarea de coţ îmi mângâie rana...*

Pe scurt, în cele câteva sute de Poeme (Editura Viitorul Românesc, 1997) se autozidesţe un poet autentic. Dacă în volumele de început se descifra un poet în profil sau din faţă, de astădată găsim un autoportret în picioare. Consecvent sieşi, rostitor în tonuri calme (izbăvit de patimi), Petre Got dă cura iubirilor lui coerenţă; lucru rar la alţii, dominanta discursurilor sale e respirând tandreţe şi ratificând raţiunile inimii încât la lectură. Din globalizarea atâtor atitudini semnalate analitic rezultă o atmosferă de reculegere duioasă în care note elegiace exorcizează şi mângâie. Întoarcerile în orizonturile ceruriloor deschise propun o terapeutică perenă. A deveni – la acest poet – e totuna cu a se regăsi.

❖

Mihai CIMPOI

Poezia în-rădăcinării

Iulian Filip ne propune un univers bine articulat şi închis în sine, deşi cerul se arcuieşte deasupra lui cu toată întinderea înseletată. E un cer cu rădăcini, căci rădăcina înseamnă la poetul Sofiei (şi al mai originarei Rome!) chiar raţiunea de a fi. În-rădăcinarea este identică în-temeierii. Prezentul volum îl impune pe Iulian Filip ca pe un poet al temeiurilor, topoii fiind vatra, cuibul, casa părintească – toate acestea existând sub semnul vechimii, adică al veşniciei. Se instaurează, bineînţeles, un regim al naturalului, inimii (risipei, dăruirii, împărtăşaniei) ce bate în ritmul naturii şi nu „în ritmul zorit" a ceea ce se denumeşte „deşert": *Benefiţiu/ ..... Randament../Rămân zorit, tot mai alert/din deşert spre mai deşert.../-Pentru astea n-am talent* (Cum să sari din accelerat?)

Singură inima, topos romantic, eminescian, poate asigura împlinirea şi poate pune totul sub semnul plinătăţii: *Nu mai vorbim că-s totul o inimă,/Că aproape nu mai sunt altceva/decât inimă,/care şi eu/nu mai ştiu ce vlăstă de cu toate-i plină...* (Eliminări).

Am fi putut afirma că poetul revalorifică modul idilic alecsandrin (nu-i trăda oare afinităţi cu autorul Pastelurilor încă în volumul de debut?), dacă inima nu şi-ar revela adâncul şi amarul şi dacă alături de şi-ar revela adâncul şi amarul şi dacă alături de răsfăţarea generală antropomorfizată nu ar apare – asociată – şi câte o notă bacoviană: *Cânta fanfara cântece de leagăn/şi morţii adormeau tot mai adânc,/şi moartea se făcea tot mai întreagă.../Eu din colţul nu ştiu cui mănânc.//Dar trece o oglindă depărtată/şi un corteţiu funerar. Încet,/şi-oglinda în sicriul nou...m-arată,/şi leagănă fanfara un poet* (Trecere).

Iulian Filip ne propune un contratimp al „ceasornicului defect", care este timpul permanent al miracolelor, al misterului blagian ce merge către centrul existenţial suprem – Dumnezeu, al Firii care se deschide spre izvoare, spre „limpezimea luminoasă-a ploi", spre *desfacerea-n plopii florilor de mărşi înfoirea mişunelelor/ pe-o râchită*, spre vis şi lunaticie, spre „fulgi vechilor speranţe". Fireşte că există şi un timp al iubirii, aceasta surprinsă în mod ardent, senzual, cu ieroglifa neoromantică a hîmerei totale: *Iubeşte-mă, că prinde-a creşte iarba.../Iubeşte-mă, să creasci mai în pământ/Atâ că timpul trece şi întreabă,/şi-un vânt neauzit închide cărţi – Iubeşte-mă, să se feraseacă iarba.*

Ceea ce bucură în mod deosebit în prezentul volum e schimbarea deasă şi freasică de registre, dictată de o predispoziţie generală spre ludic, dimensiune ce conturează o puternică notă personală a poeziei, prozei, dramaturgiei (şi graficii sale de agrement).

Poetul baladizează discret, insinuând sensuri parabolice şi alegorice (ca în Păcîele albe, unde apare călăreţul alb care trece cu calul printr-un bob de grâu), miniaturizează suav reducând totul la o licărire, la o strălucire de concetti (*N-am vrut să mă închin nimănui –Chiar Domnul ne îndeamnă la-nălţare.../Ai cui suntem Ai nimănui? Ai cui?//Stăpânitoarea mu-u-ita Întrebare* (Năzuinţă). În-somnoleazâ tonul la modul simbolist. (*Câci fumegare molcomă se cerne pe tot cerul –/Un ochi pe-naite mişuri privesţe-ngândurat/cum plugurile toamnei răsfoară-adânc cu fierul/o mirişte pe care un vis ne-am legănat* - căruţă) dă comunicării caracter liniştit de cuminecare, împărtăşanie, rugă, re-

Locul de adăpost al fiinţei

dialog Mihai CIMPOI - Gheorghe BULGĂR

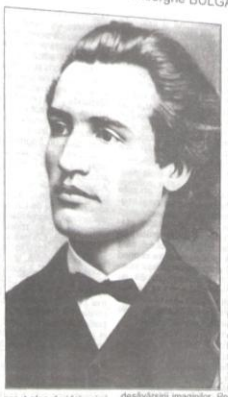

M. C. - Stimate domnule profesor, vă aparţin mai multe studii consacrate limbii şi stilului, mitopoeticităţii lui Eminescu. Deşi lucraţi cu un instrumentar al stilisticii clasice, aţi urmărit întreaga odisee - capricioasă şi ţinînd de legile interne, autarhice ale universului eminescian - a căutărilor de pe cele două drumuri, parcurse de poet pe traseul fundamental *de la cuvânt la metaforă*: un drum scurt, când miezul limbajului e luminat fulgerător de inspiraţie, ca o epifanie venită de-a gata, şi drum foarte lung şi anevoios, când conştiinţa austeră a perfecţiunii e mereu nelinişti. În acest sens poetul poate spune despre lună *fără prea multă elaboraţie că este „copila cea de aur, visul neguriţi eterne"*, dar poate rătăci - atâdată - prea mult în labirinturile construcţiilor metaforice dedalice. Luminarea aceasta a miezului limbajului este esenţialmente luminarea miezului fiinţei. Gândirea lui Eminescu este gândire a fiinţei Intr-o sincronizare spontană, complementar-dialectică, cu gândirea limbii. Nu e deloc surprinzătoare - în acest plan de idei - similitudinea apropiere textuală a opiniilor despre limbă ale lui Eminescu şi Heidegger: *„Nu noi suntem stăpânii limbii, ci limba e stăpâna noastră"*, notează Eminescu. *„Omul se poartă ca şi cum el ar fi Iluminatorul şi dascălul limbii, cînd de fapt (ca) va rămâne stăpânul omului"*, afirmă Heidegger. Într-un eseu despre Hölderlin (Martin Heidegger, Originea operei de artă, Bucureşti, 1982, p. 169). Poetul nostru vorbeşte despre limba română ca despre o casă şi despre aflarea ei acasă şi despre răstirea poetică dreptă rostire esenţială de zeii (*„Cât e cugetarea sacră? Combinare măestrită/ Unor lucruri neexistente... Ce e poezia. Înger palid cu priviri curate./ Voluptos joc cu icoane şi cu glasuri tremurate./ Straie de purpură şi aur peste ţărâna cea grea"*). În sensul lui Heidegger (*„Limba este domeniul* (templum) *adică locul de adăpost al fiinţei"*; *„activitatea poetică este numirea originară a zeilor"*). Preaplinul existenţei n-ar fi putut fi exprimat fără preaplinul limbajului poetic. După cum alţi demonstrat-o cu lux de amănunte, poezia lui Eminescu este o meditaţie continuă asupra limbii. Am putea spune, probabil, că poetul nostru caută Absolutul şi în domeniul expresivităţii...

G. B. - Într-adevăr setea de absolut l-a determinat pe Eminescu să-şi îmbogăţească sfera de cunoştinţe, orizontul meditaţiilor, resursele expresivităţii, cu un cuvânt cugetarea şi expresia. Cea dintâi o determină pe a doua: limbajul rămâne mereu debitor cugetării, de unde şi întrebarea Poetului: *„Unde vei găsi cuvântul/ Ce exprimă adevărul?"*, din poema Criticilor mei, - o polemică blândă cu cei care nu-i puteau înţelege mesajul înalt, complexitatea meditaţiei lirice, năvala ideilor care *„Bat la porţile gândirii/Toate cer intrare-n lume,/ Cer veşmintele vorbirii"*. Aceste „veşminte" ale expresiei l-au preocupat nelinceţit pe Eminescu, - de aceea avem mile de pagini manuscrise, cu variante fel de fel, până să afle *„cuvântul ce exprimă adevărul"* cugetării şi al inimii, variante în care scânteie geniul limbii române în metaforele rostite o singură dată, definitiv, în această limbă: „hapax legomena", cum spune Aristotel în Poetica sa, formulări unice, imprevizibile, încărcate de afectivitate, irepetabile. Insistând pe calea desăvârşirii imaginilor, Poetul ne-a lăsat însemnările lui despre puterea cuvintelor, despre bogăţia şi specificul limbii noastre, idei pe care le-am adunat odată, acum mai mult de patru decenii, în prima mea carte. Eminescu despre problemele limbii literare (Societatea de Ştiinţe Filologice, 1955), unde putem citi de pildă: *„Limba şi legile ei dezvoltă cugetarea"* (în manuscrisul de la Academia 2285, p. 113), sau: *„Şi limba strămoşească e o muzică şi ea ne atmosferizează cu alte timpuri mai vredrice şi mai mari decât ticăloşia de azi cu timpuri în care uniţi-e-a filicul poporul şi una limea"* (în „Timpul" din 1 mai 1882, sau: *„Nu noi suntem stăpânii limbii, ci limba e stăpâna noastră: este însăşi floarea sufletului etnic al românilor"* (Fragmentarium, p. 241). Multe alte idei şi detalii despre originalitatea expresivităţeea şi cultivarea limbii literare sunt într-o antologie a mea, textele eminesciene ocupând locul cel mai întins în cartea, ajunsă la ediţia a V-a, Scriitorii români despre limbă şi literatură, Ed. Mondan, 1997). Opinia lui Eminescu asupra limbii, cum spuneţi, este o componentă a creativităţii sale, o mărturie de ataşament fervent, concretizat în caracteriziri memorabile, dar mai ales în laboratorul său de creaţie. În variantele lirismului, cu aspiraţia spre absolutul expresivităţii cuvântului şi construcţiei poetice. Aş da

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE ISTORIE ȘI TEORIE LITERARĂ „G. CĂLINESCU"
Revista de istorie și teorie literară
ANUL XLII
4
octombrie – decembrie
1994

În acest număr:

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

Revistă editată de Uniunea Scriitorilor din Moldova și Uniunea Scriitorilor din România
Viața BASARABIEI

Pan HALIPPA — UN CUVÂNT ÎNAINTE
Nicolai COSTENCO — AMINTIRI SCRISORI DIALOGURI
Eugen URICARIU — LUMINA VIEȚII
Victor CRĂCIUN — ROMANUL INEDIT AL LUI MARIN PRE
Marin PREDA — ÎNTÂIA MOARTE A LUI MICULA MIRCE
Ana BLANDIANA — POEME
Mihai CIMPOI — Francisc LISTZ — AMERICA ȘI MOLDOVA ÎN DIALOG "ME
Paul GOMA — BASARABIA (roman)
Ștefan Augustin DOINAS — SONETE FĂRĂ SUFLET
Grigore VIERU — MIȘCAREA ÎN INFINIT (eseuri)
LIU DYLING-YUAN (773–819) — POEME ÎN PROZĂ
Andrei STRÂMBEANU — CONSILIATORUL DE ONORURI (poezii)
Theodor CODREANU — IERARHIILE LUI MARIAN POPA
Dumitru CRUDU — Dumitru-Dan MAXIM — EXPERIENȚELE NEFASTE TREBUIE SĂ FIE CU
Tudor MUSATESCU — ALE VIEȚII VALURI

C. NEGRUZZI, „BASARABEANUL" UNIVERSAL

Mihai Cimpoi

Moldovenismul și basarabenismul ca manifestare la limită (existențială) a acestuia generează fenomenul Negruzzi, care îndrumă cultura și literatura română din albia tradiției în albia modernității fără ecluze și stăvilare speciale sau prin impunerea unor întorsături bruște. Sinuozitățile sunt evitate, răul negruzzian curgând firesc în aval, fără a fi întors cu eforturi în amonte, îndreptate în cascade spectaculoase și în vâltori precipitate sau chiar în abis, ca în proza modernă a secolului XX. Este, la Negruzzi, o învârtejire lăuntrică ce schimbă cursul apelor în chip invizibil.

Autorul lui *Alexandru Lăpușneanul* ne propune, astfel, suprafețe liniștite, învolburarea fiind ascunsă: prozatorul, absorbit în cursul narativ, ne propune o operă *închisă*, după cum observă I. Negoițescu, dar totuși *deschisă* prin structura ei dramatică. Miracolul artei negruzziene constă, prin urmare, într-o închidere-deschidere realizată cu subtilitate de ordinul tainei. Cursul narativ este aci colorat de prezența sentimentală a autorului, aci absolut impersonal și conturând o formulă clasicistă desăvârșită, aci totul liberalizat în linia eseismului. Boierul ruginit de viță veche cu aer seniorial, frunte înalt bombată, păr rar, ochi blânzi și față blajină ce impune o efigie clasică de om bătrân – bătrânul Costache Negruzzi – mereu retrăgându-se în liniștea patriarhală a moșiilor sale de la Șărăuții Hotinului și Trifeștii Iașului, cumpănit și temător de a nu tulbura ordinea lucrurilor, înțelenit în vechile datini și privilegiuri, fără nici o dorință de-a ieși vreodată din cercul lui (ca să folosim o expresie a lui Alecsandri), fixat aulic în poze aristocratice, este deschizătorul căilor prozei moderne românești. Din matca negruzziană, zgârcită în debit, curg râuri bogate și repezi, fluvii solemne, păraie modeste, dar ducându-și vlaga vitală cu demnitate. Rezumând și completând aci aserțiunile mai multor critici, putem afirma că din izvorul primordial negruzzian putem desprinde un fir de apă ce duce la Rebreanu cu formula sa obiectivă sobră, un altul – paremiologic – la Creangă și Urmuz, iar cel de-al treilea leagă scrisorile din *Negru pe alb* de momentele caragialiene, tabletele argheziene și cronicile călinesciene, firul dacismului negruzzian prevestindu-l pe cel eminescian și sadovenian, iar firul memorialistic al *Scrisorilor* fiind dus la adâncimi surprinzătoare de Constantin Stere (pe linia memorialismului basarabean, firește) după ce a fost valorificat de Sion sau D. Moruzi. (I. Negoițescu stabilea și alte filiații: între vivacitatea observațiilor lui Negruzzi și Codru Drăgușanu, între umilele personaje ale autorului lui *Lumânărică* și Agârbiceanu). Oricâtă aproximație s-ar pune în asemenea afirmații, Negruzzi se impune oricum ca un

RITL, XLII, 1994, nr. 4, p. 369–377, București

VIAȚA BASARABIEI ÎN SERIE NOUĂ

Reluarea în ediție nouă a revistei **Viața Basarabiei**, apărută între 1932 și 1944 sub conducerea lui *Pan Halippa* și *Nicolai Costenco*, este impusă de imperativul reactualizat al valorificării și promovării operelor scriitorilor basarabeni sub semnul unității spațiului cultural românesc, al integrării cu el și al deschiderii spre spiritul european și universal, denumită europenism și globalizare. Este, de fapt, o fază nouă a procesului de reintegrare în matricea românismului cultural de care Basarabia a fost înstrăinată abuziv printr-o adevărată "teroare a istoriei", început și susținut consecvent de **Viața Basarabiei**, după cum reiese clar din textul articolului programatic al lui Pan Halippa (nr.1, 1932) și reprodus în numărul de față. Același imperativ îl fixa și Statutul Societății Scriitorilor și Publiciștilor din Basarabia: *"înfăptuirea și întărirea legăturilor de solidaritate între membrii acestei societăți, pe de o parte, între membrii acestei societăți și scriitorii români de pretutindeni, pe de altă parte"* (cap.II, art.2, subpunctul "a", conform relatării revistei **Poetul**, 1930, nr.3, p. 9).

Revista **Viața Basarabiei**, remarcată de mari critici (precum G.Călinescu, E.Lovinescu, N.Iorga), redobândește o nouă viață într-un context istoric și cultural nou când problema "complexelor", care a marcat puternic cultura românească apărând ca o adevărată marcă ontologică a ei, și a regionalismului nu se mai pune. Totuși, scriitorii basarabeni au de parcurs, după 1990, un *Drum spre Centru*, drum reintegrare sub toate aspectele, însemnând și un examen estetic, de verificare cu nivelul întregii culturi românești și al literaturii europene și universale în ansamblu. Respectând criteriul valoric și impunând spiritul critic, vom evita în acest sens confuzia dintre *etic* și *estetic*, răvna autodemolatare și atitudinile partizanale.

Acest proces cunoaște o intensitate deosebită, fiind concretizat în înființarea unei Filiale Chișinău a Uniunii Scriitorilor din România, a Centrului P.E.N. din R.Moldova (Filiala Asociației Mondiale a Scriitorilor cu centrul la Londra, din R.Moldova) și prin apariția cărților literaților basarabeni la diferite edituri românești și publicarea de scrieri semnate de ei, de articole, cronici de întâmpinare în presa periodică din țară.

Editată de Uniunea Scriitorilor din Moldova și de Uniunea Scriitorilor din România, **Viața Basarabiei** se vrea programatic o revistă a literaților români *de pretutindeni*. Ea se va încadra activ în dialogul multicultural care se desfășoară în lumea (post) modernă.

Acad. Mihai CIMPOI,
Președintele Uniunii Scriitorilor din Moldova

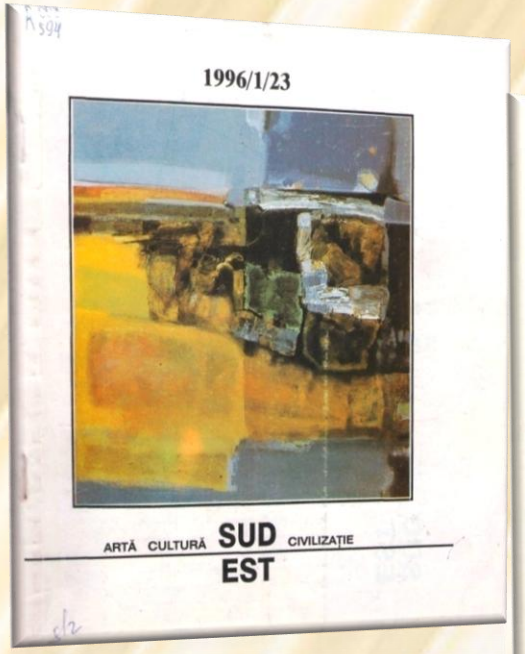

ADRIAN MARINO ȘI BIRUINȚELE SPIRITULUI CRITIC ROMÂNESC

Mihai CIMPOI

Moldovean prin naștere (n.5.IX.1921, Iași) și ardelean prin adopțiune, distinsul hermeneut și filolog-istoric Adrian Marino se formează intelectual sub aripa augustă a lui George Călinescu, care l-a definit magistral încă de la începuturile sale exegetice promițătoare: „Adrian Marino este mai ales un eseist curios și malign, mare scotocitor de cărți, cu stil intelectual și acut... de excursie livrescă".

Călinescian fără mimetisme de discipol cuminte, Adrian Marino creează, în ce privește biografia și opera lui Alexandru Macedonski, puncte de vedere din care ies structuri noi, inedite. Căci nu e critic, spunea maestrul său, acela care pornește de la teme dinafara spiritului nostru, dinafara sferei de investigație: „Tema se confundă cu genul critic al cercetătorului" (George Călinescu, *Principii de estetică*, București, 1968, p.87). Tema criticului este structura pe care o descoperă, nefiind observată de un altul. „Deci în afară de operațiile de erudiție pomenite, nimic nu se mai poate întreprinde fără vocație. Și primul semn de vocație este de a descoperi în fapte structuri noi, inedite" (Ibidem).

Am putea spune, fără a exagera, că tema geniului Macedonski, descoperită cu multă febrilitate, chiar cu fanatism investigator irezistibil, fără margini, devine geniul critic al lui Adrian Marino. Pe parcursul analizei metoda sau metodele îmbrățișate nu-și mai vădesc nici un rost edificator din moment ce istoricul și hermeneutul nu mai respectă nici o distanță riguros-obiectivă față de biografia și opera poetului: el își manifestă implicarea afectivă apoi atitudinea simpatetică, pentru ca în cele din urmă să pactizeze, să se identifice definitiv și într-un fel să-l dezloce, devenind el însuși personajul-cheie al romanțării biografiei sau descrierii operei. Dintr-un constructor în temeiul faptelor literare el se transformă într-un re-constructor în spiritul unor structuri căutate, ce țin nu atât de un concept cât de un preconcept aplicat.

Edificiul macedonskian capătă, astfel, proporții monumentale, voit gigantizate, prin turle gotice semeț alungite spre cer, prin adăugare de împunătoare coloane ionice sau corintice acolo unde cele dorice par ineficiente. Operația de monumentalizare se face atât prin punerea în lumină a valorii, cât și printr-o romantizare a personalității în spiritul grandiosului egocentrism romantic de care a dat dovadă.

Viața lui Macedonski neîncăpând într-un portret „balzacian" sau „saint-beuve"-ian, după cum remarcă însuși autorul în prefață, este urmărită în mod empatic în însesi culorile ei epice vii pitorești, eroico-burlești: nu e cazul de a recurge la romanțare, fiindcă ea însăși este un roman, nu e nici cazul de a o „literaturiza", căci este „literară" prin esența ei intimă.

Ceea ce urmează este o aclimatizare psihologică la „un destin destul de aventuros și himeric", zămislit din contraste și polarități, satanizată într-un fel. Criticul, pătruns de conștiința înzestrării poetului cu un temperament romantic prin excelență, care îl pune fatal sub semnul aventurii, iluziei, himerei, visului, eternei opoziții a spiritului față de „cercul strâmt" filistin, corupt, conformist, „burtă -verzist". Trăsăturile morale sunt, eminamente, ale „unui neconformist ireductibil, aci visător, uneori utopic și himeric, aci revoltat și agresiv, aci înfatuat și superb antifilistin" (*Viața lui Alexandru Macedonski*, București, 1966, p.50). Pe ecranul societății mărunte, absorbite de interese meschine, practice, care mâhnesc spiritul, el se proiectează ca o figură de Don Quijote, cu toată bizareria și ch ridicolul ei invederat.

Adrian Marino nu inte tează un proces acestui co portament contradictoriu, ap rent amoral și asocial, ci urm rește disocieri semnificativ dându-i câștig de cauză atur când dreptatea e de partea i blamând sau îndreptățind ac unile adversarilor.

Structura psihologică m cedonskiană nu poate însă nu accepte această hartă p gresivă, care, pe de altă par îi și măgulește orgoliul său poet genial neînțeles și damn Junimea impune imaginea un cabotin, a unui poet minor obscur, „decadent și zurbagi imagine stimulată și de a gajarea sa în procese, campa de presă, scandaluri și luări atitudini boeme. Maiorescu, A csandri, Eminescu îi devin du mani, ca și poeții socialiști la *Contemporanul*. Sancțion rile criticului se împart în m tranșant: „Nu încape îndoia că poetul a făcut mari erori psihologie și de comporta socială, împins de un temper ment necontrolat și impuls că purtarea îi era adesea lipsi de prudența și reflexia mora trebuitoare. Dar nu-i mai pu adevărat că persistența, spiri meschin, trivialitatea și une chiar sadismul detractorilor s

INSTITUTUL DE FILOLOGIE AL AŞM
FACULTATEA DE FILOLOGIE A UPS „ION CREANGĂ"

ISSN 1857-1905

Metaliteratură

Anul IX, nr. 1-2 (20), 2009

critică • istorie • teorie literară

IN MEMORIAM GRIGORE VIERU

Mihai CIMPOI
(Institutul de Filologie al AŞM)

Cenuşăreasă sau „buna gospodină"?

Cei 20 de ani, la care se adaugă încă mulţi alţi ani antecedenţi, au constituit o perioadă de luptă continuă, deci nu doar de consemnare festivă, în chip de *dolce farniente* a unei victorii. Şi în acest caz s-a manifestat diabolica politică a jumătăţilor de măsură şi dublelor standarde ale autorităţilor comuniste care şi-a pus în faţă – în mod viclean – paravanul „statalităţii moldoveneşti". „Statalitate moldovenească" înseamnă, prin urmare, şi „limbă moldovenească".

Pe ici acolo, în anumite situaţii ambientale, s-a spus că limba română şi aşa-zisă „limbă moldovenească" sunt „motu-motu" aceeaşi, dar din moment ce există „statalitatea moldovenească" *trebuie* să existe şi „limbă moldovenească". Urmând această logică aberantă, *ar trebui* să existe o limbă austriacă din moment ce există o „statalitate" austriacă, o limbă cubaneză din moment ce există o „statalitate" cubaneză, o limbă braziliană din cauza că există o „statalitate" braziliană, o limbă mexicană din simplu motiv că există o „statalitate" mexicană ş. a.m.d., la infinit.

Avem de-a face cu o clasică *condradictio in adjectum*, o contradicţie în termeni.

Pe de o parte, „statalitatea", care e un calc după rusescul „gosudarstvennosti", semnifică în limba română – corect – „organizare de stat," iar pe de alta avem o demonstraţie clară a unei ignorări strigătoare la cer a chiar pattemilor comuniştilor – Marx, Engels şi Lenin care au afirmat în lucrările lor că basarabenii sunt *români* şi că limba pe care o vorbesc este *româna*. S-a vorbit mult despre acest lucru, fiind publicate şi multe studii, încât nu mai stăruim asupra lui.

Ne punem, însă, întrebarea: de ce această perseverenţă în *minciună* la nivel de politică de stat?

Lucrurile sunt simple ca „bună ziua", dar, întrucât situaţia din republica noastră pare stranie celor din străinătate (cum se face că există „sărbătoare naţională" a limbii şi un imn care se cheamă „Limba noastră"), e cazul să ne mai referim la motivele şi raţiunile ce stau la temeiul acestei lupte continue.

Între limbă şi fiinţă, fiinţă naţională e un raport de absolută identitate? Într-un articol *România şi Austro-Ungaria*, publicat în *Curierul de Iaşi*, în noiembrie 1876, Eminescu spune decis: „spirit şi limbă sunt aproape identice, iar limbă şi naţionalitate asemenea".

Să amintim – încă o dată – adevărul spus deopotrivă de Eminescu şi Heidegger că limba este casa fiinţei şi că dă unui popor certitudinea de a fi ca ziditor de istorie. „Ea dă garanţie, adică oferă certitudinea că omul poate *să fie* ca fiinţă ce aparţine Istoriei" [1, p. 197].

Despre unitatea limbii române, vorbite „Încă din veacul al XV-lea atât în Moldova, cât şi în Muntenia şi în Transilvania" scria în *Evenimentul literar* din 27 februarie 1894 Constantin Stere, care susţinea că nu trebuie să ne limităm la introducerea cuvintelor străine, ci şi „trebuie ca, plecând de la limba vorbită de popor, *să creezi* cuvinte noi din rădăcinile în fiinţă, potrivit *spiritului* şi legilor limbii româneşti" [2, p. 9].

INSTITUTUL DE FILOLOGIE AL AŞM
FACULTATEA DE FILOLOGIE A UPS „ION CREANGĂ"

Metaliteratură

Anul X, nr. 1-4 (23-24), 2010

MIHAI CIMPOI
Institutul de Filologie al AŞM

Paul Goma: Întoarcere la Ithaka

Abstract

The article registers Paul Goma's spiritual return to his native place, announced by his 75th anniversary and celebrated via scientific, cultural and biographical-sentimental events, newly published books, new studies, collections of articles and interviews. The writer is considered a *knight of Truth*, a writer of consciousness, a *free citizen* of the Romanian language, a Romanian writer who is placed next to the Russian writer Alexander Solzhenitsyn, a writer who escaped from the authorities' web. The latter made art both of his freedom and his lack of freedom. Paul Goma is considered a symbol of the Romanian struggle for Truth, freedom and human rights. The writer is a damned angel. The second part of the text is an official letter addressed to the celebrated.

Keywords: knight of the truth, writer-consciousness, citizen of the Romanian language.

Aniversarea 75 de ani de la naşterea lui Paul Goma, cu toate evenimentele de ordin ştiinţific, cultural, biografic-sentimental şi de alt ordin, a semnificat o adevărată *întoarcere la Ithaka*.

Chiar dacă prozatorul nu s-a putut întoarce la locul de baştină din motive de lipsă de (orice) cetăţenie, a fost prezent la Chişinău prin personalitatea şi opera sa, prin figura sa de *cavaler al adevărului*, însoţită de o emblemă ontologică a eticului şi esteticului neconcesiv, ţinând doar de kantianul *imperativ categoric*. Şi de românească *dreaptă cumpănă*.

Noi apariţii editoriale, printre care *Jurnal 2007*, *Săptămâna roşie* şi *Din Calidor* (în versiune italiană), noi studii, culegeri de articole şi interviuri, una dintre ele aparţinând ziaristului Dinu Mihail, aflat în corespondenţă cu cel omagiat, noi comunicări ţinute în cadrul unei sesiuni speciale a Academiei de Ştiinţe a Moldovei, noi expoziţii de carte.

Întoarcerea la Ithaka a fost a unui scriitor exponenţial, în care se îmbină organic *basarabenitatea*, *românitatea* şi *europenitatea*.

În spaţiul basarabean s-au reiterat caracterizările emblematice care s-au făcut în Ţară: *scriitorul-conştiinţă*, *cetăţeanul liber al limbii române*, *scriitorul român care stă alături de rusul Aleksandr Soljeniţin*, *scriitor cu interese politice de moment care nu sunt rupte de conştiinţa istorică de termen lung*, *scriitor* (*numai*) *de limba română*

INSTITUTUL DE FILOLOGIE AL AŞM
FACULTATEA DE FILOLOGIE A UPS „ION CREANGĂ"

Metaliteratură

Anul X, nr. 5-6 (25), 2010

MIHAI CIMPOI
Institutul de Filologie al AŞM

STERE ŞI LUMEA BASARABEANĂ

Abstract

The essay, *Stere and the Bessarabian world*, is a meditation about the role Constantin Stere played in the Bessarabian culture. The writer became a *symbol of a special destiny*, the one of a martyr, the ethic symbol of Romanian *democracy*. Stere's destiny is typically Bessarabian, following the entire phenomenological odyssey of predestination: *alienation*, suffering the *„terror of times"*, *„returning to Ithaca"*, *a redeemer direction towards the Centre*. He sums a plenary high feeling of *heroism*, of steps, limits, walls, waves (Stere's key-word). Stere's whole life and activity illustrates and substantializes his own philosophical thinking of the *Human-fighter* that substitutes the *Human-worm*. The quality of a Bessarabian Romanian mentioned frequently in his discourses doesn't allow him to hesitate when promoting and keeping the national ideal.

Keywords: the symbol of a destiny, liberalism, poporanism, Siberian detention, terror of times.

În opera sa, în faptele sale politice şi culturale, Constantin Stere a ţinut să fie *o personalitate*, pe care a concepe în sens goethean: ca bun suprem, ca fiinţă demonică creatoare de artă şi, într-un fel, în sens nietzschean: ca deţinător de voinţă de putere, ca „supraom". Anume prin grila personalităţii sunt înfăţişaţi în articolele sale Tolstoi, adevărat Demiurg, „mare artist, cel mai mare al vremurilor noastre", Kant, „cel mai mare filosof al lumii"; Ibsen, „poet-luptător", geniu al literaturii universale, Oscar Wilde, „geniu" şi el, cu glorie mondială, „idolul celei mai aristocratice societăţi din Europa", Dinicu Golescu, „om învăţat, acest mare boier, acest om de stat şi mare logofăt", Coşbuc, poet cu „un farmec nespus", Goga, „apostol al înstrăinatului Ardeal".

Conform concepţiilor şi convingerilor sale Stere se ocupă, şi în calitate de jurist, de evoluţia *individualităţii* din perioada apariţiei primelor grupări organice până în societatea modernă când a încercat să se afirme ca „măsura tuturor lucrurilor". „Emanciparea individualităţii înseamnă triumful omenirii asupra inconştientului în Natură şi Istorie", conchide Stere, precizând totuşi că nu e un triumf realizat pe deplin din cauza mai multor crize.

Михай ЧИМПОЙ

«ПРОВИДЦЫ ДУХА»

(из дополненного издания)

Иоан СЛАВИЧ (1848-1925)

Родился в трансильванском местечке Ширия близ Арада. Начальную школу окончил в родном городке, затем учился в Араде, Тимишоаре и Пеште. Высшее образование получил в Вене, где и началась его многолетняя дружба с М. Эминеску, поступившим в Венский университет в 1869 г. Еще будучи студентом И. Славич приял участие в организации, а затем и возглавил общество «Молодая Румыния». По возвращении в Молдову работал в 1874 г. редактором «Ясского курьера», а с 1876 г., переехав в Бухарест, сотрудничал в газете «Тимпул» вместе с М. Эминеску и И.Л. Караджале. В 1884-1890 гг. редактировал газету «Трибуна» в Сибиу, а в 1894 вместе с Кошбуком и Караджале основал журнал «Ватра». В последующие годы активно занимался журналистикой и издательской деятельностью. Литературный дебют И. Славича состоялся в 1871 году. Принятый по рекомендации М. Эминеску в общество «Жунимя», И. Славич опубликовал в его журнале «Конворбирь литераре» пьесу «Дочь сельского старосты». Так он вступил на литературную дорогу, по которой предстояло идти еще более полувека и войти в историю румынской литературы, как одна из значительнейших ее фигур.

Славич не представляет эстетическое вне органической связи с этическим, находя в этом неопределимость, без которой невозможен творческий акт. Эстетическое идентично этическому, разумеется, вбирая в себя, материализуясь на

129

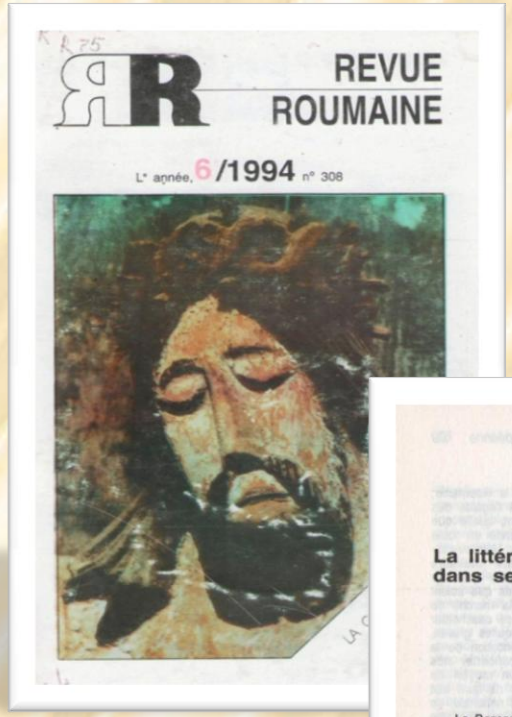

La littérature de Bessarabie dans ses propres miroirs

Mihai CIMPOI

La Bessarabie, terre qui semble éternellement vouée à sa perte, offre, progressivement, une sensation de *fermeture:* ses collines, véritables croupes bovines tanées par les vents et le sel du labeur, ses bois, abritant secrètement sous leur ombre une âme pleine de douceur, et la limite de l'horizon, qui a l'air de se retourner, pensif, sur lui-même. La surface de la plaine, plissée par mille accidents de terrain, est l'expression en termes de géographie de toute une chaîne d'adversités historiques, un destin qui détermine une espèce de mouvement rétractile instinctif. La rétractabilité, la fermeture en soi, stratégie d'un hérisson – voici les données fondamentales de l'esprit des Bessarabiens, habitants d'une terre située à l'une des extrémités de l'espace roumain toujours en proie aux attaques extérieures. L'histoire y est *un vent de la perte,* un ouragan, dont la *terreur* est associée le plus souvent au thème, d'une melancolie aiguë, du passage du temps. La peur est toujours présente, et, à tout moment d'une durée sans pitié, s'ouvrent les bouches noires du néant.

«Ce pays a rarement eu le loisir de jouir de ses richesses. Tant de larmes et de sang ont coulé sur ses plaines, tant de droits y ont été violés, tant d'abus y ont été commis, que les regards et les chants des hommes du présent restent tristes...» notait le grand prosateur roumain Sadoveanu dans son livre *Routes de Bessarabie.* La même image d'une terre assoiffée est retenue par Geo Bogza dans *La Bessarabie sans terre* (1939): un sol noir, des routes boueuses, des gens aux visages noircis, comme touchés par des fumées infernales... «La vie commence ici à se mêler au sol, à n'en faire qu'une, sans que les inventions de la civilisation s'interposent, comme cela arrive ailleurs. Des hommes faits de terre battue vivant dans des maisons faites de terre battue, circulant sur les routes en terre battue. La terre pure, le sol arable, est la matière unique. Rien que la terre». Toute joie extatique d'une contemplation d'ordre ontologique est donc bannie de la littérature écrite en Bessarabie. Pour le Roumain de ces parages, la terre est la matrice de la vie et de la mort, le cosmos sous forme de «matière unique», de réalité palpable,

Die bessarabische Literatur in Ihren eigenen Spiegeln

Mihai CIMPOI

Dieser Boden, scheinbar ewig zum Untergang bestimmt, erzeugt – ständig – ein Gefühl *fortschreitenden Abschlusses:* die Hügel, wahre Nacken von Auerochsen, vom Wind und dem Schweiß der Arbeit gegerbt, die Wälder, die ständig die sanfte Seele im Gebiet des Schattens und des Geheimnisses beherbergen, schließen, begrenzen, wenden in sich selber den Horizont zurück. Die häufigen Unebenheiten der ebenen Fläche des Feldes sind der geographische Ausdruck der stiefmütterlichen Kette des Schicksals, das eine instinktive Rückzugbewegung bewirkt. Die Möglichkeit, sich zurückzuziehen, die Abkapselung, die strategische Einigelung sind die grundlegenden Daten des bessarabischen Geistes, geographisch auf einer der Extremitäten des moritischen Raumes situiert, ständig von Eindringlingen gehetzt. Bedeutsam ist in diesem Sinn die natürliche Verbindung in der bessarabischen Dichtung des scharfen Empfindens vom Vergehen der Zeit mit dem *Entsetzen,* das durch das Bewußtsein der verödenden Einfälle der Eroberer veranlaßt wird. In Bessarabien weht der *Wind des Verderbens* stark, wie eine Flut von Geistern der Geschichte, die ständig Schrecken einjagen. Die schwarzen Mäuler des Nichts sind weit geöffnet bei jedem Schritt, in jedem Augenblick der unerbittlichen Zeit.

„Selten hat sich dieses Land vollauf seines Reichtums erfreut. Auf seinem Boden flossen soviel Blut und Tränen, es waren so viele Übergriffe und soviel Zwang – so daß die Blicke und die Lieder der Nachkommen traurig blieben..." bemerkt Sadoveanu in *Drumuri basarabene* (Bessarabische Wege). Das gleiche Bild einer flämischen Malerei umriß Geo Bogza in *Basarabia fără de pământ* (Bessarabien ohne Boden, 1939): schwarze Wege, Menschen, schwarz im Gesicht, deren Antlitz gleichsam der Rauch der Hölle bedeckt... „Das Leben beginnt sich hier der Erde zu nähern, sich immer mehr mit ihr zu vermengen, eins mit ihr zu werden, bunt durcheinander, nicht getrennt wie an anderen Orten von den Erfindungen der Zivilisation. Menschen aus Erde, in Häusern aus Erde, auf Wegen aus Erde. Reine Erde, Ackerboden, Einzigartige Materie. Erde und nur Erde." In der bessarabischen Literatur werden wir folglich nicht mit irgendeiner betrachtenden Einstellung zu tun haben, von

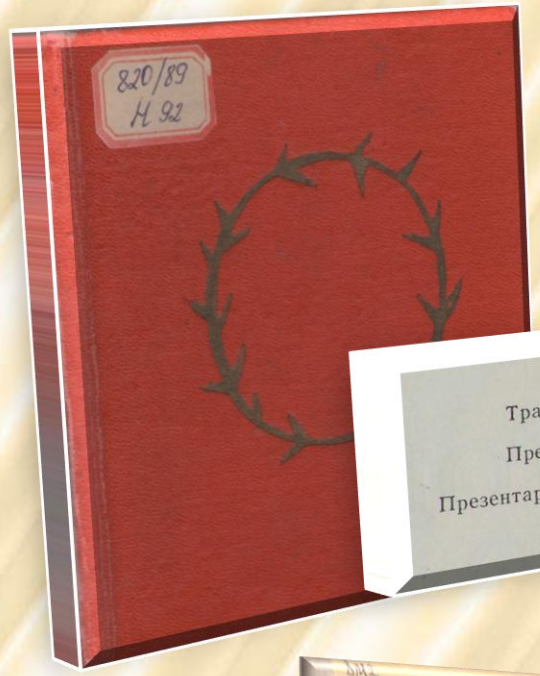

Традучере де *П. Дарие*

Префацэ де *М. Чимпой*

Презентаре графикэ де *С. Солонарь*

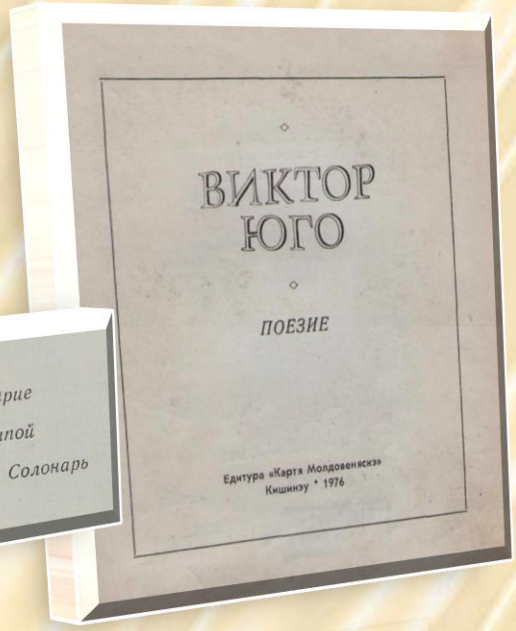

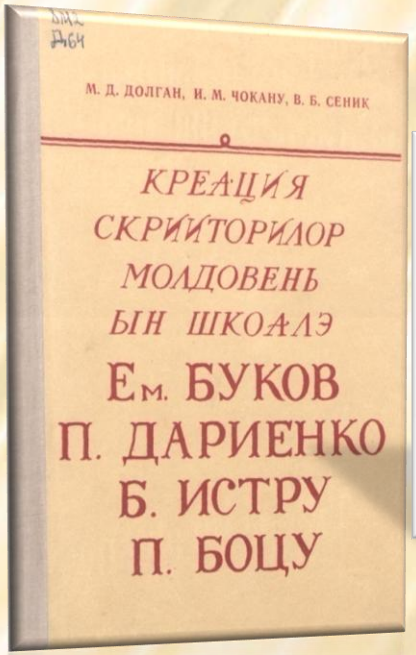

ББК 74.261.8
Д 64

Рекомандатэ
де Министерул Ынвэцэмынтулуй ал
РСС Молдовенешть

Рецензенць: *Чимпой М. И.*, критик литерар,
Оня Н. И., кандидат ын штиинце педагоґиче,
Бурлаку А. Г., колаборатор штиинцифик
ла Институтул де лимбэ ши литературэ
ал АШ а РСС Молдовенешть

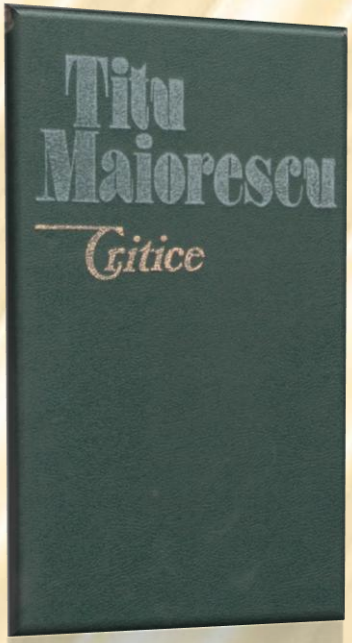

FASCINAȚIA ÎNCEPUTULUI ABSOLUT

„Opera lui cea mai importantă este el însuși".

E. Lovinescu

I

Titu Maioresscu este stăpînit — în scris ca și în viața publică — de un spirit demiurgic: în-ființîndu-se ca om de cultură, el în-ființează și cultura română. Activitatea să se desfășoară sub semnul Începutului absolut, el apărînd ca un Pionier în stare pură, ca un deschizător ideal de direcție nouă. De la el începe Totul, anume în urma acțiunilor sale de pionierat ia naștere cultura, se instituie în cîmpul ei adevărul și criteriul valoric, adică spiritul critic, fără de care e imposibil progresul.

Esența unui început nu poate fi decît romantică, eroică, fiindcă a în-cepe înseamnă a im-pune ceva nou, im-punerea echivalînd întrutotul cu o contra-punere, cu sfidarea obișnuitului, deja-primitului.

Ca și Eminescu, ca și Cantemir sau Hașdeu, Maiorescu are conștiința marcată existențial de specificul istoriei naționale; complexul Meșterului Manole îi condiționează profund ființa. Ceea ce construiește cu temeritatea și impulsul divin-originar știe că se poate prăbuși peste noapte, că e nevoie — pînă la urmă — de jertfă, și el se dedă, în acest caz extremal, unor acțiuni precipitate, fără a se agita și fără a-și pierde timpul cu ceva secundar. Ca să izbutească, trebuie să se consacre numai și numai esențialului, să supună totul direcției adevărate și sănătoase, să construiască solid, începînd chiar cu fundamentul. Imperativul său categoric e ca El și ceilalți asemenea Lui să pună la temelia zidirii frumosul, binele și adevărul. Nu se cere, în acest sens, decît o energică și bineorientată lucrare întru promovarea și consolidarea direcției „noi".

Deci, e multă înfrigurare în acțiunile de Pionier ale lui Maiorescu, încît eligia lui tradițională de ființă olympică, doctorală, rațională se cade radical corectată. Da, aparent, e o figură apolinică, de o frumusețe rece, esențialmente arctică, e o figură ce se impune prin aerul solemn, pontifical cu care comunică de la altitudine, idealul lui clasic (cultul pentru sănătate, frumosul ideal, rigoare, echilibru) potențîndu-i impersonalitatea, superioritatea — am zice — hyperionică. Da, din graba cu care expediază și face „sinteze în atac", din felul lui de a se dezinteresa total de ceea ce nu reprezintă valoare, din obișnuința de a măsura totul cu evidența tăioasă și neiertătoare a logicii s-ar părea că se desprinde o inteligență abstractă, siderală, un om cu capul în nori, desprins — cu alte cuvinte — de contingent, de ceea ce se întîmplă sub ochii săi indiferenți, glaciali.

pentru soarta omenirii îndeoște" (afirmație care îl postsincronizează pe Maiorescu cu spiritul eminescologiei de azi). „Seninătatea abstractă, iată nota lui caracteristică în melancolie, ca și în veselie. Și, lucru interesant de observat, chiar forma nebuniei lui era o veselie exultantă".

Maiorescu își așează piramidal argumentele, revenind în fugă, dar cu lapte întăritoare, la tezele enunțate inițial: portretizează pe viu, relevînd nepăsarea eminesciană pentru întîmplările vieții externe sau chiar pentru relațiile pasionale, văzînd în femeia iubită *doar* „copia imperfectă a unui prototip nerealizabil". După citatul ilustrativ din finalul *Luceafărului*, începe cel de-al doilea capitol al articolului în care se face o legătură organică între personalitatea *astfel* înțeleasă și bogăția de idei care înaltă întreaga lui simțire. „Eminescu este un om al timpului modern, cultura lui individuală stă la nivelul culturei europene de astăzi". Pentru prima dată se renunța la o separare artificială a personalității poetice de cea intelectuală, unitatea lor dialectică fiind văzută cu perspicacitate. Păcat numai că această extraordinară intuiție maioresciană, hotărîtoare pentru actul exegetic modern nu a fost observată sau, mai bine zis, nu a putut fi observată din cauza dăinuirii pe parcursul a mai multe decenii a acestei păgubitoare separații, care — sperăm — va fi spulberată definitiv odată cu încheierea Ediției naționale a operei eminesciene.

Cum să ajungi la o privire generală atît de adîncă asupra universului, se întreabă Maiorescu, fără să fi acumulat toate treptele succesive ale cunoașterii. Portretul maioresciana impune autoritar, un mare Om de cultură care se conjugă intim cu un mare Poet. Acest Eminescu deplin Maiorescu îl înfățișează prin însemnarea întregii sfere adevărat faustice a cunoașterii poetului: „Cunoscător al filozofiei, în special al lui Platon, Kant și Schopenhauer, și nu mai puțin al credințelor religioase, mai ales al celei creștine și buddaiste, admirator al *Vedelor*, pasionat pentru operele poetice din toate timpurile, posedînd știința celor publicate pînă astăzi din istoria și limba română, el află în comoara ideilor astfel culese materialul concret de unde să-și formeze înalta abstracțiune care în poeziile lui ne deschide așa de des orizontul fără margine al gîndirii". O astfel de sferă vastă a culturii demonstrează „nemărginita iubire" pentru tot ce este cugetare și simțire omenească", iar percepera „acumulată" a acestora adîncește ideea emoțională și o face să se întrupeze în forma frumosului. Astfel, „acel cuprins ideal al culturii omenești nu era la Eminescu un simplu material de erudiție străină, ci era primit și asimilat în chiar individualitatea lui intelectuală".

Demonstrația critică fiind făcută temeinic, așa cum pretinde Maiorescu întotdeauna, îi rămîne să înalțe partea de vîrf a piramidei sale „critice": trecerea în revistă a modelelor eminesciene de perfecțiune și armonie, de stăpînire ideală a formei. Finalul (vîrful însuși al piramidei) este cu adevărat profetic, încheind cu un acord memorabil capodopera maioresciană, plină de caracterizări și intuiții mereu viabile: „Acesta a fost Eminescu, aceasta este opera lui. Pe cît se poate omenește prevedea, literatura poetică română va începe secolul al XX-lea sub auspiciile geniului lui, și forma limbei naționale, care și-a găsit în poetul Eminescu cea mai frumoasă înfăptuire pînă astăzi, va fi punctul de plecare pentru toată dezvoltarea viitoare a vestmîntului cugetării românești".

O astfel de pătrunzătoare analiză a fost posibilă grație înrudirii spirituale și intelectuale dintre Maiorescu și Eminescu. Căci ne surprindem adesea, aplecați deasupra unor texte ale lui Eminescu, că este adesea maiorescian, iar descifrînd afirmațiile lui Maiorescu privind să zicem „formele fără fond" că se insinuează în ele și un mod eminescian de a înțelege lucrurile.

Mihai Cimpoi

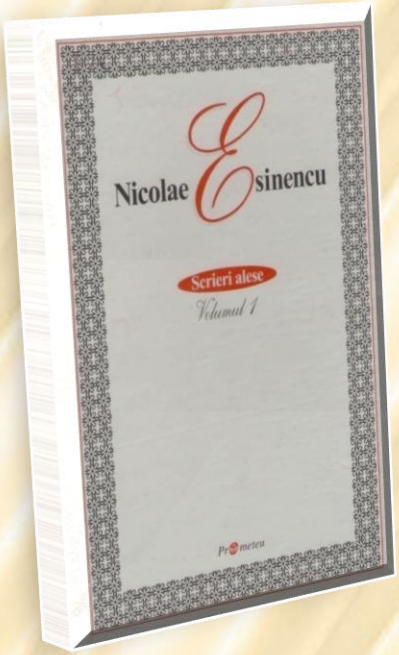

COPILUL TERIBIL ŞI DISCIPLINA MONDIALĂ

Primul lucru cert care se poate spune despre Nicolae Esinencu, personajul nelipsit al vieţii noastre şi – am zice – al scenei noastre literare de pe la 1968 încoace, este că se înfăţişează ca un om foarte dăruit, un spontan parcă făcut numai din gesturi şi un actor abil care, pe lângă capacitatea de a trăi adânc şi sincer, fără transfigurări şi travestiuri, mai are şi harul de a scoate şi a mânui panglici multicolore şi a se juca (şi a ne de-juca) atâta cât îi place şi precum îi place.

Este un personaj spectaculos, în sens că se **dă** mereu în spectacol, atrăgându-i cu o uimitoare putere de seducţie şi pe alţii, astfel încât cei care îi cunosc partea spectaculară a comportamentului său de toate zilele – stâlp de cafenea, incendiator şi provocator de discuţii, care de fapt sunt nişte monologuri à tiroir, în foileton de parcă scoate *matrioşcă* din *matrioşcă*, eliberator de fire critice sau laudative mereu la limită, radicale, povestitor "naturalist" cu sincerităţi fără pierdea şi expresii tari – sunt dispuşi să-l confunde cu scriitorul din numeroasele cărţi.

Se înşeală, fireşte. Sub masca actoricească pe care o afişează e un fond de omenie, o candoare infantilă, o deschidere vie şi plină de dragoste spre lume. Căci conştiinţa că el e al lumii şi lumea este a lui care duce la identitatea **Eu sunt lumea** desfiinţează pragurile, obstacolele, opreliştile.Totul se petrece, la el, sub semnul **lumii ca teatru** (şi, bineînţeles, al **teatrului ca lume**, ziceţi cum vă vine la socoteală). Farmecul lui Esinencu – poetul, prozatorul, dramaturgul, cineastul, scriitorul "oral" – constă în faptul că el **joacă însuşi jocul lumii** şi **arlechinul şi arlechinescul** dintr-însul se revelă ca **om al lumii** şi **ca omenesc**.

Asta explică totul în scrisul lui şi în comportamentul lui ca "personaj" pitoresc al vieţii cotidiene.

Arlechinul, figurantul scenei italiene îmbrăcat cu o haină din petice multicolore şi "înarmat" cu o sabie de lemn, semn că nu e în stare de nimic, ia, la Esinencu, înfăţişare de personaj principal, dinamic şi marcat de însăşi starea agitată şi tensionată a lumii de azi, "înarmat" cu un tun de lemn, singurul mijloc naiv cu care se poate apăra de ororile istoriei. Naivitatea, ingenuitatea firii, predispoziţia copilărească de a spune adevărul ("regele e gol!"), ironia şi autoironia, "nebunia" don-quijotescă, vorbirea în doi peri (ambiguă în sens modern, ludică în sens postmodern) este o armă eficientă împotriva acţiunilor neantizatoare ale timpului, împotriva "absurdului" lumii, este un mod de a fi, adică – mai simplu zis – de a **vieţui şi a supravieţui** (căci astfel se pune problema în zilele noastre).

Nicolae Esinencu mânuieşte această armă cu strălucire.

E arma spirituală şi morală a **Copilului teribil**, care pe lângă naivitate are şi înţelepciune, pe lângă spontaneitate are dexteritate, pe lângă capacitatea de a mima este dotat cu darul trăirii sincere şi adânci, pe lângă mască îmbracă o pelerină de romantic tăbăcită de vânturi sau o cămaşă înrourată de copil.

Căci aşa-i **copilul teribil:** este format şi modelat din paradoxuri, din contraste. Spune adevărul din naivitate, este deschis, direct, sincer, credul, simplu – toate acestea frizând excesul, limita – dar şi ciudat la culme, teatral, îndrăzneţ la vorbă, impertinent chiar, abuziv, iscoditor şi provocator.

Or, acest amalgam de trăsături îl face complex şi adânc, prin toate acţiunile şi gesturile sale determinându-ne să înţelegem lumea şi să ne înţelegem pe noi, să intuim şi să percepem esenţialul în ea şi în noi. El ne dă pur şi simplu cu obrazul în grămada de sensuri şi nonsensuri ale existenţei, ne aminteşte ceea ce uităm, ne aduce aminte că suntem între naştere şi moarte, între cer şi pământ, suntem **în** trecere şi **întru** trecere, suntem sub acţiunea timpului şi destinului, că există o ordine a lucrurilor şi o (in)disciplină mondială.

Astfel, ne atrage atenţia că plutim, iar cineva face valuri ca să nu mai ajungem la maluri, că "viitorul viitorului – trecutul", că din punct de vedere "filosofic" "oriunde dau – dau peste mine", că " fiecare îşi deapănă ghemuşorul lui, însuşi globul fiind un ghem de aţă (**Politică**), că printre frunzele măturate e "şi o frunză din viaţa ta", că fugim înaintea sau în urma glonţului, că am putea răsfoi cărţile "ca pe femei" (**Sex**), că moldoveanul "cum vede pe undeva un jug, vără capul" (**Moldoveanul**), integrarea nu-i decât meşteşugul de a patrunde fundamental în visul femeii, că am putea măsura zborul femeilor iubite cu respiraţia noastră…

Copilul teribil zâmbeşte şiret, visează, strigă, plânge şi râde cu sensurile încurcate ale râsului-plânsului nostru românesc, ne trage de mânecă, dar reuşeşte prin aceste gesturi ciudate să ne coboare în câte-o situaţie naţională ca acea din **Cu mortul în spate**, sau din **Un moldovean la închisoare** sau din **Gruzia** sau într-o situaţie curat supranaţională, universală, cu adevărat existenţială ca cea din excepţionalul poem **Neantul**: "Neantul e groapa în care / Nu poţi coborî. // În neant poţi sări / Sau să fii aruncat. //Neantul n-are fund, / Neantul n-are uşi. / Pe unde intri / Nu mai ieşi. / Poţi răcni / Că tot n-are cine / Te aude. // În neant te poţi ţine /Doar de păr / Sau de fundul pantalonilor".

Cu astfel de mijloace învârstate, menţinute în registru grav şi totodată ironic, în lungi discursuri narative, preponderent epice sau în scurte (ultrascurte!) poeme parabolice, eliptice, în cheie sentimental-ironică, Nicolae Esinencu se impune ca o prezenţă vie, originală în cadrul literelor noastre, pe care le-a descătuşat de rigiditate.

6 septembrie 1999 **Mihai Cimpoi**

ALCĂTUITOR, ELABORATOR, REDACTOR, COORDONATOR

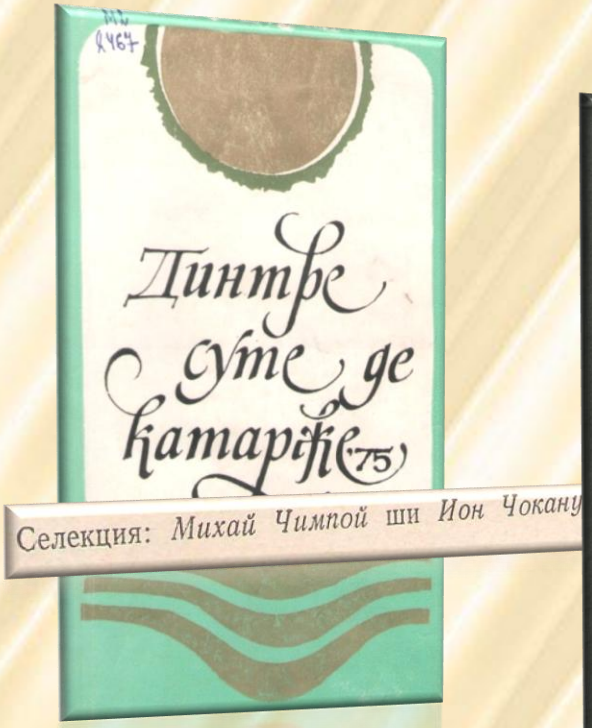

Селекция: *Михай Чимпой ши Ион Чокану*

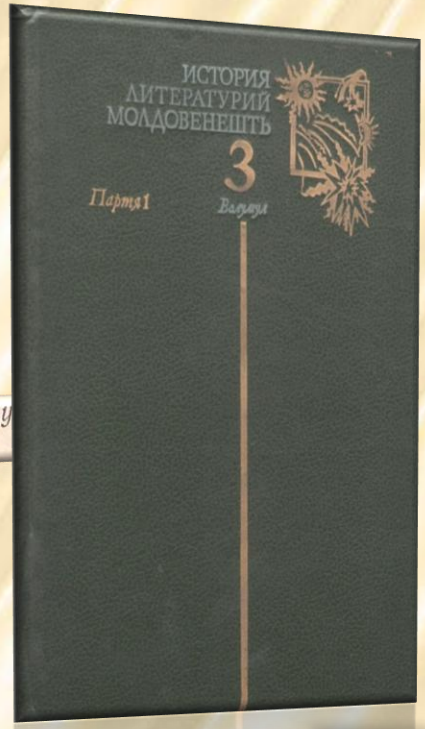

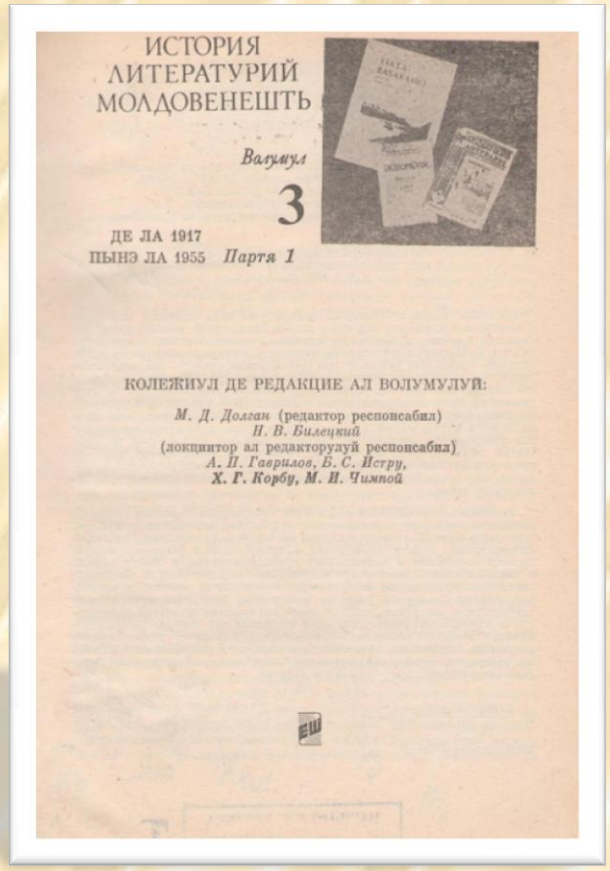

ИСТОРИЯ
ЛИТЕРАТУРИЙ
МОЛДОВЕНЕШТЬ

Волумул

3

ДЕ ЛА 1917
ПЫНЭ ЛА 1955 *Партя 1*

КОЛЕЖИУЛ ДЕ РЕДАКЦИЕ АЛ ВОЛУМУЛУЙ:

М. Д. Долган (редактор респонсабил)
Н. В. Билецкий
(локцинтор ал редакторулуй респонсабил)
А. П. Гаврилов, Б. С. Истру,
Х. Г. Корбу, М. И. Чимпой

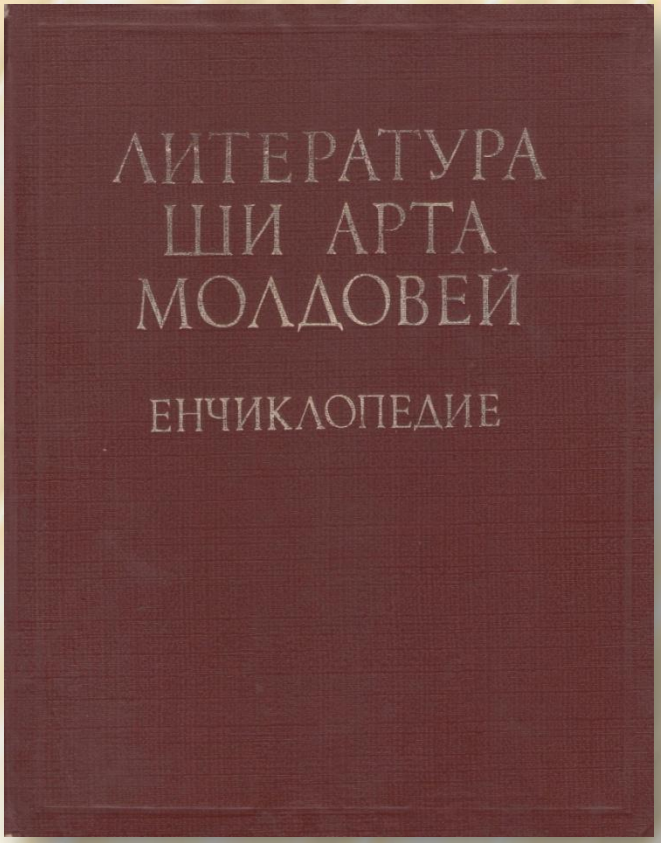

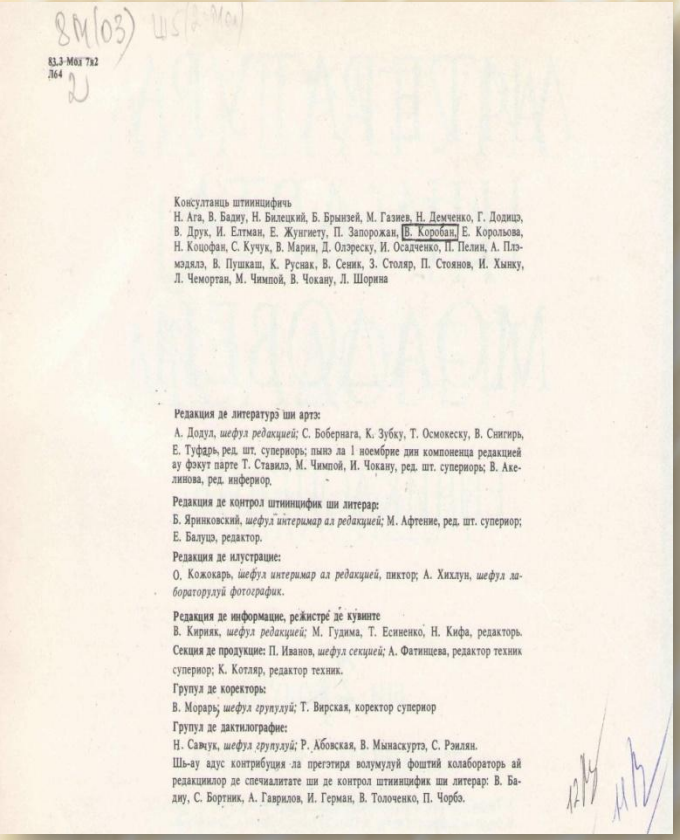

83.3-Мол 7к2
Л64

Консултанцэ штиинцифичь
Н. Ага, В. Балиу, Н. Билецкий, Б. Брынзей, М. Газиев, Н. Демченко, Г. Додицэ, В. Друк, И. Елтман, Е. Жунгиету, П. Запорожан, В. Короban, Е. Корольова, Н. Коцофан, С. Кучук, В. Мария, Д. Олэреску, И. Осадченко, П. Пелин, А. Плэмэдялэ, В. Пушкаш, К. Руснак, В. Сеник, З. Столяр, П. Стоянов, И. Хынку, Л. Чемортан, М. Чимпой, В. Чокану, Л. Шорина

Редакция де литературэ ши артэ:
А. Додул, *шефул редакцией;* С. Бобернага, К. Зубку, Т. Осмокеску, В. Снигирь, Е. Туфэрь, ред. шт. супериорь; пынэ ла 1 ноембрие дин компоненца редакцией ау фэкут парте Т. Ставилэ, М. Чимпой, И. Чокану, ред. шт. супериорь; В. Акелинова, ред. инферior.

Редакция де контрол штиинцифик ши литерар:
Б. Яринковский, *шефул интеримар ал редакцией;* М. Афтение, ред. шт. суперior; Е. Балуцэ, редактор.

Редакция де илустрацие:
О. Кожокарь, *шефул интеримар ал редакцией,* пиктор; А. Хихлун, *шефул лабораторулуй фотографик.*

Редакция де информацие, режистрэ де кувинте
В. Кириак, *шефул редакцией;* М. Гудима, Т. Есиненко, Н. Кифа, редакторь.

Секция де продукцие: П. Иванов, *шефул секцией;* А. Фатинцева, редактор техник суперior; К. Котляр, редактор техник.

Групул де коректорь:
В. Морарь; *шефул групулуй;* Т. Вирская, коректор суперior

Групул де дактилографие:
Н. Савчук, *шефул групулуй;* Р. Абовская, В. Мынаскуртэ, С. Рэилян.

Шь-ау адус контрибуция ла прегэтиря волумулуй фоштий колаборaторь ай редакциилор де спечиалитате ши де контрол штиинцифик ши литерар: В. Бадиу, С. Бортник, А. Гаврилов, И. Герман, В. Толоченко, П. Чорбэ.

TRADUCĂTOR

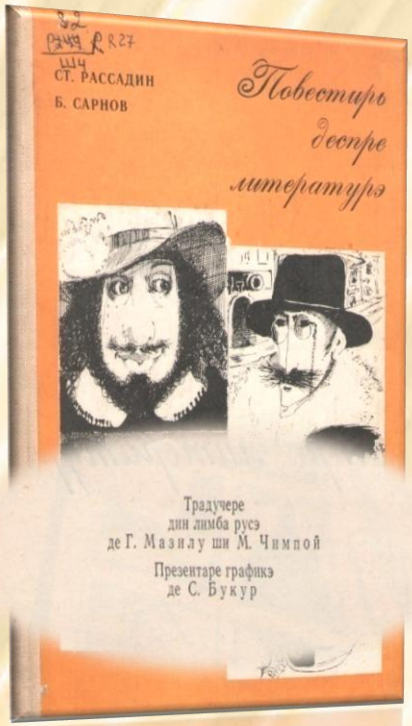

КЭТРЕ ЧИТИТОРИЙ КЭРЦИЙ НОАСТРЕ

Де обичей ын префеце се повестеште деспре чея че поате афла ын карте чититорул. Картя ноастрэ, ынсэ, есте ун каз апарте. Ши ачастэ микэ префацэ о скрием ка сэ вэ превеним динаинте, че ну путець афла ын карте, май пречис, че нич ну требуе сэ кэутаць ын еа.

Ачастэ карте ну е ун мануал, деачея ын нич ун каз ну требуе сэ кэутаць ын еа о релатаре амплэ ши коерентэ деспре история литературий русе ши универсале. Ну вець гэси ын еа нич повестирь деспре тоць скрииторий марь ши деспре тоате кэрциле вестите, маре, десигур, меритэ пе деплин сэ се ворбяскэ деспре еле. Скопул ноастру е ку тотул алтул ши ануме: сэ вэ повестим деспре о штиинцэ нумитэ пликтиситор «теория литературий».

Штим кэ мулць диктре думнявоастрэ сынт пасионаць де штиинцеле екзакте ши челе але натурий: физика, кимия, математика, биоложия. Ку пэрере де рэу, ынсэ, мулт май рар дай де ун елев, каре ар ворби ку ачеаш ынсуфлеціре деспре литературэ, ку атыт май мулт деспре штиинца литературий.

Дин ачесте мотиве дорим сэ вэ конвинжем, кэ теория литературий гэздуеште нумероасе енигме, ну май пуцин каптиванте декыт тайнеле дин физикэ сау биоложие.

Се ынцележе, ачаста нич де кум ну ынсямнэ, кэ, читинд картя ноастрэ, вець резолва тоате енигмеле ши ла тоате ынтребэриле вець прими ун рэспунс комплект ши дефинитив ши, деч, ку аста се ва ши термина куноштинца ку теория литературий. Димпотривэ. Тражем нэдежде, кэ ачастэ карте ва фи ну ун сфыршит, чи ун ынчепут де куноштинцэ.

Теория литературий е о штиинцэ ну нумай интересантэ, дар ши фоарте комплексэ. Лежиле ши енигмеле ей сынт стабилите ши резолвате ын май мулте кэрць ши нич ынтр'ун каз ну авем де гынд сэ ынлокуим ачесте кэрць. Дорим ку тотул алтчева: сэ ле трезим интересул пентру литературэ ши штиинца литературий ачелор елевь, каре сокот ачест лукру пликтиситор, яр челора каре ши фэрэ ной штиу кэ лукруриле стау алтфел, врем сэ ле ажутэм сэ се ориентезе ын именсул океан ал штиинцей литературий.

5

Михай ЧИМПОЙ

Мэестрия критикулуй

Николай Гаврилович Чернышевский ну есте, ын история литературий, ын критикэ ши естетикэ — челе трей домений диктре каре ел а скос рийзделе ши ынпърателе петре де хотар, — ун гындитор ын ынцелесул симплу ал кувынтулуй. Ел а фост уна диктре пуцинеле фигуре илустре, каре с'ау пэтрунс де мэрция гындирий критиче ши каре ау обичнит-о **ефектив**, деривынд-о ын мод субтил ши диалектик-комплементар дин ачея а литературий проприузисе. Врем сэ спунем прин ачаста, кэ ел дэ актулуй критик ынтрига демнитате ши пленипотенціх де ла йестул енерйик де а импуне ын сфера антиитэцкий спиритулуй, ка ши ын чя практикэ, ролул де нетэгэдуит ал литературий пынэ ла ачела де а-шь рекуноште снешь посибилитатя де а фи креацие.

Ын уна дин фотографиле де тинерецe путем ушор гичи ын приивирэ мареле дуй критик фермэтуя интелиженцей ши гравитатя ерудицией. «Минтя луй асуда ла гындурь урнаше», — имедиат не вине ын гынд ун верс дин емінесчнана »Повесте а магулуй кэлэтор ын стеле». Приивирэ са е де часорникар, часорникул пе каре ыл поате атыт де мэестрит монта ши демонта, ку о куноштере импекабилэ а «механизмулуй», есте ынсушь тимпул. Е, ынтр'адевэр, магул каре асуда ла десчифрэрь де тайне ши енигме, деспрінзынд сенсуриле ку ажуторуя уней лоЙичь имплакабиле. Читинд артиколеле луй Чернышевский, ай сензация кэ-ць ростоарнэ ын фэцэ — ши е о ростоолире сонорэ атыт де ефективэ — тоате деталииле оперей анализате.

Дин ынсушь федуя искусит ын каре с'ау рисипит се ынцятэ сурпринзэтоаре идеи деспре ансамблу. Аргументеле сынт ачеля каре ле вор репуне ла лок. Репрынзынд-ме ку о деосебитэ **енерйие** ши **фермитате** (ле сублинием: сынт кувинтеле преферате але луй Чернышевский!) де-а ши презентат таблоуя рэдиографик.

Ын ачаста ши констэ мария тайнэ а мэестрией критикулуй: ын а демонта реповестинд ши ын а монта аргументынд! Дарул де а белетриза ши ачела де а трече фаптеле — пе друмуя инмерелал анализей — прин филтруя жуденцій лоЙичче.

Дар нимик ку не ынфоцишазэ май бине портретуя луй Чернышевский-критикуя декыт федуя ын каре ыл портретизэ пе мареле сэу прекуцсор Белинский ын уатимеле артиколе але скицелор критиче асупра периодеей тоголиене а литературий русе!

Фрэнетикул Висарион Белинский ера ануме уи експонент идеал ал енерйией ши фермитэцій. Ачесте доуэ калитэць есенціоналe але спиритулуй де жеміу ал луй Белинский никомодэ атыт де мулт пе адверсарий де тоате мыма, ынкыт, не спуне Чернышевский, ынсушь фаптуя кэ ел спуня кэ 2×2=4 стырия дезаприбоРь.

Ануме енерйия ши фермитатя ка

136

REFERINȚE CRITICE

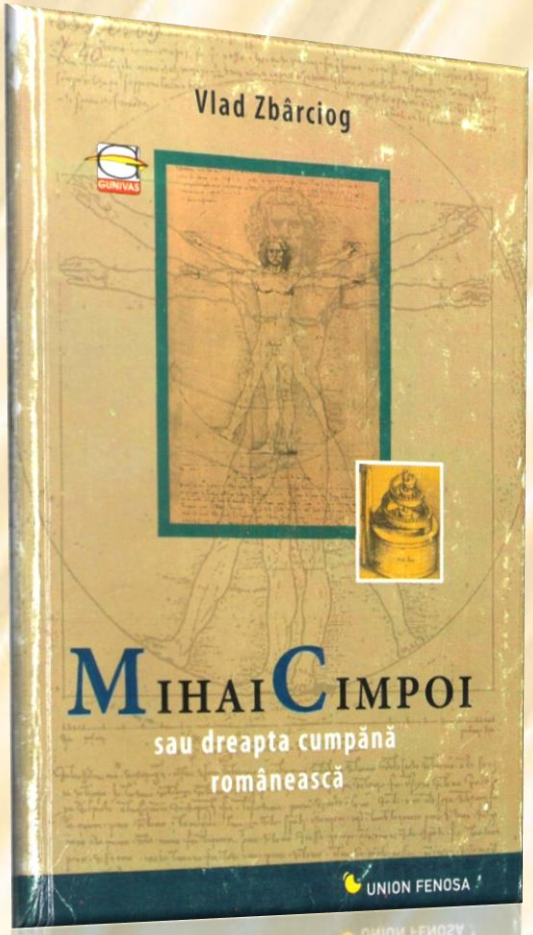

...Mihai Cimpoi a scos din anonimat critica literară, atribuindu-i valențele pe care le merită cu adevărat. În altă ordine de idei, el a reabilitat specia eseului filosofic, moment ce a permis cuprinderea în aria dezbaterilor a operei literare sub mai multe aspecte, înălțînd genul criticii şi istoriei literare la nivel de adevărată artă. Am mai adăuga şi faptul că scrierile exegetului utilizează o formulă complexă, axată pe factorul estetic, filosofic, psihologic, social, istoric, etic etc...

Vlad ZBÎRCIOG

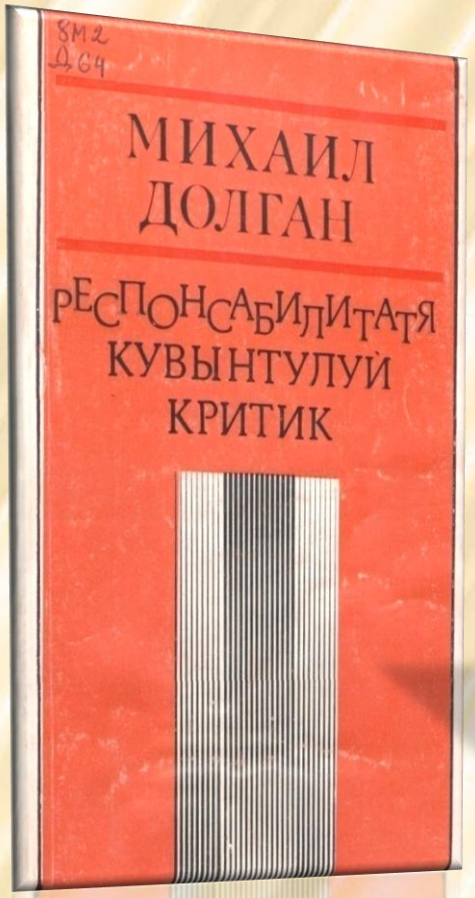

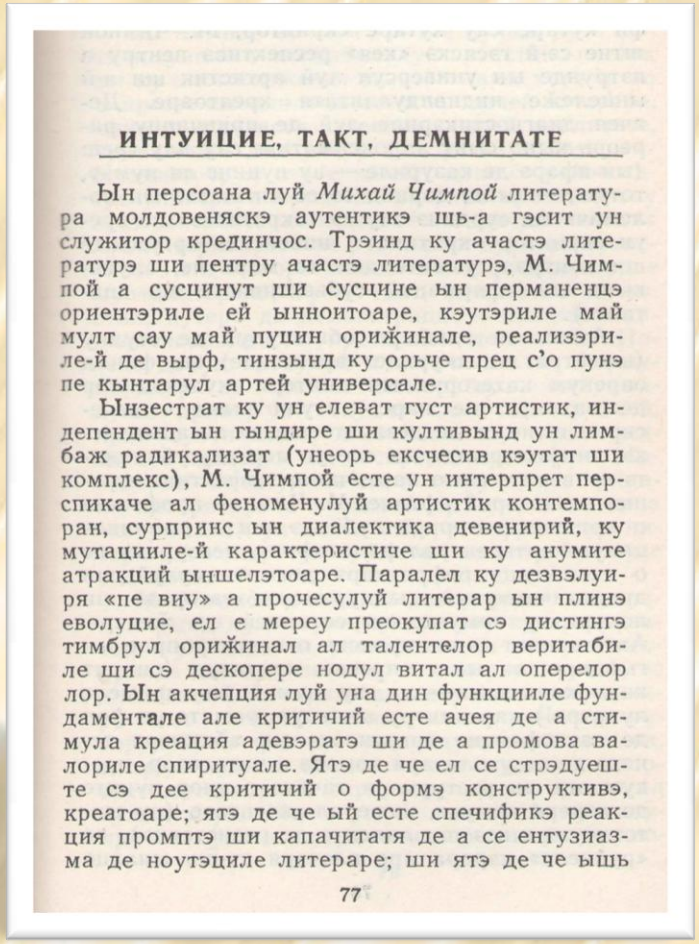

ИНТУИЦИЕ, ТАКТ, ДЕМНИТАТЕ

Ын персоана луй *Михай Чимпой* литература молдовеняскэ аутентикэ шь-а гэсит ун служитор крединчос. Трэинд ку ачастэ литературэ ши пентру ачастэ литературэ, М. Чимпой а сусцинут ши сусцине ын перманенцэ ориентэриле ей ынноитоаре, кэутэриле май мулт сау май пуцин орижинале, реализэриле-й де вырф, тинзынд ку орьче прец с'о пунэ пе кынтарул артей универсале.

Ынзестрат ку ун елеват густ артистик, независент ын гындире ши култивынд ун лимбаж радикализат (унеорь ексчесив кэутат ши комплекс), М. Чимпой есте ун интерпрет перспикаче ал феноменулуй артистик контемпоран, сурпринс ын диалектика девенирий, ку мутацииле-й карактеристиче ши ку анумите атракций ыншелэтоаре. Паралел ку дезвэлуиря «пе виу» а прочесулуй литерар ын плинэ еволуцие, ел е мереу преокупат сэ дистингэ тимбрул орижинал ал талентелор веритабиле ши сэ дескопере нодул витал ал оперелор лор. Ын акчепция луй уна дин функцииле фундаментале але критичий есте ачея де а стимула креация адевэратэ ши де а промова валориле спиритуале. Ятэ де че ел се стрэдуеште сэ дее критичий о формэ конструктивэ, креатоаре; ятэ де че ый есте спечификэ реакция промптэ ши капачитатя де а се ентузиазма де ноутэциле литераре; ши ятэ де че ышь

77

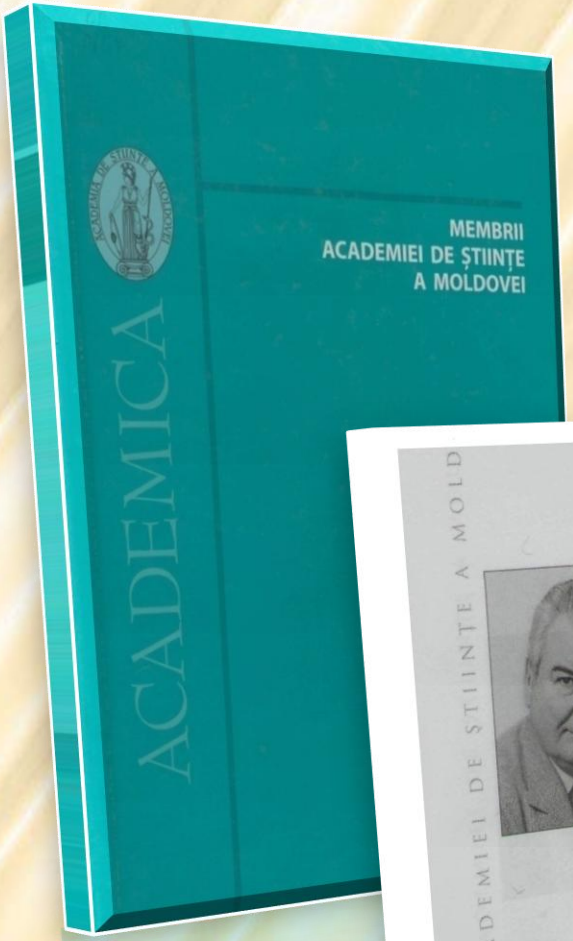

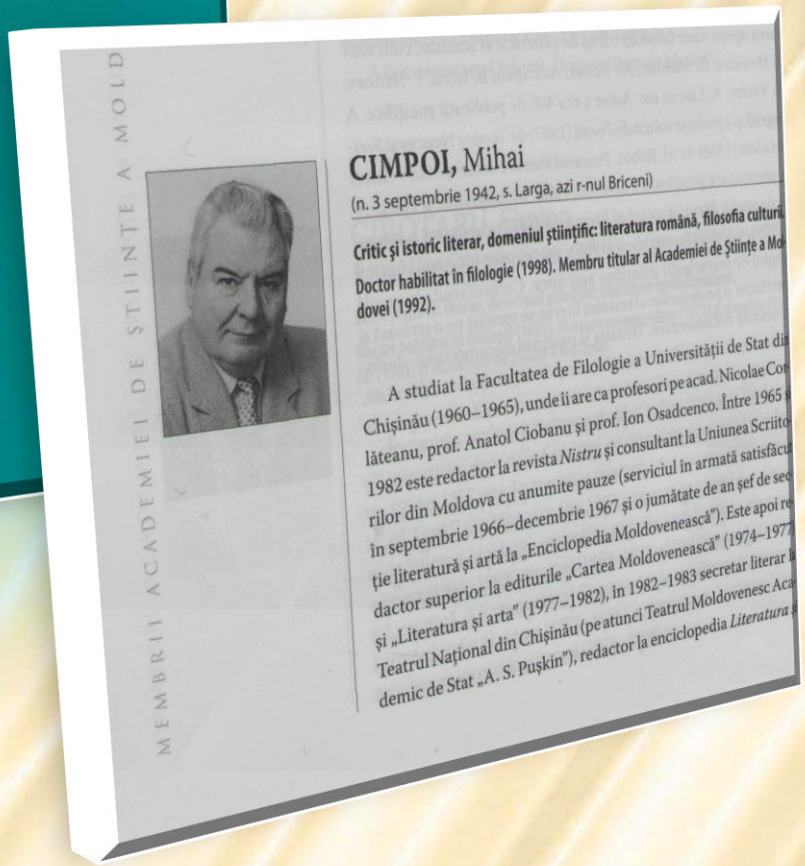

MEMBRII ACADEMIEI DE ȘTIINȚE A MOLD

CIMPOI, Mihai

(n. 3 septembrie 1942, s. Larga, azi r-nul Briceni)

Critic și istoric literar, domeniul științific: literatura română, filosofia culturi

Doctor habilitat în filologie (1998). Membru titular al Academiei de Științe a Mo dovei (1992).

A studiat la Facultatea de Filologie a Universității de Stat di Chișinău (1960–1965), unde îi are ca profesori pe acad. Nicolae Co lăteanu, prof. Anatol Ciobanu și prof. Ion Osadcenco. Între 1965 1982 este redactor la revista *Nistru* și consultant la Uniunea Scriito rilor din Moldova cu anumite pauze (serviciul în armată satisfăcu în septembrie 1966–decembrie 1967 și o jumătate de an șef de sec ție literatură și artă la „Enciclopedia Moldovenească"). Este apoi re dactor superior la editurile „Cartea Moldovenească" (1974–1977 și „Literatura și arta" (1977–1982), în 1982–1983 secretar literar Teatrul Național din Chișinău (pe atunci Teatrul Moldovenesc Aca demic de Stat „A. S. Pușkin"), redactor la enciclopedia *Literatura*

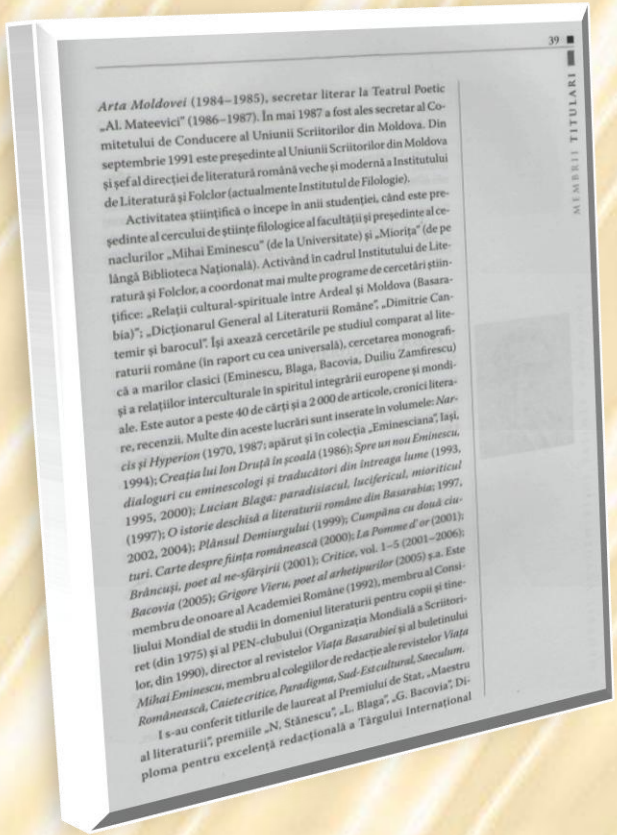

Arta Moldovei (1984–1985), secretar literar la Teatrul Poetic „Al. Mateevici" (1986–1987). În mai 1987 a fost ales secretar al Comitetului de Conducere al Uniunii Scriitorilor din Moldova. Din septembrie 1991 este președinte al Uniunii Scriitorilor din Moldova și șef al direcției de literatură română veche și modernă a Institutului de Literatură și Folclor (actualmente Institutul de Filologie).

Activitatea științifică o începe în anii studenției, când este președinte al cercului de științe filologice al facultății și președinte al cenaclurilor „Mihai Eminescu" (de la Universitate) și „Miorița" (de pe lângă Biblioteca Națională). Activând în cadrul Institutului de Literatură și Folclor, a coordonat mai multe programe de cercetări științifice: „Relații cultural-spirituale între Ardeal și Moldova (Basarabia)"; „Dicționarul General al Literaturii Române", „Dimitrie Cantemir și barocul". Își axează cercetările pe studiul comparat al literaturii române (în raport cu cea universală), cercetarea monografică a marilor clasici (Eminescu, Blaga, Bacovia, Duiliu Zamfirescu) și a relațiilor interculturale în spiritul integrării europene și mondiale. Este autor a peste 40 de cărți și a 2 000 de articole, cronici literare, recenzii. Multe din aceste lucrări sunt inserate în volumele: *Narcis și Hyperion* (1970, 1987; apărut și în colecția „Eminesciana", Iași, 1994); *Creația lui Ion Druță în școală* (1986); *Spre un nou Eminescu*, *dialoguri cu eminescologi și traducători din întreaga lume* (1993, 1995, 2000); *Lucian Blaga: paradisiacul, lucifericul, miioriticul* (1997); *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*; 1997, 2002, 2004); *Plânsul Demiurgului* (1999); *Cumpăna cu două ciuturi. Carte despre ființa românească* (2000); *La Pomme d'or* (2001); *Brâncuși, poet al ne-sfârșirii* (2001); *Critice*, vol. 1–5 (2001–2006); *Bacovia* (2005); *Grigore Vieru, poet al arhetipurilor* (2005) ș.a. Este membru de onoare al Academiei Române (1992), membru al Consiliului Mondial de studii în domeniul literaturii pentru copii și tineret (din 1975) și al PEN-clubului (Organizația Mondială a Scriitorilor, din 1990), director al revistelor *Viața Basarabiei* și al buletinului *Mihai Eminescu*, membru al colegiilor de redacție ale revistelor *Viața Românească*, *Caiete critice*, *Paradigma*, *Sud-Est cultural*, *Saeculum*.

I s-au conferit titlurile de laureat al Premiului de Stat, „Maestru al literaturii", premiile „N. Stănescu", „L. Blaga", „G. Bacovia", Diploma pentru excelență redacțională a Târgului Internațional

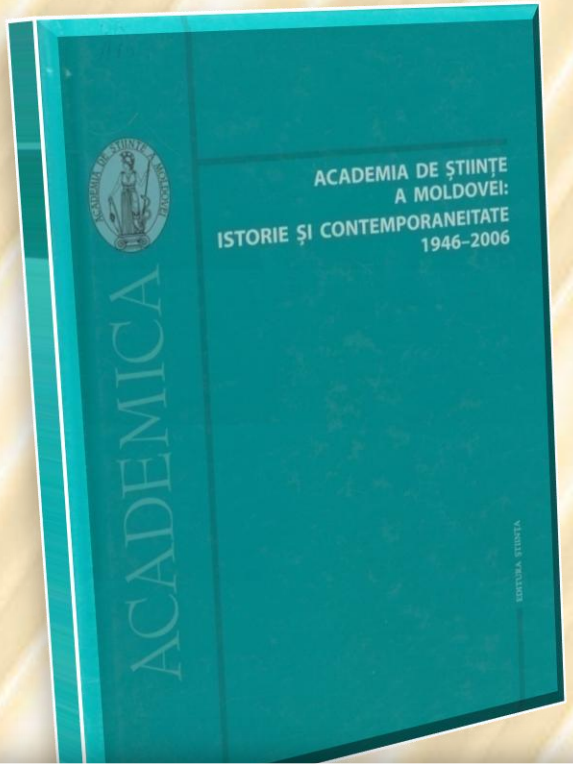

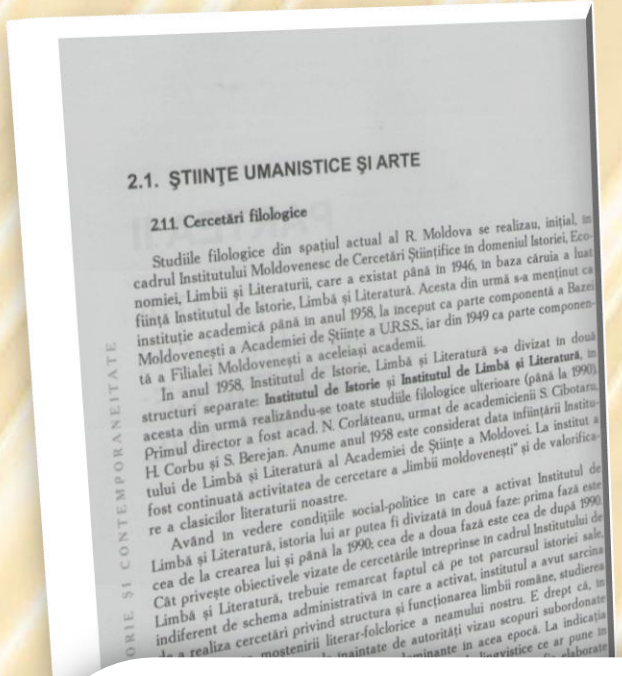

2.1. ŞTIINŢE UMANISTICE ŞI ARTE

2.1.1. Cercetări filologice

Studiile filologice din spaţiul actual al R. Moldova se realizau, iniţial, în cadrul Institutului Moldovenesc de Cercetări Ştiinţifice în domeniul Istoriei, Economiei, Limbii şi Literaturii, care a existat până în 1946, în baza căruia a luat fiinţă Institutul de Istorie, Limbă şi Literatură. Acesta din urmă s-a menţinut ca instituţie academică până în anul 1958, la început ca parte componentă a Bazei Moldoveneşti a Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S., iar din 1949 ca parte componentă a Filialei Moldoveneşti a aceleiaşi academii.

În anul 1958, Institutul de Istorie, Limbă şi Literatură s-a divizat în două structuri separate: **Institutul de Istorie** şi **Institutul de Limbă şi Literatură**, în acesta din urmă realizându-se toate studiile filologice ulterioare (până la 1990). Primul director a fost acad. N. Corlăteanu, urmat de academicienii S. Cibotaru, H. Corbu şi S. Berejan. Anume anul 1958 este considerat data înfiinţării Institutului de Limbă şi Literatură al Academiei de Ştiinţe a Moldovei. La institut a fost continuată activitatea de cercetare a „limbii moldoveneşti" şi de valorificare a clasicilor literaturii noastre.

Având în vedere condiţiile social-politice în care a activat Institutul de Limbă şi Literatură, istoria lui ar putea fi divizată în două faze: prima fază este cea de la crearea lui şi până la 1990; cea de a doua fază este cea de după 1990. Cât priveşte obiectivele vizate de cercetările întreprinse în cadrul Institutului de Limbă şi Literatură, trebuie remarcat faptul că pe tot parcursul istoriei sale, indiferent de schema administrativă în care a activat, institutul a avut sarcina de a realiza cercetări privind structura şi funcţionarea limbii române, studierea moştenirii literar-folclorice a neamului nostru. E drept că, în

Acad. M. Cimpoi ţine o conferinţă în faţa colaboratorilor Institutului de Literatură şi Folclor

Colectivul Institutului de Filologie

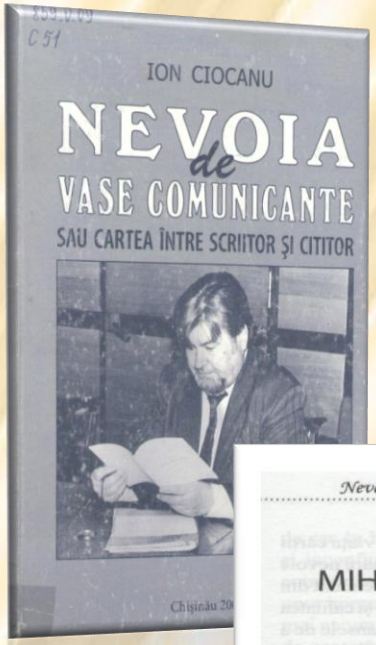

Nevoia de vase comunicante sau cartea între scriitor şi cititor

MIHAI CIMPOI SAU NEVOIA DE VASE COMUNICANTE

Coborâtor din plugari harnici din satul Larga (Briceni), Mihai Cimpoi exemplifică intelectualul crescut din păturile cele mai simple ale neamului nostru. Acum, când Domnia sa a reuşit să ne pună la îndemână o întreagă bibliotecă critico-literară, putem numai să ne mândrim că el, alături de Ion Druţă sau Grigore Vieru, ca să numim numai doi colegi de breaslă descendenţi din aceeaşi parte nordică a republicii, a răzbunat în chip minunat neştiinţa de carte a strămoşilor noştri, ajungând – de asemenea ca şi ceilalţi doi colegi nominalizaţi – membru al Academiei Române.

E un lucru plăcut să fii atât de înalt apreciat de foruri ştiinţifice prestigioase, şi Mihai Cimpoi are tot dreptul să se simtă satisfăcut de titlul cu care a fost încoronat, mai mult – prin faptul acesta ne simţim ca şi cum răsplătiţi şi noi, ceilalţi salahori la edificiul culturii române de dincoace de Prut, dar plăcerea şi mulţumirea i-ar fi mai mari şi i-ar veni cu o mai mare putere de încurajare la succese noi, dacă agoniseala sa de până acum şi-ar găsi ecoul cuvenit în sufletul şi mintea acelora, cui a fost ea destinată de la bun început. Asta ar însemna ca studiile, articolele, recenziile sale, adunate în cărţi sau presărate deocamdată numai în ziare şi reviste, să nu adune colbul indiferenţei noastre, ci să servească din plin elevului, studentului, învăţătorului, confratelui scriitor sau savant, iar de altfel tuturor acelora care nu pot să nu participe la viaţa spirituală a neamului nostru.

Am zis „nu pot să nu participe" şi ne vedem obligaţi să spunem că, din păcate, mai avem mulţi consângeni care pot

Spre un nou Eminescu

Sub acest titlu Mihai Cimpoi adună într-o carte dialogurile avute în ultimii ani cu "eminescologi din mai multe ţări". Sunt în jur de 30 şi cuprind câteva generaţii de comentatori, de la octogenara profesoară italiană Rosa del Conte, foarte cunoscută în mediile intelectuale româneşti, până la tânăra clujeancă Ioana Bot. O diferenţă enormă de vârstă, de cultură, de experienţă intelectuală, în fine, de mentalităţi. Toate acestea pot fi (şi chiar sunt) interesante la lectură. Din ele deducem cum evoluează imaginea poetului şi care sunt, azi, neliniştile şi proiectele emiscologilor din lumea întreagă. Formula din urmă nu-i o simplă figură de stil. Există, într-adevăr, mulţi cunoscători şi comentatori ai lui Eminescu, din Japonia şi China până în Anglia şi Rusia. Mihai Cimpoi nu i-a consultat, evident, pe toţi (domeniul latino-american este total absent) şi este bănuit că într-o ediţie viitoare va aduce şi alte puncte de vedere despre creatorul *Odei în metru antic*. Autorul însuşi este interpret avizat a lui Eminescu (a publicat între altele volumul *Narcis şi Hyperion*) şi, dacă îmi amintesc bine, despre el mi-a vorbit prima oară, pe la începutul anilor '80, C. Noica. Primise o carte de la Chişinău consacrată lui Eminescu şi voia, ca prin intermediul criticii literare bucureştene, cartea să fie cunoscută în lumea intelectuală din ţară.

Mihai Cimpoi reia în convorbirile de acum fantasmele sale critice (mitul lui Narcis, mitul cristic, mitul hiperionian, "tema fiinţială") şi le confruntă cu altele, scoase din studiile apărute în ultima vreme. Confruntare cordială, pornită sub semnul unei mari iubiri spirituale. Ea poate fi utilizată cu folos într-o viitoare istorie a receptării lui Eminescu.

Dar cartea lui Mihai Cimpoi trebuie citită, mai întâi, pentru ea însăşi, ca document al unui colocviu imaginar despre un mare poet al fiinţei, cum îi zice iniţiatorul dialogurilor şi cum îl confirmă câţiva dintre interlocutorii săi. Căci întrebarea care se repetă (şi care prefigurează, în fond, tema centrală a convorbirilor) este spre ce Eminescu se îndreaptă azi eminescologia, ce imagine oferă noii interpreţi în raport cu marea generaţie a lui G. Călinescu, Tudor Vianu, Perpessicius?!... Moderatorul discuţiei dă, în prefaţă, câteva puncte de reper despre acest nou *homo eminescianus*: scoaterea lui din "înfeudarea modelului pesimist-schopenhauerian", cunoaşterea *întregului Eminescu*, şi în consecinţă, distanţare faţă de ceea ce el numeşte "neîncheiata odisee a *postumiadei* ", în fine, deschiderea unei "etape fiinţale" (existenţialiste) a eminescologiei

111

ADDENDA:

DESPRE ELITISM, MODERNITATE ŞI POSTMODERNITATE

Mihai Cimpoi: *În studiile Domniei voastre despre elitism şi elite faceţi în mod firesc referinţe la publicistica eminesciană. După părerea noastră, faptul nu este deloc întâmplător: şi prin consideraţiile sale sociologice privind elita (pătura superpusă) Eminescu revine în actualitatea noastră fierbinte, „angajându-se" activ în polemicile, discuţiile şi clarificările privind fenomenul elitar. Căci, aşa cum bine observaţi, chiar etimologic „elită" ne duce la latinescul* ***eligere*** *(= a alege), adică presupune neapărat o luare în discuţie a problemei valorilor. Or, Eminescu a fost preocupat, ca să zicem aşa, de statutul ontologic şi social al valorii şi creatorului de valori. Am putea spune fără a exagera, că anume credinţa în valori (valorile artei, culturii, muncii) constituie axul personalităţii sale literare şi intelectuale. Elogiul „sântelor firi vizionare" ce făceau „valul să cânte" şi „steaua să zboare" era, în Epigonii, un elogiu al creatorilor de valori care detaşau categoric Lumea Ideii de Lumea Bulgărului...*

113

UN „AVOCAT" AL LITERATURII BASARABENE

(Important ca instrument de referinţă, demersul organicist şi iniţiatic al lui Mihai Cimpoi prefigurează mai mult o istorie culturală decât una întemeiată estetic)

O mare veste bântuie de câtva timp „cancelariile şi sediile" lumii literare de-o parte şi de alta a Prutului. Apariţia volumului *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, de Mihai Cimpoi, se vrea, pe bună dreptate, un eveniment cultural de proporţii, amplificat — abnorm, s-ar putea spune, adică peste limitele domeniului între care va fi examinat — pe fundalul prăbuşirii sistemului editorial „de stat" în Basarabia (o altă „realizare" planificată de partidul democrat-agrar, de guvernământ) şi al scandaloasei lipse de carte (şi de presă!) românească în librăriile şi în chioşcurile autohtone. Evenimentul de acum adaugă din păcate o tuşă în plus acestei situaţii de necrezut: aflăm că nici volumul dlui Cimpoi nu va fi de găsit în reţeaua comercială, întregul tiraj (destul de confidenţial) urmând să intre în fondurile bibliotecilor. Aşa stând lucrurile, vom asista cu siguranţă, în zilele ce vor urma, la o adevărată vânătoare — nescutită de accente dramatice — după exemplarele mult râvnitei *Istorii*.

Lucrarea îşi crease, de altfel, o mitologie proprie mult înaintea editării sale în volum. „Mitologie" nu este un termen exagerat. Fragmentele publicate de autor de-a lungul timpului în periodicele literare reuşiseră să „încălzească" suficient de tare breasla scriitorilor basarabeni, pentru ca viitoarea sinteză sau, mai bine-zis, premisele ei să fie îndelung comentate. De bună seamă: oricâte aprecieri îţi va fi cules traiectoria literară, oricât de convins vei fi fost tu însuţi de valoarea scrisului tău, este cu totul altceva, nu?, să-ţi vezi imaginea integrată sub semnul eternităţii, să apari „cu acte în regulă", ca *parte* a unui şirag de creatori ce nu începe şi nu sfârşeşte cu tine, chiar dacă nu ar fi vorba decât de o modestă menţiune în textul de bază, adesea

205

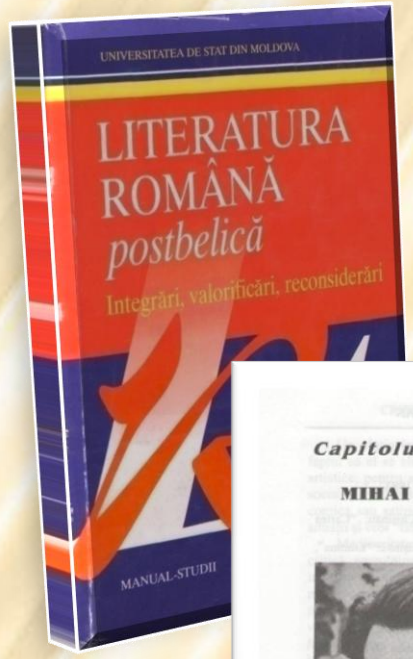

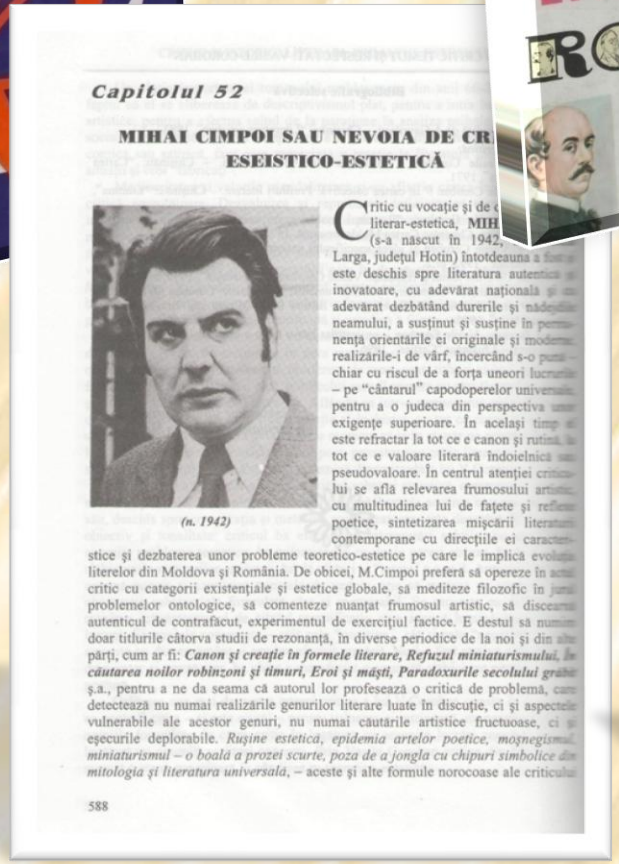

Capitolul 52

MIHAI CIMPOI SAU NEVOIA DE CR
ESEISTICO-ESTETICĂ

(n. 1942)

Critic cu vocație și de c
literar-estetica, **MIH**
(s-a născut în 1942,
Larga, județul Hotin) întotdeauna a fost
este deschis spre literatura autentică
inovatoare, cu adevărat națională și
adevărat dezbătând durerile și nădejdile
neamului, a susținut și susține în perma-
nență orientările ei originale și moderne,
realizările-i de vârf, încercând s-o pun
chiar cu riscul de a forța uneori lucrurile
– pe "cântarul" capodoperelor universale,
pentru a o judeca din perspectiva
exigențe superioare. În același timp
este refractar la tot ce e canon și rutină,
tot ce e valoare literară îndoielnică
pseudovaloare. În centrul atenției critic
lui se află relevarea frumosului artistic,
cu multitudinea lui de fațete și refle
poetice, sintetizarea mișcării literatur
contemporane cu direcțiile ei caracte-
stice și dezbaterea unor probleme teoretico-estetice pe care le implică evoluția
literelor din Moldova și România. De obicei, M.Cimpoi preferă să opereze în actul
critic cu categorii existențiale și estetice globale, să mediteze filozofic în jurul
problemelor ontologice, să comenteze nuanțat frumosul artistic, să discearn
autenticul de contrafăcut, experimentul de exercițiul factice. E destul să numim
doar titlurile câtorva studii de rezonanță, în diverse periodice de la noi și din alte
părți, cum ar fi: ***Canon și creație în formele literare, Refuzul miniaturismului, În
căutarea noilor robinzoni și timuri, Eroi și măști, Paradoxurile secolului grăbit***
ș.a., pentru a ne da seama că autorul lor profesează o critică de problemă, care
detectează nu numai realizările genurilor literare luate în discuție, ci și aspectele
vulnerabile ale acestor genuri, nu numai căutările artistice fructuoase, ci și
eșecurile deplorabile. *Rușine estetică, epidemia artelor poetice, moșnegismul,
miniaturismul – o boală a prozei scurte, poza de a jongla cu chipuri simbolice din
mitologia și literatura universală*, – aceste și alte formule norocoase ale criticului

588

ION DRUȚĂ

Prozator și dramaturg. S-a născut în 1928, în satul Horodiște (fostul județ Soroca). Școala primară în satul Ghica Vodă (unde se mutaseră părinții), apoi face școlile de tractoriști, tehnică și de pădurari. Debutează târziu cu volumul de schițe *La noi în sat* (1952). Urmează cursurile superioare de literatură la Moscova. Pe scara literară urcă rapid prin cărțile: *Frunze de dor* (roman), *Casa mare* (dramă), *Povara bunătății noastre* (roman), *Clopotnița* (roman), *Biserica Albă* (teatru) ș.a.

Trăiește cu familia la Moscova, departe de Horodișteu natală, visând – în mod biar – la refacerea statală a Moldovei în hotarele țării lui Ștefan cel Mare (exact în timpul când România și Republica Moldova, despărțite de vrednicele istorici, sunt pe punctul de a se reuni în România Mare).

Clădirea Uniunii Scriitorilor din Moldova

MIHAI CIMPOI

Critic și istoric literar. Născut la 1942, în com. Larga-Hotin. Universitatea de Stat a Moldovei (1960-1965). Redactor la revista *Nistru*, la editurile *Cartea Moldovenească* și *Literatura Artistică*. Acuzat mereu de naționalism și blamat într-un raport al primului secretar al C.C. al P.C.M. (1974), i se refuză orice activitate publică. Din 1991, este președinte al Uniunii Scriitorilor din Moldova. Luptă pentru renașterea națională a Basarabiei. Cărți importante: *Disocieri, Întoarcerea la izvoare* (eseu despre Gr. Vieru), *Basarabia sub steaua exilului*, *Narciz și Hyperion*, precum și sinteza recentă *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia* (1996), tom în care cititorii albumului de față pot găsi detalii despre scriitorii Basarabiei, care n-au putut fi incluși aici.

Membru de onoare al Academiei Române (1991) și membru titular al Academiei de Științe a Moldovei. (1992).

SERAFIM SAKA

Prozator basarabean născut în com. Vancicăuți-Hotin (1935). Institutul pedagogic „Ion Creangă" din Chișinău. Volume: *Era târziu*, *Vămile*, *Linia de plutire*. Spirit neconformist și incomod (M. Cimpoi).

CHIȘINĂU

– 112 –

ÎN PUBLICAȚII PERIODICE

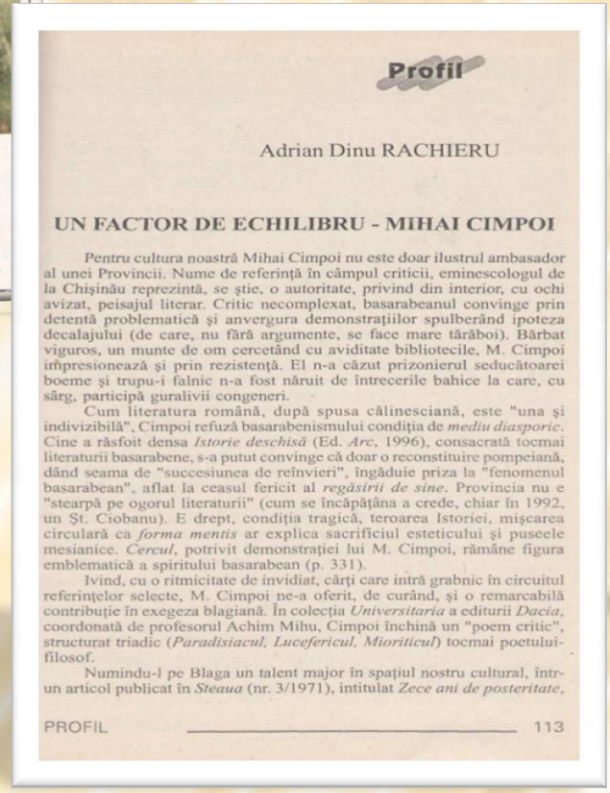

Profil

Adrian Dinu RACHIERU

UN FACTOR DE ECHILIBRU - MIHAI CIMPOI

Pentru cultura noastră Mihai Cimpoi nu este doar ilustrul ambasador al unei Provincii. Nume de referință în câmpul criticii, eminescologul de la Chișinău reprezintă, se știe, o autoritate, privind din interior, cu ochi avizat, peisajul literar. Critic necomplexat, basarabeanul convinge prin detentă problematică și anvergura demonstrațiilor spulberând ipoteza decalajului (de care, nu fără argumente, se face mare tărăboi). Bărbat viguros, un munte de om cercetând cu aviditate bibliotecile, M. Cimpoi impresionează și prin rezistență. El n-a căzut prizonierul seducătoarei boeme și trupu-i falnic n-a fost năruit de întrecerile bahice la care, cu sârg, participă guralivii congeneri.

Cum literatura română, după spusa călinesciană, este "una și indivizibilă", Cimpoi refuză basarabenismului condiția de *mediu diasporic*. Cine a răsfoit dense *Istorie deschisă* (Ed. *Arc*, 1996), consacrată tocmai literaturii basarabene, s-a putut convinge că doar o reconstituire pompeiană, dând seama de "succesiunea de reînvieri", îngăduie priza la "fenomenul basarabean", aflat la ceasul fericit al *regăsirii de sine*. Provincia nu e "stearpă pe ogorul literaturii" (cum se încăpățâna a crede, chiar în 1992, un Șt. Ciobanu). E drept, condiția tragică, teroarea Istoriei, mișcarea circulară ca *forma mentis* ar explica sacrificiul esteticului și puseele mesianice. *Cercul*, potrivit demonstrației lui M. Cimpoi, rămâne figura emblematică a spiritului basarabean (p. 331).

Ivind, cu o ritmicitate de invidiat, cărți care intră grabnic în circuitul referințelor selecte, M. Cimpoi ne-a oferit, de curând, și o remarcabilă contribuție în exegeza blagiană. În colecția *Universitaria* a editurii *Dacia*, coordonată de profesorul Achim Mihu, Cimpoi închină un "poem critic", structurat triadic (*Paradisiacul, Lucefericul, Mioriticul*) tocmai poetului-filosof.

Numindu-l pe Blaga un talent major în spațiul nostru cultural, într-un articol publicat în *Steaua* (nr. 3/1971), intitulat *Zece ani de posteritate*,

PROFIL 113

Integrarea europeană prin cultură

Marian Barbu

Prin cel de-al treilea volum de *Critice* apărut Fundația *Scrisul Românesc* din Craiova, Mihai Cimpoi sporește substanțial numărul analizelor chinate unor scriitori români din dreapta și din tânga Prutului. Cu precizarea că, spre eosebire de celelalte 2 cărți ale sale, în paginile ale de acum, tenta comparatistă devine și mai videntă, adeverind încă odată convingerea cestui critic cultivat că literatura europeană nu oate fi văzută ca întreagă fără aportul ămânesc. De altfel, sub titlul pe care-l dă olumului său: *Orizont moritic, orizont european* ste, prin sine, grăitor.

Rechemarea lui L. Blaga la elucidarea unei semenea alternanțe, mai degrabă a unei ompliniri, este din mai multe puncte de vedere, u numai indicată, dar și reprezentativă. Adică, pațiul și timpul, coordonate matriciale pentru rice existență, devin simple concepte filosofice are nu trebuie arcuite geograficului și etnicului n mod gratuit sau tendențios. Ele se încarcă e specificitate atunci când reprezentanții unui opor simt nevoia să se exprime și să exprime. ișa se face că Blaga a depășit complexele eriferiei față de ....Centru și a mutat, genial, ccentul discuției pe valorile culturale ale satului, le obârșiei ancestrale la urma urmei. Sintagma eșnicia s-a născut la sat' nu a rămas doar o xprimare apodictică ori conjuncturală ezvoltată și în faimosul discurs de primire în icademie, în 1937 – *Elogiul satului românesc*, i, printr-o suită de infuzii ale specificității în sine, găsit audiență în creațiile ulterioare. Ca să nu ai spunem că în teza de doctorat *Cultură și unoștință*, lucrare cu preponderență teoretică, e întrevăd trimiteri fericite la specificul european l personalității culturii noastre românești.

Ancorat în realitatea imediată, cerută de erioada de tranziție, în care se tot trâmbițează olitic despre intrarea României în organismele e bază ale Europei, Mihai Cimpoi se obligă să e edifice în privința aceasta prin luarea în ntrepriză a specificului românesc. Cu rgumente chibzuite, citindu-l pe Blaga pentru „Europă colectivistă", Mihai Cimpoi subscrie iacit) ideii gânditorului, atrăgând, la rându-i, tenția că: „noul stil al vieții, europenist și bsolut" prin naștere, ar avea ca imperative: nonimatul, dogma, colectivismul spiritual, arta bstractă, stilizarea lăuntrică".

Și, cum Blaga însuși lăsa pe seama istoriei ă decidă care va fi înfățișarea concretă a acestui „colectivism" spiritual, interpretul nostru pare a fi la fel de circumspect tocmai pentru că ipostazele sale nu prea sunt nici azi de întrezărit.

Ca un corolar al ipotezelor blagiene, dar și al suspiciunii sale, Mihai Cimpoi discută în finalul primei părți a lucrării de *Critice* despre *Postmodernismul și noul model al lumii*. De data aceasta, glosele lui Mihai Cimpoi pornesc de la cartea Ioanei M. Petrescu, *Ion Barbu și poetica postmodernismului*, 1993. Aici, ca în multe alte crochiuri critice, evocări, adnotări sau comentarii, istoricul literar nepereche al Basarabiei își rulează informația după impulsurile analogiei prin cultură. În câteva pagini referențiale, reținem numele unui Nietzsche, Mallarmé, Joyce, T.S. Eliot, Th. Mann, Hegel, Niels Bohr, Rimbaud, Giulio Carlo Argan, E.A. Poe. Toate, în legătură cu Ion Barbu, unele propuse de exegeza de la care a plecat.

Secțiunea a doua a cărții este rezervată cu precădere scriitorilor din Basarabia. Sunt de fapt gânduri, marginalii pertinente despre operele recente ale acestora. De data aceasta criticul literar, deși nu schimbă timbrul stilistic, afirmă însă aproape sentențios opinii menite să dureze. Criticul observă în acest sens că: „În ciuda schimbării unghiului de receptare, datorită unei epoci noi a europenizării, multiculturalismului și a apariției unor noi formule mitopo(i)etice sub semnul paradigmei relativizante postmoderniste, fenomenul Grigore Vieru supraviețuiește cutezător, nu doar prin demersul său național – identitar (în spiritul mesianic al lui Goga – Mateevici), ci și prin culoarea existenței ontologică". După cum vorbind de un înalt prelat al Bisericii Ortodoxe Române, Mihai Cimpoi este încredințat că documentarea exhaustivă devine pentru el „mărturie esențială", „fixare valorică". Căci mitropolitul Nestor Vornicescu are „religia" documentului. După cum, Nicolae Dabija are un constant cult al istoriei, fiind un purtător și un promotor al conștiinței noastre naționale (identitare), un arheolog al istoriei de ieri în lumina istoriei furate, mutilate, contrafăcute de azi.

Caracterizări clare și exacte care funcționează și în cazul unor scriitori precum Șt. Aug. Doinaș, Adrian Păunescu, Laurențiu Ulici, Eugen Simion, Petre Got, Radu Cârneci. O revenire critică spectaculoasă întâlnim în comentariile Închinate unui Marin Preda necunoscut: *timp, arhetip, boicot al istoriei*. Punctul de plecare îl reprezintă cartea astfel intitulată a lui Victor Crăciun, cel care a adunat mai multe mărturii ale contemporanilor și, producând, cum avertizează Mihai Cimpoi, „informații surprinzătoare despre încercarea lui Marin Preda de a plăsmui un Ulysse țăran, despre temerara întreprindere de a ne da o trilogie despre război, (deci, încă două volume ale delirului), despre existența a trei versiuni a *Moromeților* (versiunea A – *Oameni uriți*; versiunea B – *Sfârșitul lui Moromete*; versiunea

(continuare în pag.28)

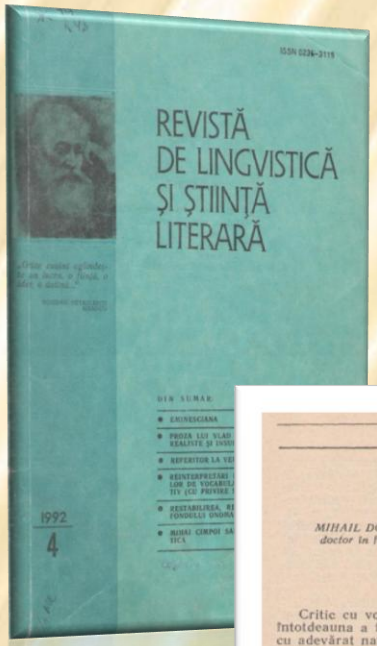

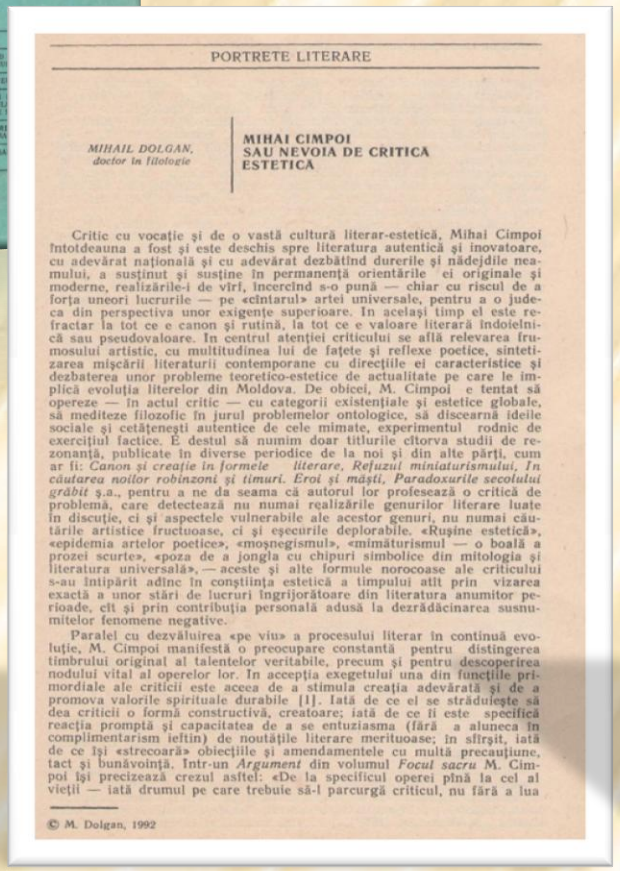

PORTRETE LITERARE

MIHAIL DOLGAN,
doctor în filologie

MIHAI CIMPOI SAU NEVOIA DE CRITICĂ ESTETICĂ

Critic cu vocație și de o vastă cultură literar-estetică, Mihai Cimpoi întotdeauna a fost și este deschis spre literatura autentică și inovatoare, cu adevărat națională și cu adevărat dezbătînd durerile și nădejdile neamului, a susținut și susține în permanență orientările ei originale și moderne, realizările-i de vîrf, încercînd s-o pună — chiar cu riscul de a forța uneori lucrurile — pe «cîntarul» artei universale, pentru a o judeca din perspectiva unor exigențe superioare. În același timp el este refractar la tot ce e canon și rutină, la tot ce e valoare literară îndoielnică sau pseudovaloare. În centrul atenției criticului se află relevarea frumosului artistic, cu multitudinea lui de fațete și reflexe poetice, sintetizarea mișcării literaturii contemporane cu direcțiile ei caracteristice și dezbaterea unor probleme teoretico-estetice de actualitate pe care le implică evoluția literelor din Moldova. De obicei, M. Cimpoi e tentat să opereze — în actul critic — cu categorii existențiale și estetice globale, să mediteze filozofic în jurul problemelor ontologice, să discearnă ideile sociale și cetățenești autentice de cele mimate, experimentul rodnic de exercițiul factice. E destul să numim doar titlurile cîtorva studii de rezonanță, publicate în diverse periodice de la noi și din alte părți, cum ar fi: *Canon și creație în formele literare, Refuzul miniaturismului, În căutarea noilor robinzoni și timuri. Eroi și măști, Paradoxurile secolului grăbit* ș.a., pentru a ne da seama că autorul lor profesează o critică de problemă, care detectează nu numai realizările genurilor literare luate în discuție, ci și aspectele vulnerabile ale acestor genuri, nu numai căutările artistice fructuoase, ci și eșecurile deplorabile. «Rușine estetică», «epidemia artelor poetice», «moșnegismul», «mimăturismul — o boală a prozei scurte», «poza de a jongla cu chipuri simbolice din mitologia și literatura universală», — aceste și alte formule norocoase ale criticului s-au întipărit adînc în conștiința estetică a timpului atît prin vizarea exactă a unor stări de lucruri îngrijorătoare din literatura anumitor perioade, cît și prin contribuția personală adusă la dezrădăcinarea susnumitelor fenomene negative.

Paralel cu dezvăluirea «pe viu» a procesului literar în continuă evoluție, M. Cimpoi manifestă o preocupare constantă pentru distingerea timbrului original al talentelor veritabile, precum și pentru descoperirea nodului vital al operelor lor. În accepția exegetului una din funcțiile primordiale ale criticii este aceea de a stimula creația adevărată și de a promova valorile spirituale durabile [1]. Iată de ce el se străduiește să dea criticii o formă constructivă, creatoare; iată de ce îi este specifică reacția promptă și capacitatea de a se entuziasma (fără a aluneca în complimentarism ieftin) de noutățile literare merituoase; în sfîrșit, iată de ce își «strecoară» obiecțiile și amendamentele cu multă precauțiune, tact și bunăvoință. Într-un *Argument* din volumul *Focul sacru* M. Cimpoi își precizează crezul asiftel: «De la specificul operei pînă la cel al vieții — iată drumul pe care trebuie să-l parcurgă criticul, nu fără a lua

© M. Dolgan, 1992

România literară

Apare săptămînal sub egida Uniunii Scriitorilor

Editor: Fundația România literară
Director general Nicolae Manolescu

8–14 mai 1996 (Anul XXIX)

18

CRONICA LITERARĂ

de Alex. Ștefănescu

Prima istorie completă a literaturii române din Basarabia

APĂRUT recent, la Chișinău, prima istorie completă a literaturii române din Basarabia. Autorul, Mihai Cimpoi, a intitulat-o, în spirit democratic, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia* , dar, închidă sau deschisă, lucrarea cuprinde toate informațiile necesare pentru înțelegerea fenomenului literar de peste Prut, în desfășurarea lui istorică.

Este vorba - trebuie spus de la început - de o realizare valoroasă, chiar dacă i se pot găsi și destule insuficiențe. Luînd în considerare circumstanțele politice și culturale din Basarabia postbelică, în mod flagrant nefavorabile formării unor critici literari, ne vine greu să înțelegem de unde a apărut un autor capabil să judece cuprinzător și de la un nivel intelectual care impune respect un fenomen atît de complex. Surpriza este cu atît mai mare cu cît Mihai Cimpoi - cel puțin din punctul de vedere al semnatarului acestor rînduri - pînea să s-aibă nici perspectivă istorică, nici spirit critic, cărțile sale - și în special cele despre Eminescu - propunînd interpretări atemporale și solemne, cu frecvente alunecări în grandilocvență.

O perspectivă istorică propriu-zisă nu există nici în lucrarea recent tipărită, însă ea este suplinită de ceea ce s-ar putea numi o reprezentare vizionară a genezei, evoluției și supraviețuirii literaturii. Ca și Blaga (și, deci, ca și Spengler), Mihai Cimpoi are sentimentul determinării directe și irevocabile a creației spirituale de către mediul natural:

"Acest pămînt parcă etern sortit pierzaniei generează - statornic - o senzație de *închidere progresivă* : dealurile, adevărați grumaji de bouri tăbăciți de vînturi și de sarea trudei, codrii merei, găzduind sufletul blînd la zona umbrei și a tainei, închid, limitează, întorc în sine însuși orizontul."

Astfel văzut, spațiul geografic devine o realitate mitică. Referindu-se la începuturile literaturii din Basarabia, istoricul literar nu evocă instituțiile, mentalitățile, actul de viață [illegible] tot separat, dar o face fără entuziasm, chiar plictisit, ca un poet care ar trebui să completeze o evidență contabilă.

Mirizată este și nenorocirea care s-a abătut asupra Basarabiei, prin trecerea sa sub o ocupație străină nemilosă și devastatoare:

"Literatura basarabeană este într-o totul asemenea Bibliotecii din Alexandria: cum ai putea să investigheri și să valorifici întregul ei fond de cărți, manuscrise, publicații, mărturiri epistolare cînd o parte bună din ele au fost arse, nimicite, cenzurate, arestate, bombardate, ascunse în tainițe, dosite după alte cărți sau predate securității spre a fi «lichidate», puse sub sechestru sau mutate la «Cărți rare»".

Mihai Cimpoi are, în general, o predispoziție filosofico-poematică, dar aceasta nu înseamnă că nu face istorie literară. Istoricitatea fenomenului literar basarabean este evidențiată, în lucrarea sa, de raportarea permanentă, explicită, dar mai ales implicită, la istoria literaturii române în general. Din punctul de vedere al lui Mihai Cimpoi, literatura de dincolo de Prut este o parte a literaturii române (ideea se cuștă încă din titlul cărții prin propoziția *din*). Despre această apartenență, istoricul *nu discută* , considerînd-o ceva de ordinul evidenței (cum și este). Dacă ar face greșeala să intre în tot felul de polemici pe tema românității literaturii moldovenești, ar relativiza ideea, ar trata-o ca discutabilă, ar lăsa-o la discreția celor rău intenționați sau a terbilităților.

Și apoi, nici nu este nevoie de o argumentație propriu-zisă, întrucât lucrarea în ansamblul ei constituie o argumentație, elocventă, copleșitoare, de necontestat. Citind cele patru sute de pagini ale ei format mare avem senzația nu că descoperim o nouă literatură, ci că ne completăm cunoștințele despre literatura română. Este ca și cum într-o cameră insuficient luminată s-ar face dintr-odată lumina mai puternică.

Mihai Cimpoi aduce în prim-plan nume care ne sunt de multă vreme familiare - de la Costache Negruzzi, [illegible] de puțină vreme sau nu-i cunoaștem deloc - ca George Meniuc, Ion Druță, Vasile Vasilache, Pavel Mihnea, Grigore Vieru, Serafim Saka, Anatol Codru, Vladimir Beșleagă, Spiridon Vangheli, Nicolae Dabija, Arcadie Suceveanu, Emilian Galaicu-Pâun, Vasile Gărneț sau Grigori Chiper - , istoricul literar ne creează impresia unei regăsiri. Avem, în acest din urmă caz, senzația că ne sunt prezentați autori (din Iași sau din Suceava) de care am uitat sau a căror evoluție n-am mai urmărit-o în ultimul timp.

Puținii critici și istorici literari români cunosc atît de bine literatura română în ansamblul ei ca Mihai Cimpoi. Deși nu este exhibată, această competență joacă un rol important în asigurarea credibilității cărții, în întreținerea impresiei că autorul își exercită spiritul de observație de la înălțime, astfel încât poate *situa* cu precizie micul teritoriu de care se ocupă.

Demn de remarcat este și spiritul critic pe care și-l manifestă Mihai Cimpoi în descrierea literaturii din Basarabia. Animat de un patetism abstract și lipsit de orice înclinație ludică, grav, responsabil, istoricul literar despartre - greșit, dar imperturbabil - valoarea de nonvaloare. Din punctul lui de vedere (absolut îndreptățit), ideologia oficială, având drept scop declarat instaurarea comunismului și denaționalizarea și propunînd/impunînd scriitorilor o estetică primitivă, uneori de-a dreptul stupidă, a fost pentru literatură o forță opresivă, traumatizantă. Scriitorii care au asimilat-o au devenit nescriitori. Tot ceea ce s-a produs valoros în plan literar s-a produs *împotriva* acestei ideologii. Cu calm, fără resentimente, Mihai Cimpoi evocă lungul drum al nopții către zi și alege, din mormancle de scrieri eșuate, ceea ce într-un fel sau altul a învins condițiile ostile și rezistă.

Spiritul critic al lui Mihai Cimpoi se manifestă și prin neîntîmidarea istoricului literar în fața prestigiului unor scriitori sau a modei literare. Un exemplu de clarvizione îl constituie

R
C22
S94

2002/4 (50)

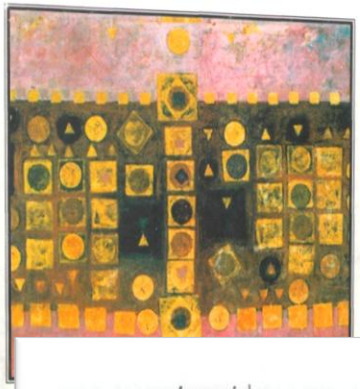

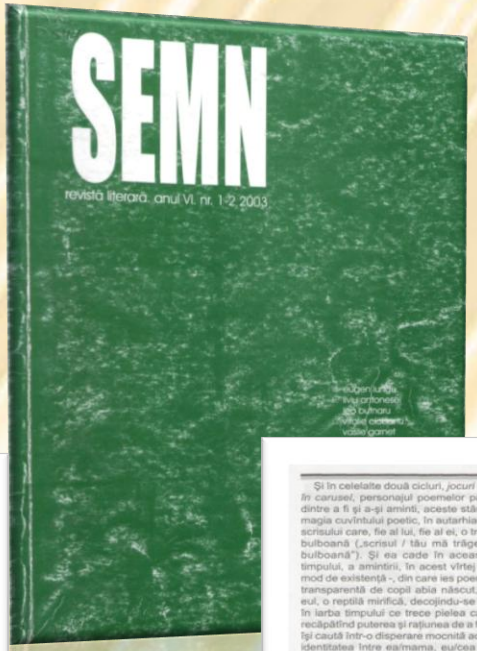

Lecturi

ZEUL ASCUNS

De consemnat și de citit încă o carte ("Zeul ascuns", Chișinău, Editura Prut Internațional, 2002) a reputatului critic literar Mihai Cimpoi. Subtitlul ("Microeseuri despre labirint") este mai mult decît o sugestie, arătînd din start spațiul teoretic în care trebuie căutat referentul ascuns al cărții ("deus absconditus"). Labirintul e o preocupare mai veche a exegetului, semnificînd drumul anevoios și sinuos al cunoașterii prin Operă. Labirintică este, mai ales, poezia modernă, ea însăși – mostră a discontinuității și produs al Fragmentului. Rătăcirea poetului modern prin galeriile iscusit amenajate ("încîlcite") ale construcției daidalice, nu este atît o căutare a unei ieșiri, cît o căutare a unui Centru (a unui Sens sau chiar a Sinelui, reamintindu-ne, aș zice, de oscilarea ființei poetice eminesciene între condiția "hyperionică" și cea narcisiacă"). Ieșirea, de altfel, este imposibilă, creatorul modern fiind "închis" iremediabil (Maurice Blanchot) în "cîntul etern neisprăvit" ("Scrisoarea IV") al Operei, în Cercul limbajului: "Odiseea cuvîntului, la moderni, exprimă odiseea Ființei. Poemul modern caută disperat în mod "ptolemeic", caută o centrare sigură a lui, chiar dacă fuge în ascundere". Labirinturile limbajului sînt totuși explorate, iar sensurile reordonate. Artistul modern înaltă, în cele din urmă, Catedrala, edificiul Operei alcătuit din cioburi, din fragmente, din cercurile concentrice ale inițierii. Evocarea mitului Meșterului Manole și a mitului icaric, constituie, pentru autor, un prilej de asociere a destinului celor doi creatori legendari cu destinul artisului modern, captiv al propriullui său templu (aici: metalimbaj). Altul pare a

Adrian CIUBOTARU

Și în celelalte două cicluri, *jocuri tactile* și *singură în carusel*, personajul poemelor pășește pe limita dintre a fi și a-și aminti; aceste stări amestecate în magia cuvîntului poetic, în autarhia textului scris, al scrisului care, fie al lui, fie al ei, o trage la fund ca o bulboană („scrisul / tău mă trăgea la fund ca o bulboană"). Și ea cade în această bulboană a timpului, a amintirii, în acest vîrtej al scrisului - ca mod de existență -, din care ies poeme cu epiderma transparentă de copil abia născut, poeme în care eul, o reptilă mirifică, decojindu-se de sine, își lasă în iarba timpului ce trece pielea ca pe o amintire, recăpătînd puterea și rațiunea de a fi. Acest eu (care își caută într-o disperare mocnită adevărata și reala identitatea între ea/mama, eu/cea care sînt și ea/fiica), primenit merge în sensul unui credo la care nu abdică niciînd: „merg în sensul viselor mele și nu gîndesc la sentințe".

Melancolia, sensibilitate accentuată, melodia orfică (a unui Orfeu în uniune cu Euridice, se pare chiar că Euridice preia cîntecul lui Orfeu, într-o chemare inversă), comunică date biografice subiacente. Imaginile picturale, sugestivitatea lirică, ritmul „narării", depănarea unui fir prins dincolo de ecranul întors spre cititor ar putea scoate volumul în afara scriitului postmoderniste, dar textele se încăpățînează să rămînă în paradigmă totuși, cumulînd și sudînd în colaje lirice de înaltă artă date esențiale: imaginea copilului marius cu cea a copilei maria, imaginea pădurii spre care merg două chipuri luate de mînă „mama și fica, fica/mamă și fiul care, știe, într-o ordine psihanalitică, totul despre acea pădure: „eu știu drumul, eu știu drumul; eu știu drumul...", exclamă el ca într-o clepsidră care își trece vocile, nisipurile, apele, pădurile, eul esențial, dintr-o cameră în alta.

Poemele sînt scrise cu un discret sentiment al trecerii timpului, prin care viața se convertește în poezie: „mă grăbesc / aproape alerg retușez gîndul îl fac mult mai subțire. azi / timpul este egal cu sine. deschid cartea la erată."

Pentru Margareta Curtescu această carte a fost necesară ca aerul, ca apa vie din basmele copilăriei. „scriu să mă refac am vîrsta mamei pe cînd o vedeam tot / mai tristă", se confesează autoarea. Întoarcerea personajului său pe căile retrospecției a însemnat parcurgerea unui drum inițiatic de întoarcere către sine, pentru a avea puterea de a merge mai departe. Cartea aceasta a însemnat o treaptă. Depășind-o, Margareta Curtescu are în față treptele mai multor cărți prin care talentul ei incontestabil va însemna o desfășurare în urcuș.

despre Zeul ascuns în labirintul textului

Labirintul, cu multiplele lui semnificații (unul ontologic - propriu ființei și neființei, creatorului, poetului antemodern și celui modern sau postmodern, altul - existențial; unul văzut ca spațiu de manifestare a creatorului de valori artistice, altul - proiectat în sfera preocupărilor culturale în general) constituie punctul de declanșare a unor meditații estetice succinte (autorul le numește microeseuri), adunate de Mihai Cimpoi în volumul *Zeul ascuns*, lansat de editura *Prut Internațional* în 2002. Volumul conține texte inedite și un *Fragmentarium*, selecție din mai vechile *Cicatricea lui Ulise*, *Duminica valorilor* ș.a.

Sinonim cu „încîlceala, cu complicația sofisticată dusă la absurd, cu veșnica trăire și observare, cu lipsa de acces și de sens", pentru o percepere superficială a vieții, labirintul este pentru cei care au dorit să acceadă și au reușit să ajungă măcar la mijlocul drumului infinit de căutare a adevărului despre absolut, o stare firească a ființei. Mihai Cimpoi vede opera „ca labirint sau catedrală", iar între creator și opera lui s-au stabilit de parcursul evoluției raporturi diferite, sau, mai bine zis, raporturile au fost

și sînt dintotdeauna aceleași, iar perspectivele de înțelegere a lor sînt mereu altele. Astfel, creația-piramidă platonicliană – simbol al armoniei - este percepută de către poetul modern din „punctul de vedere" al cărămizii, în multitudinea ei iterativă. În consecință, „neputînd realiza întregul, avînd conștiința imposibilității de a-l contura, poetul modern se mulțumește să-l sugereze prin fragment". În literatura modernă, afirmă eseistul, „opera îl înghite pe artist, fatal, în „edificiul" ei viu", ea nu este decît o sumă de fragmente ale alter-ego-urilor artistului (cum ar fi întreaga operă a lui Fernando Pessoa). Creația în civilizația modernă se axează pe căutarea discontinuă, continuu este efortul pe care îl necesită. Atenția criticului se îndreaptă, în mod special, spre poetul modern, urmărindu-i căderea ontologică „în cercul existențial al cuvintelor ca în propriul labirint". Meditațiile asupra labirintului se extind pe nivele

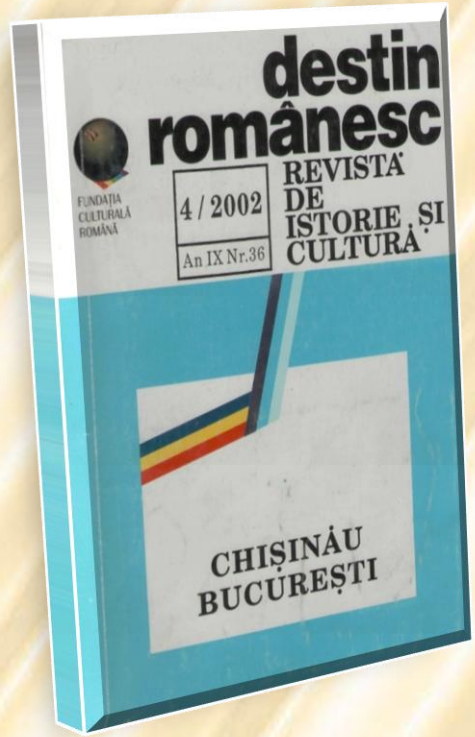

ACADEMICIANUL MIHAI CIMPOI LA VÂRSTA MATURITĂȚII DEPLINE

Alexandru Moșanu

Cu puțin timp în urmă, academicianul Mihai Cimpoi a împlinit vârsta de 60 de ani. Figura sa de savant, de critic și istoric literar, de filosof al culturii domină peisajul cultural din Basarabia, fiind binecunoscută și în întreaga Țară. Format ca om de litere în condițiile dictaturii comuniste, Mihai Cimpoi a înfruntat în calea sa „spre aștri", ca și mulți alți intelectuali români, o adevărată „teroare intelectuală". În ciuda vitregiei timpurilor, viața literară în R.S.S. Moldovenească evolua sub formele specifice perioadei totalitarismului, scriitorii elaborând strategii de rezistență latentă și acumulând energie pentru activitățile viitoare. O astfel de strategie „estetică" a avut și Mihai Cimpoi. Când nemulțumirile și revolta românilor din stânga Prutului s-au constituit într-o „masă critică", scriitorii au fost pregătiți pentru a se plasa în fruntea mișcării de renaștere și de eliberare națională al cărei apogeu a fost atins la 27 august 1991 – ziua proclamării independenței Republicii Moldova.

În ultimii treizeci de ani de activitate, în centrul atenției criticului se află viața și opera lui Mihai Eminescu. Mihai Cimpoi apreciază întâlnirea cu Eminescu drept „evenimentul-cheie" al vieții sale, subliniind, totodată, faptul că poetul nostru național l-a modelat nu numai pe el personal, ci și întreaga societate românească. „După 1990, scrie Mihai Cimpoi, Eminescu a revenit cu forța lui modelatoare în societatea românească democratizată, nemaivorbind de rolul său paternal în procesul de renaștere națională a românilor basarabeni".

Un alt domeniu în care Mihai Cimpoi s-a impus prin competență și tenacitate este istoria literaturii române. Din 1996 până în 2002 au apărut trei ediții ale monografiei capitale *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, caracterizată de autor „ca o încercare de primă sinteză critică". Acest studiu evidențiază o dată în plus talentul și erudiția autorului, precum și capacitatea de a valorifica, în conformitate cu rigorile metodologice și filosofice moderne, un imens volum de informație referitoare nu numai la procesul literar propriu-zis, ci și la cadrul socio-cultural în ansamblu.

Ideea de bază care leagă între ele lucrările lui Mihai Cimpoi este ideea unității românești. Până la apariția principalelor scrieri ale lui Mihai Cimpoi nimeni n-a demonstrat atât de convingător cum a făcut-o Domnia sa, că literatura română din Basarabia face corp comun cu literatura și cultura română din întreaga Țară. Influența cercetărilor sexagenarului asupra mediului științific și cultural este indiscutabilă. Însă tot atât de adevărat este și faptul că acestea, abordând probleme ce frământă societatea moldovenească din momentul reanexării Basarabiei de către imperiul sovietic până în prezent, au o rezonanță deosebită și în viața politică.

Astăzi, forțele politice antidemocratice de la Chișinău, sprijinite puternic din afară, continuă să promoveze politica mai veche de dezrădăcinare și de înstrăinare a românilor din stânga Prutului. Expresie a acestei politici de esență stalinistă este conceptul „moldovenismului" – vârful de lance al atacurilor vehemente împotriva României și românismului. În condițiile în care pe Prut se încearcă ridicarea unui nou zid al dezmembrării naționale, scrierile și activitatea civică a lui Mihai Cimpoi rămân a fi un reper în lupta pentru apărarea identității național-culturale, a dreptului românilor basarabeni la reunire cu Patria-mamă.

În numele membrilor colegiului de redacție, al redactorilor și colaboratorilor revistei „Destin românesc", îi doresc domnului academician Mihai Cimpoi multă sănătate și noi realizări în activitatea sa nobilă.

*
* *

Publicăm mai jos eseul lui Mihai Cimpoi „Nostalgia Centrului", care este, în viziunea autorului, un *curriculum vitae* ce „reprezintă nu o descriere notarială, parafată juridic, ci o meditație pe (în) marginea vieții, pe (în) marginea drumului par-curs, o profesiune de credință, o spovedanie în fața altarului adevărului din care să se vadă nu faptul că ai trăit, ci faptul cum ai trăit și cum apari între dorință și realizare".

Mihai Cimpoi, Nostalgia centrului

Începem prin a ne întreba ce înseamnă un *curriculum vitae*, ceea ce e totuna cu a desluși – în spirit kantian-noicist – cum este cu putință un drum în viață.

Un drum nu în sensul său rectilinîu, ci mereu *de-vîat*, adică (dacă e să ne jucăm cu cuvintele în sens postmodernist) anume *de-viață* (sau de-vianță). E un drum socratic cu re-veniri, e un drum hegelian cu de-veniri, e un drum heideggerian întrerupt (de pădure)?

Vedele spun că omul devine ceea ce gândește; cred totuși că, dat fiind orizontul ilimitat și abstract al gândirii, omul devine ceea ce făptuiește, ceea ce îi *traduce gândirea*, ceea ce face cu putință din ceea ce gândește. În *decursus vitae* omul nu este decât șirul faptelor sale, spune Hegel în *Logica* sa.

Un *curriculum vitae* va trebui să țină cont de această primă încurcătură, căreia anticii îi ziceau *aporie*, și să pună în cumpănă (iarăși dreapta cumpănă românească) realul și posibilul. De aceea, în viziunea noastră el reprezintă nu o descriere notarială, parafată juridic, ci o meditație pe (în) marginea vieții, pe (în) marginea drumului par-curs, o profesiune de credință, o spovedanie în fața altarului adevărului din care să se vadă nu faptul că ai trăit, ci faptul cum ai trăit și cum apari între dorință și realizare.

Constantin Ciopraga, unul dintre marii cărturari de azi, delimita categoric *curriculum vitae* de *jurnalul intim*, precizând că primul este uzual, plat, sec, superficial și înscris în cercul datelor temporale și spațiale („născut în anul, luna, ziua"),

Interviuri

MIHAI CIMPOI

Membru de onoare al Academiei Române

Sub semnul dreptei cumpăniri

Am să încep cu urarea de mulți ani în sănătate și putere creatoare. O fac fiindcă, de curând, a fost ziua Dvs. aniversară. Ați împlinit o vârstă frumoasă, o vârstă a deplinei puteri creatoare și la Chișinău a apărut o biobibliografie, din care am aflat că sunteți autorul a peste 2037 cărți, articole, eseuri, studii, comunicări, prefețe, traduceri, cifră de-a dreptul impresionantă. Am reținut din mărturisirea Dvs. de credință o idee privind cultura care instaurează suveran spiritul democratic și dă individualității devenită personalitate o liniște a acțiunilor care îndepărtează vanitatea și alte pasiuni josnice, distructive.

Sunt cuprinse în această bibliografie toate scrierile mele și, desigur nu plac toate, dar ele fac parte din ființa mea; nu pot renunța la ele, pot doar regreta că am scris unele articole.

Ce fel sunt articolele pe care le regretați?

Cele pe care am fost obligat să le scriu din motive conjuncturale ca să salvez niște cărți. De pildă, atunci când am fost acuzat, de autoritățile de la Chișinău, de naționalism.

Acuzație care se menține.

E adevărat. Eu zic, totuși, că sub acest aspect sunt un om împlinit, că am fost consecvent. Nu știu dacă cei care mă acuză de naționalism – și mă refer acum la cei de la revista *România Literară* – au scris la fel de mult și cu o deschidere mai mare despre literatura universală și dialogul cultural așa cum am făcut-o eu. Să-mi fie iertată lipsa de modestie. Cel puțin prin Eminescu.

Și nu numai. De curând ați scris o monografie despre Duiliu Zamfirescu, un scriitor care pare uitat. Are un subtitlu semnificativ „Între natură și idee".

Am scris-o la sugestia lui Traian Olteanu și Florin Muscalu, care nu mai sunt printre noi. A fost o personalitate complexă, cu o structură dilematică, oscilând între idee și natură, între eul pur și eul vagnerizat cum spun eu. Mesajul operei lui este foarte actual; omul zamfirescian este omul zilelor noastre. Tănase Scatiu, de pildă, este și un personaj al zilelor noastre.

Mihai Cimpoi

Ați mai publicat cel de al doilea volum de ***Critice****, subintitulat* ***Centrul și marginea****. Cum să înțelegem această relație?*

În primul volum *Fierăria lui Iocan* am scris despre marile modele critice – *Maiorescu, Lovinescu, Vianu, Călinescu* – polemizând cu cei care se detașează de ele arătând că sunt viabile. În acest volum mă preocupă problema scriitorilor din exil, care doresc centrul, rămînînd spre drumul mitic spre centru, cum spunea Mircea Eliade. Marginea are un complex al ei. În exil, condiția omului de litere este elegiacă, se hrănește din amintiri; are nostalgia centrului, fie al culturii românești, fie unul valoric pe care îl acceptă. Există o filosofie a exilului românesc. Exilul este un fenomen al rupturii, al închiderii și divorțului. Sub aspect teoretic, propun o schiță teoretică, dar am și portrete ale unor scriitori români din exil – din Canada, SUA, Franța, Germania, dar și din nordul Bucovinei, din Banatul sărbesc și, desigur, din Basarabia. Propun două moduri de a valorifica exilul, două modele: modelul Cioran, care înseamnă detașare totală, renunțare la patrie, cu toate că în ființa lui se păstrează codul genetic al culturii noastre. El, bunăoară, nu s-a detașat, nicicând de Eminescu.

Nici nu este posibil.

Și asta deși vorbește de *păcatul valah*, de care încerca să se mântuiască scriind în limba franceză, prin atașamentul la alte valori. Brâncuși sporește valorile românești, fără complexe și fără să disprețuiască cultura țării sale. Mircea Eliade este mai aproape de modelul Dante și, pentru el, exilul e un izvor de inspirație, fără o blocare psihică în conștiința rupturii. Creația poate răzbuna ruptura, se poate opune terorii istoriei, a destinului. Pentru el, patria este limba în care vorbește și visează, în care a scris literatură.

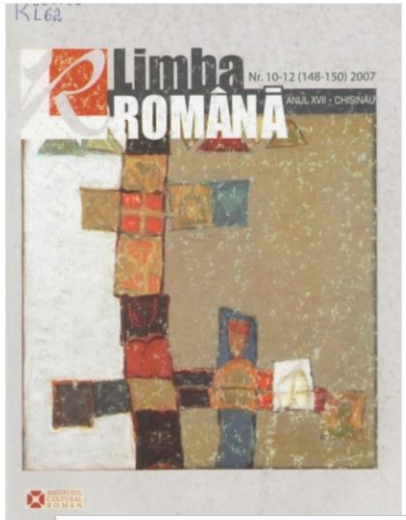

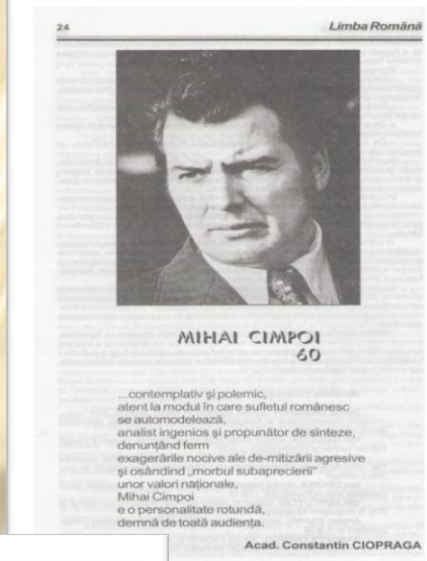

24 Limba Română

MIHAI CIMPOI
60

...contemplativ şi polemic,
atent la modul în care sufletul românesc
se automodelează,
analist ingenios şi propunător de sinteze,
denunţând ferm
exagerările nocive ale de-mitizării agresive
şi osândind „morbul subaprecierii"
unor valori naţionale,
Mihai Cimpoi
e o personalitate rotundă,
demnă de toată audienţa.

Acad. Constantin CIOPRAGA

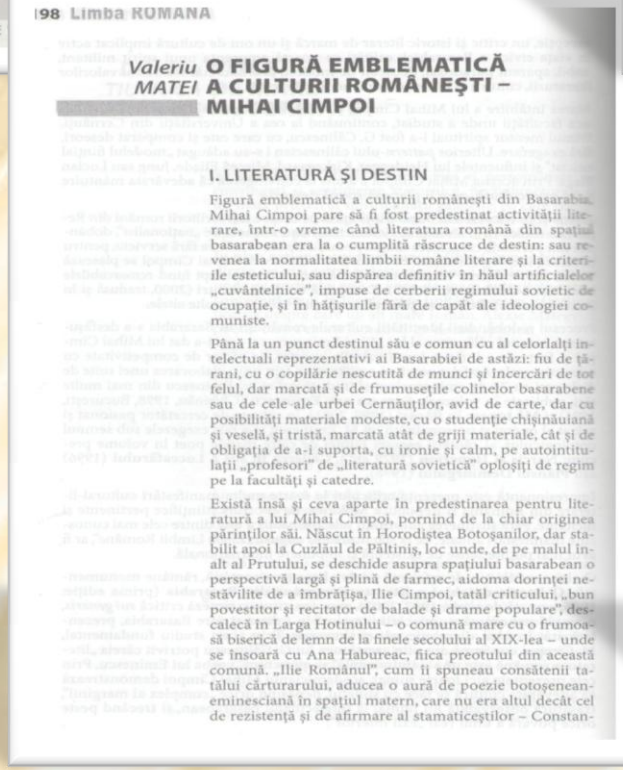

198 Limba ROMANA

Valeriu MATEI

O FIGURĂ EMBLEMATICĂ A CULTURII ROMÂNEŞTI – MIHAI CIMPOI

I. LITERATURĂ ŞI DESTIN

Figură emblematică a culturii româneşti din Basarabia, Mihai Cimpoi pare să fi fost predestinat activităţii literare, într-o vreme când literatura română din spaţiul basarabean era la o cumplită răscruce de destin: sau revenea la normalitatea limbii române literare şi la criteriile esteticului, sau dispărea definitiv în hăul artificialelor „cuvântelnice", impuse de cerberii regimului sovietic de ocupaţie, şi în hăţişurile fără de capăt ale ideologiei comuniste.

Până la un punct destinul său e comun cu al celorlalţi intelectuali reprezentativi ai Basarabiei de astăzi: fiu de ţărani, cu o copilărie nescutită de munci şi încercări de tot felul, dar marcată şi de frumuseţile colinelor basarabene sau de cele ale urbei Cernăuţilor, avid de carte, dar cu posibilităţi materiale modeste, cu o studenţie chişinăuiană şi veselă, şi tristă, marcată atât de griji materiale, cât şi de obligaţia de a-i suporta, cu ironie şi calm, pe autointitulaţii „profesori" de „literatură sovietică" oploşiţi de regim pe la facultăţi şi catedre.

Există însă şi ceva aparte în predestinarea pentru literatură a lui Mihai Cimpoi, pornind de la chiar originea părinţilor săi. Născut în Horodişteea Botoşanilor, dar stabilit apoi la Cuzlăul de Păltiniş, loc unde, de pe malul înalt al Prutului, se deschide asupra spaţiului basarabean o perspectivă largă şi plină de farmec, aidoma dorinţei nestăvilite de a îmbrăţişa, Ilie Cimpoi, tatăl criticului, „bun povestitor şi recitator de balade şi drame populare", descalecă în Larga Hotinului – o comună mare cu o frumoasă biserică de lemn de la finele secolului al XIX-lea – unde se însoară cu Ana Habureac, fiica preotului din această comună. „Ilie Românul", cum îi spuneau consătenii tatălui cărturarului, aducea o aură de poezie botoşeneaneminescană în spaţiul matern, care nu era altul decât cel de rezistenţă şi de afirmare al stamaticeştilor – Constan-

Mihai CIMPOI - 60 25

Dr. Ana BANTOŞ

MIHAI CIMPOI: DIALOGUL DINTRE CENTRU ŞI MARGINE

În peisajul cultural basarabean, exotic din perspectiva unui intelectual din afară, personalitatea lui Mihai Cimpoi atrage atenţia prin efortul de a comunica, într-o formulă înnobilată, prin modul de a fi al artistului din această parte a lumii. E oportun să ne întrebăm dacă statutul criticului literar de aici se deosebeşte de cel al oamenilor de aceeaşi profesie de aiurea. Cu siguranţă că da. Deosebirea constă în necesitatea de a lupta cu orizonturile închise ale acestui areal. Iată cum exprimă Mihai Cimpoi sentimentul spaţiului închis: „Acest pământ parcă etern sortit pierzaniei generează statornic o senzaţie de închidere progresivă: dealurile, adevăraţi grumaji de bouri tăbăciţi de vânturi şi de sarea trudei, codrii merei găzduind sufletul blând în zona umbrei şi a tainei, închid, limitează, întorc în sine însuşi orizontul". Ieşirea din cercul vetrei în plan geopsihic este identificată de către autorul **Istoriei deschise a literaturii române din Basarabia** cu „ieşirea din cercul originar, în planul cunoaşterii, şi cu ieşirea din cercul tradiţiei în plan etic şi estetic". În conformitate cu această „*forma mentis* a basarabeanului" care constă în „fixarea strategică în cerc", se modelează, – consideră criticul nostru, – şi omul de cultură din Basarabia, sentimentul înstrăinării neantizând fiinţa". Acesta este, de fapt, argumentul nevoii de deschidere (de unde şi titlul **Istoriei deschise...**) a literaturii de aici spre un câmp vast al culturalului care invadează spaţiul artistic propriu-zis. Este şi explicaţia tendinţei criticului de a aborda fenomenul literar din perspectiva sociologiei şi a filozofiei culturii.

Mihai Cimpoi a debutat sub semnul necesităţii de a defini „personalitatea" (identitatea) literaturii române din spaţiul pruto-nistrean. Volumele sale **Disocieri** (1969) şi **Alte disocieri** (1971) sunt o dovadă elocventă a fidelităţii faţă de confraţii săi de condei din diferite generaţii. Pe parcursul câtorva decenii a fost un cronicar devotat căruia nu-i scăpa aproape nimic din apariţiile editoriale. Traseul criticii sale literare s-a materializat de la consemnarea literaturii basarabene la conturarea cadrului de raportare la ei. Într-un timp când raportarea la contextul literar general românesc era strict interzisă, criticul căuta repere în peisajul mai amplu, cel al literaturii universale, din care se făceau numeroase traduceri, unele prefaţate chiar de criticul nostru. Volumul **Focul sacru** mărturiseşte despre acea perioadă.

Mai târziu cercetarea sa se va axa, mult mai decisiv, pe problema originalităţii, a cărei garanţie, conform opiniei lui G. Călinescu, „stă în factorul etnic". În aceste intuiţii călinesciene Mihai Cimpoi vede realizarea din interior a unor imagini care au impus identitatea literaturii române. În volumele care au urmat – **Narcis şi Hyperion** (1979; 1986), **Cicatricea lui Ulysse** (1982), **Întoarcerea la izvoare** (1985), **Creaţia lui Ion Druţă în şcoală** (1986), **Dumnica valorilor** (1989), **Basarabia sub steaua exilului** (1994), **Sfinte firi vizionare** (1995), **Lucian Blaga: Paradisiacul. Lucifericul. Mioriticul** (1997), **O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia** (1996, 1997, 2002), **Mărul de aur** (1998), **La pomme d'or** (2001) – obsesia criticului de a se apropia cât mai mult de adevăr îl va conduce în mod inevitabil spre sensuri precum „absolut", „istoric", „cultural", „relativ". Istoricul literar va aborda şi

PROFIL: MIHAI CIMPOI

"Şi *aici* şi *acum* survine filosofia şansei, pe care poate s-o spulbere hermeneutica neşanselor."

Nicolae Leahu: Domnule academician, cunoscînd dintr-un foarte introspectiv CV al Dumneavoastră „cum este cu putinţă un drum în viaţă", aş vrea să aflu, *aici şi acum*, cum ar spune S. Saka, ce nu este, totuşi, cu putinţă în destinul unui cărturar, care ar fi neşanselor şi, poate, marile lui dezluzii?

Mihai Cimpoi: Mi-aţi permite să reformulez Întrebarea propunînd ecuaţia şansa/neşansele unui cărturar, drumul căruia poate fi întrerupt, ca să mai folosesc încă o dată cunoscuta expresie heideggeriană. Marea lui şansă este însăşi posibilitatea de a accede la carte sau la cărţi înţelese drept cultură sau cel puţin drept o cultură. El încearcă să concoapă lumea ca o carte sau cartea ca o lume, pornind de la Întreg. Or, Întregul se fragmentează, se particularizează. Cărturarul de aici şi acum trebuie să Înfrunte dispreţul valorilor şi să găsească un fir al Ariadnei în labirintul interpelărilor sau un declic Într-un ocean hermeneutic, cîci drumul lui de pe uscat poate fi identic cu un periplu marin.

Este ceea ce se Întîmplă, în hermeneutică, în ceea ce priveşte *explicaţia şi comprehensiunea, descrieţia şi deducţia*. Tot ce ţine de interpretare, după cum a demonstrat Manfred Riedel, duce la polarizare orientările spre singular şi ţină cont de general.

N. L. Domnule M aveţi multiple angajam mice, de breasla, de ora – *cînd* scrieţi şi *cum* scr

M.C. Scriu *cînd* sun scriu urmînd s-o spund tinale şi refugiile dum mă mai poate vedea, pr bibliotecii. Apropos de rarului, cred Într-o mar sunt născut în rodia Fo care Zodiacul spune c inspiraţie) şi în Anul C deci în plin război şi părinţilor aflaţi la o vîrs ta avînd 41 de ani, iar n

N. L. Domnule ac atingem şi acest punct dîţiei de critic: pe de o ritor şi promotor al va de cealaltă parte, de o lezată, încurajează, cu cieri în avans... Nu p acesteia a dout ipostaz laxare a criteriului val o subminare a discursu mental?

M.C. Şi *aici* şi filosofia şansei, pe c spulbere hermeneutica acesteia materie delic degradă adepţii spiritu al lui Aristarc decît al structiv al lui Zeul. Avem pe nişte terenuri test nişte terenuri prevestit Ştiate. El ţine nu atît realului, cît de cel ai Un real fără posibil conceput. Îl imaginez rea Într-o autocunoaş Sansa şi neşansele lor unde trebuie să-l îndr şeascăi: Camera valorii

noi, românii, singurii cei cu... *dreapta cumpănii*?

M.C. Este, bineînţeles, o convenţie, românii văzînd în *dreapta cumpănii* o şansă destinală. Reflecţiile mele despre fiinţa românească au pornit de la cumpenele desenate de Eminescu în *Căsetele* sale şi de la extraordinarul proverb popular: *Lumea e ca o cumpănă cu două căuturi, cînd cea plină urcă, cea deşartă se coboară*. Nu admitem o concepere a golurilor, avem o adevărată *horror vacui*. Este clar că e grea să scoţi în evidenţă o marcă ontologică a unui popor, o trăsătură spirituală sau morală dominantă. *Dreapta cumpănii* mi se pare totuşi (mai) specifică organicismului nostru funciar.

N. L. Dezvoltînd o idee platoniciană, Borges afirma că singura justiţie este „justiţia privată", Întrebîndu-se, în acelaşi timp, dacă există ca adevărat „justiţie publică". Aţi fost şi legiuitor... Cum e să dai legi unei comunităţi ştiind că filosofia şi literatura (Camus, în *Străinul*, de exemplu, Kafka, în *Procesul* etc.) au mari îndoieli, ca să nu fie categoric, în calitatea aplicării literei legii? Cu atît mai mult cu cît, Într-un alt loc, acelaşi scriitor argentinian susţine că „un om de litere nu prea crede în cuvinte"? În ce crede, în ce să creadă, totuşi, un... literat?

M.C. Răspunsul ar cere scrierea unui studiu Întreg care să abordeze modurile de a Înţelege *legea* Platon, Hegel sau filosofii-psihanalişti, un compartiment aparte revenind – bineînţeles – lui Camus, Kafka, Dostoievski. Juţîndu-ne în continuare cu conceptele-cheie alese de noi în acestă răspunsuri, am spune că marea şansă a universalităţii Legii este implacabil contrazisă de neşansele (non)identificărilor particularizate cu ea. Acest evantai al nonaccederilor spre centrul legii, care aduce aminte de multitudinea (non)întîrnirilor în *Castelul* kafkian naşte fatala imposibilitate a universalităţii. Al. Cistelecan îl citează Într-un eseu recent despre lege (*Iatra*, nr. 9, 2006) pe Slavoj Zizek, care spune că asemănarea este cel mai sigur criteriu al non-identităţii. Legea se Închide autarhic în sine din cauza voinţei de extindere. Excesul transgresiv anihilează poziţia ei hegemonică (prin universalitate).

În domeniul *praxis*-ului apar particularizările şi multiplele Înprejurări concrete (vorba lui Vico). Constantin Noica ne ajută să Înţelegem mai bine ce se Întîmplă cu *legea* care este *generalul*, în timp ce individualul e realul (singular, plural ori total, nu contează), iar *determinaţia* e *manifestarea* realului. Pornind de la Platon, Noica precizează că legea, *Geist-ul*, ordinea sînt date, sau sînt inerente lucrurilor. Sînt Într-un fel, pe cînd în etic şi politic, ca şi în estetic, legea se instituie prin om. Totul e ridicare la lege, concluzionînd filosoful *devenirii Între fiinţă*. Evident, Îndrăznim să adăugăm, şi decădere prin lege. De aceea vom reveni la o însemnare de jurnal noicistă din tinereţe: „dar care ţi-e probitatea, omule: creaţă? virtutea? (...) Ai sfîrşit prin a vedea virtute în voluptatea oarbă tocmai pentru că e oarbă. Ai pendulat. Ai căutat. Ai rătăcit. Lege, legi, rătăcit".

N.L. *Focul sacru*, *Dominica valorilor*, *Mărul de aur*, *Sfinte firi vizionare*, *Căderea în sus a Luceafărului* etc. Într-o eventuală poetică a titlului, am greşi spunînd că Mihai Cimpoi este o conştiinţă critică de tip patetic?

M.C. E o idee bună: poetica sau mitopo(i)etica titlurilor. Ar fi mai potrivită pentru titlurile volumelor de poezie sau de poeme de mare Întindere. Cît priveşte titlurile mele ele sînt nu atît patetice cît programatice. *Focul sacru* şi *Dominica valorilor* semnifică, în perioada totalitară şi *continuitate*, *permanenţă*, *Mărul de aur* e o aluzie la integrarea europeană (Europa privită ca o Grădină a Hesperidelor unde se află Mărul de aur), *Căderea în sus a Luceafărului* e o sintagmă heideggeriană (cădere cu sens), *Plînsul Demiurgului* şi *Esenţa Fiinţei* sunt titluri preluate din Înseşi textele eminesciene, *Zeul ascuns*, *Lumea ca o carte* au conotaţii tradiţionale etc.

Mă preocupă ceea ce, *aici şi acum*, e *în vogue*: Europa ca unitate şi continuitate a culturii, aşa cum o Înţelegea Goethe, ca unitate politică, simbolizată, după cum spunea Nietzsche, Napoleon, ca unitate creştină, „pohîtită" de Ştefan cel Mare. Am un *Fragmentarium* cu acest subiect, care s-ar putea să se transforme Într-un eseu.

N.L. La ce lucraţi în prezent şi cum se conjugă căutările ştiinţifice ale academicianului Mihai Cimpoi cu priorităţile discursului critic şi istorico-literar actual?

M.C. Sînt marcat ansume de şansele priorităţilor discursului critic şi istoric-literar actual: scriu un studiu despre europenismul lui Cantemir şi altul despre europenismul lui Ion Heliade Rădulescu.

Plus cronici, cronici, cronici nécesare ceasului de faţă.

CAMERTON

Mihai Cimpoi şi spiritul critic în Basarabia

Nicolae LEAHU

Deşi nu duce lipsă de comentarii, opera lui Mihai Cimpoi ar trebui să fie una din priorităţile discursului metacritic în Basarabia. Pe de o parte, pentru că nu a beneficiat, deocamdată, de cel puţin un studiu *de sinteză*, care să-i inventarieze, analitic – pe Întreaga Întindere – *ideile şi impactul acestora* asupra vieţii literare, iar, pe de altă parte, pentru că nu avem şanse reale să destrămăm *ceţurile ontologice şi beznele gnoseologice* (muuult mai vechi şi decît momentul 1812!) fără a examina, cu un instrumentar la zi, opera personalităţilor *reprezentative* ale literaturii şi culturii române din Basarabia. Acolo (una... *şi acolo*) am afla răspunsurile la simptomele, dar insolubilele Încă, pentru noi, Întrebări: *cine sîntem?, cum sîntem?, de ce sîntem aşa?* sau *altfel?* decît ne imaginăm, în general, la un pahar de *vorbă* (*entre nous*: sportul intelectual preferat al epicurienilor locului).

Asemeni operei lui Ion Druţă şi Grigore Vieru, scriitorii care au marcat (şi o mai fac, dar la alte cote de intensitate) proza/dramaturgia şi poezia românească din Basarabia, opera lui Mihai Cimpoi ilustrează, poate în modul cel mai pregnant, calităţile şi potenţialităţile, dar şi limitele criticii literare din Basarabia. A Înţelege, prin urmare, *revelaţiile, dramele şi sfîşierile interioare* ale acestor opere/scriitori, ar Însemna a cîştiga posibilitatea de *a regîndi* atît condiţia creatorului şi statutul „umanioarelor" în acest spaţiu, cît şi proiectele noastre pe termen scurt, cel puţin (dacă vom mai fi avînd, în genere, vreo idee de... viitor).

Impunîndu-se încă înainte de debutul editorial ca o voce analitică sigură şi fiind, în esenţă, Intîiul *devotat* al criticii literare în Basarabia, Mihai Cimpoi ne-şi va revendica totodată reputaţia unui critic de temut (ca Gheorghe Mazilu sau Valeriu Senic, ale căror „desfiinţări" s-au sleit odată cu uscarea vopselei tipografice). *Neutralitatea* sa este Însă o aparenţă. Nu Întîmplător îi şi ţine Polifem Polifemovici scrierile sub microscop. Îi trăda distincţia (nobleţea ostentativă, am putea spune) a texturilor sale. De departe se simte: criticul *vrea altceva*, are şi *un program* (discret), chiar dacă presiunile ideologice îl mai şi abat *de la trebi*. Nu şi de la ţintele sale strategice.

Avîndu-l ca Ináintemergător doar pe Vasile Coroban (un critic instruit, bătăios, dar şi bătut; cu o capacitate de reacţie cam greoaie, totuşi), Mihai Cimpoi îi va da criticii românesti din Basarabia un *limbaj nuanţat*, respirînd duhul unei – aproape inexplicabile, ca origine, la acea oră – culturi a expresiei. Pentru săpunarii.d.ciobitul *slang* era chiar o lovitură de moarte. Comunicată calm şi oarecum solemn, *afirmaţia* funcţiona, şupurîndu-se pe dedesubt, ca o negaţie, strămutînd – Intr-un fel de noapte a peniţei agile – ecartamentul limbajului critic în albia tradiţiei româneşti interbelice. Fără această subtilă insurecţie critică, realizată, în fond, Intr-o teribilă singurătate, cei mai mulţi am fi bătut limba toacăi cu toaca limbii de frasin şi azi.

La fel de importantă a fost repudierea (tacită, implicit programatică) a *uscăciunii* analitice şi a schemelor interpretative proletcultiste, criticul inventînd, din mers, un *ritual* al construcţiei şi ornamentaţiei discursului, al Incondeierii policrome a observaţiei critice, chiar dacă, Intr-un tîrzîu, metoda va fi taxată (justificat, dar Intr-un alt context) drept *gongorică*. De Ion Simuţ. Din punct de vedere istorico-literar, ea îşi jucase Insă rolul, ridiculizînd limbuţia primitivă şi pauperitatea imaginaţiei baronilor realismului socialist. Pentru poporeni, gestul critic trebuia tradus, pentru oamenii de litere funcţionînd Insă ca *model*. Andrei Ţurcanu şi Eugen Lungu şi-l vor Insuşi creativ, dezvoltîndu-l fie pe linia unei vehemenţe pamfletare (Intîiul), fie pe cea a unor demonstraţii erudite, cu accente ludico-ironice.

Al treilea dar intelectual fîcut literaturii române din Basarabia de Mihai Cimpoi constă în asumarea marilor valori ale literaturii şi filozofiei universale, pe al căror fundal se vor proiecta scenele şi mizanscenele actului de *re-Intemeiere* (*pe cont propriu*, subliniază criticul) a literaturii române din Basarabia. Puse alături de suflete eseuri ale lui Mihai Cimpoi, „tratatele" proletcultsofilor îşi divulgau, flagrant, caracterul improvizat, sterila frăsuire metodologică şi desăvîrşita lipsă de idei noi şi de termeni de comparaţie.

Cu eseul *Narcis şi Hyperion* (1980), Mihai Cimpoi îl recitea pe Eminescu de la un nivel de Inţelegere şi practicare a poeticii moderne la care nu s-a ridicat nici pînă astăzi un alt critic din Basarabia. L-a adîncit şi completat, transformîndu-l Intr-un grandios şantier eminescologic, din care nu lipseşe nici studiile de Inaltă rigoare ştiinţifică, nici eseurile, nici cărţile de interviuri cu eminescologi şi români din Intreaga lume, nici o monumentală ediţie **Eminescu** (în 8 volume), nici Intocmirea unor corpusuri exegetice. Uluitor ca anvergură, gestul criticului vertebra, brîncuşian, spiritul românesc în Basarabia, lovind lutul suferinţei şi Instrăinării omeneşti de *tăria deasupra mişcătoarelor şesuri*. Exemplară, în ordine culturală, fie şi reiterînd strădaniile lui Iorga şi Noica de a situa în mieZul incandescent al culturii române *un model al completitudinii*, acţiunea criticului basarabean structurează o mentalitate, stabilizînd-o mito-

PROFIL: MIHAI CIMPOI

În expectativă, poetul…
sau Realitatea secundă

Margareta CURTESCU

"Istoria stă adesea în fața noas- /a/ ca un sfinx cu tainele pecetluite/, /a o carte cu șapte peceți/. O tăcere /săvîrșită, coborîtă parcă din /eant/, zădărnicește încercările /astre/ de a-i pătrunde sensurile /dime/, ordinea interioară/, legile /nplacabile". Aceste meditații /prepregnate de o teribilă nostalgie, p /re am încercat să le re-pliem într /a poem cu un eventual titlu *Sfinxu /storiei*, inaugurează *O istorie des /tisă a literaturii din Basarabia* d /Mihai Cimpoi. Pentru repetatul cr /e și istoric literar, demersul analitic /presupune o dublă relație: interpreta /a propriu-zisă a textului sau feno /menului literar și, concomitent, acti /zarea imaginarului. În acest caz /ezia, implicită actului critic, pre /mișește vibrația limbajului colocv /ondulîndu-l în interior și stenuîn /-i rigiditatea.

Debutînd sub semnul *disocier* /disocierea nu e doar o activitate /spiritului dinamic, avîntat să acapa /rele și să domine întregul prin scin /dări și delimitări, ci presupune y /trăirea stărilor de revelație), critico Mihai Cimpoi a fost mereu însoțit d /geamănul său, de *poetul* Mihai Cim /poi, a cărui voce a răzbătut constan /din glosările-i sapiențiale. Și titlurile /cărților Dorniei Sale vorbesc la /favoarea acestei dihotomii a ființei: *Narcis și Hyperion*, *Cicatricea lu Ulyse*, *Întoarcerea la izvoare*, *Dumi /nica valorilor*, *Căderea în sus a Lu /ceafărului* etc. tradac reflexele une rafinate percepții poetice. Acest ge /de receptare și interpretare a textulu literar, cînd luciditatea pionează l undele unei sensibilități freatice, l creează lectorului o stare de confort facilitîndu-i comunicarea cu opera comentată. Criticul își asumă un rol dublu și extrem de complicat: să pătrundă în spațiul magic al fenomenului literar, fără a-i deteriora sau a-i altera esența. Mai mult, transfuzia poeticului în textul științific îi lărgește semnificațiile, imprimîndu-i o notă de prospețime și chiar de sen- etern sortit pierzaniei generează – statornic – o senzație de **închidere progresivă**: deșertile, adevărați gruzori de bouri tăbăciți de vînturi și de sarea trudei, codrii merei, gîzduind sufletul bînd în zona umbrei și a tainei, închid, liniștează, întorc în sine însuși orizontul". Peste cîteva rînduri, aceeași retorica poetică iese la

lor. Semi-omul, semi-copacul în această postură semi-fabuloasă își altoiește cerului soarele sau altoiește ierburilor razele solare, ceva din sufletul lui – pietrei, iar copacului cuvinte" (p. 185). Arcadie Suceveanu, "larg deschis afectiv spre șoptele suave ale Pomului Vieții, are sufletul jilav, asemenea adolescentului rimbaldian, numai că ceea ce-l jîlăvește nu e doar roua matinală; e și lacrima copilului de suflet al secolului XX" (p. 229). Fascinantă această geometrie a cuvintelor, care, energizate, se ordonează parcă de la sine în rețele semantice. Poeții optzeciști, "- din cavaleri ai tristei figuri devin cavaleri ai propriei morți, îmbrăcînd histrionic masca mortuară sau punîndu-și fața împaiațată și crispată de spaime într-o ramă cu chenar negru" (p. 238). "*Instabilitatea* postmodernistă este ceața protectoare a poetului (Ghenadie Nicu), timid și totodată cinic, ironic" (p. 250).

O scriitură delicată se declanșează energic și atrage cititorul în apele-i fluente. De exemplu, mixajul stilistic și absența unui concept compoziațional în proza lui Alecu Russo sînt explicate într-un limbaj impregnat de imagini poetice: "Alecu Russo flutură disperat o pînză epică destrămată, în care nu se vede firul de bătătură; tocmai reconstituirea lui într-o urzeală răsfirată e urmărită obsesiv. Obsesia lui este sieși suficientă cu fixările persuasive, cu încercîniri și pauze sistematice, cu proiectările în vag și abstract, cu monomonia oratorică din care se autotoarce și în care se închide ca într-un cerc autarhic" (p. 54). Poezia, suavă, învăluitoare sau jesuită din nervi și sînge, trupe de oriunde, fiind aici în elementul său. Imaginea Rusiei din romanul-fluviu *În preajma revoluției* de Constantin Stere este comentată prin intermediul unor *asociații expresive*, atît de frecvente în critica lui Mihai Cimpoi. Astfel, criticul reliefează atmosfera epică de un macabru impresionant. Rusia, descrisă de romancierul basarabean, este o proiecție terifiantă, un infern dantesc, "adevărat cimitir de suflete", iar universul siberian e "alb și rece, sumbru ca un mausoleu de marmură, lipsit total de viață" (pp. 110-111). Privilegiate sînt *definițiile metaforice*, construcții ce sintetizează parametrii

BOOKSTAND
MIHAI CIMPOI

Cicatricea lui Ulise
Literatura artistică
Chișinău, 1982

Dumnica valorilor
Literatura artistică
Chișinău, 1989

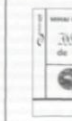

Mărul de aur
Editura Didactică și Pedagogică R. A.
București, 1998

Lumea ca o carte
Editura Fundației Culturale Ideea Europeană
București, 2004

Cumpăna cu două cioturi
Editura Augusta
Timișoara, 2000

Zeul ascuns
Editura Prut Internațional
Chișinău, 2002

fenomenului comentat și divulgă atitudinea contemplativă a celui care scrie în raport cu referentul, de cele mai multe ori conceput într-o perspectivă plasticizantă. Extragem din volum cîteva sintagme cu rol de titlu: "Alecu Russo, "ruginitul modern", "Bogdan Petriceicu Hasdeu, Demiurg și Satan"; "Ion Burduhan, poetul păstorilor de timpuri". Sau: Ion Druță, "un director de conștiință în domeniul vieții sociale, avînd perfectă dreptate uneori și grețind profund altuori", Aurelia Busuioc, "pîntărtorul de nostalgii" și "un plîmbitor de ochi ager care surprinde spectacolul complex al lumii", Leonida Lari, în opinia mulțimii, e "Jeanne d'Arc a renașterii basarabene" etc.

Numa de rezonanță al criticii românești, Mihai Cimpoi rămîne fidel propriului scris. Asociațiile-surpriză, definițiile în care e concentrată seva metaforicului, comparațiile elevate, translațiile de sensuri sînt însemnele acestui stil, în care convenția e subminată și autenticul izbucnește de peste tot, fără a minimaliza însă metodele criticii literare. Adunîndu-se din resursele nebănuite ale inteligenței critice, poezia devine *un semn de recunoaștere* al acestei opere, vaste și prețioase. Putem afirma cu certitudine că un *stil Cimpoi*, cu evidente reminiscențe ale unei atitudini firice, înscriindu-se organic reverii-lor livrești, s-a impus deja în arealul criticii literare contemporane.

PROFIL: MIHAI CIMPOI

Ut poesis sculptura

Lucia ȚURCANU

Folosesc un clișeu, afirmînd că Mihai Cimpoi este omul de cultură devenit un destin. Dar, dincolo de orice patetism, el este într-adevăr un *homo universalis* care tinde permanent să restabilească legătura între Basarabia și spiritualitatea românească și să promovoze valorile autohtone, raportîndu-le la universalitate.

Cartea *Brâncuși, poet al ne-sfîrșirii* este un eseu ce dovedește enciclopedismul și deschiderea către universalitate a lui Mihai Cimpoi. După ce, prin *Cicatricea lui Ulisse* și *Dumnica valorilor*, exegetul interpreta literatura română prin prisma universalului, insistînd asupra complementarității celor două paliere ale culturii, în *Brâncuși, poet al ne-sfîrșirii* realizează legătura între poezie și sculptură (*ar poesis sculptura* pare să fie laitmotivul cărții) și scrie o enciclopedie poetică a mitului Brîncuși, realizînd o prezentare perspectivistă a operei, a filosofiei, a vieții, a predecesorilor, a contemporanilor și a posterității celui care a consacrat conceptul de sculptură modernă. *Arta esențelor*, *Drumul propriu al „fratelui lui Socrate"*, *Apropierea/depărțirea de Rodin*, *Brâncuși, poet al ne-sfîrșirii (ființei)*, *Modelul armoniei*, *Modelul deontologic*, *Brâncuși, filosoful*, *Măiastra și zborurile poeziei moderne*, *Brâncuși și poeții romînei*, *Blaga și Brâncuși: revelarea misterului*, *Arghezi și Brâncuși*, *Ion Barbu și Brâncuși*, *Bacovia și Brâncuși*, *Eminescu, Brâncuși și ideea ne-sfîrșirii*, *Brâncuși și Basarabia* – sînt capitolele ce creionează un periplu prin destinul brîncușian și urmărese mișcarea dinspre romînitate spre universalitate și înapoi către romînitate a autorului *Coloanei fără sfîrșit*. De fapt, eseul lui Mihai Cimpoi la proporțiile unei lucrări monografice, în care este studiată biografia autorului, biografia operei, relația cu contemporaneitatea și impactul asupra posterității. Impresionează concizia discursului și, totodată, amploarea pe care o atinge eseul la nivel ideatic. Deși scris într-un limbaj metaforizat / poetizat, eseul are un solid suport livresc. Referințele bibliografice, dintre cele mai diverse, sînt asimilate organic de text și servesc ca element argumentativ. În acest sens, eseul lui Mihai Cimpoi are un vădit caracter instructiv, el oferindu-ne o bogată bibliografie referitoare la arta plastică modernă. Evident, rezultă de aici o viziune eclectică, dar autorul știe să personalizeze toate aceste referințe bibliografice și să le integreze propriului discurs.

Mihai Cimpoi pornește de la ideea că Brâncuși îmbrățișează principiul vieșiamului și surprinde fluxul existenței, asemeni lui Rodin, „sub imperiul legii nesfîrșirii, incontinuului". Înspirat de Noica, el susține că Brâncuși este un sculptor al infinitivului lung, în care identificîm ideea nesfîrșirii: „Așa cum începutul nu poate fi ceva static, ci mereu umit din loc de agenții mișcării, nici sfîrșitul nu poate increment Intr-un punct final: el intră firesc într-un proces lung, exprimat fidel de infinitivul lung, de ne-sfîrșire. În veșnicul Inceput și eterna reîntoarcere la el, în substanța mută a cosmosului Insuși, care este *tăcerea*, e o ne-sfîrșire. În *Masa tăcerii* e o tăcere de milenii, fixată în dialogul, tot ne-sfîrșit, dintre Unu și Multipla, dintre Individ și Colectivitate, dintre Acesta și Cosmos. Tăcerea Unului se mișcă spre tăcerea Multiplului, contopindu-se cu ea, iar tăcerea multiplului se mișcă discret spre tăcerea totului, contopindu-se la rîndul ei definitiv cu acesta. Mișcările lungi, semnificative, existențiale sînt tăcute. Dacă *Masa Tăcerii* reprezintă o tăcere pe orizontală, iar *Domnișoara Pogany* sau *Capul de copil* o tăcere a identității, a universului mic, mulțumit cu autarhia lui, *Coloana fără sfîrșit* e o tăcere pe verticală, care suie delicat spre ceruri, iar *Cumințenia pămîntului* e o tăcere nucleară, spațială, contrasă într-un punct central".

Infinitul, stihialitatea și tăcerea sînt, după Mihai Cimpoi, componentele demersului brîncușian. Autorul eseului descoperă poezia creației lui Brâncuși, urmărește procesul de poetizare, prin „spiritualizare, dematerializare, transfer de sensuri și analogizare, adică metaforizare și simbolizare". De aici, și tendința de a raporta poezia modernă la creația lui Brâncuși. Interesat de structura ideatică a sculpturilor lui Brâncuși, Mihai Cimpoi urmărește cum se produce dematerializarea, renunțarea la forma reală, abstractizarea tangibiluluI. Această tendință este specifică atît artelor plastice moderne, cît și poeziei sau filosofiei: „În deplin consens cu Măiastra, Albatrosul lui Baudelaire, Vulturul lui Nietzsche, Bufnița lui Hegel, Șoimul lui Ortega y Gasset vor să scape de materialitate și să obțină chipul purității și idealității spirituale". Mihai Cimpoi descoperă afinității între creația lui Brâncuși și cea a lui James Joyce, Ezra Pound, Apollinaire sau Rilke. Astfel, crezul estetic comun pentru Joyce și Brâncuși este „universalitatea și impersonalitatea supra-personalității creației, încredințarea misteruluI, vitalismului (de esență nietzscheană)"; Pound absolutizează, „în spirit brâncușian, originalitatea formelor"; Apollinaire se apropie de Brâncuși prin potențarea și multiplicarea mișcării; ființa rîlkeană caută, în zbor, „brâncușiana-emineseiana *cumpănire*, ușurîtatea păsării fînd mereu invocată". Fînd vorba de un context artistic ce se caracterizează prin tendințe comune (expresioniste, suprarealiste sau cubiste), apropierea acestor creatori (care au și comunicat, direct sau indirect) este firească și iminentă chiar. Mihai Cimpoi renunță la hotarele dintre arte și. Încearcă să descopere poezia, esența care unește artele. Ant-

Septentrion literar

Revistă a scriitorilor romani din Cernăuți

Anul IX Nr. 5-6 (XLIV- XLV), 2007

Ediție specială: **Mihai CIMPOI și**

COLABOREAZĂ: Arcadie SUCEVIANU, Ștefan HOSTIUC, Vas
Eugen LUNGU, Ioan ADAM, Diana VRABIE, Valeriu MATEI, M
Gina PUICĂ, Grigore GHERMAN, Aurelia BORZIN, Luciana V

EDITORIAL

Mihai Cimpoi, ambasador informal al literelor bucovinene la Chișinău

Dacă, în anii grei de totalitarism sovietic, literele române din Bucovina au reușit să renască la Cernăuți și să se afirme la Chișinău, e pentru că, la Cernăuți, a funcționat instinctul de conservare culturală care să le readucă la viață, iar la Chișinău s-a găsit un Mihai Cimpoi care să le sprijine și să le promoveze cu tot dinadinsul. Generos și exigent în același timp, Mihai Cimpoi îi propunea pe bucovineni pentru antologii și volume colective, scria despre ei cronici de întâmpinare, le perfăția cărțile. Când „lovea măsura" selectând „prea multe texte de autori bocovineni" pentru volumele colective pe care le îngrijea i se dădea în obraz, iar uneori și peste mână, ca unui redactor neascultător.

M-am întrebat dacă la Cernăuți ar fi fost cu putință să apară un Mihai Cimpoi. Și, după îndelungate căutări în mintea mea, mi-am răspuns că ar fi putut să apară, dar așa cum ar fi apărut ar fi și dispărut, ca Ilie Motrescu sau conștiincosul său, Ion Gheorghiță. În cel mai bun caz, ar fi trebuit să lise baltă Cernăuțiul și să se mute la Chișinău. De ce să se mute? Pentru că la Cernăuți nu și-ar fi aflat rostul. Putea să se formeze aici. Dar putea oare și să se afirme? Unde era să publice? Despre cine ar fi putut să scrie și unde și-ar fi putut câștiga pâinea de toate zilele? Ce era să facă la singura redacție existentă la Cernăuți, *Bucovina Sovietică*, dacă, prin absurd sau printr-o minune, ar fi fost fi primit acolo la lucru, decât traducerea basule din ucraineană în română? (Fusese și Paul Celan vreo cateva luni traducător la *Bucovina Sovietică*, imediat după război, dar a vânat că nu e de stat acolo și a plecat, trecând, nici până azi nu se știe cum, frontiera, la București) în cel mai bun caz, putea să rămână lector la facultate, dar ar fi trecut oare prin filtrele instanțelor prea puțin academice care veghează politica de cadre a universității, ca nu cumva să se strecoare acolo vreun naționalist. Câci nu puteai să citești cărți românești, să te interesezi de literatura română, ba să mai faci și literatură în limba română și să nu fii catalogat drept naționalist român. În aceste condiții, i-ar mai fi rămas o cale de urmat: dascăl la țară. Această cale a urmat-o poetul Arcadie Suceveanu și a asuns la dispertare. Or, cine știe cum ar fi sfârșit poetul, marginalizat de culturnici, hărțuit de organe și cu tinichea în coadă, dacă nu-l întâlnea, la timpul potrivit, pe Serafim Saka, și el plecat de acasă, în tinerețe, care că-l ajute să se mute – unde credeți? - în Basarabia, la Chișinău. Mai sunt necesare oare dovezi pentru a demonstra că la Cernăuți, oricât de mult și-ar fi dorit, scriitorul român nu putea să facă performanță. Cine a ținut totuși să lupte cu tot dinadinsul, cavaleresște nu prin angajament cu diavolul, pentru această idee a trebuit să dea pinteni răbdătoarei Rocinante și să-și ia lumea în cap, căutând pe alte meleaguri prilej de a-și încerca lancea cu faimoasele morii de vânt.

Călinescian în primele volume, nu însă și epigon al divinului critic, pe care l-a asimilat creator, Mihai Cimpoi a reușit să se impună în această formulă, în total răspăr cu normele pesadoestetice ale doctrinei oficiale. Dacă debutul său s-ar fi întâmplat nu la începutul anilor 60, ci cu un deceniu mai înainte, ar fi fost declarat de bursă seamă dușman al poporului, intelectual burghez, element ostil regimului sau și mai rău. A prins totuși o perioadă ușor liberală. Cred că, până la perestroica lui Gorbaciov, anii de trecere de la perioada Hruș ciov la perioada Brejnev au fost cei mai blânzi pentru oamenii de cultură. Literele Basarabiei și ale Bucovinei nordice aveau nevoie de curajul și ambiția unui critic literar care să fie altfel – și ca stil, și ca metodă – decât predecesorii săi. În comparație cu celălți colegi de generație, Mihai Cimpoi a răspuns cu mai multă promptitudine acelei chemări extraordinare care, așa cum se știe, îl motivează pe omul cu har să persevereze pe calea propriei vocații în pofida valurilor potrivnice, renunțând la carieră, la titluri, la favoruri, rezistând tentativelor de corupere sau prostituare politică. Astfel, Mihai Cimpoi a fost criticul potrivit la locul potrivit.

Cernăuți: Palatul mitropolitan, aripa dreaptă

Literatura noastră națională a avut pentru paradigmele sale critici emblematici: un Maiorescu, un Lovinescu, un Manolescu. În această spostară, literatura bucovineană și cea din nordul Basarabiei, ca literaturi regionale, au avut pentru paradigmele de evoluție a culturii de literatura națională în ani de după al doilea război mondial, pe Mihai Cimpoi. Ambasador informal al literaturii bucovinene la Chișinău, Mihai Cimpoi a fost dintotdeauna pentru noi, scriitorii din Țara Fagilor, criticul cu cea mai mare credibilitate, vocea cea mai autorizată a exegezei românești pe aceste meleagari vitrejite de istorie, un cronicar de elită, dar și un prieten afabil, un formator de generații literare, un curajos redactor de carte, un leșinte mergător, o instituție.

Încorporați în fibra sa lăuntrică, Poetul și Hermeneutul, sau, în limbajul jungian al arhetipurilor culturale, *Anima* cea visătoare și *Animus* cel gânditor, și-au dat mâna chiar de la început în gândirea critică a lui Mihai Cimpoi. Talentul, totuși, nu i-ar fi fost îndeajuns ca să răzbată în viață respectându-și crezul și urmându-și chemarea. Mai avea nevoie de ceva. Ceva esențial, care să-l țină dârz și vertical atunci când ar fi putut ușor să alunece, ceva care să-i dea forță să se ridice atunci când, căzut în dizgrație, i se va cere să accepte compromisul, să renunțe la demnitate, să-și compromită misiunea. Acest ceva poartă numele de Caracter. Cunoștințele se obțin prin educație, caracterul e un dat nativ. Mihai Cimpoi l-a moștenit de la părinți, românii nordici, oameni dintr-o bucată, înalți de statură, tari de fire, gospodari așezați, cărora le-a plăcut dintotdeauna obrazul curat și vorba cu tăle. Toate acestea s-au transmis și fiului. Și cum crezul criticului a fost unul temerar, el angajându-se, încă din anii 60, într-o luptă mocnită cu rutina gândirii jdanovist-staliniste, Mihai Cimpoi mai trebuia să dea dovadă de o mare îndrăzneală. Or, viața a demonstrat că nu e străin nici de această calitate. Mai mult chiar, a știut s-o îmbine perfect cu calmul și îndelunga răbdare a omului cu chibzuință și cu măsură în toate. Coborate, aceste virtuți i-au permis afirmarea așa cum și-o dorea el însuși, urmând îndemnul propriei conștiințe, nu cum i-ar fi sugerat-o alții spre a accede rapid la funcții înalte sau la titluri academice. A obținut titlul de academician târziu, dar meritat, conducându-se după principiul exprimat chiar de el însuși, în una din numeroasele sale vorbe de duh: „Mai bine să mă întrebe lumea de ce nu sunt, decât de ce sunt academician".

Dreapta cumpănă, pe care o servește dintru început, i-a adus, în a doua jumătate a vieții, onorariile de care a fost privat în prima ei jumătate: a obținut titlul de academician a două academii, la București mai întâi, la Chișinău, mai pe urmă, a fost ales în mai multe rânduri președinte al Uniunii Scriitorilor din Basarabia, a fost decorat cu Ordinul Național al României „Serviciul Credincios" în grad de Cavaler, în momentele de cotitură istorica și de afirmare a conștiinței naționale a fost ales, în mod democratic, deputat în parlamentele URSS și Republicii Moldova, a fost declarat cetățean de onoare a mai multor localități din țară. Notorietatea sa de critic literar și de om al cetății a fost unanim recunoscută. Admirat de prieteni, respectat de proprioneți, Mihai Cimpoi, își sărbătorește anul acesta 65 de ani scoțând de sub tipar, aproape concomitent, trei tituri de carte, unul la Craiova, la editura Scrisul Românesc și două la București, la editura Ideea Europeană. Trei volume ansuțând dintr-odată trei preocupări diferite – critica literară (*Critice*, vol. VI), istoria literară (*Sfârșit fără viziunea*) și sociologia culturală (*Europa, aurea terrei...*) – și demonstrând că, în căutare de noi orizonturi exegetice, criticul literar, hermeneutul și sociologul culturii Mihai Cimpoi stăpânește, pe lângă arta transcenderii cuvântului, și arta transcenderii vârstei.

Ștefan HOSTIUC

EXEMPLAR GRATUIT

ÎN ENCICLOPEDII ŞI DICŢIONARE

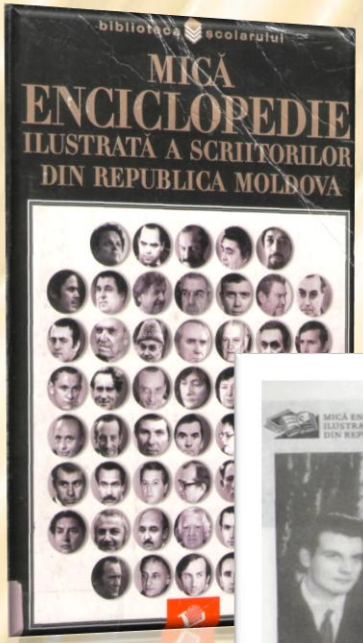

Mihai Cimpoi

1942

3 septembrie
Se naşte la Larga, judeţul Hotin (actualmente raionul Briceni), din părinţii agricultori Ilie şi Ana (nepoată de preot). Tatăl este originar din Horodiştea-Botoşani.

1949

rmează Şcoala primară n mahalaua Susu, apoi coala medie din Larga, care o termină în 1959. ragostea pentru eratura română i-o ltivă profesorii Parfenie uţu şi Tatiana Calalb Ciornăi). Împreună cu n Gheorghiţă şi Ion elniciuc scoate o zetă literară de erete, fiind aspru iticat de D. Jurbinski *Cultura Moldovei* entru excesul de eologisme. Scrie ticole din 1953, ablicate în gazeta ională *Leninistul* n Lipcani şi cronici erare din 1956. edactorul-şef al gazetei *Moldova Socialistă*, Petrea Darienco, îl trimite pe corespondentul lipcănean P. Smolnov să-l viziteze acasă, bănuind că este un învăţător pensionar, care scrie într-o „limbă românească de salon" („Salonnăi rumânskii lazăk").

1959

Este angajat ca lucrător literar la gazeta raională din Lipcani *Leninistul*, unde-i obligat să scrie în ruseşte, articolele fiindu-i traduse pentru varianta românească. Cutreieră pe jos şi cu căruţa toate satele raionului. Publică în presa periodică de la Chişinău prime articole de criti

Cu părinţii, sora şi cu

MICĂ ENCICLOPEDIE ILUSTRATĂ A SCRIITORILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA

Mihai Cimpoi 104

Cu colegii de facultate

La Lipcani

literară. Călătoreşte la Chişinău şi la Cernăuţi pentru a şi procura cărţi româneşti. Primul critic român pe care îl lecturează este Garabet Ibrăileanu (două volume în BPT, cumpărate de la Chişinău de Ion Gheorghiţă).

1960

Îşi începe studiile la Universitatea de Stat din Chişinău, Facultatea de Litere, pe care le încheie în 1965. Este, din 1963, preşedinte al cenaclului universitar „Mihai Eminescu" şi al clubului literar „Miorița" de pe lângă Biblioteca Naţională. Participă la lucrările cenaclului ştiinţific studenţesc şi la toate manifestările culturale importante. la parte, împreună cu colegii Ion Vieru, Aurel Ciocanu, Gheorghe Ciocoi, Iulian Nicuţă, Anatol Gavrilov, Lidia Hlib, la cenaclul „Luceafărul", condus de Liviu Deleanu, are ca profesori pe Ion Osadcenco, Nicolae Coriăteanu, Anatol Ciobanu, Gheorghe Dodiţă, Mihail Ignat, Ana Harghel, Vitalie Marin.

1965

Oferta de angajare la serviciu din partea gazetei *Cultura* este tăinuită şi este repartizat învăţător la Şcoala de şapte ani din Lingura, Cahul. Hotărârea este comutată la insistenţa lui Pavel Boţu şi Arhip Cibotaru de către ministrul învăţământului, fiind angajat în calitate de

105 Mihai Cimpoi

MICĂ ENCICLOPEDIE ILUSTRATĂ A SCRIITORILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA

Cu Gr.Vieru şi G.Gheorghiu la Cernăuţi (1977)

şef al secţiei poezie şi critică literară a revistei *Nistru*. Publică pe parcursul anului 10 articole de critică literară, pentru care este primit în rândul Uniunii Scriitorilor din Moldova. Este cu intermitenţe, până în 1972, redactor la revista *Nistru*, consultant la Uniunea Scriitorilor, redactor la Enciclopedia Moldovenească.

1966-1967

Îşi satisface serviciul militar în Başkiria.

1968

Apare, la Editura Lumina, studiul monografic *Mirajul copilăriei* (viaţa şi opera lui Grigore Vieru).

1969

Apare, la Editura Cartea Moldovenească, volumul de articole şi cronici literare *Disocieri*.

1970

Vede tiparul în ruseşte, la Editura Lumina, studiul monografic despre Grigore Vieru.

1971

Apare, la Editura Cartea Moldovenească, volumul de eseuri şi cronici literare *Alte disocieri*.

1973-1974

Îi este interzisă semnătura şi activitatea publică după ce este acuzat de naţionalism într-un raport al lui Ivan Bodiul, primul secretar al Partidului comunist al Moldovei (obiectul de acuzare: un articol despre D.Cantemir din „Calendarul" pe 1973, întocmit de Gheorghe

Cu Arcadie Suceveanu la Larga

Ştefane, Măria Ta...

Cu N.Costenco şi I.Gheorghiţă (1974)

1991

19 septembrie
Este ales membru de onoare al Academiei Române.
Septembrie
Este ales preşedinte al Uniunii Scriitorilor din Moldova. I se decernează Premiul „G. Bacovia" al revistei *Ateneu*.

1992

3 septembrie
Cu ocazia aniversării a 50 de ani i se conferă titlul „Maestru al literaturii".
20 decembrie
Este ales membru titular al Academiei de Ştiinţe din Moldova.

1993

Apare, la Editura Hyperion, volumul de dialoguri cu eminescologi şi traducători din întreaga lume *Spre un nou Eminescu*. La Editura Porto-Franco din Galaţi vede lumina tiparului volumul de eseuri despre Eminescu *Căderea în sus a Luceafărului*.

1994

Scoate de sub tipar, în colecţia *Eminesciana* a Editurii Junimea din Iaşi, volumul *Narcis şi Hyperion* (Eminescu – poet al fiinţei: poem critic). La Editura Viitorul Românesc din Bucureşti vede lumina tiparului volumul *Basarabia sub steaua exilului*.
I se decernează Premiul de Stat al Republicii Moldova pentru volumul *Narcis şi Hyperion* şi eseurile despre Eminescu.
Este coordonator al Direcţiei Literatură română Modernă din cadrul Institutului de Literatură şi Folclor al AŞM. Este ales membru al Consiliului director al Uniunii Scriitorilor din România.

1995

Volumul *Spre un nou Eminescu* apare, într-o variantă prescurtată, la Bucureşti, la Editura Eminescu. Apare, la o editură particulară, culegerea de medaloane despre clasicii români *Sfinte firi vizionare*.
I se acordă Premiul „Nichita Stănescu".
Premiul „Lucian Blaga" pentru exegeze.

La Centrul Academic Mihai Eminescu (2000)

1996

Apare, în traducere rusă, culegerea de medaloane *Sfinte firi vizionare* sub denumirea *Providţi duha* (traducere Iuri Grecov). Apare, la Editura Arc, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, a cărei publicare a fost susţinută de Fundaţia „Soros".

1997

O ediţie a *Istoriei deschise a literaturii române din Basarabia* ieşe de sub tipar la Ed. Porto-Franco din Galaţi, la propunerea poetului-editor Ion Chiric. La Editura Dacia din Cluj-Napoca vede lumina tiparului „poemul critic" *Lucian Blaga: paradisiacul, lucifericul, mioriticul*.
I se acordă *Istoriei deschise a literaturii române din Basarabia* Premiul pentru critică al Uniunii Scriitorilor din România.

1998

Obţine titlul de doctor în şi doctor hab filologie în t referat-sintez *poet al fiinţei* ştiinţific: ac Simion; refe acad. Const Ciopraga, pr Dan Mănuc Constantin Publică, la E Didactică şi din Bucureş

în cadrul Alianţei Democratice şi ca membru al Comisiei pentru cultură, ştiinţă, învăţământ şi mass-media.

2000

Vede tiparul, la Editura Litera-David, cea de-a doua ediţie a dialogurilor cu eminescologii, *Eminescu – mă topesc în flăcări* (vol. 8 al Corpusului „Eminescu"). Lansează, la Timişoara, volumul *Cumpăna cu două ciuturi, carte despre fiinţa românească*, apărută la Editura Augusta. Este decorat cu Medalia jubiliară „M. Eminescu" a României şi Medalia jubiliară „M. Eminescu" a Republicii Moldova.

2001

Apare, la Editura Prut Internaţional, volumul de eseuri în franceză *La Pomme d'or*, care include integral *Mărul de aur* şi câteva capitole din *Cumpăna cu două ciuturi*. Se tipăreşte, la Fundaţia „Scrisul românesc" de la Craiova, la propunerea cunoscutului istoric literar Tudor Nedelcea, primul volum al seriei *Critice*, intitulat *Fierăria lui locan*. Vede lumina tiparului, în acelaşi an, eseul *Brâncuşi, poet al ne-sfârşirii*.

La deschiderea busturilor Eminescu, Străjeni

2002

Vede lumina tiparului, la Editura Fundaţiei Culturale Române, cea de a treia ediţie, revăzută şi adăugită, a *Istoriei deschise a literaturii române din Basarabia*. Se tipăreşte, la Craiova, cel de-al doilea volum al *Criticelor*, intitulat *Centrul şi marginea* (schiţă fenomenologică despre exilul literar românesc), iar la Focşani volumul *Duiliu Zamfirescu între Natură şi Idee*.
Cu ocazia jubileului de 60 de ani, la iniţiativa Primăriei municipiului Chişinău, se editează *Zeul ascuns*, eseuri despre labirint (Ed. Prut Internaţional).
I se decernează, la propunerea Academiei Române (preşedinte: Eugen Simion), Ordinul Naţional „Serviciul Credincios" în grad de cavaler.
Obţine şi două premii importante: Premiul „Opera omnia" al revistei *Convorbiri literare* din Iaşi şi Premiul pentru excelenţă redacţională al Târgului Internaţional de carte Bookarest – 2002 (pentru coordonarea Corpus-ului Eminescu în 8 vol.).

2003

Apare la Editura Gunivas volumul *Esenţa Fiinţei, misterul şi simbolurl existenţiale eminesciene*, iar la Editura Fundaţia „Scrisul Românesc" din Craiova *Critice III, Orizont mioritic, orizont european*.

2004

Apare la Fundaţia „Ideea europeană" din Bucureşti, coordonată de Aura Christi, volumul de eseuri despre literatura universală şi română, *Lumea ca o carte*.
În colecţia *Biblioteca şcolarului* apare *Istoria literaturii române din Republica Moldova (compendiu)*, Grupul Editorial Litera.

REFERINŢE ISTORICO-LITERARE

„Iubite domnule Cimpoi,
Nu vrei să publicăm aci cartea D-tale despre Eminescu? Aş putea încerca, începând de la „Eminesciana" din Iaşi până la Ed. Eminescu din Bucureşti. Spune-mi ce preferi şi, dacă e cazul, voi încerca.
În aşteptare sunt,
cu frăţească dragoste, al D-tale Constantin Noica"

Scrisoare din 29.VII. 1981, Păltiniş.

SIMION: Autorul acestei istorii este, bineînţeles, Mihai Cimpoi, reputat critic literar şi „stâlp" al vieţii culturale din Basarabia. Un basarabean [illegible] (în sens nichitian), clădit din materiale tari şi abundente, caracter [illegible] şi cumpănit, cu o umoare egală, în fine, un om pregătit – după cum îmi impresia – să ducă bătăliile sale până la capăt şi să le câştige. Primul care mi l-a semnalat – ce curios! – a fost Constantin Noica. Am primit de la el, nu mai ştiu în ce an, câteva rânduri cu rugămintea de a citi o carte de critică literară care îi fusese trimisă de la Chişinău. „Autorul e de al Dv." – adăuga filosoful, ca o scuză pentru el sau, poate, ca un îndemn pentru mine. De-al nostru, adică din parohia criticii literare, o disciplină care, cum se ştie, nu intra printre preferinţele lui Constantin Noica. Cartea era scrisă de Mihai Cimpoi şi era tipărită în grafie chirilică... Am parcurs câteva capitole şi mi-am dat seama că autorul are ce spune.
Istoria (*O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, Chişinău, Editura Arc, 1996.) de acum vine după alte scrieri cunoscute publicului românesc din dreapta şi din stânga Prutului. Mihai Cimpoi o numeşte „o istorie deschisă". Asta vrea să spună că ea este oricând gata de a fi reconstituită (o reconstituire „pompeiană", zice autorul în *Argumentul* de la începutul volumului), reluată, îmbogăţită pe măsură ce vor fi descoperite piese inedite. După ce am citit-o, am înţeles mai bine prudenţa autorului. El face într-o oarecare măsură arheologie literară, sapă în straturile adânci ale unei istorii obscure, fragmentate, mistificate, disperate.

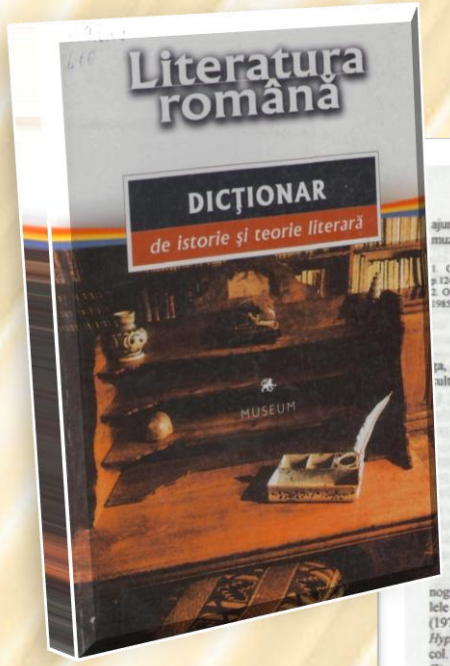

ajuns să capete mai multă mlădiere, mai multă muzicalitate – el i-a dat ritmul modern. (...)"[2]

1. C.Loghin, *Istoria literaturii române*, București 1941, p.124–126.
2. Ovid Densusianu, *Literatura română modernă*. București, 1985, p.177.

CIMPOI Mihai (3.IX.1942, com.Larga, jud.Hotin). Critic, istoric literar, filozof al culturii.

"(...) A debutat editorial cu micromonografia *Mirajul copilăriei* (1968). Principalele cărți: *Disocieri* (1969), *Alte disocieri* (1971), *Focul sacru* (1975), *Narcis și Hyperion* (1979; ed. a II-a, 1985; ed. a III-a, în col. "Eminesciana" a Ed. "Junimea" din Iași), *Cicatricea lui Ulysse* (1982), *Întoarcerea la izvoare* (1985), *Creația lui Ion Druță în școală* (1986), *Duminica valorilor* (1989), *Spre un nou Eminescu* (1993, ed. a II-a, 1995, București), *Căderea în sus a Luceafărului* (1993), *Sfinte firi vizionare* (1995), *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia* (1996). (...)

Cel mai puțin infectat de virușii esteticii marxist-leniniste în forma pe care a luat-o aceasta în hotărârile de partid de odinioară și în lucrările critico-literare ale cercetătorilor din Republica Moldova, Mihai Cimpoi a venit în critica și istoria literară de la noi împovărat numai de lecturi serioase și adânci din esteticieni de mare prestigiu, ca Hegel și Belinski, și din clasicii literaturii române. El a făcut de la bun început dovada unui gust artistic și estetic sănătos, fapt care l-a îndreptat spre creația scriitorilor autentici – mai ales Grigore Vieru și Ion Druță – și l-a îndepărtat de pseudoliteratura noastră postbelică, de care nu l-am știut preocupat nici chiar sub aspectul atitudinii anihilatoare, în general necesară.(...)

O erudiție vastă și temeinică, un gust artistic și estetic fin, o pătrundere adâncă în esența faptelor literare colaborează efectiv la crearea unor portrete și imagini ale poeților și prozatorilor (mai rar – ale dramaturgilor), exegeze incitante prin modalitățile criticului de a ajunge la miezul intim și de nedezmințit al operelor investigate, prin ideile și atitudinile lansate de el, și – adevăr deloc neglijabil – prin stilul lui critico-literar original și sugestiv.

Două exemple concrete ni se par absolut edificatoare sub toate aspectele. Primul îl constituie studiul ***Narcis și Hyperion***. Mihai Cimpoi renunță din start la înșirarea de titluri și variante ale operelor eminesciene, la caracterizarea etapelor și perioadelor evoluției scriitorului, ci se manifestă ca eseist preocupat de idei importante, suscitatoare ale interesului public și definitoriu pentru creația înaintașului, după cum este celebrul vers *Pe mine mie redă-mă!*

Criticul-eseist îl privește pe Eminescu prin prisma oferită de creația lui, considerând pe deplin întemeiat că poetul își esfe propriul izvor și îndemnându-ne să nu-l căutăm nici în vedele indiene, nici în filozofia schopenhaueriană, nici în alte izvoare exterioare (chiar dacă toate acestea au existat și nu trebuie să le ignorăm), ci mai cu seamă acolo unde el s-a manifestat plenar: în poeziile, poemele, nuvelele, fragmentele de roman și de opere dramatice, în bogata și nici pe departe conștientizată de noi publicistică.

Eminescu poate fi înțeles, ne sugerează Mihai Cimpoi, mai cu seamă prin prisma cului romantic, a aceluia care nu numai cunoaște, ci este însetat de cunoaștere, nu iubește pur și simplu, ci este dominat de setea de a iubi.(...) Într-un anumit sens, eul romantic se asemănă cu catargul din poezia eminesciană, care pornește în larguri mânat de ispita cunoașterii și afirmării de sine. "Cursul liber al catargului e mereu accidentat, și omul romantic, cufundat pe deplin în sine, continuă să reflecteze asupra firului încâlcit al vieții, asupra genezei lumii,

asupra istorici, asupra sâmburelui răului", citim la un moment dat și ne devine clară concepția eseistului asupra lui Eminescu cel străbătând calea poetului de la etapa (și starea) inițială (Narcis) până la cea esențială (Hyperion). Are loc ceea ce Eminescu considera un deziderat al omului pe pământ: "Menirea vieții tale este *să te cauți pe tine însuți*".

Mihai Cimpoi dezvăluie *din interior* felul de a fi al scriitorului romantic și al operelor sale, propune interpretări neordinare ale metaforelor și simbolurilor eminesciene, ne antrenează într-o lectură *creatoare* a acestora. El nu este un critic prea accesibil, de vreme ce se ocupă de poeți mari și de opere profunde, pe care nu dorește să le banalizeze prin comentarii superficiale, aflate de altfel la îndemâna tuturor. El este o personalitate care convorbește (ca să rămânem în stihia lingvistică eminesciană) cu personalități și are nevoie, prin urmare, de alte personalități, care să-l poată înțelege și, eventual, aprecia.

Cel de-al doilea exemplu din creația lui Mihai Cimpoi, fără de care imaginea lui nu este completă, îl constituie cartea ***O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia***.(...) Pentru întâia oară găsim în *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, o informație atât de bogată privind personalitățile culturale care au activat în condițiile cele mai grele, contribuind la propășirea noastră spirituală. Aflăm, de exemplu, că "istoria literară a Basarabiei datorește mult lui Gavriil Bănulescu-Bodoni (1746, Bistrița, Transilvania – 30 martie 1821, Chișinău, înmormântat la mănăstirea Căpriana; studii la Academia Teologică din Kiev și în Grecia, din 1812 mitropolit al Basarabiei, a introdus limba română ca obiect de studiu, sub îndrumarea lui s-au tipărit: *Liturghierul*, 1814; *Bucoavna*, 1815; *Ceaslovul*, 1817; *Statutul Carantinei*, 1818; *Scurtă gramatică rusească cu traducere în moldovenește*, 1919)". Or, atare exemple sunt multe, și este meritul dlui Mihai Cimpoi că le-a sistematizat și le-a pus în circuitul de valori pe care de mult e timpul să le cunoaștem și să le prețuim.(...)

Meritul principal – și principial! – al dlui Mihai Cimpoi rezidă în viziunea domniei sale asupra fenomenului literar basarabean postbelic. Nu e o altă viziune decât cea pe care o avem cu toții cei care am conștientizat încă de prin 1987 advărul despre asuprirea rusească și despre românitatea noastră, mai mult – nu e o viziune care n-ar fi fost expusă fragmentar în nenumărate articole și recenzii; dar anume Mihai Cimpoi a realizat o panoramă vie a fenomenelor și faptelor literare, cu consemnarea justă a semnificațiilor acestora.(...)

Caracterizarea literaturii române basarabene de după cel de-al doilea război mondial este făcută de Mihai Cimpoi succint, pe alocuri mult prea succint, dar în linii mari este justă. Exegetul prezintă în chip detaliat viața literară din Basarabia antebelică (uniuni de creație, cenacluri, reviste...), apoi și din cea postbelică, formulând concluzii pe care ar trebui să ni le însușim, evident – nu pentru ca să nu continuăm a le concretiza, aprofunda, eventual corecta. (...)

O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia e o carte care, în pofida unor inexactități și lacune, reconstituie o traiectorie literară și – mai larg – culturală risipită nemilos pe parcursul timpului, supusă deformărilor în sensul ratării de către scriitori aparte a unor opere sau chiar a destinului lor.

E o carte în care Mihai Cimpoi își confirmă pe deplin certele virtuți de "arheolog" literar, pătrunzător la rădăcinile vii și adevărate ale spiritului însuși al unei literaturi prigonite și constrânse la aservire unor interese străine de poporul nostru și de aspirațiile lui.

O carte care ne convinge o dată în plus de românitatea originară, pururi prezentă într-o formă sau alta, într-o măsură mai mare sau mai mică în operele de rezistență ale clasicilor de provenienţă basarabeană, ale scriitorilor de la începutul veacului, în primul rând ale lui Alexei Mateevici, ale poeților și prozatorilor din generația lui Nicolai Costenco și ale majorității colegilor noștri de azi.

O carte absolut necesară la ora deschiderii literaturii noastre spre spațiul cultural general românesc și a încadrării ei firești în "matca

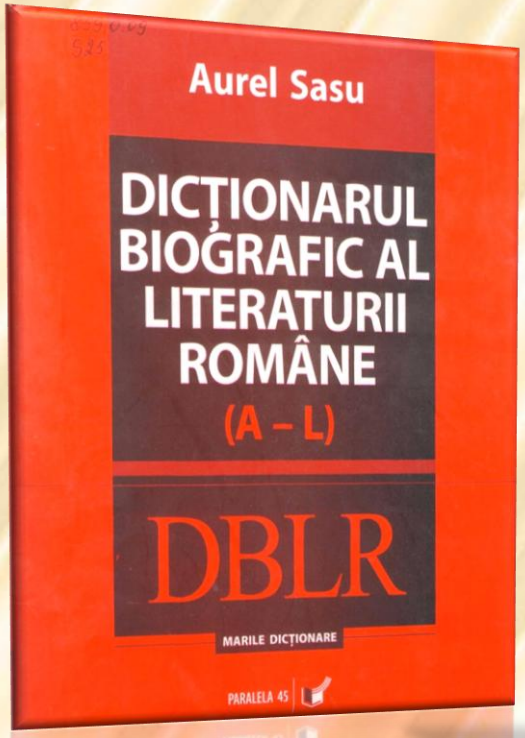

Liceul industrial de petrol din Moinești (1986-1987); inginer la Întreprinderea de execuție și montare a lucrărilor de îmbunătățiri funciare din Bacău (1987-1990); director al Centrului de librării (1990-1992) și al Teatrului de Animație din același oraș (1992-1996); editor-coordonator la Televiziunea locală „Symbol" (1996-1998); din 1998, inginer la ROM, sucursala PECO Bacău. Colab. la *Ateneu*, *Convorbiri literare*, *Familia*, *România literară*, *Contrapunct* etc. Prezent în vol. *Generația de la proza scurtă* (1998). A editat antologia *Visând* (1983). Debutează în rev. *Ateneu* (1981), debut editorial cu vol. de proză scurtă *Amintiri din provincie* (1983). Premiul Filialei din Iași a Uniunii Scriitorilor (1983; 1994; 2000); Premiul C.C. al (1985); premiul rev. SLAST (1986); Premiul rev. *Ateneu* (1996); Premiul rev. *Cuvântul* (2001); premiul Uniunii Scriitorilor (2001).

OPERA: *Amintiri din provincie*, proză scurtă, Iași, Junimea, roman, București, 1985; *Erou fără voie*, Bacău, 1994; *Un regat pentru o muscă*, poveste pentru copii, Botoșani, 1995; *Povestea Marelui Nimeni*, roman, Cluj-Napoca, 2000; *Simion liftnicul. Dansul cu îngeri și moldoveni*, București, 2001.

REFERINȚE CRITICE: C. Călin. în *Ateneu*, nr. 1984; L. Ulici, în *România literară*, nr. 16, 1984; Al. Condurache, în *Convorbiri literare*, nr. 5, 1984; I. Ursu, în *Steaua*, nr. 7, 1985; V. Crstea, în *România literară*, 14 nov. 1985; I. Holban, *Profiluri epice contemporane*, 1987; V. Cristea, *A scrie, a citi*, 1992; Ș. Lupan, în *Academia Cațavencu*, nr. 29, 2001; N. Bârna, în *Caiete critice*, nr. 1-6, 2001; A. Bodiu, în *Monitorul cultural*, nr. 100, 2002; Sanda Cordoș, *Ateneu*, nr. 11-12, 2003; N. Bârna, în *Apostrof*, nr. 3; 2003. (A. S.)

CIMPOI Mihai, n. 3 sept. 1942, com. Larga, jud. Hotin. Critic și istoric literar. Fiul lui Ilie Cimpoi și al Anei (n. ?), agricultori. Urmează școala la medie în com. natală (1949-1959); licențiat al Facultății de Filologie a Univ. din Chișinău (1960-1965). Redactor la rev. *Nistru* (1965-1972), redactor (1974; 1977; 1982) la editura Cartea Moldovenească și Literatura artistică; secretar literar al Teatrului Național din Chișinău (1982-1983); redactor la Enciclopedia *Literatura și arta Moldovei* (1984-1985); secretar literar la Teatrul liric „Al. Mateevici" (1986-1987); secretar (din 1987) și președinte (din 1991) al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova. Membru de onoare al Acad. Române (1991); membru titular al Acad. de Științe a Moldovei (1992); membru al Uniunii Scriitorilor din România și al Organizației Mondiale a Scriitorilor (PEN). Debutează în *Moldova socialistă* (1960). Debut editorial cu vol. *Mirajul copilăriei* (1968), urmat de *Disocieri* (1969), *Alte disocieri* (1971), *Profiluri literare* (1972), *Cicatricea lui Ulysse* (1982), *Întoarcerea la izvoare* (1985), *Creația lui Druță în școală* (1986), *Dumineca valorilor* (1989), *Basarabia sub steaua exilului* (1994) și *Sfinte firi vizionare* (1995). Este autorul mai multor vol. închinate vieții și operei lui Mihai Eminescu: *Narcis și Hyperion* (1979), *Căderea în sus a Luceafărului* (1993), *Spre un nou Eminescu* (1995), *Eminescu regăsit* (1998), *Plânsul Demiurgului* (1999) și *Esența ființei* (2003). Două eseuri monografice despre Brâncuși (2001) și *Duiliu Zamfirescu* (2002). În 1996 publică *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, cu un motto din Ovidiu („Când mi-am pierdut eu țara, atunci mi-a fost pieirea"), altul din Călinescu („Literatura română este una și indivizibilă") și, în sfârșit, al treilea din A. Mateevici („N-avem două limbi și două literaturi, ci numai una"), toate ilustrând dimensiunea istorică a tragediei unei culturi, a înstrăinării și a întoarcerii ei la identitatea spirituală a începuturilor. Un poem critic îi este dedicat lui *Lucian Blaga*, în 1997. Premiul rev. *Ateneu* (1991); Premiul de Stat al Republicii Moldova (1994); Premiul Uniunii Scriitorilor (1997); Premiul rev. *Convorbiri literare* (2002).

OPERA: *Mirajul copilăriei*, Chișinău, 1968; *Disocieri*, Chișinău, 1969; *Alte disocieri*, Chișinău, 1971; *Profiluri literare*, Chișinău, 1972; *Focul sacru*, Chișinău, 1975; *Narcis și Hyperion*, Chișinău, 1979 (alte ed.: 1985; *Eminescu, poet al ființei*, Iași, 1994); *Cicatricea lui Ulysse*, Chișinău, 1982; *Întoarcerea la izvoare*, eseu despre Grigore Vieru, Chișinău, 1985; *Creația lui Ion Druță în școală*, Chișinău, 1986; *Dumineca valorilor*, Chișinău, 1989; *Spre un nou Eminescu*. Dialoguri cu eminescologi și traducători din întreaga lume, Chișinău, 1993 (ed. II, București, 1995); *Căderea în sus a Luceafărului*, eseuri, Galați, 1993; *Basarabia sub steaua exilului*, București,

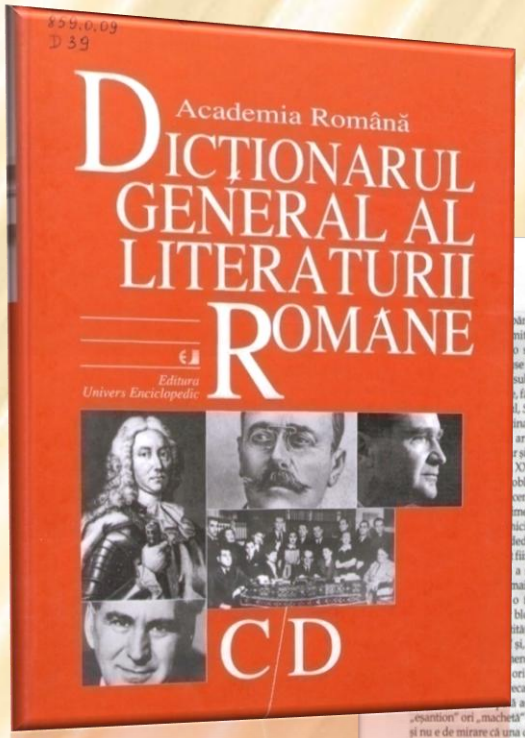

bănată și cu alte ingrediente ezoterice, mitologice, grefate pe scenarii bine o stringentă construcție (servită și de se în joc, nu cu totul originale, dar subtilitatea și nonostentația care carac-, fără să-i micșoreze forța). Mai „ușor de l. *Simion liftnicul* (2001; Premiul Uniunii inat unui public mai larg, ceea ce nu ar fi făcut vreun rabat estetic. E un r și un „roman al perioadei de tranziție" XX-lea), prezentând o largă deschidere obleme ale actualității. Într-un oarecare cembrist, un locatar se claustrează în lift, me care se izolau în pustie sau în peșteri nicii", de unde termenul burlesc de ledica meditației spirituale și apropierii fiind de lumea decăzută în care trăiește. a scrierii, schimnicul din lift este mai mai bine zis, un centru de focalizare: în o foarte bogată și colorată galerie de blocului (de toate vârstele, de ambele ități socio-cultural-profesionale), cu toții și, totodată, particularizați prin diferite mentalități, preocupări, comportamente ori grotești (de un grotesc al banalității, ecare blândețe și compasiune). Banalul ă astfel funcția de „model societal", de „eșantion" ori „machetă" a societății românești contemporane, și nu e de mirare că una dintre cronicile care s-au scris despre roman e intitulată *Țara cu bloc*. Peripețiile micii comunități de locatari sunt diverse, captivante, dar și încărcate cu gravitate. „Liftnicului" îi revine însă rolul de revelator al unui sens mai grav decât cel de pură observare inteligent-ironică ce se degajă din cronica — ori microfresca burlescă și satirică — a societății postdecembriste. Scriitorul nu este un „simplu" umorist; el cercetează noimele majore ale existenței, cu serioasă înclinare către recursul la spiritualitate, gândit în modul grav, nu la cel al gesticulației histrionice.

SCRIERI: *Amintiri din provincie*, Iași, 1983; *Firesc*, București, 1985; *Erou fără voie*, Bacău, 1994; *Un regat pentru o muscă*, Botoșani, 1995; *Povestea Marelui Brigand*, Cluj-Napoca, 2000; *Simion liftnicul*, București, 2001.

Repere bibliografice: Alex. Ștefănescu, *O privire retrospectivă*, SLAST, 1982, 66; Laurențiu Ulici, *Întâmplări în provincie*, RL, 1984, 16; Constantin Călin, *Generația '80*, ATN, 1984, 5; Alexandru Condeescu, *Viața în provincie*, LCF, 1984, 21; Val Condurache, „Firesc", CL, 1985, 6; Constantin Călin, „Firesc", ATN, 1985, 7; Ion Simuț, *Cinci prozatori tineri*, ST, 1985, 7; Nicolae Georgescu, *Mai mult decât titlul*, LCF, 1985, 31; Valeriu Cristea, *Talentul romancierului*, RL, 1985, 46; Holban, *Profiluri*, 417-420; Cristea, *A scrie*, 218-222; Țepoșu, *Istoria*, 123-124; Geo Vasile, *Grefierul și victima*, CNT, 2000, 44; Bianca Stupu, „Povestea Marelui Brigand", „Cotidianul", 2000, 18 decembrie; Dan Ștefan Pocovnicu, *Minotaurul din text*, CL, 2001, 2; George Gorcea, „Povestea Marelui Brigand", OC, 2001, 63; Radu Mareș, *Povestea ca roman*, VTRA, 2001, 4-5; Răzvana Niță, „Simion liftnicul — roman cu îngeri și moldoveni", „Cronica română", 2001, 1 iunie; Ion Mureșan, *O carte în lift*, „Transilvania Jurnal", 2001, 22 iunie; Constantin Călin, *Țara cu bloc*, „Monitorul de Bacău", 2001, 25 iunie; Manuela Golea, „Simion liftnicul" — roman cu îngeri și moldoveni de Petru Cimpoeșu, „Ziua", 2001, 27 iunie; Nicolae Bârna, *Marea performanță („Povestea Marelui Brigand")*, CC, 2001, 1-6; Nicolae Sava, *Semnal*, „Antiteze", 2001, 4-6; Cornel Nistorescu, *Roman cu îngeri și moldoveni*, „Evenimentul zilei", 2001, 7 iulie; Ștefan Agopian, *Liftul român*, „Academia Cațavencu", 2001, 29; Dan C. Mihăilescu, *România liftului blocat*, „Ziarul de duminică", 2001, 30; Nicoleta Sălcudeanu, *„Mucinici" trași pe sârmă*, VTRA, 2001, 6-7; Tudorel Urian, *Minunea de la etajul opt — Tranziția pe strada Oilor*, „Cuvântul", 2001, 10; Mircea Iorgulescu, *Viața la roman, după Evenimente*, „22", 2001, 51; S. Damian, *În pas de defilare (despre un excelent roman al lui Petru Cimpoeșu)*, ALA, 2002, 604. *N.Br.*

CIMPOI, Mihai (3.IX.1942, Larga, j. Edinet), critic și istoric literar. Este fiul Anei (n. Habureac) și al lui Ilie Cimpoi, țărani. Urmează cursurile primare și medii în satul natal. După absolvirea Facultății de Filologie a Universității de Stat din Chișinău (1965), este redactor la revista „Nistru" (până în 1972), consultant la Uniunea Scriitorilor, redactor la editurile Cartea Moldovenească și Literatura Artistică, secretar literar la Teatrul Național (1982–1983) și la Teatrul Liric „A. Mateevici" (1986–1987). În 1987 este ales secretar al comitetului de conducere, iar în 1991, președinte al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova. Concomitent, îndeplinește funcția de șef al Secției de literatură clasică a Institutului de Istorie și Teorie Literară al Academiei de Științe a Moldovei. Membru de onoare al Academiei Române (1991) și membru titular al Academiei de Științe a Moldovei (1992), a fost distins cu Premiul Național al Republicii Moldova (1994) și cu Marele Premiu pentru exegeză „Nichita Stănescu" (1991). Este, din 2002, director al revistei „Viața Basarabiei" și membru în colegiile redacționale a numeroase publicații din Republica Moldova și din România. Încă de când era elev publica notițe de lectură în gazeta raională din Lipcani (1957-1958). În anii de studenție colaborează activ cu recenzii și articole critice la săptămânalul „Cultura" și la revista „Nistru". Editorial, debutează în 1968 cu micromonografia *Mirajul copilăriei*, un studiu dens despre poezia pentru copii a lui Grigore Vieru. Au urmat culegerile de articole *Disocieri* (1969), *Alte disocieri* (1971), *Focul sacru* (1975), care învederează un critic cu vocație, cultivat, deschis spre literatura autentică și spre orientările ei moderne, exigent în evaluarea acesteia din perspectiva modelelor universale.

În contextul anilor 1960–1970, **C.** statornicește în Republica Moldova un nou tip de critică, aceea estetico-eseistică, pornind de la principiul călinescian al creației prin cultură (artistică, eseistică, filosofică), ca antipod al criticii oficiale, de factură tematico-sociologizantă, dominantă în epocă (de altfel, în 1973 lui **C.** i-a fost interzisă semnătura). Adversar declarat al dogmatismului și al stereotipiei de orice fel, criticul refuză din capul locului ideologizarea și mănuiește un limbaj suplu și radicalizat (uneori excesiv căutat și voit complicat), care pune un deosebit preț pe neologism, dar și pe metafora fulgurantă, pe paradox, dar și pe expresia sagace, bine aleasă. În accepția lui **C.**, una dintre funcțiile fundamentale ale criticii este aceea

de a stimula creația adevărată și de a promova valorile spirituale durabile. De aici, străduința vie de a da criticii o formă constructivă, creatoare. Aplicarea acestor principii l-a ferit, de regulă, exegezele de presiunile politicului și ale ideologicului, ca și de conformism. **C.** preferă să opereze în actul critic cu categorii existențiale și estetice globale, meditând în jurul problemelor ontologice, comentând nuanțat frumosul artistic, disociind autenticul de contrafacere, experimentul rodnic de exercițiul factice. Configurarea portretului interior al scriitorului ca individualitate creatoare, ca artist al cuvântului, cu mutațiile etice și estetice hotărâtoare, reprezintă partea de rezistență a criticii lui **C.**, care se vrea una totală, realizând un echilibru (fie și relativ) între tradiționalism și modernism, între analiza sincronică și cea diacronică a literaturii concepute ca un întreg sistemic. Un alt principiu definitoriu al modului critic de sorginte călinesciană, practicat consecvent, este convingerea potrivit căreia critica trebuie să fie organic legată de cunoașterea istoriei literaturii naționale și universale, aceasta din urmă oferindu-i o vastă perspectivă comparată. Culegerea de „eseuri duminicale" *Cicatricea lui Ulysse* (1982), dar și *Duminica valorilor* (1989) ori *Mărul de aur. Valori românești în perspectivă europeană* (1998) îl înfățișează pe **C.** în postura unui Ulise intelectual, care investighează cu perspicacitate, dintr-o perspectivă comparatistă, capodoperele literaturii universale și pe cele ale literaturii clasice române. Exegetul demonstrează că valorile de vârf ale culturii române se datorează deschiderii spre cultura europeană și operează atât cu uneltele de lucru ale istoricului literar, cât și cu ale criticului și ale teoreticianului. Interesul deosebit pentru marii scriitori contemporani și clasici, care exprimă spiritualitatea românească în cristalizări estetice unice, l-a determinat pe **C.** să scrie *Narcis și Hyperion. Eseu despre poetica și personalitatea lui Eminescu* (1979). Eseul urmărește evoluția Poetului — căutător al Ființei, de la narcisism la hyperionism, descrierea personalității lui Eminescu fiind întreprinsă, în ansamblul coordonatelor ei, prin raportare la secolul al XX-lea și la gândirea filosofică modernă. Examinând lirismul eminescian, cu imaginile, simbolurile și miturile lui arhetipale, criticul a reușit să reconstituie și să tălmăcească întregul cosmos poetic al clasicului nostru. În viziunea exegetului, Narcis și Hyperion simbolizează marile extreme ale vieții, între care Poetul se zbate în odiseea cunoașterii Ființei: josul și înaltul, pământul și cerul, bulgărele și steaua, Satan și Demiurg, efemerul și eternul, relativul și absolutul. Alte două eseuri de incontestabil merit, *Căderea în sus a Luceafărului* (1993) și *Spre un nou Eminescu. Dialoguri cu eminescologii din întreaga lume* (1993), îl consacră pe **C.** ca pe un eminescolog care se remarcă prin mijloace și unghiuri de interpretare mereu noi, prin putere de demonstrație, prin originalitatea demersului critic, uneori nu lipsit de păcatul unor exagerări sau al unor ipoteze discutabile (cum ar fi, bunăoară, afirmația că Eminescu este un precursor în domeniul fizicii, un om cu mari intuiții în sfera științei). Primul studiu aprofundează ideea că Eminescu, fiind un mare poet al Ființei, însetat de absolut și de forme perfecte, este atât de implicat în contemporaneitate, prin numeroasele afinități cu ilustrii creatori ai timpurilor noi, încât

poate fi considerat și un poet al secolelor XX–XXI. Cea de-a doua lucrare, alcătuită dintr-o suită de dialoguri cu eminescologi din toată lumea (Italia, Franța, Turcia, Slovacia, Ungaria, Rusia, China, India, Japonia, România ș.a.), conturează o nouă imagine a poetului, constituită atât în interiorul culturii românești, cât și în afara ei. Autorul consideră de altfel că necunoscându-l pe Eminescu — adevăratul și întregul — lumea nu va putea cunoaște bine ființa românească. Pledând pentru o perspectivă exegetică înnoitoare, **C.** crede că un nou Eminescu nu poate fi conceput în afara conștientizării unui „homo eminescianus», complex, adânc arhetipal și totodată o personalitate interculturală modelată sincretic"; acesta ar fi reperul fundamental pentru recunoașterea universalității operei eminesciene. Dialogurile pe care le susține **C.** cu specialiștii în materie pun în lumină o bună cunoaștere a subiectelor luate în discuție, o bogată cultură estetică și filosofică. Studiul monografic *Întoarcerea la izvoare* (1985) propune o imagine critică a creației lui Grigore Vieru și explorează din perspective particulare toate aspectele operei: accentul cade pe motive-cheie și pe sistemul de imagini, pe legăturile cu folclorul și tradițiile clasice, pe poetică și stilistică: capitolele despre „dor" și „prea-plin", despre „principiul matern al universului" și „logica jocului", despre „timpul clasic și timpul intern". Este demonstrat modul cum în poezia lui Vieru elementul de actualitate imediată dobândește o proiecție general-umană. **C.** a trecut și examenul suprem al unui critic — elaborarea unei istorii a literaturii. Exegeza sa *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia* (1996), scrisă în cheie călinesciană și abundent documentată (o a doua și o a treia ediție, din 1997 și 2002, îmbogățesc informația), schițează pentru prima dată o panoramă integrală (chiar dacă pe alocuri fragmentară și nu

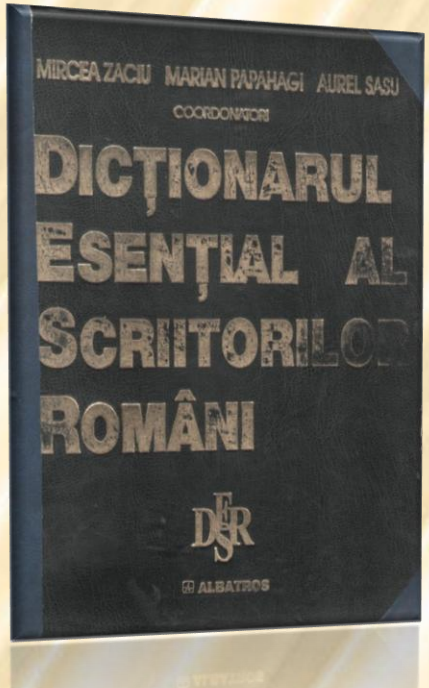

1987) și președinte (din 1991) al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova. Membru de onoare al Acad. Române (1991); membru titular al Acad. de Științe a Moldovei (1992); membru al Uniunii Scriitorilor din România și al Organizației Mondiale a Scriitorilor (PEN). Debut editorial cu vol. *Disocieri* (1969), urmat de *Alte disocieri* (1971), *Profiluri literare* (1972), *Cicatricea lui Ulysse* (1982), *Întoarcerea la izvoare* (1985), *Creația lui Druță în școală* (1986), *Dumineca valorilor* (1989), *Basarabia sub steaua exilului* (1994) și *Sfinte firi vizionare* (1995). Este autorul mai multor vol. închinate vieții și operei lui Mihai Eminescu: *Narcis și Hyperion* (1979), *Căderea în sus a Luceafărului* (1993) și *Spre un nou Eminescu* (1995). În 1996 publică *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, cu un motto din Ovidiu („Când mi-am pierdut eu țara, atunci mi-a fost pieirea"), altul din Călinescu („Literatura română este una și indivizibilă") și, în sfârșit, al treilea din A. Mateevici („N-avem două limbi și două literaturi, ci numai una"), toate ilustrând dimensiunea istorică a trap[illegible] unei culturi, a înstrăinării și a întoarcerii ei la idr[illegible] spirituală a începuturilor. Un poem critic îi est[illegible] lui *Lucian Blaga*, în 1997.

După câteva volume de eseuri (*Disocieri*, 196[illegible] *socieri*, 1971; *Cicatricea lui Ulysse*, 1982; *Dum[illegible] lorilor*, 1989) și sinteze monografice despr[illegible] basarabeni (*Întoarcerea la izvoare*, eseu despr[illegible] Vieru, 1985; *Creația lui Druță în școală*, 19[illegible] impune prin importante contribuții de exegez[illegible] cană, în buna tradiție a criticii și a istorie[illegible] românești (*Narcis și Hyperyion*, 1979, retip[illegible] imixtiuni ideologice" în 1994; *Căderea [illegible] Luceafărului*, 1993 și *Spre un nou Emines[illegible]* Prima e o abordare poematică a eului romanti[illegible] cian din perspectiva sfârșitului de secol XX. În [illegible] (privirea interogativă, demiurgul închis în sine[illegible] rion (provocarea transcendenței, căutarea fi[illegible] „asaltul cerului") ontologia geniului se relevea[illegible] în relație cu lumea arhetipurilor. Închiderea [illegible] ființei eminesciene și ieșirea din moarte e dr[illegible] deggerian al ajungerii la prezență prin deschi[illegible] matică e în poezie căutarea obstinată a unei id[illegible] nu există: divinul și imanența, idealul și reali[illegible] doar posibilități ale adevărului ontic, nu adevă[illegible] Identificările sinelui (cu istoria, cu iubita etc. [illegible] gândirii spre ființă poartă invariabil emblema [illegible] intuirii abisului ca absență și ca argument ultim [illegible] niciei. Regimul nocturn al poeziei lui Emi[illegible] gerează faptul că temeiul de a fi al omului și a [illegible] lui stă în consubstanțialitatea cu transcendent[illegible]

în stadiul de aspirație. Metaforele (marea, ochiul, cercul, magul) păstrează poezia în starea de mister, numit de Heidegger „esența uitată" a ființei umane. *Căderea în sus a Luceafărului* (1993) urmărește drama existențială din poezia lui Eminescu (setea de absolut, teroarea timpului, noaptea sinelui) comparativ cu experiența, la fel de tulburătoare, a altor poeți români: L. Blaga, T. Arghezi, Ion Barbu, George Bacovia și Nichita Stănescu. Paginile de analiză a gândirii arhetipale sunt completate cu bogate informații de istorie literară privind odiseea receptării, istoria postumelor sau, în efigii critice, cu mici schițe de eminescologie românească și străină (T. Maiorescu, N. Iorga, Mircea Eliade, C. Noica, E. Papu, Rosa del Conte, Ioana Em. Petrescu etc.). *Spre un nou Eminescu* (1995) însumează douăzeci și trei de „dialoguri cu eminescologi și traducători din întreaga lume", între care George Uscătescu, C. Noica, Rosa del Conte, E. Papu, Amita Bhose, Jean-Louis Courriol, C. Ciopraga, E. Todoran, Brenda Walker, Petru Creția ș.a. *O istorie deschisă a li-*

asupra lui *Faust* (1909), C. formulează un program critic (în fond, de critică hermeneutică), plecând de la teza că „ceea ce e mai interesant, mai adânc într-o creațiune de geniu e sensul general al vieții pe care îl găsim în intuiția poetică"; de aceea, „orice interpretare este o încercare de a găsi firul de legătură între elementele operei date și de a prezenta întregul în lumina sa adevărată". În interpretarea lui Eminescu, „natura faustiană" și eroică („Dintre toți eroii pe care ni i-a furat mormântul el a fost sufletul cel mai eroic"), C. prefigurează adesea interpretarea lui T. Vianu (în special din studiu *Junimea*, capitolul *Pesimism și natură*). Moartea prematură a lui C. a întrerupt, într-un moment de prime cristalizări, un destin de critic și teoretician cu adevărat remarcabil. Uniformă, onestă, dar lipsită de strălucire, poezia sa e inferioară lucrărilor teoretice. Erotica lui C. celebrează iubirea ca un mister cosmic (*Inseminare, Chemare*), îmbinând suavități dantești sau petrarchizante cu explozii vitaliste, care sacralizează, dintr-o perspectivă cosmică, erosul, sau cu poza de discreté și nobilă resemnare din elegii. În genere, lirica lui C. nu are ca subiect individul, ci umanitatea. Suferințele îndrăgostitului abandonat cu o notabilă discreție, compensate fiind cu o generozitate de conștiință fericirii celorlalți, deci de triumful legii (și al iubirii pentru cei „nenăscuți încă"), dincolo de nefericirea individului. Un umanitarism îndurerat străbate poeziile prilejuite de răscoalele din 1907 (*Zile de durere, Poporul*). Cele mai cunoscute poezii ale lui C. – poeziile de idei – sunt poezii ale transindividualului, poezii ale umanității. Demitizat, Iisus-omul este emblema sacrificiului individual mântuitor. Tolstoi e un apostol veghind la „vatra inimii universale" (*Lui Leo Tolstoi*). Adam, disculpându-l pe Cain și asumându-și cu orgoliu vina nevinovată a iubirii, îndură de fapt suferințele umanității viitoare (*Plânsul lui Adam*), *Floare și genune* sau *În peșteră* sunt embleme – cam alegorice – ale condiției umanității ce-și construiește și-și susține idealul pe margini de absuri, utilizând eroic, ca material de construcție, propria-i suferință („Un suflet tânăr ne străbate / și ne îndeamnă către cer – / Din suferinți abia-ndurate / Ne-am făurit armuri de fier"). C. e un vizionar, a cărui lirică se desfășoară din perspectiva consolatoare și mântuitoare a viitorului. Această poezie, de mare generozitate, reușește însă prea rar să transforme – așa cum teoreticianul o cere – ideea în „mijloc de introp[illegible]". Vinovată nu este însă ideea (L. Blaga – în special în primele sale două volume – e, într-o măsură mai mare decât C., un poet de idei). Predominarea comparației (explicative sau sensibilizatoare) asupra metaforei măsoară distanța între poezia de idei a lui C. și cea a lui L. Blaga, iar amplificarea retorică a temei măsoară distanța față de poezia lui Eminescu (*Ecouri* utilizează simetria sintactică din eminesciana *Și dacă...* doar în ultimele două strofe, după ce primele cinci strofe epicizaseră discursiv ideea). Există însă în poezia lui C. câteva constante motivice care-i dau coeziune; ele se pot grupa în jurul a două serii: prima cuprinde simbolurile ignice în imaginea combustiei dist[illegible] itoare, cea de a doua cuprinde [illegible] strălucire, senin (care apar ade[illegible] vală, ca epitete, sau în situație [illegible] comparațiilor), reprezentând va[illegible] „idee" – a focului. Lacrimile, [illegible] născute prin concentrarea durer[illegible] deveni oglinzi ce capteazâ, în [illegible] lor, eterna, senina lumină a cer[illegible] stabilă, încât marchează și vo[illegible] din *Faust* e urmărită de C. pri[illegible] lizatoare, construită cu termeni [illegible] cirea adevărată e ca lumina; ac[illegible] puternic în mărirea ei, care nu [illegible] o împart cu mai multă dărnici[illegible] lor".

OPERA: *Eminescu*, în *Convo[illegible] Faust*, în *Convorbiri literare*, [illegible] București, 1910; *Die Gedanken [illegible] și genune*, ed., pref. și tabel cr[illegible] București, 1968; *Lirica de idei*, [illegible] M. Gălăseanu, București, 1974.

REFERINȚE CRITICE: I. [illegible] 1915; G. Ibrăileanu, *Note* [illegible] Dragomirescu, *Critică*, I, 1927 [illegible] III; idem. *Memorii*, I, 1930; P. [illegible] *literare române*, 1930; N. Ior[illegible] Camilucci, *La via e l'opera di* [illegible] Călinescu, *Istoria...*; I. Pillat, T[illegible] Al. Săndulescu, *Pagini de ă[illegible]* Micu, *Început...*; V. Răpeanu, [illegible] *tră*, 1966; P. Constantinescu, *S[illegible]* tian, *Simple note*, III, 1983; N[illegible] *românești*, II, 1984; Magda Ur[illegible] *„Al. I. Cuza"*. Literatu[illegible] Bălan, *Pietre pentru templul* [illegible] *Dialoguri literare*, 1987; idem,

CIMPOI Mihai, n. 3 sept. 194[illegible] Critic și istoric literar. Licen[illegible] Chișinău (1960-1965). Redact[illegible] tant la Uniunea Scriitorilor din [illegible] redactor la Editurile Cartea M[illegible] ra artistică; secretar literar [illegible] Teatrul Poetic „A. Mateevici" [illegible]

1987) și președinte (din 1991) al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova. Membru de onoare al Acad. Române (1991); membru titular al Acad. de Științe a Moldovei (1992); membru al Uniunii Scriitorilor din România și al Organizației Mondiale a Scriitorilor (PEN). Debut editorial cu vol. *Disocieri* (1969), urmat de *Alte disocieri* (1971), *Profiluri literare* (1972), *Cicatricea lui Ulysse* (1982), *Întoarcerea la izvoare* (1985), *Creația lui Druță în școală* (1986), *Dumineca valorilor* (1989), *Basarabia sub steaua exilului* (1994) și *Sfinte firi vizionare* (1995). Este autorul mai multor vol. închinate vieții și operei lui Mihai Eminescu: *Narcis și Hyperion* (1979), *Căderea în sus a Luceafărului* (1993) și *Spre un nou Eminescu* (1995). În 1996 publică *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, cu un motto din Ovidiu („Când mi-am pierdut eu țara, atunci mi-a fost pieirea"), altul din Călinescu („Literatura română este una și indivizibilă") și, în sfârșit, al treilea din A. Mateevici („N-avem două limbi și două literaturi, ci numai una"), toate ilustrând dimensiunea istorică a tragediei unei culturi, a înstrăinării și a întoarcerii ei la identitatea spirituală a începuturilor. Un poem critic îi este dedicat lui *Lucian Blaga*, în 1997.

După câteva volume de eseuri (*Disocieri*, 1969; *Alte disocieri*, 1971; *Cicatricea lui Ulysse*, 1982; *Dumineca valorilor*, 1989) și sinteze monografice despre scriitori basarabeni (*Întoarcerea la izvoare*, eseu despre Grigore Vieru, 1985; *Creația lui Druță în școală*, 1986), C. se impune prin importante contribuții de exegeză eminesciană, în buna tradiție a criticii și a istoriei literare românești (*Narcis și Hyperyion*, 1979, retipărit „fără imixtiuni ideologice" în 1994; *Căderea în sus a Luceafărului*, 1993 și *Spre un nou Eminescu*, 1995). Prima e o abordare poematică a eului romantic eminescian din perspectiva sfârșitului de secol XX. Între Narcis (privirea interogativă, demiurgul închis în sine) și Hyperion (provocarea transcendenței, căutarea ființei prin „asaltul cerului") ontologia geniului se relevează numai în relație cu lumea arhetipurilor. Închiderea în sine a ființei eminesciene și ieșirea din moarte e drumul heideggerian al ajungerii la prezență prin deschidere. Dramatică e în poezie căutarea obstinată a unei identități ce nu există: divinul și imanența, idealul și realitatea sunt doar posibilități ale adevărului ontic, nu adevărul însuși. Identificările sinelui (cu istoria, cu iubita etc.) și calea gândirii spre ființă poartă invariabil emblema tragică a intuirii abisului ca absență și ca argument ultim al nimicniciei. Regimul nocturn al poeziei lui Eminescu sugerează faptul că temeiul de a fi al omului și al libertății lui stă în consubstanțialitatea cu transcendentul, rămasă în stadiul de aspirație. Metaforele (marea, ochiul, cercul, magul) păstrează poezia în starea de mister, numit de Heidegger „esența uitată" a ființei umane. *Căderea în sus a Luceafărului* (1993) urmărește drama existențială din poezia lui Eminescu (setea de absolut, teroarea timpului, noaptea sinelui) comparativ cu experiența, la fel de tulburătoare, a altor poeți români: L. Blaga, T. Arghezi, Ion Barbu, George Bacovia și Nichita Stănescu. Paginile de analiză a gândirii arhetipale sunt completate cu bogate informații de istorie literară privind odiseea receptării, istoria postumelor sau, în efigii critice, cu mici schițe de eminescologie românească și străină (T. Maiorescu, N. Iorga, Mircea Eliade, C. Noica, E. Papu, Rosa del Conte, Ioana Em. Petrescu etc.). *Spre un nou Eminescu* (1995) însumează douăzeci și trei de „dialoguri cu eminescologi și traducători din întreaga lume", între care George Uscătescu, C. Noica, Rosa del Conte, E. Papu, Amita Bhose, Jean-Louis Courriol, C. Ciopraga, E. Todoran, Brenda Walker, Petru Creția ș.a. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia* (1996) e lucrarea reprezentativă ca informație, ton și unitate pentru clipa regăsirii de sine a culturii înstrăinate. Pusă sub semnul mioritic al cercului, al tragicului și al destinului asumat, literatura basarabeană e drumul mereu întrerupt spre un centru hipnotic, în peisajul de golgotă al suferinței. Câteva trăsături distinctive (resemnarea, naivitatea, misticismul și obsesia începuturilor) fac din ea un spectaculos model de rezistență de-a lungul atâtor ani de exil interior. Provincială și, într-o mare măsură, o impresionantă arhivă de proiecte nerealizate, aceeași literatură, pe de altă parte, prin temele fundamentale și prin structurile atemporale, adaugă spiritului românesc îndureratul motiv cristic al calvarului și al mântuirii (istoria ca succesiune de crucificări). Păstrarea culturii în albia identității naționale și, în perioada postbelică, efortul de revenire la matca românismului sunt importante programe mesianice (de luptă și acțiune), care dau literaturii basarabene, în mare parte documentară, etică și socială, o aură de mistică sacralitate. Pe fundalul acesta de monumentalitate istorică, generațiile se succed într-un decor de patrie culturală unică și de inițiative cărora nici închisorile, nici lagărele, nici teroarea nu le-au putut impune granițe ideologice. Precum în eseurile despre Eminescu, sugestia poemului critic *Lucian Blaga* (1997) se află în „starea-de-ascundere" a ființei heideggeriene. „Lumea fără nume" (cântec, poveste) e revelată prin sporirea tainei, fiindcă singura atitudine a poetului față de această lume e contemplarea. Apropierea de cer (viziunea paradisiacă) nu e gest, este fior (beatitudine), așa cum proximitatea lucifericului e invocație lirică, mai degrabă decât interogație metafizică. Utilizând cu subtilitate

BIOBIBLIOGRAFIE

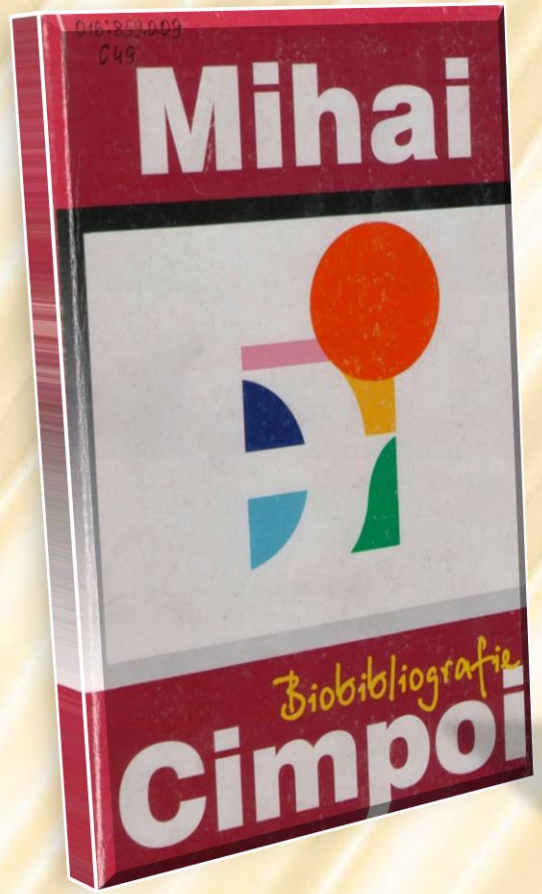

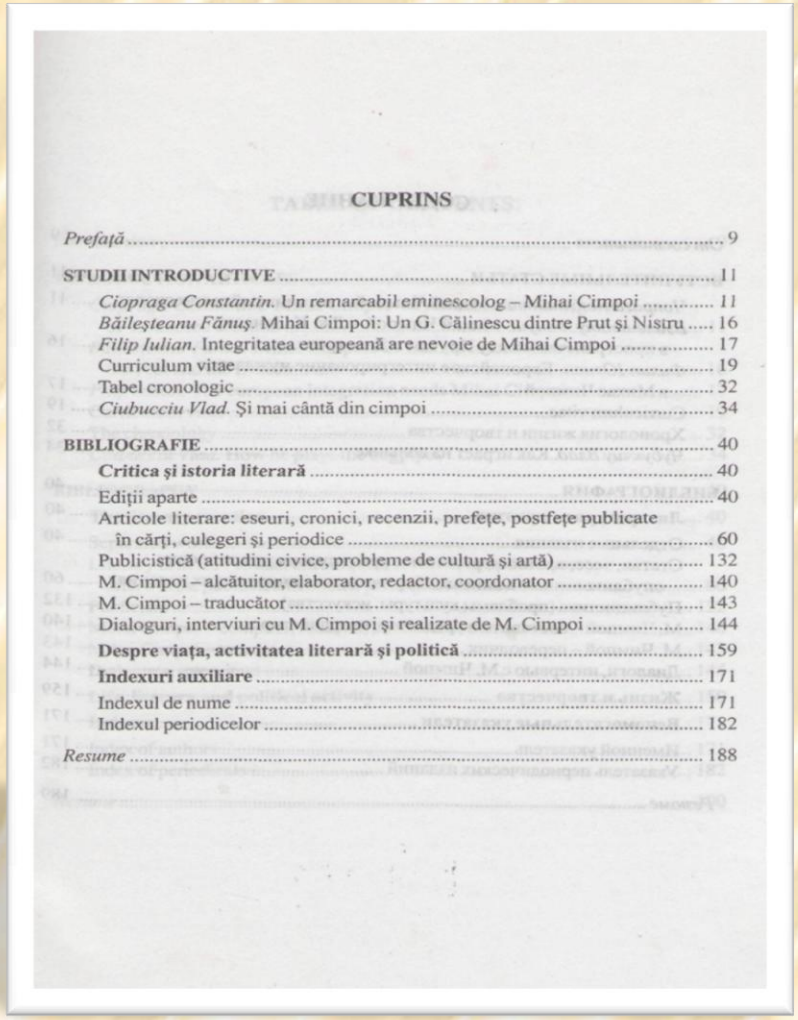

CUPRINS

Prefață 9

STUDII INTRODUCTIVE 11

Ciopraga Constantin. Un remarcabil eminescolog – Mihai Cimpoi 11
Băileșteanu Fănuș. Mihai Cimpoi: Un G. Călinescu dintre Prut și Nistru 16
Filip Iulian. Integritatea europeană are nevoie de Mihai Cimpoi 17
Curriculum vitae 19
Tabel cronologic 32
Ciubucciu Vlad. Și mai cântă din cimpoi 34

BIBLIOGRAFIE 40

Critica și istoria literară 40

Ediții aparte 40
Articole literare: eseuri, cronici, recenzii, prefețe, postfețe publicate în cărți, culegeri și periodice 60
Publicistică (atitudini civice, probleme de cultură și artă) 132
M. Cimpoi – alcătuitor, elaborator, redactor, coordonator 140
M. Cimpoi – traducător 143
Dialoguri, interviuri cu M. Cimpoi și realizate de M. Cimpoi 144

Despre viața, activitatea literară și politică 159

Indexuri auxiliare 171

Indexul de nume 171
Indexul periodicelor 182

Resume 188

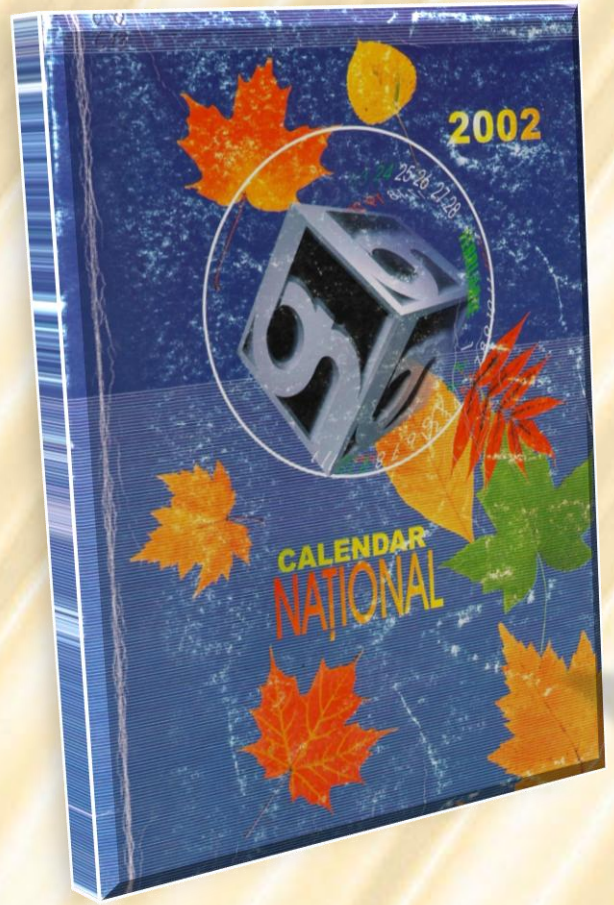

Mihai
Cimpoi
1942

Critic, istoric literar, filosof al culturii și eminescolog. S-a născut la 3 sept. 1942, în com. Larga, jud. Hotin (în prezent - jud. Edineț).

Studii : școala medie din satul natal (1949-1959), Facultatea de Filologie a Universității de Stat din Moldova (1960-1965).

A activat, consecutiv, ca redactor la revista "Nistru", la editura "Cartea Moldovenească" și "Literatura Artistică", consultant la Uniunea Scriitorilor, secretar literar și consultant la Teatrul de Stat "Mihai Eminescu" și Teatrul Poetic "Alexei Mateevici". A fost un scurt timp redactor al Enciclopediei Moldovenești și al Enciclopediei "Literatura și arta Moldovei". În 1987 este ales în mod democratic secretar al comitetului de conducere, iar în 1991 – președinte al Uniunii Scriitorilor din Moldova (reales, pentru un nou mandat, în 2000). Din 1989 este profesor la Universitatea de Stat din Moldova și din 1999 la Universitatea Pedagogică "Ion Creangă", unde predă un curs special despre Eminescu. Din 1989 deține funcția de șef (coordonator) al Secției Literatură română veche și modernă a Institutului de Istorie și Teorie Literară al Academiei de Științe a Moldovei. Participă activ la procesul de renaștere națională din Moldova.

În plan profesional începe să se manifeste în anii '60 (fiind student la universitate). Colaborează activ cu recenzii și studii critice la săptămânalul "Cultura" și la revista "Nistru", perioadă semnificativă când atât în literatura timpului, cât și în critica de atunci se profilează o interesantă și fructuoasă mișcare literară de opoziție. Mihai Cimpoi impune o nouă direcție în gândirea critică din Moldova – cea eseistico-estetică, bazată pe principii călinesciene și menită a fi un antipod al criticii oficioase de factură tematico-sociologizantă. Practică o critică literară subtilă și de o aleasă ținută intelectual-filozofică. Posedă o viziune largă, o impresionantă erudiție, darul analizei și sintezei – virtuți ce-l recomandă ca pe un critic de un remarcabil talent. Calitățile sale alese de exeget se desprind deja din primele cărți : "Mirajul copilăriei" (1968), "Disocieri" (1969), "Alte disocieri" (1971), "Focul sacru" (1975). A mai editat numeroase cărți, studii monografice și eseuri privind literatura română clasică și contemporană, literatura universală și filozofia culturii : "Cicatricea lui Ulysse" (1982), "Întoarcerea la izvoare" (eseu despre Grigore Vieru) (1985), "Creația lui Ion Druță în școală" (1986), "Duminica valorilor" (1989).

M. Cimpoi a mai adus nou în critica din Moldova din anii '60-'80 și modalitatea de interpretare filozofico-estetică a literaturii, a procesului literar contemporan. A seminat și alte volume de eseuri și analize : "Basarabia sub steaua exilului" (1994), "Sfinte firi vizionare" (clasici români : medalioane) (1995), "O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia" (1996, cu două ediții ulterioare, revăzute și adăugite (1997, 1998), monografia din urmă se impune ca o lucrare de pionierat în istoria literară de la noi, în care alternează sintezele (caracterele esențiale, perioadele, generațiile, evoluția genurilor și speciilor literare în procesul literar) cu portretele analitice, de factură impresionistă, ale autorilor inglobați.

Mihai Cimpoi este un nume de referință în critica și istoria literară, în filozofia culturii românești și mai cu seamă în domeniul eminescologiei. Reputat eminescolog în R. Moldova și dincolo de hotarele ei, și-a pus din start demersurile sub semnul ontologiei : studiul "Narcis și Hyperion" (1979), cu care M. Cimpoi înscrie un capitol particular în eminescologia actuală, punând în evidență un Eminescu global, un Poet al ființei. Evident, comentatorul lui Eminescu, deschis orizonturilor intraistorice și filozofice, e un spirit eminamente sistematic, cu vocația arhitecturilor care, destinate să pună în lumină paradigmele specifice în articulațiile lor definitorii. L-a pus pe M. Eminescu – poetul, prozatorul și gânditorul, într-o interconexiune cu mari filozofi europeni din trecut și contemporani : în câteva studii despre Schopenhauer și Eminescu, Nietzsche și Eminescu, Heidegger și Eminescu etc. Semnează volumul "Spre un nou Eminescu" (Dialoguri cu eminescologi din lume : Italia, Franța, Turcia, Slovacia, Ungaria, Rusia, China, India, Japonia, România etc., "Căderea în sus a Luceafărului" (1993), care îl includ pe M. Cimpoi în rândul eminescologilor ce tratează problematica eminesciană din alte unghiuri de vedere, neabordate sau prea puțin abordate de predecesori săi; o viziune originală, documentată despre un "nou Eminescu". Lucrările sale sunt dense în idei, analizează critic teoriile emise anterior, dărâmă ipoteze vechi spre a le înlocui cu cele care se potrivesc Poetului-nepereche. Mihai Cimpoi demonstrează că Eminescu, prin personalitatea sa intelectuală și artistică, a devenit spiritul tutelar al românilor, care a dominat nu numai secolul său (al XIX-lea), dar și pe al nostru (al XX-lea) : și evident, sunt semne că va domina și în viitor. Originalitatea abordării problematicii eminesciene de către Mihai Cimpoi constă și în interpretarea lui Eminescu ca mare poet al Ființei.

În opinia judicioasă a lui M. Cimpoi, Eminescu se identifică unui homo dacicus, unui homo foldoricus,

RESURSE ELECTRONICE

- http://mihaicimpoi.wordpress.com/
- http://basarabialiterara.com.md/?p=1262
- http://www.profeso.ru/scriitori-biografii/99-mihai-cimpoi-biografie
- http://en.wikipedia.org/wiki/Mihai_Cimpoi
- http://centruleminescubm.blogspot.com/2011/11/cimpoi-mihai-o-istorie-deschisa.html
- http://akademos.asm.md/files/Mihai%20Cimpoi-%20Dialectica%20relecturarilor%20critice.pdf

Bibliografie

- ✓ Dicționarul scriitorilor români din Basarabia : 1812-2010. Ch. : Prut Intern., 2010. 600 p. ISBN 978-9975-69-563-3
- ✓ Mihai Cimpoi : Biobibliografie. Ch. : Litera, 2002. 192 p. ISBN 9975-74-450-8
- ✓ Zbârciog, Vlad. Mihai Cimpoi sau Dreapta cumpănă românească... : (Caiete de lectură). Ch. : Gunivas, 2003. 346 p. ISBN 9975-908-35-7

Realizat:

Adella CUCU, bibliotecar principal,

Serviciul Comunicarea Colecțiilor

Coordonatori:

Elena HARCONIȚA, directorul Bibliotecii Ştiințifice

Valentina TOPALO, şef Centru Manifestări Culturale